BIULETYN BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH

ISSN 1426–3777 Rok 27 • 2021 • Nr 2 (53)

BIULETYN BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH

ISSN 1426–3777 Rok 27 • 2021 • Nr 2 (53)

Federacja Bibliotek Kościelnych „Fides”
Warszawa

RADA NAUKOWA
ks. dr Anton Babják (Katolicki Uniwersytet w Ružomberku)
dr hab. Henryka Ilgiewicz (Uniwersytet Wileński)
dr hab. Maria Kocójowa, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński)
dr hab. Swietłana Krawczenko (Narodowy Uniwersytet w Łucku)
prof. dr hab. Maria Pidłypczak-Majerowicz (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie)
prof. dr hab. Roland Prejs OFMCap (Katolicki Uniwersytet Lubelski)
bp prof. dr hab. Andrzej Siemieniewski (Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu)
prof. dr hab. Irena Socha (Uniwersytet Śląski)
ks. dr Stanisław Zimniak SDB (Papieski Uniwersytet Salezjański w Rzymie)

RECENZENCI „FIDES. BIULETYNU BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH" 1 I 2 (2021)
prof. dr hab. Hanna Batorowska, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
prof. dr hab. Zdzisław Gębołyś, Uniwersytet Jana Kazimierza w Bydgoszczy
ks. prof. dr hab. Mieczysław Kogut, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu
ks. prof. dr hab. Zdzisław Kropidłowski, Uniwersytet Jana Kazimierza w Bydgoszczy
ks. prof. dr hab. Zdzisław Lec, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu
prof. dr hab. Wanda Musialik, Politechnika Opolska
ks. prof. dr hab. Tadeusz Reroń, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu
prof. dr hab. Roman Słupek, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu)

ZESPÓŁ REDAKCYJNY
ks. Bogusław Dygdała, Grzegorz Filipiuk OFMCap,
ks. Tomasz Garwoliński – sekretarz redakcji, ks. Joachim Giela (Münster),
ks. Piotr Tylec, Viktorija Vaitkevičiūtė (Wilno),
Bogumiła Warząchowska – redaktor naczelny, ks. Jerzy Witczak

REDAKCJA JĘZYKOWA
Aleksandra Kowal (język polski), dr Anna Seweryn (język angielski)

Wersją pierwotną czasopisma „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych"
jest wersja papierowa

ADRES REDAKCJI
Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
ul. Bankowa 14, 40-007 Katowice
e-mail: bogumila.warzachowska@us.edu.pl

SEKRETARIAT FEDERACJI „FIDES"
Biblioteka PWT i MWSD
plac Katedralny 14, 50-329 Wrocław

SPIS TREŚCI

Artykuły

Tomasz Stolarczyk
Księgozbiór paulinów wielgomłyńskich w świetle inwentarza bibliotecznego z 1810 roku 9

O. Franciszek Solarz OFMConv
Lwowska Biblioteka Franciszkańska i jej dzieje 29

Renata Sikorska
Restrukturyzacja instytucji: od Biblioteki seminaryjnej do Biblioteki Diecezjalnej w Pelplinie (w latach 1828-2020) 53

Marek Dziony
Dwa dziesięciolecia w służbie kultury czytelniczej, pojednania i wiary. Działalność Polsko-Niemieckiego Centrum Bibliotek, Mediów, Kultury i Badań Naukowych im. Josepha von Eichendorffa w Opolu 73

Paweł Glugla
In memoriam. Ks. dr Adam Nowak (1927-2020) jako bibliotekoznawca i duszpasterz 101

Anna Kryza
Zastosowanie Klasyfikacji Biblioteki Kongresu w Bibliotece Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu 129

Monika Orzoł, Maja Wojciechowska
Czytelnictwo w kontekście analiz i dyskusji nad kapitałem kulturowym i społeczną rolą bibliotek 149

Magdalena Florianowicz, Monika Zielonka
Publikacje Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej w Koszalinie 177

Komunikaty

Ryszard Żmuda
Czynni dyrektorzy, wicedyrektorzy i kierownicy bibliotek kościelnych w Polsce w 2020 roku 201

Ks. Kamil Zadrożny
Śp. ks. kan. dr Jan Sambor – czwarty dyrektor Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej (1993-2007) 244

Ks. Kamil Zadrożny
Śp. ks. dr hab. Arkadiusz Olczyk – piąty dyrektor Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej (2007-2018). Przyczynek do bibliografii naukowej 247

Bogumiła Warząchowska
Dorobek naukowy śp. ks. prof. dr. hab. Alojzego Drożdża – wystawa na Wydziale Teologicznym oraz online na stronie Biblioteki Teologicznej w Katowicach 259

Recenzje i omówienia

Ks. Henryk Olszar
Bł. Emil Szramek, *Śląsk jako problem socjologiczny – próba analizy* (*Reprint i komentarze*), red. Agata Muc, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, 140 s., ISBN 978-83-8099-126-2 267

Joanna Pakuza
Leksykon Panteonu Górnośląskiego, red. Aleksandra Kłos-Skrzypczak, ks. Henryk Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, 1056 s., ISBN 978-83-8099-122-4 271

Sprawozdania

Ks. Piotr Tylec
200 lat Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. Sprawozdanie z roku jubileuszowego 275

Z życia Federacji

Ks. Tomasz Garwoliński
Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” (online, 24 lutego 2021 roku) 279

Ks. Tomasz Garwoliński
Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” (online, 19 maja 2021 roku) 282

Ks. Tomasz Garwoliński
Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” (online, 23 czerwca 2021 roku) 285

TABLE OF CONTENTS

Articles

Tomasz Stolarczyk
The Book Collection of the Pauline Fathers of Wielgomłyny in the Light of the Library Inventory of 1810 9

Fr. Franciszek Solarz OFMConv
The Franciscan Library in Lviv and Its History 29

Renata Sikorska
Restructuring of Institution: From Seminary Library to Diocesan Library in Pelplin (1828-2020) 53

Marek Dziony
Two Decades in the Service of Reading Culture, Reconciliation and Faith: Activities of the Polish-German Joseph von Eichendorff Centre for Libraries, Media, Culture and Research in Opole 73

Paweł Glugla
In memoriam. Rev. Dr. Adam Nowak (1927-2020) as a Librarian and a Priest 101

Anna Kryza
Application of the Library of Congress Classification in the Library of the Pontifical Faculty of Theology in Wrocław 129

Monika Orzoł, Maja Wojciechowska
Reading in the Context of Analyses and Discussions on Cultural Capital and the Social Role of Libraries 149

Magdalena Florianowicz, Monika Zielonka
Publications Issued by the Library of the Major Theological Seminary of the Koszalin-Kołobrzeg Diocese 177

Notes

Ryszard Żmuda
Active Directors, Deputy Directors and Managers of Church Libraries in Poland in 2020 201

Ks. Kamil Zadrożny
The Late Rev. Canon Jan Sambor, PhD – the Fourth Director of the Library of the Major Theological Seminary of the Częstochowa Archdiocese (1993-2007) 244

Ks. Kamil Zadrożny
The Late Rev. Arkadiusz Olczyk, PhD – the Fifth Director of the Library of the Major Theological Seminary of the Częstochowa Archdiocese (2007-2018). A Contribution to Scientific Bibliography 247

Bogumiła Warząchowska
Scientific Achievements of the Late Rev. Prof. Alojzy Drożdż, PhD: Exhibition at the Faculty of Theology and Online at the Website of the Theological Library in Katowice 259

Discussions and Reviews

Ks. Henryk Olszar
Blessed Emil Szramek, *Silesia as a Sociological Issue: An Attempt at Analysis* (*Reprint and Comments*), ed. by Agata Muc, Saint Hyacinth Bookshop, Katowice 2020, pp. 140, ISBN 978-83-8099-126-2 267

Joanna Pakuza
Lexicon of the Upper Silesian Pantheon, ed. by Aleksandra Kłos-Skrzypczak, Fr. Henryk Olszar, Saint Hyacinth Bookshop, Katowice 2020, pp. 1056, ISBN 978-83-8099-122-4 271

Reports

Ks. Piotr Tylec
200 Years of the Diocesan Library in Sandomierz. Report on the Jubilee Year 275

Chronicle of the Federation „Fides”

Ks. Tomasz Garwoliński
Minutes of the Board Meeting of the Federation of the Church Libraries „Fides” (online, February 24, 2021) 279

Ks. Tomasz Garwoliński
Minutes of the Board Meeting of the Federation of the Church Libraries „Fides” (online, May 19, 2021) 282

Ks. Tomasz Garwoliński
Minutes of the Board Meeting of the Federation of the Church Libraries „Fides” (online, June 23, 2021) 285

ARTYKUŁY

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 9-27
ISSN 1426-3777

Tomasz Stolarczyk[1]

KSIĘGOZBIÓR PAULINÓW WIELGOMŁYŃSKICH W ŚWIETLE INWENTARZA BIBLIOTECZNEGO Z 1810 ROKU

Wstęp

Klasztor pauliński św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Wielgomłynach należy do miejsc na kościelnej mapie Polski dotkniętych przez wielką dziewiętnastowieczną kasatę zakonów w Królestwie Polskim, i to dwukrotnie: w 1819 i w 1864 roku. Pieczołowicie rozwijana, zasobna biblioteka konwentualna podzieliła los pozostałych książnic klasztornych, które utraciły na zawsze swoje zbiory[2]. W tej sytuacji badaczowi przystępującemu do analizy dawnego księgozbioru wielgomłyńskiego sprzed pierwszej kasaty pozostaje m.in. inwentarz pochodzący z 1810 roku, który umożliwia rozpoznanie wszystkich kategorii tematycznych piśmiennictwa, formatów książek, autorów zgromadzonych publikacji oraz zakresu podejmowanych przez nich zagadnień.

Celem zatem niniejszego artykułu jest odtworzenie dawnego księgozbioru paulinów z Wielgomłynów na podstawie wspomnianego inwentarza bibliotecznego z 1810 roku.

---

[1] Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi.

[2] J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dziś*, „Studia Claromontana" (dalej: SC), 25 (2007), s. 262.

1. Krótki rys historyczny konwentu w Wielgomłynach

Powstanie konwentu paulińskiego św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Wielgomłynach należy wiązać z osobą Jakuba Koniecpolskiego h. Pobóg, proboszcza kolegiaty św. Floriana za murami miasta Krakowa, kanonika gnieźnieńskiego i starosty sieradzkiego, a także jego matki, Doroty z Sienna, wdowy po kanclerzu Królestwa Polskiego Janie Taszce Koniecpolskim, którzy w latach 1456-1466 wznieśli dla paulinów kościół w Wielgomłynach. Na prośbę Doroty 16 sierpnia 1468 roku biskup kujawski Jakub z Sienna przekazał paulinom wielgomłyńskim dziesięcinę ze wsi Nieskurzew na ziemi sandomierskiej. W dokumencie tym wymieniono kościół określony jako klasztorny, nowo fundowany i wystawiony (był to właśnie kościół wzniesiony przez Koniecpolskich). W 1476 roku Jakub Koniecpolski i Dorota z Sienna przekazali ów kościół paulinom. W tym samym roku wspomniany już arcybiskup Jakub z Sienna potwierdził powstanie nowej placówki zakonnej oraz wcześniejsze przeniesienie altarii z kolegiaty wieluńskiej do kościoła w Wielgomłynach, a także nadał wszystkie prawa proboszczowskie pierwszemu przeorowi paulińskiemu miejscowego klasztoru. Dodatkowo prymas udzielił czterdziestu dni odpustu tym wszystkim, którzy nawiedzą wielgomłyńską świątynię i złożą ofiarę[3].

Uposażenie klasztoru paulińskiego w XV wieku stanowiły przede wszystkim dziesięciny z najbliższych wiosek i z drobnych zapisów szlacheckich, które jednak nie były stałe, szczególnie od XVI wieku, kiedy dzierżawcy nie byli związani z zakonem. Konwent z niektórym się procesował, z innymi zaś zawierał umowy polubowne. Paulini wielgomłyńscy w początkach swojej działalności spierali się o zapisy z osobami świeckimi, np. z Szafrańcami, Zarębami, Andrzejem Chocimowskim (o dziesięciny), jak też z władzami kościelnymi, np. z biskupem Maciejem Drzewickim[4]. „Dopiero po wygaśnięciu

[3] Tenże, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, „Nasza Przeszłość", 31 (1969), s. 221; tenże, *Paulini wczoraj i dziś*, s. 261; J. Wiesiołowski, *Fundacje paulińskie XIV i XV wieku na tle ruchu fundacyjnego klasztorów w Polsce*, SC 6 (1985), s. 155; A. Jaśkiewicz, *Kościół i klasztor oo. Paulinów w Wielgomłynach*, SC 15 (1995), s. 439; R. Sikorski, *Paulini w Wielgomłynach* (*2. połowa XV wieku – 1. połowa XVI wieku*), „Zeszyty Radomszczańskie", 1 (2007), s. 118, 122-123.

[4] J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dziś*, s. 261; R. Sikorski, *Paulini w Wielgomłynach*, s. 125, 140.

reformacji ustabilizował się stan posiadania majątkowego paulinów, a klasztor na trwałe wrósł w życie miejscowej społeczności"[5]. W 1721 roku miejscowi paulini przejęli na własność wieś Wielgomłyny[6].

Początek zabudowaniom klasztornym dał tzw. dom plebański, który zakonnicy otrzymali od swoich fundatorów wraz z kościołem. Na jego miejscu wzniesiono w 1466 roku drewniany klasztor. W latach siedemdziesiątych XV wieku budynek ten przerobiono następnie na murowany[7]. Jakieś prace trwały przy nim prawdopodobnie na początku XVI wieku, niemniej gruntowną przebudowę oraz rozbudowę kościoła i klasztoru przeprowadzono w latach 1637-1646, a następnie po 1716 roku[8].

W 1616 roku przy kościele paulińskim erygowano Bractwo Różańcowe, a w 1635 roku Bractwo Aniołów Stróżów. W 1642 roku zbudowano przyklasztorną szkołę parafialną dla chłopców. W 1818 roku o. Jan Gółkowski założył szpital dla ubogich. W latach 1807--1810 konwent był siedzibą prowincjała Wawrzyńca Olkowskiego, a od 1818 do 1830 roku wizytatora generalnego, Jana Gółkowskiego[9].

W 1796 roku rząd pruski skonfiskował paulinom dobra wielgomłyńskie z wyjątkiem proboszczowskich[10]. W 1819 roku konwent pauliński w Wielgomłynach skasowano. Administratorem parafii został były przeor, Jan Gółkowski. Po kasacie część wyposażenia kościelnego sprzedano, część przekazano do innych kościołów diecezji. Jednak w 1823 roku klasztor wielgomłyński wyjęto ostatecznie spod supresji i oddano zakonowi, przywracając w 1825 roku obowiązki duszpasterskie. W konwencie mogli przebywać jedynie emeryci z Jasnej Góry. W 1864 roku władze carskie ponownie skasowały klasztor, ale ostatni emeryci paulińscy przebywali w nim do 1866 roku[11].

---

[5] R. Sikorski, *Paulini w Wielgomłynach*, s. 140.

[6] *Tamże.*

[7] A. Jaśkiewicz, *Kościół i klasztor oo. Paulinów*, s. 457; R. Sikorski, *Paulini w Wielgomłynach*, s. 122.

[8] A. Jaśkiewicz, *Kościół i klasztor oo. Paulinów*, s. 442, 448-450, 457-460; J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dziś*, s. 262.

[9] J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, s. 221; tenże, *Paulini wczoraj i dziś*, s. 262.

[10] Tenże, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, s. 222; tenże, *Paulini wczoraj i dziś*, s. 262; R. Sikorski, *Paulini w Wielgomłynach*, s. 140.

[11] J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, s. 222; tenże, *Paulini wczoraj i dziś*, s. 262; A. Jaśkiewicz, *Kościół i klasztor oo. Paulinów*, s. 450, 452; R. Sikorski, *Paulini w Wielgomłynach*, s. 140.

W 1987 roku, po ponad 100-letniej nieobecności paulini powrócili do Wielgomłynów i ponownie objęli w posiadanie popadający wówczas w ruinę zespół klasztorny[12].

2. Paulińskie przepisy biblioteczne

„W XIV i XV wieku brakowało ujednoliconych form organizacyjnych dla bibliotek paulińskich. Na początku XVI stulecia przyjęto *Directorium*, w którym normowano te sprawy dość ogólnie. Zalecano jedynie szczególną dbałość o komentarze biblijne, literaturę monastyczną i historyczną oraz słowniki. Organizacja bibliotek klasztornych została uregulowana szczegółowo dopiero w trzeciej części zakonnych konstytucji przyjętych w 1644 roku, w rozdziale dwudziestym czwartym: *O obowiązkach bibliotekarza*. Zgodnie z tymi przepisami księgi miały być ustawione według klucza rzeczowego w działach, które zostały wyodrębnione w dwóch nadrzędnych kręgach. W pierwszym – duchowym, należało ułożyć osobno książki z czterech dziedzin teologii (scholastycznej, pozytywnej, ascetycznej i moralnej, czyli kazuistyki) oraz kaznodziejstwa. Z kolei dzieła świeckie ustawiono w czterech działach: filozofia, historia, polityka i retoryka, a w razie potrzeby, przy większym zróżnicowaniu tematycznym tekstów, trzeba było wyodrębniać następne. W osobno wyznaczonym miejscu i pod zamknięciem należało natomiast zgromadzić dzieła widniejące w indeksie ksiąg zakazanych”[13].

3. Inwentarz biblioteki klasztoru wielgomłyńskiego

Podstawowym źródłem do odtworzenia dawnych księgozbiorów, w tym księgozbiorów zakonnych, a także poznania historii czytelnictwa są – mimo wszystkich swoich mankamentów – inwentarze

[12] J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dziś*, s. 262; R. Sikorski, *Paulini w Wielgomłynach*, s. 140.

[13] J. Szpak, *Biblioteki paulinów polskich w XVIII wieku. Zarys problematyki*, w: *Codzienność i niecodzienność oświeconych*, t. 1: *Przyjemności, pasje, upodobania*, red. B. Mazurkowa, M. Marcinkowska, S. Dąbrowski, Katowice 2013, s. 66.

biblioteczne[14]. „Inwentarze bibliotek klasztornych powinno traktować się jako wyraz stosunku poszczególnych zakonów (klasztorów) do książki, ponieważ na ich podstawie można określić kulturę książki w poszczególnych klasztorach, stopień dbałości przeorów o utrzymanie biblioteki, a zatem także poziom umysłowy zakonników"[15]. Biblioteka klasztorna (kościelna) jest przecież nośnikiem kultury[16].

Przygotowaniem spisu książek zajmowali się zazwyczaj zastępcy przeorów oraz kaznodzieje. Wyposażenie biblioteki sporządzano równocześnie ze spisami paramentów liturgicznych kościoła i zakrystii oraz pozostałych ruchomości zakonnych. Dlatego też większość rejestrów książek miała tę samą datę co pozostałe spisy przeznaczone do rozpatrzenia na kapitule zakonnej[17].

Inwentarz biblioteczny paulinów w Wielgomłynach z 1810 roku nosi tytuł *Spis książek w Bibliotece Klasztoru Wielgomłyńskiego znajdujących się*. Wchodzi on w skład księgi wizytacji arcybiskupa gnieźnieńskiego, prymasa Ignacego Raczyńskiego h. Nałęcz, diakonatu tuszyńskiego i radomszczańskiego z lat 1810-1811, przeprowadzonej przez specjalnego wizytatora, Michała Mieczka Żdzenickiego, kanonika łęczyckiego i prepozyta szadkowskiego. Przechowywana jest ona obecnie w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku[18].

W inwentarzu tym zastosowano podział książek na bloki tematyczne. Znajdują się w nim tytuły odnoszące się do Pisma Świętego i konkordancji biblijnych (*Libri Sacri*), kazania polskich i zagranicznych homiletów (*Concionatores*), komentarze do Pisma Świętego

[14] T. Stolarczyk, *Historia w bibliologii. Rola badań historycznych w odtwarzaniu dziejów bibliotek i księgozbiorów*, w: *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje*, Nauka – Dydaktyka – Praktyka 154, red. G. Czapnik, Z. Gruszka, J. Ladorucki, Łódź – Warszawa 2014, s. 18.

[15] *Tamże*.

[16] M.M. Lasota, *Biblioteka klasztorna w kontekście historii biblioteki Zakonu Braci Mniejszych prowincji Wniebowzięcia NMP w Katowicach-Panewnikach*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2019), s. 178.

[17] E. Sukiennik, *Księgozbiór klasztoru Paulinów w Oporowie według katalogów bibliotecznych z XVIII wieku*, „Saeculum Christianum", 26 (2019), s. 121.

[18] Archiwum Diecezjalne we Włocławku (dalej: ADWł), sygn. 03136: *Status Ecclesiarum et Beneficiorum in Decanatibus Tussinensi et Radomscensi ArchiDiaecesis Gnesnensis In Visitatione Generali Authoritate et de Mandato Celsissimi Illustrissimi R*[*evere*]*nd*[*i*]*s*[*si*]*mi D*[*omi*]*ni Ignatij Nałęcz Comitis Raczynski Principis ArchiEpiscopi Gnesnensis Legati Nati Administratoris Diaecesis Varsaviensis Ordinum Aquilae Albae Rubrae ac S*[*an*]*cti Joannis Hierosolymitani Equitis Annis 1810 et 1811*, s. 989-997.

(*Expositores*), książki z teologii spekulatywnej (*Speculativi*) i teologii moralnej (*Morales*) oraz z teologii życia wewnętrznego, czyli ascetyki i mistyki (*Ascetici*), książki historyczne (*Historici*), dzieła polityczne (*Politici*) i miscellanea. Zbiory kazań uporządkowano według formatów (*in folio*, *in 4to*, *in 8vo*). Natomiast w pozostałych działach format podawano tylko w przypadku *in folio*[19].

Inwentarz pomija całkowicie adresy wydawnicze druków i zawsze podaje tylko samo nazwisko autora bez jego imienia – wyjątek stanowią tutaj jedynie święci znani przede wszystkim właśnie z imienia lub przydomku, np. św. Augustyn, św. Franciszek, św. Bonawentura. Każdy zapis tytułu zaczyna się od nowego wiersza. Przy każdym tytule podaje się liczbę woluminów będących w posiadaniu biblioteki[20].

4. Zasób biblioteki klasztornej

Księgozbiór paulinów wielgomłyńskich reprezentował typowy dla większości bibliotek zakonnych przekrój zagadnień i podzielony był na bloki tematyczne obejmujące różne dyscypliny teologiczne, patrystykę, kaznodziejstwo, historię, dzieła z zakresu teologii życia wewnętrznego (ascetykę i mistykę).

Biblie i konkordancje: *Libri Bibliorum sine principio et fine* (dwa egz.)[21], *Liber Concordantiarum* (jeden egz.)[22], Johanna Eberharda Scheiflera *Vitae Christi Concionatoria* (jeden egz.)[23], Michaela a S. Catharina *Trinum perfectum Via, Veritas et Vita* (jeden egz.)[24], Andreasa Spannera *Polianthea Sacrae* (dwa egz. *in folio*)[25], św. Augustyna *Explanatio Sacrae Scripturae* (jeden egz. *in folio*)[26], Origenesa [*Commentarii*] *in Novum Testamentum in folio* (jeden egz.)[27], An-

[19] ADWł, sygn. 03136, s. 989-997.
[20] ADWł, sygn. 03136, s. 989-997.
[21] ADWł, sygn. 03136, s. 989.
[22] ADWł, sygn. 03136, s. 989.
[23] ADWł, sygn. 03136, s. 989.
[24] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Trinum perfectum Via, Veritas et Vita seu Semita Salutis Tripartita*.
[25] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Polyanthea Sacra: Ex Universae Sacrae Scripturae Utriusque Testamenti*.
[26] ADWł, sygn. 03136, s. 989.
[27] ADWł, sygn. 03136, s. 989.

dresa Pinta Ramireza *in Cantica* (jeden egz.)[28], *Magna Bibliotheca Veterum Patrum* (dwadzieścia egz. *in folio*)[29], Jacobusa Tirinusa *Commentaria in Novum et Vetus Testamentum* (jeden egz.)[30], Nicholasa de Hanapes *Flores Bibliae* (jeden egz.)[31].

Komentarze do Pisma Świętego: Hugonisa Cardinalisa[32] [*Opera omnia*] *in Vetus et Novum Testamentum* (dwa egz.)[33], *Postilla super Psalterium* (jeden egz.) oraz *in Prophetas* (jeden egz.)[34], Dionizego Kartuza *in Psalmos* (jeden egz.)[35], Arnolda Corvinusa a Belderena *Jus Canonicum* (jeden egz.)[36].

Teologia spekulatywna: Antoniusa Diany Panormitanusa *Resolutiones* (jeden egz.)[37], Andreasa Aegidianiego *Theologiae tomi* (dwa egz.)[38], Adama Pantiniego Opatoviusa (Opatowczyka) *De Sacramentis* (dwa egz.)[39], Joannisa a Bononia *de predestinatione* (jeden egz.)[40], Petrusa Colleta *Theologia* (cztery egz.)[41], Jerzego Gengela *contra Jansenium Calvinum etc.* (trzy egz. – po jednym z każdego tytułu)[42].

Teologia moralna: Martina Bonaciny *Opera*[43], Bazylego Rychlewicza *de Sacramentis* (jeden egz.)[44], Antonia de Moliny *Instructio*

[28] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Canticum canticorum Salomonis*.

[29] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et Antiquorum Scrriptorum Ecclesiasticorum* [autor: Anton Hierat lub Marguerin de La Bigne].

[30] ADWł, sygn. 03136, s. 989.

[31] ADWł, sygn. 03136, s. 989.

[32] Hugues de Saint-Cher (ok. 1200-1263), francuski duchowny, filozof, teolog, pierwszy kardynał z zakonu dominikanów.

[33] ADWł, sygn. 03136, s. 991.

[34] ADWł, sygn. 03136, s. 991.

[35] ADWł, sygn. 03136, s. 991.

[36] ADWł, sygn. 03136, s. 991; *Jus Canonicum per aphorismos strictim explicatum*.

[37] ADWł, sygn. 03136, s. 993; *Resolutiones morales*.

[38] ADWł, sygn. 03136, s. 993.

[39] ADWł, sygn. 03136, s. 993; *Tractatus de Sacramentis in genere et specie quibus circa Sacramentum Poenitentiae adiuncti sunt duo, unus de Censuris, alter de Indulgentiis*, Cracoviae 1642 [K. Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. III: *Obejmująca druki stóleci XV-XVIII w układzie abecadłowym* (dalej: Estreicher), cz. III, t. 12, Kraków 1910, s. 366-367].

[40] ADWł, sygn. 03136, s. 993; Giovanni Bologni, *De aeterna Dei praedestinatione et reprobatione sententia*.

[41] ADWł, sygn. 03136, s. 993; *Institutiones theologiae moralis*.

[42] ADWł, sygn. 03136, s. 993; *Admiranda Lutheri tribus exposita tractatibus*; *Admiranda Jansenimi tribus exposita tractatibus*; *Admiranda Zvinglii et Calvini tribus exposita Tractatibus* [Estreicher, cz. III, t. 6, s. 90-91].

[43] ADWł, sygn. 03136, s. 993; *Operum omnium de morali theologia*.

[44] ADWł, sygn. 03136, s. 993; *Panoplia seu Armatura septemgemina sacramentalis perfecta, teologo-speculativo-practica* [Estreicher, cz. III, t. 15, s. 512].

Sacerdotum (jeden egz.)[45], Jeana Baptisty Taverne'a *Theologiae Moralis* (jeden egz.)[46], *Toleti Compendium* (jeden egz.)[47], Antoniusa Corvinusa *Expositio Decalogi* (jeden egz.)[48], Pierre'a de Besse'a *Theologia* (jeden egz.)[49], Anacleta (Johanna Georga) Reiffenstuela *Theologia Moralis* (jeden egz.)[50], Simona Karchnego *Dissertationes de Actibus humanis* (jeden egz.)[51], Tirsy Gonzáleza de Santalli *Fundamentum Theologiae Moralis* (jeden egz.)[52], Hermanna Busenbauma *Theologia Moralis* (jeden egz.)[53], Johna Dunsa (Dunsa Scotusa) *de Sacramento Matrimonii* (jeden egz.)[54], Tomása Sáncheza *de Matrimonio* (jeden egz.)[55].

Zbiory kazań: Piotra Skargi [*Conciones*] *in Dominicas et festa* (dwa egz. *in folio*), *Kazania przygodne* (jeden egz. *in folio*) i *de Eucharistia*[56] (jeden egz. *in 4to*), Szymona Stanisława Makowskiego [*Conciones*] *in Festa* (jeden egz. *in folio*) i [*Conciones*] *in Dominicas*[57] (dwa egz. *in folio*), Matthiasa Fabera [*Conciones*] *in Dominicas* (trzy egz. *in folio*) i *Conciones funebrales* (jeden egz. *in 4to*)[58], Jana Kraszewskiego [*Conciones*] *in Dominicas* (jeden egz. *in folio*)[59], Blasciego Campianiego *Sermones Quadragesimales* (jeden egz. *in folio*), *Mundus Ma-*

[45] ADWł, sygn. 03136, s. 993.

[46] ADWł, sygn. 03136, s. 993.

[47] ADWł, sygn. 03136, s. 993. Genesio Minutio, *Compendium Summa Cardinalis Toleti.*

[48] ADWł, sygn. 03136, s. 993.

[49] ADWł, sygn. 03136, s. 993; *Conceptium theologicorum ac prædicabilium de sanctorum festivitatibus.*

[50] ADWł, sygn. 03136, s. 993.

[51] ADWł, sygn. 03136, s. 993.

[52] ADWł, sygn. 03136, s. 993.

[53] ADWł, sygn. 03136, s. 993; *Medulla Theologiae Moralis.*

[54] ADWł, sygn. 03136, s. 993.

[55] ADWł, sygn. 03136, s. 993; *Disputationum de Sancto Matrimonii Sacramento.*

[56] ADWł, sygn. 03136, s. 989-990; *Conciones pro Diebus Dominicis Et Festis, Totius Anni* […] *a Joanne Odrowąż Pieniążek* […]. *In Lucem Publicam Datae*, Cracoviae 1691 [Estreicher, cz. III, t. 17, s. 132]; *Kazania Przygodne* [Estreicher, cz. III, t. 17, s. 146-147]; *Pro Sacratissima Eucharistia Contra Haeresim Zuinglianam, Ad Andream Volanum, presentia corporis D. N. Jesu Christi*, in Olica 1576 [Estreicher, cz. III, t. 17, s. 132].

[57] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Pars Hiemalis concionum dominicalium*, Cracoviae 1668; *Pars aestiva concionum dominicalium*, Cracoviae 1675; *Pars Hiemalis concionum pro Festivitatibus*, Cracoviae 1666; *Pars Aestivaconcionum pro festivitatibus*, Cracoviae 1665 [Estreicher, cz. III, t. 11, s. 59-60].

[58] ADWł, sygn. 03136, s. 989-990.

[59] ADWł, sygn. 03136, s. 989-990; tego dzieła nie zna Estreicher [Estreicher, cz. III, t. 9, s. 242-243].

rianus (jeden egz. *in folio*), Tomasza Bogdanowicza [*Conciones*] *in Festa*[60] (jeden egz. *in folio*), Antoniego Węgrzynowicza [*Conciones*] *in Dominicas*[61] (cztery egz. *in folio*), Stefana Ponińskiego [*Conciones*] *de Passione et* [*Conciones*] *de Beata* (dwa egz. – po jednym egz. każdego ze zbiorów tych kazań; *in folio*)[62], Jana Wolskiego [*Conciones*] *in Dominicas* (trzy egz. *in folio*)[63], Piotra Stanisława Dunina *in Vitam Christi* (jeden egz. *in folio*) i *Kazania pogrzebowe*[64] (jeden egz. *in 4to*), Antoniego Szyrmy [*Conciones*] *in Festa*[65] (jeden egz. *in folio*), Franciszka Rychłowskiego [*Conciones*] *in Dominicas*[66] (trzy egz. *in folio*), Jana Woykowskiego [*Conciones*] in *Festa*[67] (jeden egz. *in folio*), Benedykta od św. Józefa Zawadzkiego (Pater Benedictus Scholarum Piarum) *in Dominicas*[68] (jeden egz. *in folio*), Jana Krosnowskiego [*Conciones*] *in Dominicas*[69] (jeden egz. *in folio*), *Pomerii Sermones in Dominicas* (jeden egz. *in folio*)[70], Pierre'a de Besse'a [*Conciones*] *in Dominicas* (jeden egz. *in 4to*) i [*Conciones*] *in festa et Quadragesimas*[71] (jeden egz. *in 4to*), Michaela Pexenfeldera *Concionator historicus*[72] (jeden egz. *in 4to*), Diego Nisseno [*Sermones*] *in Dominicas et*

[60] ADWł, sygn. 03136, s. 989; tego dzieła nie zna Estreicher [Estreicher, cz. III, t. 2, s. 208].

[61] ADWł, sygn. 03136, s. 989; Estreicher podaje polskie tytuły tych kazań: *Kazań niedzielnych księga* [Estreicher, cz. III, t. 21, s. 308-309].

[62] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Krol Bolesny Chrystus Zbawiciel Kazaniami o Męce Pańskiey na postne nabożeństwa*, Poznań 1723; *Królowa Nieba y Ziemi Naydostoynieysza Boga Rodzica Marya Kazaniami na wszystkie swoie święta* [Estreicher, cz. III, t. 14, s. 56-57].

[63] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Dni Panskie Słoncem Boskiego Słowa Wypogodzone. To iest Kazania na Niedzziele Całego Roku*, Częstochowa 1714 [Estreicher, cz. III, t. 22, s. 295].

[64] ADWł, sygn. 03136, s. 989-990; *Kazania pogrzebne* […]. *Ku wygodzie kościelnych i publicznych oratorow*; *Wschod y Zachod słonca sprawiedliwosci To iest, Kazania o narodzeniu, smierci, y zmartwychwstaniu Panskim z przydaniem znacznieyszych osobliwie o niepokolanym poczęciu Bogarodzice* [Estreicher, cz. III, t. 4, s. 407, 410].

[65] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Rok Skarbowy Dzieł Pańskich Niedzielnemi Kazaniami Ogłoszonych do Dni Skarbowych albo Swiątecznych Kazań dołożony* [Estreicher, cz. III, t. 19, s. 357.

[66] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Kazania na niedzziele całego roku* [Estreicher, cz. III, t. 15, s. 513-514].

[67] ADWł, sygn. 03136, s. 989; nie jest znany Estreicherowi.

[68] ADWł, sygn. 03136, s. 989; *Kazania na Niedziele Doroczne* [Estreicher, cz. III, t. 23, s. 417-418].

[69] ADWł, sygn. 03136, s. 990; *Pochodnia słowa Bożego w kazaniach niedzielnych całego roku na oświecenie y zapalenie rozumów y afektów Chrześciańskich*, Lublin 1689 [Estreicher, cz. III, t. 9, s. 290].

[70] ADWł, sygn. 03136, s. 990.

[71] ADWł, sygn. 03136, s. 990.

[72] ADWł, sygn. 03136, s. 990; *Florus Biblicus et Concionator Historicus*.

Quadragesim[73] (jeden egz. *in 4to*), Sebastiena Heinriego Penzingera [*Conciones*] *in Dominicas Festa*[74] (jeden egz. *in 4to*), Piusa Salisburgensisa (Capucinus) [*Conciones*] *in Festa B*[*eatae*]. *M*[*ariae*]. *V*[*irginis*][75] (jeden egz. *in 4to*), Franciszka Kowalickiego [*Mowy*] *na Post*[76] (jeden egz. *in 4to*), Brunona Osieckiego *de Beata*[77] (jeden egz. *in 4to*), Sebastiana Jana Piskorskiego *na Niedziele i Święta*[78] (jeden egz. *in 4to*), *św. Franciszka* Salezego *Droga do życia pobożnego*[79] (jeden egz. *in 4to*), Heinricha Helmesiusa [*Conciones*] *in Dominicas* (jeden egz. *in 8vo*), Abrahama Bzowskiego [*Postilla*] in *Dominicas Festaque*[80] (jeden egz. *in 8vo*), Thomasa Stapletona [*Contiones*] *in Dominicas Festaque* (jeden egz. *in 8vo*)[81], Cornelia Musso [*Conciones*] *in Dominicas* (jeden egz. *in 8vo*)[82], Guillaume'a Pepina [*Conciones*] *in Dominicas* (jeden egz. *in 8vo*)[83], Philippe'a Bosquiera [*Conciones*] *de Passione* (jeden egz. *in 8vo*)[84], Fransa Polygranusa *Postillae sive Enarrationes in Euangelia* (jeden egz. *in 8vo*)[85], Grzegorza Zachariasiewicza (Zacharyasiewicza) *przygodne* (dwa egz. *in 8vo*)[86], Teodora Grubera *Kazań Niedzielnych*

[73] ADWł, sygn. 03136, s. 990.

[74] ADWł, sygn. 03136, s. 990.

[75] ADWł, sygn. 03136, s. 990.

[76] ADWł, sygn. 03136, s. 990; *Post stary polski Dziewięć niedzielny od S. Wojciecha nabożnie zaczęty przez lat około 300 od Polakow* światobliwie *chowany*, Sandomierz 1718 [Estreicher, cz. III, t. 9, s. 172].

[77] ADWł, sygn. 03136, s. 990; *Prymicie pracy Kaznodzieyskiey przez dni pietnascie solenne przebłogosławioney Maryi Panny Matki Boskiey nieograniczone łaski y dobrodzieystwa remostruiące. Przy wielkiey frequency Auditora nabożnego w Bazylikach różnych Krolestwa Polskiego odprawione* [Estreicher, cz. III, t. 12, s. 464].

[78] ADWł, sygn. 03136, s. 990; *Kazania na Dni Panskie na Uroczystosci Bogarodzice Panny Niepokalanie Poczętey Na Swięta osobliwe sług panskich* w Rożnych Kościołach odprawione a dla Duchownego *pozytku poboznemu Czytenikowi zostawione* [Estreicher, cz. III, t. 13, s. 319].

[79] ADWł, sygn. 03136, s. 991; *Droga do życia poboznego* […] *Francuskim iężykiem opisana. A przez X. Jana Kazimierza Denhoffa Opata Mogilskiego, po polsku przełożona, y do druku podana* [Estreicher, cz. III, t. 5, s. 282].

[80] ADWł, sygn. 03136, s. 991; *Postylla polska czyli kazania na wszystkie niedzielne i świąteczne ewangelie* [Estreicher, cz. III, t. 2, s. 501].

[81] ADWł, sygn. 03136, s. 991.

[82] ADWł, sygn. 03136, s. 991.

[83] ADWł, sygn. 03136, s. 991.

[84] ADWł, sygn. 03136, s. 991.

[85] ADWł, sygn. 03136, s. 991.

[86] ADWł, sygn. 03136, s. 991; *Kazania do Pokuty Wzbudzaiące* […] *z przydaniem dwu innych dawnieyszych przygodnych Kazań*, Warszawa 1771 [Estreicher, cz. III, t. 23, s. 59].

i Świętnych[87] (pięć egz. *in 8vo*), Józefa Męcińskiego [*Kazania*] *Niedzielne i Świąteczne* (sześć egz. *in 8vo*)[88], Antoniego Janiszowskiego (Janiszewskiego) [*Kazania*] *Niedzielne i Świąteczne* (sześć egz. *in 8vo*)[89], Andrzeja Filipeckiego *Niedzielny* (cztery egz. *in 8vo*)[90].

Teologia życia wewnętrznego (ascetyka i mistyka): François de Kostera *de Laudibus B. M. V.* (jeden egz.)[91], *Roku Niebieskiego części* Jana Nadasiego w tłumaczeniu Franciszka Iworskiego (jeden egz.)[92], Jacoba Masena *Dux vitae ad vitam* (jeden egz.)[93], Jana Skrzetuskiego *Anatomia Moralis* (jeden egz.)[94], Jerzego Gengela *gradus ad atheismum* (jeden egz.)[95], Luisa de la Puente *Meditationes* (jeden egz.) i *Monita Spiritualia* (jeden egz.)[96], Antoniego Kaspra Drużbickiego *Meditationes* (jeden egz.)[97], Chryzostoma Dobrosielskiego *Summarium Theologiae Asceticae* (jeden egz.)[98], św. Augustyna *Soliloquia* (jeden egz.)[99] oraz *Rozmyślania* (jeden egz.)[100], *Meditationes S. Augu-*

[87] ADWł, sygn. 03136, s. 991; *Kazania niedzielne*, Jasna Góra częstochowska 1778 [Estreicher, cz. III, t. 6, s. 422].

[88] ADWł, sygn. 03136, s. 991; *Kazania niedzielne y świętalne* […] *zebrane w kościele Lubelskim u. S. Ducha powiedziane i do druku* […] *podane*, W Krakowie 1791 [Estreicher, cz. III, t. 11, s. 254].

[89] ADWł, sygn. 03136, s. 991; *Kazania na niedziele y świeta całego roku, tudzież kazania przygodne*, Berdyczów 1779 [Estreicher, cz. III, t. 7, s. 452].

[90] ADWł, sygn. 03136, s. 991; *Na Niedziele całego roku Kazania* […] *niegdys przez iedenaście lat w teyże Katedrze Kaznodzieię wydane*, We Lwowie 1783 [Estreicher, cz. III, t. 5, s. 217].

[91] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *De vita et laudibus Deiparae Mariae Virginis*.

[92] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Rok niebieski, albo przewodnik do szczęśliwey wieczności, Jezusowi Królowi niebieskiemu, Maryi Królowey niebieskiey, y wszystkim Swiętym mieszkańcom Niebieskim, na cześć y chwałę przez miesiące y dni rozłożony, od iednego Kapłana Soc. Jesu Roku którego życie przedwieczne, w ciele ludzkim dla nas żyć poczęło 1697*, Kalisz 1697 [Estreicher, cz. III, t. 12, s. 14].

[93] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Dux viae ad vitam puram, piam, perfectam*.

[94] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Anatomia Moralis Verbi Incarnati*, Posnanie 1698 [Estreicher, cz. III, t. 17, s. 201].

[95] ADWł, sygn. 03136, s. 994 [Estreicher, cz. III, t. 6, s. 91].

[96] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[97] *Tamże*; *In passionem Domini Meditationes quadraginta sex ivxta nvmervm diervm Quadragesimae* [Estreicher, cz. III, t. 4, s. 337].

[98] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Svmmarivm asceticae et Mysticae Theologiae* [Estreicher, cz. III, t. 4, s. 263].

[99] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[100] *Tamże*, s. 995; *Rozmyślania Nabozne S. Augvstina, Soliloqvia Abo Mowy Taiemne z Panem Bogiem S. Avgvstina Biskvpa Hipponenskiego, O Skrvsze Serca Traktacik. Swętego Avgvstyna Biskupa Hipponeńskiego przez J. M. P. Piotra Tryzna na polskie przełożone* [Estreicher, cz. III, t. 1, s. 296-297].

stini et Bernardi (jeden egz.)[101], Jeremiasa Drechsela *Meditationes* (jeden egz.)[102], Pierre'a de Besse *Meditationes* (jeden egz.)[103], Bohuslava Balbina *Vita Beati Joannis Nepomuceni* (jeden egz.)[104], Grzegorza Terecjusza *Directorium Vitae Spiritualis* (jeden egz.)[105], Luca Pinellego *Liber de perfectione Religiosa* (jeden egz.)[106], Jana Kwiatkiewicza *Fax ascetica* (jeden egz.)[107], Thomasa a Kempis *Viator Christianus* (jeden egz.)[108], Luisa de Granada (Granatensis) *Vita Christi* (jeden egz.)[109], Roberta Bellarmina *De aeterna felicitate* (jeden egz.)[110], Philippe'a d'Outremana *Paedagogus Christianus* (jeden egz.)[111], Antoniego Świrczyńskiego (Świerczyńskiego) *Caelestes Sapientiae* (jeden egz.)[112], Franciszka Ksawerego (Francisco de Jaso y Azpilicueta) *Flores Indici* (jeden egz.)[113], Sebastianusa a Matre Dei *Firmamentum Symbolicum* (jeden egz.)[114], Wojciecha Tylkowskiego *Soliloquia Christi* (jeden egz.)[115], Bartholomäusa Fabera *Panis Spiritualis seu meditationes* (jeden egz.)[116], Paula Segnera *Instructio Paenitentis* (jeden egz.)[117].

Historia: Euzebiusza Pamfiliusza z Cezarei Palestyńskiej *Historiae* [*ecclesiasticae*] (jeden egz.)[118], Jana Długosza *Historiae* (je-

[101] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Meditationes S. Augustini et S. Bernardi, aliorumque sanctorum antiquorum partum*.

[102] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[103] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[104] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[105] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Directorium Vitae Spiritualis FF. Eremitae Ordinis S. Pavli Primi Eremitae* [Estreicher, cz. III, t. 20, s. 110].

[106] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[107] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Fax ascetica peregrino terrestri per exercitia spiritualia Aeternis intento* [Estreicher, cz. III, t. 9, s. 421].

[108] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[109] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[110] ADWł, sygn. 03136, s. 995.

[111] ADWł, sygn. 03136, s. 995.

[112] ADWł, sygn. 03136, s. 995; *Via Caelestis Sapientiae Vestigiis Exercitiorum S: P: Ignatii Soc: Jesu Fundatoris. Religiosis Viatoribus. Ad Perfectionis culmen tendentibus Demonstrata* [Estreicher, cz. III, t. 19, s. 104].

[113] ADWł, sygn. 03136, s. 995; *Flores Indici sive documenta ex aureis epistolis Sancti Indiarum Apostoli* [Estreicher, cz. III, t. 5, s. 288].

[114] ADWł, sygn. 03136, s. 995.

[115] ADWł, sygn. 03136, s. 995; *Soliloquia Christiana Et Praxes Quaedam* [Estreicher, cz. III, t. 20, s. 470].

[116] ADWł, sygn. 03136, s. 995; *Panis Spiritualis Animae Id est: Salutares Meditationes in omnia Evangelia*.

[117] ADWł, sygn. 03136, s. 995.

[118] ADWł, sygn. 03136, s. 995, s. 992.

den egz.)[119], Cesare'a Baronia *Annales* [*ecclesiastici*] (jeden egz.)[120], *Censura Orientalis* (jeden egz.)[121], Dionizego z Halikarnasu *Antiquitates Romanae* (jeden egz.)[122], Piasecii *Kronika* (jeden egz.)[123], św. Bedy Czcigodnego *Anglorum Historiae Ecclesiasticae* (jeden egz.)[124], Piotra Skargi *Zywoty SS. Panskich* (jeden egz.)[125], Atanasiusa Kirchera *de Imperio Chinae* (jeden egz.)[126], Gabriela Rzączyńskiego *Historya Naturalis* (jeden egz.)[127], Antonia de Herrery *Descriptio Indiae* (jeden egz.)[128], Jana Wawrzyńca Czepańskiego *Controversiae Ecclesiae Orientalis et occidentalis* (jeden egz.)[129], Silvestra Prieriasa Mazzoliniego *Summa Silvestriana* (jeden egz.)[130], Dionizego Chełstowskiego *Elogia* (jeden egz.)[131], Jana Alana Bardzińskiego *Ordo Pontificum* (jeden egz.)[132], Klemensa Janickiego *Vitae regum Poloniae* (jeden egz.)[133], Augustyna Kołudzkiego *Tron Oyczysty* (jeden egz.)[134], Johannesa Christena *Speculum Harmonicum* (jeden egz.)[135], Andrzeja Olszowskiego *De Archiepiscopatu Gnesnensi*

[119] ADWł, sygn. 03136, s. 995; *Ioannis Długossi seu Longini, canonici quondam cracoviensis, Historiae polonicae libri XII* [Estreicher, cz. III, t. 4, s. 244].

[120] ADWł, sygn. 03136, s. 992.

[121] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Censvra Orientalis Ecclesiae* [Estreicher, cz. III, t. 18, s. 9].

[122] ADWł, sygn. 03136, s. 992.

[123] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Chronica gestorvm in Evropa singvlarivm* [Estreicher, cz. III, t. 13, s. 230].

[124] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Historiae ecclesiasticae gentis Anglorum.*

[125] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Żywoty Swiętych Starego y nowego zakonu na każdy dzień przez cały rok, wybrane z poważnych pisarzow y doktorów Kościelnych, ktorych imiona niżey są położone*, Kraków 1592 [Estreicher, cz. III, t. 17, s. 142-145, 147, 162-163].

[126] ADWł, sygn. 03136, s. 992.

[127] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Historia naturalis curiosa Regni Poloniae, magni Ducatus Lituaniae* [Estreicher, cz. III, t. 15, s. 541].

[128] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Novus Orbis sive Descriptio Indiae Occidentalis*.

[129] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Controversiae orientalis et occidentalis ecclesiae de subiecto potestatis ecclesiastice* [Estreicher, cz. III, t. 3, s. 562].

[130] ADWł, sygn. 03136, s. 992.

[131] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Scrutinium vitae intaminatae electee in matrem Dei, avgvstissimae caelorvm imperatricis Mariae, sive elogia Mariana* [Estreicher, cz. III, t. 3, s. 158].

[132] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Ordo ac Series Summorvm Pontificum Romanum* [Estreicher, cz. III, t. 1, s. 371].

[133] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Vitae Regum Polonorum* [Estreicher, cz. III, t. 7, s. 445].

[134] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Thron oyczysty abo pałac wieczności w krótkim zebraniu monarchów, xiążąt y królów polskich* [Estreicher, cz. III, t. 8, s. 431].

[135] ADWł, sygn. 03136, s. 992; *Speculum harmonicum, hoc est, genesis et analysis harmoniae 4 Evangelistarum synoptica.*

(jeden egz.)[136], *Salomeae Beatae Vita* (jeden egz.)[137], Humberta de Romanis *Sancti Augustini Expositio Regulae* (jeden egz.)[138].

Dzieła polityczne: Jana Januszowskiego *Statuta Koronne* (jeden egz.)[139], Jeana Bodina *de Republica* (jeden egz.)[140] Jeana de Chokiera de Surleta *Thesaurus Politicorum* (jeden egz.)[141].

Miscellanea: Konrada Wimpina *Tractatus de Erroribus Philosophorum* (jeden egz.)[142], Emmanuela Thesaura *de Arte Oratoria* (jeden egz.)[143], Dionizego Chełstowskiego *Elogia Mariana* (jeden egz.)[144], Galena (Claudiusa) *Opera medica* (jeden egz.)[145], *Cathechismus ad Parochos* (jeden egz.)[146], Wespazjana Kochowskiego *Rubus incombustus* (jeden egz.)[147], Marcina Paciorkowskiego *De granitiebus* (jeden egz.)[148], Grzegorza Knapskiego *Dictionarium* (jeden egz.)[149], Christiana Gottfrieda Daniela Wagnera *Exercitationes Juris publici* (jeden egz.)[150], Giovanniego Francesco Balbi *Tractatus de Prescriptionibus* (jeden egz.)[151], Ludwiga Fachsa *Differentia iuris Civilis et Saxonici* (jeden egz.)[152], Jana Kwiatkiewicza *de Eloquentia* (jeden

[136] ADWł, sygn. 03136, s. 992 [Estreicher, cz. III, t. 12, s. 342; A. Ryś, *O dyskursie Olszowskiego De archiepscopatu Gnesnensi*, w: *Prymas Andrzej Olszowski i jego czasy. Piśmiennictwo religijne i okolicznościowe epok dawnych*, red. M. Wichowa, Łódź 2018, s. 93-104].

[137] ADWł, sygn. 03136, s. 992.

[138] ADWł, sygn. 03136, s. 992.

[139] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Statvta Prawa y Constitvcie Koronne Łacińskie y Polskie z Statutow, Łaskiego y Herborta y z Constitvciy Koronnych zebrane*, W Krakowie 1600 [Estreicher, cz. III, t. 7, s. 475].

[140] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[141] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Thesaurus Politicorum Aphorismorum.*

[142] ADWł, sygn. 03136, s. 995.

[143] ADWł, sygn. 03136, s. 994.

[144] ADWł, sygn. 03136, s. 994; *Scrutinium vitae intaminatae electee in matrem Dei, avgvstissimae caelorvm imperatricis Mariae, sive elogia Mariana* [Estreicher, cz. III, t. 3, s. 158].

[145] ADWł, sygn. 03136, s. 995.

[146] *Catechismus Ex Decreto SS. Concilii Tridentini Ad Parochos.*

[147] ADWł, sygn. 03136, s. 995; *Rubus incombustus SSma Virgo Deipara Maria iterum in monte Claro Czestochoviensi* [Estreicher, cz. III, t. 8, s. 381].

[148] ADWł, sygn. 03136, s. 995; *Regula Processus Granicialis Campestris Regni Poloniae secundum praxim moderni saeculi ad dislimitanda bona regalia spiritualis et terrestria* [Estreicher, cz. III, t. 13, s. 11].

[149] ADWł, sygn. 03136, s. 995; *Synonima seu Dictionarium Polono-Latinum* [Estreicher, cz. III, t. 8, s. 332].

[150] ADWł, sygn. 03136, s. 995.

[151] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

[152] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

egz.)[153], Pietera de Bert *Tabulae Geographicae* (jeden egz.)[154], Tytusa Liwiusza *Orationes Collectae* (jeden egz.)[155], Senecae *Tragediae* (jeden egz.)[156], Owidiusza *Carmina* (jeden egz.)[157], Michaela Radaua *Extemporaneus Orator* (jeden egz.)[158], Gérarda Jankovicha *Novum Sidus Hungariae* (jeden egz.)[159], Stanisława Herakliusza Lubomirskiego *Momenta życia* (jeden egz.)[160] oraz *De vanitate Consiliorum* (jeden egz.)[161], Guillaume'a Stanyhursta *Tesserae Quotidianae* [*militis christiani*] (jeden egz.)[162], św. Bonawentury *Sex alae Seraphicae* (jeden egz.)[163], Jana Stanisława Kostki Wujkowskiego (Woykowski) *Przewodnik na droge wieczności* (jeden egz.)[164], Josse Andriesa *Medulla Crucis perpetuae* (jeden egz.)[165], Josse Chlichtove'a *De vita et moribus Sacerdotum* (jeden egz.)[166], św. Alberta Wielkiego *Paradisus Animae* (jeden egz.)[167], Levinusa Lemniusa *De Miraculis Naturae* (jeden egz.)[168], anonimowego autora *Delicye Ziemi Włoskiey* (jeden egz.)[169], Wojciecha Tylkowskiego *Filozofia*

[153] ADWł, sygn. 03136, s. 996; *Eloquentia reconditor, ubi pleraque* [Estreicher, cz. III, t. 9, s. 421].

[154] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

[155] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

[156] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

[157] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

[158] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

[159] ADWł, sygn. 03136, s. 996; *Novum Sidus Hungariae sive Sanctissima Dei et Dolorum Mater Maria in S. Statuta Sassiniensi in fine saeculorum Thaumaturga*.

[160] ADWł, sygn. 03136, s. 996; *Momenta ostatnie życia JO. Xięcia JMPana Marszałka W. koron. Albo książka nazwana Repertorum Opuscula, którą przed zeszciem z tego świata łacińskim wydał stylem teraz na polski ięzyk przetłomaczone y do druku podane* [Estreicher, cz. III, t. 10, s. 470].

[161] ADWł, sygn. 03136, s. 997 [Estreicher, cz. III, t. 10, s. 477].

[162] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

[163] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

[164] ADWł, sygn. 03136, s. 996; *Przewodnik na drogę Wieczności. Dla dusz ludzkich Obmyslony* [Estreicher, cz. III, t. 22, s. 401].

[165] ADWł, sygn. 03136, s. 996; *Medulla Crucis perpetuae ex cruce perpetua* [Estreicher, cz. III, t. 1, s. 148].

[166] ADWł, sygn. 03136, s. 996.

[167] ADWł, sygn. 03136, s. 996; *Paradisus animae: sive libellus de virtutibus.*

[168] ADWł, sygn. 03136, s. 996; *De miraculis occultis naturae*.

[169] ADWł, sygn. 03136, s. 996; *Delicye ziemie włoskiey abo prawdźiwe, y istotne opisánie, co tylko we włoskich kráiách, po válnych a głownych miástách, y w káżdym mieyscu, od stárożytnośći kośćiołów, pálaców, pyrámid, ogrodow, nagrobkow, etc. y inszych wielu, do widzenia godnych, znáyduie się Raritet* [Estreicher, cz. III, t. 4, s. 126].

(jeden egz.)[170], *Essentia Linguae Italicae* (jeden egz.)[171], Domenica Leoniego (Lunensis) *Ars medendi* (jeden egz.)[172], Antoniusa van Deusingiusa *Cosmographia catholica* (jeden egz.)[173], Georga Pawera *De peste* (jeden egz.)[174], Dictysa Cretensis *de Bello Troiano* (jeden egz.)[175], Pietra Magna *Consiliarii et Senatoris Officium* (jeden egz.)[176].

Zakończenie

Celem zaprezentowanej pracy była rekonstrukcja dziewiętnastowiecznego księgozbioru przedkasacyjnego biblioteki klasztornej paulinów w Wielgomłynach. Zachowany inwentarz biblioteczny z 1810 roku umożliwia ustalenie działów tematycznych i liczebności przypisanych do nich książek, nadto autorów i tytułów dzieł, jakie znalazły się w orbicie zainteresowań zakonników, także formatów książek dla tych woluminów, dla których zostały one sprecyzowane. W inwentarzu próżno szukać wydawców oraz dat ukazania się poszczególnych dzieł, gdyż inwentaryzator skupił się głównie na wyszczególnieniu autorów i tytułów. Najczęściej zamiast pełnego tytułu podawano tytuł obiegowy, który daleko odbiegał od nazwy rzeczywistej, co utrudnia zidentyfikowanie poszczególnych pozycji.

Według inwentarza w bibliotece paulinów wielgomłyńskich znajdowało się 371 woluminów książek (300 tytułów). Do działu *Libri Sacri* (Biblie i konkordancje) inwentaryzator zaliczył jedenaście dzieł, do *Expositores* (komentarze do Pisma Świętego) dziewięć dzieł, do *Speculativi* (teologia spekulatywna) jedenaście dzieł, do *Morales* (teologia moralna) dwadzieścia jeden dzieł, do *Concionatores* (zbiory kazań) siedemdziesiąt osiem dzieł, do działu *Ascetici* (ascetyka i mi-

[170] ADWŁ, sygn. 03136, s. 997; *Philosophia Cvriosa. Sev Qvaestiones Et Conclvsiones Cvriosae, Ex Vniversa Aristotelis Philosophia Ad genium et ingenium huius Saeculi formatae et propositae* [Estreicher, cz. III, t. 20, s. 462].

[171] ADWŁ, sygn. 03136, s. 997.

[172] ADWŁ, sygn. 03136, s. 997.

[173] ADWŁ, sygn. 03136, s. 997; *Cosmographia catholica,* & *astronomia, secundum hypotheses Ptolemaei in concinnum*.

[174] ADWŁ, sygn. 03136, s. 997.

[175] ADWŁ, sygn. 03136, s. 997.

[176] ADWŁ, sygn. 03136, s. 997.

styka) pięćdziesiąt trzy dzieła, do historii trzydzieści jeden dzieł, do *Politici* (dzieła polityczne) sześć dzieł, do miscellaneów osiemdziesiąt dzieł. Do ostatniego wymienionego działu autor inwentarza zaliczył książki zarówno medyczne, jak i geograficzne, prawnicze, z zakresu nauki retoryki, filozoficzne, poezje itp.

Zdecydowaną większość ksiąg znajdujących się w klasztornej bibliotece napisano po łacinie, natomiast w języku polskim spisano trzydzieści dzieł.

Naczelne miejsce w każdej książnicy kościelnej zajmowało Pismo Święte. Z kolei „studiowanie homilii i komentarzy znanych liryków ambony rozwijało życie umysłowe paulinów oraz stanowiło dla nich nieocenioną pomoc w przygotowywaniu własnych kazań […]. Wśród druków kaznodziejskich dominowały objaśnienia ewangelii niedzielnych i świątecznych. Nie zabrakło też kazań z zakresu sakramentologii, angelologii i mariologii. Ta ostatnia dziedzina zdominowała piśmiennictwo paulińskie w dobie baroku ze względu na maryjny charakter zakonu i sprawowania przez niego pieczy nad cudownym wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej”[177].

„Moraliści uczyli oceniania czynów ludzkich w świetle objawienia przekazanego na kartach biblijnych. Określanie wartości moralnej czynów ludzkich pomagało zakonnikom w religijnym doskonaleniu się, a homiletom służyło w przygotowaniu kazań i rozwijaniu chrześcijańskich norm moralnych wśród wiernych w taki sposób, aby potrafili oni rozróżniać dobro i zło”[178].

Zasób znaczący dla rozwijania wiedzy o świecie stanowiły książki historyczne. Z kolei do miscellaneów zaliczono tytuły spoza poprzednich kategorii tematycznych.

Piśmiennictwo religijne zawierało dzieła bardziej i mniej znanych pisarzy kościelnych i świeckich, zarówno z Polski, jak i z krajów Europy Zachodniej. Najliczniej reprezentowana była twórczość jezuitów.

A zatem wobec powyższych faktów należy stwierdzić, że pochodzący z początku XIX wieku księgozbiór paulinów wielgomłyńskich był typowym księgozbiorem niewielkich klasztorów tego czasu.

[177] E. Sukiennik, *Księgozbiór klasztoru paulinów w Oporowie*, s. 126-127.
[178] *Tamże*, s. 131.

Bibliografia

Estreicher K., *Bibliografia polska*, cz. III: *Obejmująca druki stóleci XV-XVIII w układzie abecadłowym*, t. 1-23, Kraków 1891-2000.

Jaśkiewicz A., *Kościół i klasztor oo. Paulinów w Wielgomłynach*, „Studia Claromontana", 15 (1995), s. 432-479.

Lasota M.M., *Biblioteka klasztorna w kontekście historii biblioteki Zakonu Braci Mniejszych prowincji Wniebowzięcia NMP w Katowicach-Panewnikach*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2019), s. 177-192.

Ryś A., *O dyskursie Olszowskiego De archiepscopatu Gnesnensi*, w: *Prymas Andrzej Olszowski i jego czasy. Piśmiennictwo religijne i okolicznościowe epok dawnych*, red. M. Wichowa, Łódź 2018, s. 93-104.

Sikorski R., *Paulini w Wielgomłynach* (*2. połowa XV wieku – 1. połowa XVI wieku*), „Zeszyty Radomszczańskie", 1 (2007), s. 115-140.

Status Ecclesiarum et Beneficiorum in Decanatibus Tussinensi et Radomscensi ArchiDiaecesis Gnesnensis In Visitatione Generali Authoritate et de Mandato Celsissimi Illustrissimi R[*evere*]*nd*[*i*]*s*[*si*]*mi D*[*omi*]*ni Ignatij Nałęcz Comitis Raczynski Principis ArchiEpiscopi Gnesnensis Legati Nati Administratoris Diaecesis Varsaviensis Ordinum Aquilae Albae Rubrae ac S*[*an*]*cti Joannis Hierosolymitani Equitis Annis 1810 et 1811*, Archiwum Diecezjalne we Włocławku, sygn. 03136.

Stolarczyk T., *Historia w bibliologii. Rola badań historycznych w odtwarzaniu dziejów bibliotek i księgozbiorów*, w: *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje*, Nauka – Dydaktyka – Praktyka 154, red. G. Czapnik, Z. Gruszka, J. Ladorucki, Łódź – Warszawa 2014, s. 13-27.

Sukiennik E., *Księgozbiór klasztoru Paulinów w Oporowie według katalogów bibliotecznych z XVIII wieku*, „Saeculum Christianum", 26 (2019), s. 115-145.

Szpak J., *Biblioteki paulinów polskich w XVIII wieku. Zarys problematyki*, w: *Codzienność i niecodzienność oświeconych*, t. 1: *Przyjemności, pasje, upodobania*, red. B. Mazurkowa, M. Marcinkowska, S. Dąbrowski, Katowice 2013, s. 65-75.

Wiesiołowski J., *Fundacje paulińskie XIV i XV wieku na tle ruchu fundacyjnego klasztorów w Polsce*, „Studia Claromontana", 6 (1985), s. 145-159.

Zbudniewek J., *Paulini wczoraj i dziś*, „Studia Claromontana", 25 (2007), s. 5-288.

Zbudniewek J.H., *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, „Nasza Przeszłość", 31 (1969), s. 182-228.

Streszczenie

Autor niniejszego artykułu podjął próbę odtworzenia przedkasacyjnego księgozbioru paulinów wielgomłyńskich z 1810 roku na podstawie inwentarza bibliotecznego wchodzącego w skład księgi wizytacyjnej po wizytacji dekanatu tuszyńskiego i radomszczańskiego przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Ignacego Raczyńskiego, przechowywanej obecnie w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku. Dla zrealizowania swojego celu autor podzielił książki na bloki tematyczne, jakie tworzono w dawnych bibliotekach klasztornych przy rozmieszczaniu dzieł na półkach i sporządzaniu inwentarzy.

Słowa kluczowe
księgozbiór, biblioteka, inwentarz, paulini, Wielgomłyny, 1810 rok

THE BOOK COLLECTION OF THE PAULINE FATHERS OF WIELGOMŁYNY IN THE LIGHT OF THE LIBRARY INVENTORY OF 1810

Summary

The author of this article has attempted to recreate the pre-dissolution (from 1810) collection of the Pauline Fathers from Wielgomłyny. He did it on the basis of the library inventory included in the visitation book of the Archbishop of Gniezno, Ignacy Raczyński of the Tuszyn and Radomsko deaneries, currently kept in the Diocesan Archives in Włocławek. To achieve his goal, the author divided the books into thematic blocks, such as were created in former monastery libraries when placing works on shelves and creating inventories.

Keywords
book collection, library, inventory, Pauline, Wielgomłyny, 1810

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 29-52
ISSN 1426-3777

O. Franciszek Solarz OFMConv[1]

LWOWSKA BIBLIOTEKA FRANCISZKAŃSKA I JEJ DZIEJE

Lwów to miasto bardzo bliskie franciszkanom[2], związanym z tym miastem niemal od początku jego istnienia, a na pewno od 1360 roku[3]. Mieli tu dwie placówki: klasztor i kościół św. Krzyża[4] oraz

[1] Klasztor św. Franciszka w Krakowie.

[2] Lwów to miasto franciszkańskich błogosławionych, męczenników i biskupów. Ze Lwowem związane są losy dwóch błogosławionych: bł. Jakuba Strzemię (zm. 1409) i bł. Innocentego Guza (zm. 6 czerwca 1940 roku w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen), dwóch męczenników obozów koncentracyjnych: bł. Innocentego i br. Rafała Skoczylasa (zm. 7 sierpnia 1941 roku w Oświęcimiu), oraz trzech biskupów: bł. Jakuba Strzemię w dawnych czasach, w najnowszych zaś o. Rafała Kiernickiego (zm. 23 listopada 1995 roku), a także aktualnego biskupa pomocniczego archidiecezji lwowskiej, bp. Edwarda Kawy.

[3] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 1: *1237-1517*, Kraków 1937, s. 275.

[4] Klasztor i kościół ufundował książę Władysław Opolski, który 11 listopada 1372 roku podarował braciom dom i grunt w pobliżu Niskiego Zamku pod rozbudowę klasztoru i postawienie kościoła. Przy tym kościele, niszczonym przez pożary i na nowo odbudowywanym, franciszkanie przetrwali do austriackiej kasaty w 1785 roku. Klasztor ten był od 1626 roku siedzibą prowincjała prowincji rusko-litewskiej i od 1686 aż do 1785 roku samej prowincji ruskiej. Budynki klasztoru i kościoła św. Krzyża, zniszczone w 1848 roku, zostały rozebrane przez władze austriackie i dziś nie istnieją; M.J. Hałambiec, *Klasztory Prowincji Ruskiej oo. Franciszkanów skasowane po rozbiorach Rzeczypospolitej Polskiej*, cz. 2: *Klasztory skasowane pod zaborem austriackim*, Kraków 2000, s. 9-20.

mniejszy klasztor i kościół św. Antoniego[5]. Przetrwały one do kasaty przez rząd austriacki w 1785 roku.

Mimo zlikwidowania obydwu klasztorów zakonnicy pozostali we Lwowie, gdyż rząd austriacki przekazał im kościół i klasztor Kapucynów zbudowany w 1708 roku. Franciszkanie przebywali w tej nowej siedzibie aż do 25 kwietnia 1946 roku, tj. do czasu opuszczenia jej pod naciskiem komunistycznej władzy radzieckiej.

Głosząc hasło „pokój i dobro", franciszkanie nieustannie dbali nie tylko o przepowiadanie Ewangelii, ale także o podnoszenie poziomu moralnego ludności oraz stały wzrost cywilizacyjny. Z zaangażowaniem podejmowali posługę duszpasterską, działalność charytatywną, kwestorską, edukacyjną, naukową i typograficzną, która wymagała odpowiedniego przygotowania. Do swojej pracy potrzebowali biblioteki.

Biblioteka franciszkańska we Lwowie była przedmiotem kilku opracowań[6]. Ukazywano w nich jej historię, opisywano zasób. Opracowania te mają jednak charakter dość pobieżny i wybiórczy, tzn. stanowią najczęściej fragment innego, szerszego zagadnienia podej-

[5] Kościół i klasztor św. Antoniego powstał dzięki drugiej fundacji. Rajcy miejscy 30 czerwca 1617 roku wydzielili miejsce poza murami obronnymi miasta na ówczesnym przedmieściu o nazwie Łyczaków. Pod budowę przekazano parcelę ogrodową „na wieczny użytek i dziedziczenie". Ów akt władz miejscowych potwierdził król Zygmunt III Waza 17 października 1617 roku. W 1718 roku książę Janusz Antoni Wiśniowiecki przebudował drewniany kościół i klasztor na murowany, który przetrwał do kasaty w 1784 roku. Wtedy do kościoła św. Antoniego przeniesiono parafię z sąsiedniego kościoła św. Piotra i Pawła, przekazanego przez rząd austriacki grekokatolikom na cerkiew. W klasztorze zamieszkali kapłani diecezjalni prowadzący parafię; *tamże*, s. 38-46.

[6] Zagadnienie miejscowej biblioteki franciszkańskiej pojawia się w opracowaniach kultury książki polskiej we Lwowie. Można tu wymienić: K.P. [Piekarski], *Inkunabuły i druki polskie XVI wieku w Bibliotece oo. Franciszkanów we Lwowie*, „Silva Rerum", 3,1-2 (1927) (odbitka: *Marginalia*, t. 7, Kraków 1927, s. 19-26; U. Paszkiewicz, *Cathalogus cathalogorum. Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej od XVI wieku do 1939 roku. Spis scalony, poprawiony i uzupełniony*, t. 1, Warszawa 2015; E. Różycki, *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku*, Wrocław 1994; H. Rusińska-Giertych, *Kultura książki polskiej we Lwowie w okresie oświecenia*, Wrocław 2018; taż, *Księgozbiór oo. Franciszkanów we Lwowie w świetle inwentarzy bibliotecznych z lat 1898-1903*, w: *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 13, red. A. Ruta, E. Wójcik, Kraków 2014, s. 75-90; M. Pidłypczak-Majerowicz, *Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII-XVIII wieku*, Wrocław 1996; Z. Gogola, *Biblioteki zakonne w Polsce w XVII-XVIII wieku*, w: *Kultura intelektualna w zakonach polskich w XVII i XVIII wieku*, red. M. Łobozek, Kraków 2006, s. 105-134; M. Drąg, *Antyfonarz franciszkański z 1743 r. jako zabytek Biblioteki Lwowskiej*, „W Nurcie Franciszkańskim", 19 (2019), s. 171-199.

mowanego w danej publikacji. Brakowało całościowego zebrania materiału, co będzie celem niniejszego artykułu. Ponadto na podstawie wszystkich dostępnych źródeł archiwalnych informacje znane w literaturze przedmiotu zostaną zweryfikowane i uzupełnione.

Biblioteka w klasztorze św. Krzyża

Konwent św. Krzyża był pierwszym i najstarszym klasztorem franciszkańskim we Lwowie. Powstał, jak wspomniano, w czasach średniowiecznych, kiedy to stanowił „istotny ośrodek życia katolickiego w daleko wyższym stopniu niż fara MB Śnieżnej, przez kłótliwych plebanów obsadzona”[7]. Pełnił funkcję rezydencji wikariuszy generalnych na Ruś, Mołdawię i Litwę, tu odbywały się kapituły prowincjalne, a nawet (w XVII wieku) sejmiki szlacheckie[8]. Tu przebywał i pracował Jakub Strepa, gwardian klasztoru (1385, 1386), późniejszy arcybiskup halicki i lwowski, który „zachęcał wiernych, aby obdarzali konwent książkami, kielichami, szatami, światłem”[9]. Niemniej można uznać, że konwent nie posiadał wielu książek, przynajmniej nic o tym nie wiadomo. Książki były przede wszystkim drogie. Klasztor nie miał za co ich kupować, co najwyżej dostawał je od darczyńców. Ponadto w połowie XV wieku prowincje franciszkańskie przeżywały kryzys, życzliwość zaś dobrodziejów kierowała się ku bernardynom, którzy dzięki temu zdołali zebrać obfite i cenne księgozbiory.

Dopiero pod koniec XVI wieku zatroszczono się o księgozbiory franciszkańskie. Podjęta wówczas reforma prowincji położyła nacisk nie tylko na życie wspólne braci, ale także na ich wykształcenie. K. Kantak stwierdza, że w roku 1586 „istnieje już studium we Lwowie, ale jeszcze w prymitywnych warunkach. Nauka się odbywa w infirmerii[10], a ta sama ubikacja służy za miejsce pobytu służby”[11]. Istnienie gimnazjum I klasy we Lwowie potwierdzają także konsty-

[7] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 1, s. 283.
[8] *Kronika klasztoru Franciszkanów we Lwowie. 1939-1946*, Kraków 2008, s. 5, 13.
[9] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 1, s. 288.
[10] Infirmeria – pomieszczenie w klasztorze przeznaczone dla chorych zakonników.
[11] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 1, s. 231.

tucje urbańskie[12]. W 1627 roku, po powstaniu ruskiej prowincji starano się o urządzenie we Lwowie collegium[13], którego uposażenie miało pochodzić z Czyszek[14]. Postulowało to potrzebę biblioteki. Ks. K. Kantak podaje, że według relacji prowincjała Caputy[15] w 1597 roku w klasztorze znajdowały się 152 tomy różnych ksiąg i rękopisów. Były tam dwa graduały i dwa antyfonarze pergaminowe. Do tego zapewne dochodziły księgi liturgiczne, po części przynajmniej ozdobne[16]. Zapis ten nieco sprecyzował o. Alojzy Karwacki: „In folio było 56 dzieł, same łacińskie i teologiczne, oraz kaznodziejskie. In quarto było 23, a wśród tych była *Legenda de Sanctis Polonorum*. In octavo było 35; w dwunastce 3 dzieła. Prócz tego były in folio: *Liber sive Registrum omnium acceptarum et expensarum Monasterii Lopoliensis bene compositus cute ornatus*, *Liber et registrum omnium acceptarum et expensarum Sacrarii Leopoliensis bene compositus*, *Liber susceptorum Fratrum in Religionem compositus in folio*, *Liber omnium actuum et previlegiorum Convent*[*us*] *Leopol*[*iensis*] *sista nigra coopertus*, *Liber Benefactorum vivorum et mortuorum*, *Liber in*

[12] „Oprócz tego Konstytucje Urbańskie wyliczają gimnazjum I klasy we Lwowie, II w Wilnie, III w Kaliszu, Zamościu i Międzyrzeczu"; *tamże*, s. 234. Konstytucje urbańskie były to konstytucje zakonu ogłoszone na kapitule generalnej w Rzymie (1628), zatwierdzone zaś 15 maja 1628 roku przez papieża Urbana VIII.

[13] „Cały tryb życia i szkolnictwa minoryckiego ukazują nam w postaci skrystalizowanej Konstytucje Urbańskie. Kurs nauk filozoficzno-teologicznych obejmuje w pełni lat dwanaście, przez gimnazja I, II i III klasy oraz collegia. […] W gimnazjach wykładano wyłącznie filozofię i teologię oraz języki biblijne, każdy kurs kończyły tezy i egzamina. […] Szerszy rozmiar nauk posiadały collegia. Wprawdzie i one miały tylko dwóch regentów i jednego bakałarza, ale w zakres ich wchodziły teologia polemiczna, biblistyka i patrystyka, tudzież prawo kanoniczne. Teorią przepisaną był szkotyzm [doktryna filozoficzno-teologiczna Jana Dunsa Szkota, a także ogólna nazwa kierunków myślowych nawiązujących do tej doktryny], polecano obok samego Szkota Bonawenturę, Aleksandra de Hales, Franciszka de Mayronis, Ryszarda (z Middletown). Pełen kurs nauk tylko najzdolniejsi mieli przechodzić, inni mogli poprzestać na częściowym, a nawet można ich było całkowicie zwolnić i zamiast tego spekulatywnego wykształcenia zadowolić się kazuistyką, lub zająć się muzyką lub historią, czy sprawa gospodarczymi"; *tamże*, s. 233.

[14] *Tamże*, s. 234.

[15] Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie (dalej: AFK), D. Caputo, *Visitatio totius Provinciae Maioris et Minoris Poloniae – Magni Ducatus Lithuaniae – Russiae etc. Incepta per Reverendum Patrem Magistrum Joannem Donatum Caputum a Cupertino – Artium et Sacrae Theologiae Doctorem eiusdem Provinciae Provincialem ac Commissarium Generalem. Anno Domini 159 Sexto Die 5 Decembris usque ad annum 1598 octavam* [mps], sygn. E-I-446, k. 141-142v.

[16] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 1, s. 240.

quo sunt descripta inventaria omnium monasterium ad Custodiam Leopol[*niensis*] *spactantium*"[17].

Należy dodać do tego pozycje, które bracia przechowywali w celach „ad usum privatum"[18].

Ten szczupły zasób książek zaczął się dość szybko powiększać z początkiem XVII wieku. Największą bowiem troską otaczano biblioteki tych konwentów, w których znajdowało się studium. Starano się pozyskiwać książki z różnych darowizn. Może niektóre nabywał klasztor, lecz praktyka ta wydaje się rzadka. Zdarzało się także, że sami bracia, którzy mieli prywatne książki, przekazywali je bibliotece (tzw. *resignationes*). Wiadomo z przekazu, że Wojciech Giza (Ghisa), który stał na czele studium filozofii i teologii we Lwowie, był prowincjałem, kaznodzieją, aktem swej ostatniej woli „ruchomości t.j. urządzenie celi i bibliotekę niemałej wartości przekazał konwentowi swojemu Lwowu"[19]. Prowincjał Jan Romartowski zapisał, że w latach 1598-1601 biblioteka miała siedemdziesiąt trzy dzieła *in folio*, prawie wszystkie łacińskie, teologiczne i kaznodziejskie. W formacie *in quarto* było trzydzieści sześć, a *in octavo* – czterdzieści jeden[20]. Z wizytacji klasztoru w 1618 roku Antoniego Cervinusa[21] – jak zanotował A. Karwacki – można się dowiedzieć, że: „Biblioteka znacznie się pomnożyła: Z 10 foliałów; około 40 dzieł ofiarował do nowej (urządzonej) biblioteki o. Stanisław Łowicz i o. Franc[iszek] z Radziejowa[22]. Były jeszcze księgi złożone *in vita alba, nondum legati* pozostałe po kilku ojcach przeszło 90 nie licząc tomów, jeno dzieła. O. Adam Goski sam oddał do biblioteki około 50 egzemplarzy, a wśród nich *Opera Omnia S. Bernardi*, *S. Gregori*, *S. Ambrosii*, *S. J. Chrisosthomi*

[17] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii prowincji*, t. 4: *Materiały do historii konwentów prowincji ruskiej*, sygn. E-I-4, s. 181.

[18] *Ad usum privatum* – do użytku prywatnego.

[19] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 2: *1517-1795*, Kraków 1938, s. 144.

[20] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii prowincji*, s. 193; *In folio* – w formacie folio; w typografii folio to arkusz papieru jednokrotnie złożony, który tworzy dwie karty i cztery stronice. W terminologii drukarskiej oznacza format książki składający się z arkuszy papieru złożonych na pół. *In quarto* – „w ćwiartce" – to arkusz papieru dwukrotnie złożony, który tworzy cztery karty i osiem stronic. *In octavo* – „w ósemce" – w typografii arkusz papieru trzykrotnie złożony, który tworzy osiem kart i szesnaście stronic.

[21] Antoni Cervinus – profesor Akademii Krakowskiej, wikariusz prowincji, rządzący prowincją przez trzy lata od 1618 roku.

[22] Zob. też: K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 2, s. 249.

et s. Hieronymi, z których każdy miał po kilka tomów in folio. Wśród tych dzieł jedno tylko polskie p.t. *Messias Polski JEMosci X Karnkowskiemu ar*[c*ybisku*]*powi gnieźń*[*ieńskiemu*]. Reszta filozofia, teologia i kaznodziejstwo"[23].

Tak więc księgozbiór biblioteczny ciągle się wzbogacał. „Kiedy we Lwowie w latach 1612-8 przybyło blisko 250 dzieł, przystąpiono do uporządkowania całego księgozbioru i żeby można pracować w książnicy, wstawiono ławy, obite czerwonym suknem"[24].

W dużej mierze zależało to od przełożonego domu, ale również od tego, że konstytucje urbańskie[25], jak również reformistyczne rozporządzenia Jakuba Montanarego[26] nakazywały, aby każdy konwent miał własną bibliotekę i bibliotekarza. Bibliotekarz miał prowadzić katalog, utrzymywać całość w czystości, zapisywać wypożyczających itp. Pod szczególną opieką miały się znaleźć książki podejrzane i potępione[27]. Czy konwent lwowski miał wówczas bibliotekarza, trudno powiedzieć. Zachowane akta o tym milczą. Jednakże już w roku 1750 był tam wybrany przez wspólnotę archiwista i bibliotekarz[28], których później wybierano systematycznie[29]. Można zatem domniemywać, że książki zachowano w porządku i czystości, chociaż nie wolno zapomnieć o praktyce wpisywania w nich proweniencji i innych różnych uwag i notatek[30].

W ciągu lat przybywało w bibliotece wiele kolejnych pozycji. Prowincjał Cervino w kolejnych latach (1619-1620) odnotował dalsze

[23] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii prowincji*, s. 182-183.

[24] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 2, s. 243.

[25] *Tamże*, s. 136.

[26] *Tamże*, s. 133-134; Jakub Montanari – najpierw przez pięć lat wikariusz generalny zakonu, później generał (1612-1622) i reformator zakonu.

[27] Nadal bowiem obowiązywał kościelny *Indeks ksiąg zakazanych* – opracowywany i ogłaszany przez Kościół spis dzieł, których nie wolno było czytać, posiadać ani rozpowszechniać bez zezwolenia władz kościelnych. W indeksie umieszczano publikacje uznane za niezgodne z doktryną katolicką. Ostatnie wydanie indeksu, opublikowane w 1948 roku, zawierało 4 126 dzieł.

[28] „Pro Archivistis et Bibliothecarus exposuit duos: 1^{mum} ARPM. Lucam Palczarski Regentem Studii Diff. Medereun; 2^{dum} ARPM. Dionysium Goyski Regentem Theologiae, Cusod. Leop. Uterq. Elestus Est votis affirmativis omnibus"; AFK, *Acta Conventus Leopoliensis Ord. Minoritorum Conventualium ab Anno 1750 usque a. 1892* (*Decalogus Annorum in Guardianatu Leopoliensi Sanctae Crucis per E.A.R.S. Stanislaum Słowacki*), sygn. APP/B-53, s. 1.

[29] *Tamże*, s. 39, 60, 67, 81, 99, 123, 140, 146, 157, 181, 198, 262.

[30] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 2, s. 243.

nabytki biblioteki klasztornej, a mianowicie „6 tomów in folio S. Bonaventurae, 4 foliały Aleksandra de Hales i innych ksiąg ze 30”[31]. Natomiast w czasie najazdu szwedzkiego za króla Jana Kazimierza, jak się wydaje, biblioteka nieco ucierpiała[32]. Wkrótce jednak uzupełniono straty, o czym świadczy inwentarz klasztoru z roku 1676, gdzie zapisano także *Indeks Librorum Bibliothecae Con*[*ven*]*tus Leopoliensis Ord*[*i*]*nis M*[*ino*]*rum C*[*onve*]*nt*[*u*]*alium S*[*ancti*] *Francisci*[33].

Wysiłek ten jednak niejednokrotnie udaremniały różne nieszczęścia. Brak jest bezpośrednich danych, na ile franciszkańska biblioteka ucierpiała z ich powodu. Można jednak z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że takie wydarzenia jak pobyt Szwedów w 1704 roku we Lwowie lub pożary kościoła i klasztoru przyczyniły się do jej uszczuplenia czy przynajmniej częściowego zniszczenia. Wiadomo bowiem, że „z kościołów zabrali Szwedzi prawie wszystko srebro na kontrybucję, zamiast słomy słali pod konie księgi i akta”[34]. W roku 1721 „wielki pożar nawiedził konwent lwowski ś. Krzyża. Wieża runęła na kościół, zawaliło się sklepienie, w klasztorze m.in. pogorzały dokumenta”[35]. Jedenastego sierpnia 1733 roku wybuchł duży pożar we Lwowie. Objął też kościół i klasztor Franciszkanów. „Potem zaraz wieża franciszkańska zajęła się i tak wierzch kościelny przytłukła i okazją była nie tylko spalenia kościoła, ale też i całego klasztoru, furty i nowicjatu. Dzwony przetopione i tym podobne inne szkody poniósł konwent”[36].

Wydarzenia te nie zahamowały całkowicie rozwoju franciszkańskiej biblioteki. Według zachowanego wykazu z roku 1750 jej zbiory

---

[31] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii prowincji*, s. 183.

[32] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 2, s. 244.

[33] Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, *Inwentarz Konwentu Lwowskiego tak Kościoła, w nim ołtarzów, Obrazow y wszelakiego ochądostwa, Srebra, Apparatów i wszelkich Spraw y dokumentów* […] *Jako tesz Budynków Klasztornych, naczynia y wszelakiego Sprzątu* […] *spisany podczas Wizyty Oyca Martiana Michałowskiego Commissarza Generalnego w Roku 1676 Miesiąca Lutego Dnia 16* [rps], sygn. F 4-36467 (A-3862), k. 18-41; por. U. Paszkiewicz, *Cathalogus cathalogorum*, poz. 2281, s. 583.

[34] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, t. 21: *Archiwum oo. Franciszkanów we Lwowie*, sygn. E-I-21, s. 67.

[35] K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. 2, s. 389; AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 72; AFK, *Lib*[*er*] *D*[*ocumentorum*] *in archivi Conventus Leopol*[*iensis*] […] *comporatus Leopoli die 9*^{na} *Aprilis Anno Domini 1772*^{do}, sygn. Lw.-Lw/11, k. 177.

[36] AFK, *Lib*[*er*] *D*[*ocumentorum*] *in archivi Conventus Leopol*[*iensis*], k. 177; AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 74.

przedstawiały się wówczas następująco: „i tak było 110 dzieł in folio; – 161 dzieł in 4°; – 203 dzieł in 8°; – i 77 dzieł in 12°. Wśród foliałów ciekawsze rzeczy były: Atlas Tabularum Geographicarum o przeszło stu tablicach; – Liber varias imagines sculptas complecteus, permaxime Clauberianus, Psessellovianas etc; – i jeszcze dwa takie dzieła podobne; – z polskich dzieł był: Herbarz Duńczewskiego, 2 tomy; – Dzieje Marc[ina] Kromera; – Opisanie Królow Pols[kich] Bilskiego; – Konstytucje Koronne Ładowskiego; – Konsytucje Sejmu Warszaw[skiego], 1736; Konstytucje Sejmu Warsz[awskiego], 1699; – Konst[ytucje] Sejmu Grodzien[skiego], 1620; – Konfederencja Gener[alna] na Konwokacji Warsz[awskiej], 1674 – Dzieje Baroniusza; Kontrowersje Akademii Krakow[skiej] z Lwowską i Zamojską; – 12 Wodzów Polskich Jabłonowskiego; – Kalen[darz] Seraficzny X. Kleczewskiego; – Turres Metropolitanae Cracovienses; – Zebranie różnych starych i nowych manuskryptów, mów sejmowych i innych wielu ciekawości. – Manuskrypt ciekawy in calice libri „Rozmowy zmarłych Polaków mający. – I wiele kazań polskich. In quarto Ceremonialis Ordo Romanus o. Makowskiego franc.; Kazania niedzielne o. Grzybowskiego; in 8° Armatura Septemgemina Sacramentalis o. Rychlewicza; było tego 12 partes; Philosophia Utilis 3 tomy o. Gordon; – Doctrina Sacra utilis Clero o. Halkiewicza; O męczennikach franciszkańskich w Wilnie, informacja; – in 12° Supplika wniesiona za Bogiem do grzesznika o. Kwiatkiewicz; – Alphabetum dogmaticum P. Wolski”[37].

Franciszkanie dbali o swoją bibliotekę. Świadczą o tym także inne przekazy historyczne, według których „na pomnożenie tej biblioteki o. Ludwik Zenota w 1765 ofiarował ze swej schedy 1 500, podobnież o. Ludwik Okuniewski 1 000 fp – a dziewięciu innych ojców podpisało się w aktach, że odprawią na rzecz biblioteki 100 Mszy św.”[38] Uczynił to również Piotr Karwosiecki, gwardian klasztoru, bibliotekarz, lektor filozofii i regent studium teologicznego, prowincjał,

[37] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 80; zob. spis: AFK, *Acta Conventus Leopoliensis Ord. Minoritorum Conventualium ab Anno 1750 usque a. 1892* (*Decalogus Annorum in Guardianatu Leopoliensi Sanctae Crucis per E.A.R.S. Stanislaum Słowacki*), sygn. APP/B-53, s. 107-119.

[38] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 80; zob. też: AFK, *Acta Conventus Leopoliensis*, s. 121.

i wreszcie od roku 1774 – biskup tytularny biblijski i koadiutor z prawem następstwa biskupa bakowskiego. Na rzecz rodzimego klasztoru zapisał m.in. druk: *Decus Polononorum sancti Stanislai* […] *vita*"[39].

Tak więc, jak zauważa Zdzisław Gogola, badacz dziejów prowincji: „w XVIII w. franciszkanie musieli posiadać już sporych rozmiarów księgozbiór, bowiem w 1747 roku biblioteka lwowska liczyła 3 470 tomów, a w 1762 roku zarejestrowano 4 000 tomów"[40]. Wszystkie oznaczano formułą: „Ex Bibliotheca Conventus Leopoliensis Sanctae Crucis Minorum Conventualium"[41]. Franciszkanie rozwijali wówczas dość ożywioną działalność. Przykład może tu stanowić prowadzona w latach 1770-1776 własna drukarnia, gdzie drukowali różne dzieła, także dla augustianów, dominikanów, trynitarzy[42]. To niewątpliwie ułatwiało nabywanie nowych pozycji do biblioteki. Jej księgozbiór był podzielony na dziewięć działów: „1°. Comentarii S. Scripturam.

[39] E. Różycki *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku*, Wrocław 1994, s. 179; zob. też Z. Gogola, *Biblioteki zakonne w Polsce w XVII-XVIII wieku*, w: *Kultura intelektualna w zakonach polskich*, s. 115.

[40] Z. Gogola, *Biblioteki zakonne w Polsce w XVII-XVIII wieku*, s. 116.

[41] *Tamże*.

[42] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 95; zob. też: *Lib*[*er*] *D*[*ocumentorum*] *in archivi Conventus Leopol*[*iensis*] k. 139 i n.; AFK, *A.M.G.D. Registra Exensarum Typographiae Conventus Leopoliensis Sanctae Crucis Ordinis Minor*[*um*] *Conventualium S. P. F.*, sygn. AL-Lw/12; „Powstała ona na bazie warsztatu […] rytownika i drukarza J. Filipowicza, którą franciszkanie przejęli od jego sukcesorów. […] Nie ma wśród badaczy zgodności co do daty jej debiutu wydawniczego, ale było to około roku 1770 […]. Ogółem bracia zakonu św. Franciszka wydali 22 druki. Były to publikacje o tematyce religijnej (scholastyki, pieśni, rubrycele, kazania, reguły zakonne, obrazki, konkluzje teologiczne, godzinki, eksplikacje, listy pasterskie), podręczniki szkolne, penegiryki oraz zlecenie innych zgromadzeń; m.in. karmelitów bosych, dominikanów, trynitarzy, pijarów, jezuitów, bazylianów. Z większych i poważniejszych dzieł można wymienić *Kazania na różne święta całego roku* prowincjała zgromadzenia, Barnaby Kędzierskiego, oraz romans pt. *Historia, czyli dziwna awantura Olina z Amaryllą* podkomorzego łuckiego, Celestyna Czaplica. Na ślady działalności oficyny franciszkańskiej można natrafić jeszcze w roku 1774, a według najnowszych ustaleń autorki nawet w roku 1776", H. Rusińska-Giertych, *Drukarnie zakonne Kościoła łacińskiego na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej od XVII do XIX w. i ich pokasacyjne losy*, w: *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 1: *Geneza. Kasaty na ziemiach zaborów austriackiego i rosyjskiego*, Wrocław 2014, s. 312-313. Natomiast w pozycji z roku 2018 H. Rusińska-Giertych szacuje: „jeśliby przyjąć, że w obu rejestrach księgowano wszystkie realizacje drukarni, to można przypuszczać, że tłocznia funkcjonowała między lutym 1770 a majem 1776 roku. W tym czasie, jak wspomniano, wykonano ponad 370 zleceń różnego typu, od odbijania tabel i drobnych obrazków, po drukowanie większych dzieł, wymagających już większych umiejętności edytorsko-typograficznych"; taż, *Kultura książki polskiej we Lwowie w okresie oświecenia*, s. 153; zob. też: R. Kotula, *Bibliografia polskich druków lwowskich XVI-XVIII wieku*, Lwów 1928, s. 5-6.

Dzieł 33, oczywiście niektóre z nich miały po kilka tomów; – 2°. Libri exegetici: dzieł 17; – 3°. Introductio ad V. et N. Tenstam[entum]. Dzieł 2; – 4°. Hermenentici dzieł 3; – 5°. Filozoficznych dzieł 229; – 6°. Geograficii dzieł 25; – 7°. Teologia moralna dzieł 126; – 8°. Historycznych dzieł 24; – 9°. Prawo kanoniczne dzieł 55"[43].

Tak przetrwała biblioteka do roku kasat klasztoru św. Krzyża przez rząd austriacki[44]. Księgozbiór liczył wówczas 4 247 tomów[45].

Biblioteka w klasztorze Niepokalanego Poczęcia NMP

Franciszkanie, opuszczając zlikwidowany klasztor, na rozkaz rządowy przenieśli się w 1787 roku do dawnego klasztoru i kościoła Kapucynów pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny[46]. Wkrótce klasztor przebudowali[47]. Bibliotekę umieścili „w nowym, dwupiętrowym skrzydle, na pierwszym piętrze nad refektarzem. Jest to sala wielka, sklepiona. Ma szafy na książki drzewiane ustawione wkoło pod ścianami i dwa rzędy środkiem"[48]. Tu-

[43] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 2; zob. też: AFK, *A.M.G.D. Registra Expensarum* (*1770-1775*) *et Acceptarum* (*1770-1776*) *Typographiae Conventus Leopoliensis Sanctae Crucis Ordinis Minor*[*um*] *Conventualium S. P. F.*, sygn. AL.--Lw/12, s. 25-64.

[44] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 106.

[45] H. Rusińska-Giertych, *Kultura książki polskiej we Lwowie w okresie oświecenia*, s. 93.

[46] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 106.

[47] „Wkrótce budynek ten wewnątrz całkowicie przerobili. Za kapucynów bowiem korytarze szły środkiem pawilonów mając po obu stronach małe celki z oknami na zewnątrz i do kwadratu. Franciszkanie o tyle przerobili, że korytarze wytyczyli i zbudowali z światłem od kwadratu, a cele mieszkalne na zewnątrz i takowe porobili znacznie większe. Wskutek tego w klasztorze tym o trzech pawilonach i piętrowym było teraz znacznie mniej mieszkań, choć wygodniejszych. Od południowo-wschodniego rogu tego klasztoru dobudowali tedy franciszkanie czwarty pawilon murowany, piętrowy, przeznaczając go na nowicjat. A gdy z czasem i to wszystko nie wystarczało, gdyż prócz młodzieży nowicjackiej i wielu braci laików założono tu i internat dla młodzieży szkolnej, musiano cały wschodni pawilon klasztorny oraz ponad chórem pacierzowym i zakrystią dobudować drugie piętro, a z dawnych loków kapucyńskich i kuchni zburzonych zrobiono dwupiętrowy jakby nowy pawilon w południowo-wschodnim rogu, w którym mieści się refektarz, ponad nim biblioteka"; *tamże*, s. 240-241.

[48] *Tamże*, s. 245; zob. też AFK, *Inwentarz oo. Minoritów Lwowskich, w którym znajduje się opisanie Kościoła, Konwentu, Aparatów, naczyń y innych sprzętów kościelnych, tudzież spis naczyń y sprzętów refektarskich y Kuchennych, także Tabella Summ Kapitałów liquidyinych; nakoniec opisanie Budynków y gospodarskich sprzętów w Czyszkach, Hanaczowie y Kozielnikach, spisany w Miesiącu Czerwca 1827*[*m*] *roku*, w: *Kodeks – Privilegia – Documenta – De-*

taj w dalszym ciągu gromadzono książki. Jej inwentarz z 1821 roku podaje, że biblioteka liczyła 2 678 dzieł w 3 519 woluminach[49]. Był to zasób o wiele mniejszy od tego, który posiadała biblioteka przed kasatą[50]. Być może władze austriackie zabrały bibliotekę lub jej część z likwidowanego klasztoru św. Krzyża. Księgozbiór mógł ucierpieć także w wyniku innych okoliczności. Trudno to dziś jednoznacznie stwierdzić. Natomiast spis z 16 lipca 1829 roku daje pogląd na to, z jakich książek korzystali studenci pierwszego i drugiego roku filozofii oraz teologii[51]. Spis ten, jak zauważył A. Karwacki, „nie obejmuje całej klasztornej biblioteki"[52]. Księgozbiór ciągle uzupełniano. W lutym 1832 roku konwent informował konsystorz biskupi o nowych książkach ascetycznych nabytych dla kleryków[53]. Podczas pożaru klasztoru 15 maja 1833 roku „biblioteka cała zgorzała tak, że ani jedna książka nie ocalała"[54].

Franciszkanie niebawem przystąpili nie tylko do odbudowy i naprawy klasztoru, ale także do odtworzenia spalonej biblioteki. Znowu zaczęli gromadzić książki. Z pomocą przyszli darczyńcy. Wiadomo, że w grudniu 1844 roku klasztor otrzymał rządowe pozwolenie, aby „komornik wydał konwentowi książki zapisane przez śp. ks. Józefa de Broniowski, ale tylko dzieła dozwolone, inne zaś niedozwolone oddał" do urzędu[55]. Proces ten, choć powolny, przyniósł z biegiem lat konkretne rezultaty. Zdarzało się także, że biblioteka ponosiła straty[56]. Czternastego kwietnia 1920 roku w relacji powizytacyjnej klasztoru A. Karwacki notuje: „Biblioteka, jak się wspomniało, mieści się w jednej wielkiej o dwóch oknach sali ponad refektarzem. Od

---

creta Ecclesiae Sanctae Crucis et Ordinis Minorum S. P. Francisci Conventualium serventia […] *exhibita*, sygn. AL.-Lw4, s. 334.

[49] Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL w Lublinie, *Cathalogus Librorum in Bibliotheca Minoritarum Conventualium Leopoliensium Reperibilium An*[*n*]*o 1821 cofectus*, Archiwum Abpa Eugeniusza Baziaka w Krakowie [rps], AZ [bez sygn.], Mf 3757; por. U. Paszkiewicz, *Cathalogus cathalogorum*, poz. 2282, s. 583.

[50] H. Rusińska-Giertych, *Kultura książki polskiej we Lwowie w okresie oświecenia*, s. 94.

[51] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 157.

[52] *Tamże*, s. 157.

[53] AFK, *Kodeks: Inwentarze i rachunki klasztoru lwowskiego i jego filii* (*Czyszki, Hanaczów, Kozielniki*). *1827*, sygn. Lw.-Lw/4, s. 312; por. AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 160.

[54] AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, s. 166.

[55] *Tamże*, s. 191.

[56] Przypadek ks. Amtmana, który umarł i nie zwrócił pożyczonych książek; *tamże*, s. 198.

spodu i od góry zabezpieczona jest sklepieniami rozpartymi na żelaznych trawersach. Szafy na książki drzewiane stolarskiej roboty, ustawione są pod ścianami aż po sklepienie i środkiem dwa ich rzędy; wszystkie zapełnione książkami oprawnemi, uporządkowanemi i skatalogowanemi – przeważnie pracą o. Pawła Pelczara przed kilkunastu laty – ale obecnie z braku stałego bibliotekarza, księgozbiór ten nieco w nieładzie, który jednak łatwo da się do porządku przyprowadzić. Na oko licząc jest tu dzieł około 10. tysięcy, w czem przeważają księgi treści teologicznej. Z antyków mało się w tej bibliotece spotyka, gdyż księgi wszystkie nabyte zostały w ostatnich pięćdziesięciu latach. Dawniejsze spaliły się"[57].

Dane te potwierdza zachowany *Katalog – inwentarz biblioteki oo. Franciszkanów we Lwowie*[58], w którym zanotowano 11 014 pozycji oraz działowe *Katalogi*[59]. Według tych katalogów[60] cały księgozbiór był ułożony w działy:

I. Kazania, homilie, nauki katechetyczne, retoryka;

II. Historia i geografia;

III. Dzieła treści religijnej, rozmyślania, żywoty świętych, ascetyka, liturgika, rytuał;

IV. Filozofia, teologia dogmatyczna i moralna, Pismo św., prawo;

[57] AFK, A. Karwacki, *Wizytacja prowincjalna konwentu we Lwowie*; w: *Acta Provinciae S. Antonii P. Min. Conv. in Regno Galiciae et Lodomeriae ac magni Ductus Cracoviensis ab Anno D. 1879 inchoata*, sygn. B-IV a-3, s. 906; tenże, *Materiały do historii prowincji*, s. 245.

[58] AFK, *Katalog – Inwentarz biblioteki oo. Franciszkanów we Lwowie*, sygn. AL.-Lw/37.

[59] AFK, *Inwentarz biblioteki lwowskiej: A – Rozmyślania; B –; C – Św. Franciszek; D – kazania o M. Bożej; E – Żywoty świętych; F – Rozprawki naukowe*, sygn. AL.-Lw/30; AFK, *Inwentarz biblioteczny: I – kazania, homilie i nauki katechetyczne* (*retoryka*), sygn. AL.-Lw/31; AFK, *Inwentarz biblioteczny: filozofia*, sygn. Al.-Lw/32; AFK, *Inwentarz biblioteczny: katalog dzieł treści religijnej* (*ascetyka, żywoty świętych, liturgika, śpiew, muzyka*), sygn. Al.-Lw/33; AFK, *Inwentarz biblioteczny: Historia i geografia*, sygn. AL.-Lw/34; AFK, *Inwentarz biblioteczny: a) czasopisma; b) literatura polska: powieści i poezja; c) literatura obca – krajowa: poezja i powieść; d) literatura klasyczna łacińska-grecka; e) rozprawy naukowe*, sygn. Al.-Lw/35; AFK, *Inwentarz biblioteczny. Biblioteka oo. Franciszkanów we Lwowie: a) encyklopedie – leksykony; b) technologia; c) ekonomia; d) medycyna; e) nauki przyrodnicze; f) nauki pedagogiczno-wychowawcze; g) zabawne; h) matematyka; i) słowniki; k) gramatyki; l) elementarne wypisy – ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne*, sygn. AL.-Lw/36.

[60] Szczegółowo opisała je H. Rusińska-Giertych, *Księgozbiór oo. Franciszkanów we Lwowie w świetle inwentarzy bibliotecznych z lat 1898-1903*, w: *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki*, t. 13, s. 75-90. Zachował się jeszcze w Archiwum Franciszkanów w Krakowie katalog kartkowy pisany na tekturkach. Autorowi udało się ostatnio odnaleźć go i zidentyfikować. Trudno jednak dziś ocenić, czy ma on charakter całościowy, czy też uległ jakiemuś uszczupleniu, co mogło łatwo nastąpić przy poszczególnych kartach ulotnych, luźnych.

V. Czasopisma, literatura polska, literatura obca, literatura klasyczna, rozprawy naukowe;

VI. Encyklopedie, leksykony, technologia, ekonomia, medycyna, nauki przyrodnicze, pedagogiczno-wychowawcze, zabawne, matematyka, słowniki, gramatyki, elementarze, wypisy, ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne.

Biblioteka była zasobna i uporządkowana przez wybieranych bibliotekarzy[61], z których najdłużej pracował o. Paweł Pelczar (1896--1899, 1904). Nie dziwi przeto pochlebna opinia wydana o niej przez wybitnego bibliotekarza, bibliofila, bibliografa i znawcę dawnej książki, Kazimierza Piekarskiego. W roku 1927 pisał: „Biblioteka O.O. Franciszkanów we Lwowie jest bodaj najstaranniej utrzymanym księgozbiorem klasztornym, jaki mi się zdarzyło spotkać. Cechuje ją nie tylko porządek zewnętrzny, wyrażający się w pedantycznym ustawieniu książek i zupełnie niezwykłym braku kurzu, lecz przede wszystkim wcale dobrze zestawiony inwentarz, który szybko pozwala rozglądnąć się w zasobach biblioteki i ułatwia natychmiastowe znalezienie pożądanej książki. Nie jest to zbiór historyczny. Zabudowania konwentu spłonęły w połowie XIX w., a z niemi i biblioteka. Te książki, które dziś znajdujemy, zebrane zostały różną drogą: darów i zakupna. Niemniej jest między niemi wcale znaczna ilość druków starszych. Ogólnej liczby pozycji nie zanotowałem. Inkunabułów jest 9. Druków XVI w. 189, w tem 40 z pierwszej połowy, 149 z drugiej”[62].

A zatem w ciągu siedmiu lat (w 1920 roku A. Karwacki pisał: „Z antyków mało się w tej bibliotece spotyka”) biblioteka zdołała nieco uzupełnić swoje starożytne zbiory. W takim też stanie przetrwała do roku 1946, kiedy zaczęło się jej nowe życie.

---

[61] W latach 1892-1922 bibliotekarzami byli: o. Marcel Mathias Dziurzyński, o. Franciszek Jaron, o. Alojzy Karwacki, sł. Boży o. Wenanty Katarzyniec, o. Leon Kostrzewa, o. Wacław Niewodowski, o. Karol Olbrycht, o. Paweł Pelczar, o. Samuel Rosenbaiger, o. Kazimierz Siemaszkiewicz, o. Dionizy Sowiak; zob. AFK, *Acta Conventus Leopoliensis ab a. 1892 ad 1945*; AFK, *Schematismi* (*Albumi*) *Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium necnon Sororum Ordinis S. Franc. Clarissarum Provinciae Galicianae S. Antoni Patavani* (*1892-1922*), sygn. C-I b-8,9.

[62] K. P. [Piekarski], *Inkunabuły i druki polskie XVI wieku*, s. 19-26; zob. też H. Rusińska--Giertych, *Księgozbiór oo. Franciszkanów we Lwowie*, s. 78.

Nowe życie biblioteki w powojennej Polsce

W dniach 22-27 lipca 1944 roku Armia Czerwona wyzwoliła Lwów spod okupacji wojsk niemieckich. Po jego przejęciu przeprowadzono wielką akcję przesiedlenia, do którego zmuszano groźbami, szantażem, prześladowaniami. Zmuszono także franciszkanów do opuszczenia ich lwowskich klasztorów. Już w listopadzie 1945 roku klasztorny kronikarz zapisał: „Mamy zabrać ze sobą «gros» Biblioteki Klasztornej i nieco innych rzeczy cenniejszych, a niekoniecznie potrzebnych tym, którzy pozostają". Natomiast w kwietniu 1946 roku relacjonował: „Na gwałt zaczęliśmy pakowanie. Na spakowanie biblioteki zakupiliśmy tekturowe i drewniane skrzynki. Część skrzynek wysłaliśmy razem z transportem sióstr Marianek do Przemyśla, które figurowały jako ich właścicielki, drugą część znowu załadowaliśmy o. Ewarystowi Szpyrnie, jadącemu z Kozielnik (Sichów). Transporty dawali nam Sowieci. W ten sposób dosłownie cała biblioteka została wywieziona"[63].

Było to przed Wielkanocą, czyli przed 21 kwietnia 1946 roku. Rozpoczęło się nowe życie całego księgozbioru. Jego pierwsze lata w granicach powojennej Polski tak opisywał kronikarz krakowskiego klasztoru: „Opuszczając zmuszeni po siedmiu wiekach Lwów i placówki wschodnie w 1945 r. zabrano z sobą różne rzeczy, zwłaszcza należące do kościołów i umieszczono je w różnych klasztorach. Zabrano też z lwowskiego klasztoru bibliotekę i złożono w pakach w Przemyślu. Stąd przewieziono ją do Krakowa. Tu szereg lat leżała w pakach, niektóre książki zniknęły, inne niszczyły się. Postanowiono niektóre pozycje wartościowsze, których nie ma w Krakowie przydzielić do tej biblioteki, a główną masę książek wysłać do naszego klasztoru w Warszawie, gdzie z dużym rozmachem urządzają bibliotekę i sprowadzają z zagranicy mnóstwo nowych książek"[64].

---

[63] *Kronika klasztoru Franciszkanów we Lwowie*, s. 98. Podsumowuje o. Marek Hałambiec: „Bibliotekę klasztorną podzielono na trzy części. Jedną część zgodziły się przewieźć SS. Franciszkanki Rodziny Maryi. Drugą o. Ewaryst Szpyrna, który również wtedy wyjeżdżał z Kozielnik, a trzecią część mieli przewieźć sami lwowscy współbracia"; M.J. Hałambiec, *Klasztory Prowincji Ruskiej oo. Franciszkanów skasowane po rozbiorach Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 33.

[64] AFK, *Kronika klasztoru oo. Franciszkanów w Krakowie 1892-1968*, sygn. AK-III a-1, s. 572.

Przewieziono więc tzw. Bibliotekę Lwowską do Krakowa i włączono po paru latach do istniejącej książnicy klasztornej. Nadano książkom i czasopismom nowe numery katalogowe. Przywieziony zasób książek i czasopism utworzył główny trzon księgozbioru krakowskiego, choć oczywiście nie wszystkie pozycje włączono do biblioteki. Znalazły się tu przede wszystkim pozycje z zakresu filozofii i teologii, a także kaznodziejstwa. Bibliotekę bowiem kształtowano jako księgozbiór dla potrzeb studentów istniejącego tam Wyższego Seminarium Duchownego[65]. Dubletów oraz mniej wartościowych pozycji nie włączono do zasobu. Były przechowywane osobno i mało nimi się interesowano. Sprzyjało to ich rozpraszaniu się i ubytkowaniu. Zdarzało się, że niektóre pozycje zabierano i przewożono do innych klasztorów, gdzie pozostają do dziś; czasami wracały z powrotem do Krakowa[66].

Należy jednak zaznaczyć, że w świadomości franciszkanów Biblioteka Lwowska ciągle funkcjonowała jako integralny zespół, nieco porzucony i wymagający uporządkowania. Przykładem tego jest uchwała kapituły prowincjalnej z 2004 roku, która nakazywała „powołanie osoby odpowiedzialnej za zgromadzenie i uporządkowanie Biblioteki Lwowskiej z docelowym przeznaczeniem jej do nowej Biblioteki Prowincjalnej w Krakowie, z wyjątkiem dubletów i dzieł skatalogowanych w Bibliotekach klasztornych"[67]. Dotychczas uchwały tej nie zrealizowano. Nie podjęto także działań w celu inwentaryzacji tych części jej zasobu, które znalazły się w bibliotekach klasztorów Polski południowo-wschodniej, a także w innych klasztorach franciszkańskich Polski.

[65] F. Solarz, *Historia Biblioteki Prowincjalnej Franciszkanów w Krakowie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2019), s. 35.

[66] H. Rusińska-Giertych pisała, że „nie bardzo wiadomo, co stało się z częścią przemyską, krakowska – spakowana w kartony – czeka wciąż na wybudowanie nowego gmachu bibliotecznego"; H. Rusińska-Giertych, *Księgozbiór oo. Franciszkanów we Lwowie*, s. 78. Informacja ta jest nieaktualna. Księgozbiór, poza dubletami i innymi drobnymi pozycjami, włączono do zasobu biblioteki krakowskiej.

[67] *Uchwała 6 Zwyczajnej Kapituły Prowincjalnej* (Kalwaria Pacławska, 3-7 maja 2004 r.; Harmęże, 14-18 czerwca 2004 r.), w: *Uchwały Kapituł Prowincjalnych Zwyczajnych i Nadzwyczajnych w latach 1965-2006*, red. F. Solarz, P. Dybka, Kraków 2008, s. 66.

Charakterystyka zachowanego zbioru krakowskiego

Na podstawie dostępnych danych można zauważyć, że przytoczona charakterystyka A. Karwackiego: „antyków mało się w tej bibliotece spotyka, gdyż księgi wszystkie nabyte zostały w ostatnich pięćdziesięciu latach. Dawniejsze spaliły się”[68] jest prawdziwa. Rzeczywiście, pozycje Biblioteki Prowincjalnej w Krakowie proweniencji lwowskiej nie wychodzą, poza kilkoma wyjątkami, poza XIX wiek. Zachowało się tylko kilka starodruków, nie ma inkunabułów. Są jednak pojedyncze bardzo ciekawe pozycje, jak *Enchiridium Chorale Gregorio Cantu Modulatum. Ad usum Ecclesiarum Ordinis Sancti Franisci Conventualium*[69]. Potwierdza to tylko tezę, że biblioteka ta była tworzona od nowa po pożarze klasztoru lwowskiego w 1833 roku.

Przede wszystkim książki kupowano. Na podstawie pieczęci oraz znaków księgarzy i antykwariuszy zachowanych w niektórych z nich można stwierdzić nie tylko ich proweniencję wydawniczą, ale i księgarską. Okazuje się, że najczęściej kupowano książki w lwowskiej księgarni Gubrynowicz & Schmidt[70] oraz Seyfarth & Czajkowski[71]. Natomiast Halina Rusińska-Giertych podaje: „Książki docierały do franciszkanów z różnych ośrodków wydawniczych. Prócz macierzystego Lwowa widoczna jest w spisach inwentarzowych oferta z Warszawy, Krakowa, Poznania, Wilna, ale także z Przemyśla, Rzeszowa,

[68] AFK, A. Karwacki, *Wizytacja prowincjalna konwentu we Lwowie*, s. 906; tenże, *Materiały do historii prowincji*, s. 245.

[69] Księga ta, zwana antyfonarzem, jest zbiorem śpiewów w notacji gregoriańskiej podzielonym na dwie części: *Ordo Officiorum* i *Ordo Missarum*. W pierwszej są hymny, antyfony oraz responsoria przynależące do liturgii godzin; w drugiej śpiewy mszalne: introity, graduały, ofertoria i *communiones*; M. Drąg, *Antyfonarz franciszkański z 1743 r. jako zabytek Biblioteki Lwowskiej*, „W Nurcie Franciszkańskim”, 19 (2019), s. 172.

[70] Gubrynowicz i Schmidt, Gubrynowicz i Syn – polska księgarnia, skład nut, wypożyczalnia książek i wydawnictwo, powstała w 1868 roku. W 1882 roku, po zakupie księgarni i wypożyczalni książek Karola Wilda była jedną z największych wypożyczalni książek i nut w Galicji. Księgarnia posiadała skład główny wielu wydawnictw towarzystw oraz instytucji naukowych i oświatowych oraz licznych wydawnictw z zaboru pruskiego i rosyjskiego. Od roku 1909 funkcjonowała jako spółka jawna pod nazwą „Gubrynowicz i Syn”. W 1935 roku księgarnię zakupił Aleksander Krawczyński i prowadził ją pod niezmienioną nazwą do 1939 roku.

[71] Księgarnia sortymentowo-nakładowa, założona na początku marca 1868 roku przez Gustawa Seyfartha (1840?-1923) wespół z Damianem Czajkowskim, który wniósł wymagany kapitał. Księgarnia wydawała liczne i zróżnicowane publikacje, najwięcej jednak podręczników muzycznych i nut. Utrzymywała kontakty z księgarniami Krakowa, Warszawy, Lipska, Paryża i Wiednia. Przetrwała do drugiej wojny światowej.

Lublina, Płocka, Gniezna, Pelplina, Mikołowa, Sandomierza, Zamościa, Kalisza, Nowego Sącza, Piekar, Cieszyna, Mościsk, Berdyczowa, Łęczycy, Bochni, Żółkwi, Kielc, Łowicza, Częstochowy i wielu innych oficyn krajowych. Drugą, równie liczną grupę stanowiły druki pochodzące z zagranicy, głównie z Rzymu, Wenecji, Florencji, Neapolu, Moguncji, Padwy, Bazylei, Wiednia, Berlina, Lipska, Bolonii, Frankfurtu, Regensburga, Monachium, Paryża, Augsburga, Palermo, Fermo, Modeny, Mediolanu, Kolonii, Innsbrucka, Gratzu, Freiburga, Getyngi, Petersburga, Pragi, Antwerpii, Lizbony, Norymbergi, Turynu, Madrytu, Paderbornu, Brukseli, Barcelony, Amsterdamu"[72].

Biblioteka wzbogacała się o nowe dzieła także dzięki licznym darczyńcom. W roku 1844 swoje książki zapisał konwentowi lwowskiemu ks. Józef Broniewski. Forum Nobilium[73] pozwoliło jednak wydać z nich dla konwentu tylko dzieła „dozwolone", „niedozwolone" natomiast nakazało oddać do urzędu[74]. Na wielu pozycjach można odnaleźć pieczęcie biblioteki Piotra Smólskiego. Dzięki zachowanemu w Archiwum Franciszkanów (OFMConv) dokumentowi można z całą pewnością stwierdzić, że pozycje te są jego darem. Nie da się jednak rozstrzygnąć, czy konwent otrzymał wówczas cały jego księgozbiór, czy tylko jakąś jego część. Adwokat bowiem występujący w imieniu klasztoru wyraził sceptycyzm: „wątpię jednak, czy wobec formy i treści tego zapisu zechcą spadkobiercy dobrowolnie bibliotekę tę wydać – tym bardziej że przedstawia ona bardzo znaczną wartość. W razie potrzeby jednak przeprowadziłoby się spór, który przewielebny konwent powinien wygrać"[75]. Jak się cała sprawa rozstrzygnęła, trudno powiedzieć. W każdym razie omawiana biblioteka wzbogaciła się o pozycje pochodzące z tego zapisu.

---

[72] H. Rusińska-Giertych, *Księgozbiór oo. Franciszkanów we Lwowie*, s. 80.

[73] Forum Nobilium – od 1785 roku sąd dla szlachty, gdzie sądzili wyłącznie deputaci szlacheccy, pełnił funkcję sądu apelacyjnego od wyroków sądów ziemskich, grodzkich i podkomorskich. Dla Galicji zachodniej miał siedzibę w Tarnowie, dla Galicji wschodniej – we Lwowie.

[74] AFK, *Fascykuł VII akt luźnych klasztoru Niepokalanego Poczęcia N.M. Panny we Lwowie.* [*1842-1849*], sygn. Lw.-Lw/110, k. 172, 195-196, 213; AFK, A. Karwacki, *Materiały do historii prowincji*, s. 192.

[75] AFK, *List adwokata krajowego Stanisława Dobieckiego do gwardiana „w sprawie zapisu biblioteki przez śp. Piotra Wincentego Smólskiego na rzecz Przewielebnego Konwentu"*, 30 stycznia 1913 r., w: *Akta i dokumenty: klasztor św. Krzyża i Niepokalanej N.M. Panny we Lwowie*, sygn. AL.-Lw/9, k. 73-73v.

We wspomnianym zbiorze w niektórych książkach można także spotykać pieczęć „Biblioteka x Zórawskiego”[76]. Przypadek ten jest dowodem innego sposobu nabywania nowych pozycji przez bibliotekę. Trafiły one bowiem do księgozbioru lwowskiego poprzez zabiegi Prowincji Galicyjskiej, starającej się o jej przejęcie. Kluczową rolę odegrał o. Alojzy Karwacki, który sam po nią pojechał do Radziejowa. Tak pisał o tym w swoich pamiętnikach: „Drugą podróż, dla mnie ciekawą i pouczającą, odbyłem do Radziejowa w Królestwie Polskim, po bibliotekę. Żył tam, w dawnym naszym klasztorze o Żurawski, jeden z ostatnich franciszkanów pod rządem rosyjskim. Pobierał pensyję od rządu i mieszkał przy naszym kościele, odprawiając w nim nabożeństwa. […] Otóż ten nasz o. Żurawski miał dość ładną bibliotekę, którą przeważnie nabył za swoje pieniądze. Miał on pewną słabość do książek i z tego tytułu uważał się za uczonego […]. Długie lata trwały z nim układy o tę bibliotekę, a mimochodem zwracam uwagę, że tego ojca trzeba było traktować jako kapłana świeckiego, bo był sekularyzowany i podległy biskupowi. Z zakonem tyle miał wspólnego i tomu się chwali, że chodził w naszym habicie, ale służącemu kazał się tytułować: «Jaśnie Panem». Był to już starzec, więc w razie śmierci biblioteka byłaby przeszła na własność rządu. Otóż pod pewnymi warunkami nabyła nasza Prowincja tę bibliotekę i po nią ja jeździłem. […] Co przez tydzień wysłuchiwałem od zdziecinniałego o. Żurawskiego, który kładł mi w uszy komplementa przez cały czas, gdy pakowałem książki, to mniejsza; najbardziej przykre były trudności, robione przez rosyjskie stosunki w przeprowadzeniu pak przez granicę do stacji w Kruszwicy. Przez 5 dni czekałem darmo w Radziejowie […]. Wreszcie skończyły się te niesłychane w całym świecie gale, przeprawiłem paki na wozach i po sutych opłatach na granicy, nadałem je dalej do Lwowa”[77].

Cały księgozbiór został więc skierowany do lwowskiej biblioteki. Lwów stanowił wówczas centrum prowincji: tu rezydował prowin-

[76] Bonifacy Żurawski – urodzony w 1836, wyświęcony w 1861 roku, gorliwy duszpasterz, zwłaszcza spowiednik i krzewiciel Trzeciego Zakonu Franciszkańskiego, bibliofil, zebrał bibliotekę liczącą kilka tysięcy woluminów. Zmarł w Radziejowie 26 maja 1907 roku; R. Prejs, *Franciszkanie prowincji polskiej po kasacie 1864 r.*, „W Nurcie Franciszkańskim”, 9 (2000), s. 224.

[77] AFK, A. Karwacki, *Pamiętniki x. Alojzego Karwackiego, franciszkanina, od czasu wstąpienia do Zakonu w 1889 roku, a spisywane od r. 1902* [mps], sygn. E-I-53, s. 466-468.

cjał, tu mieściło się seminarium franciszkańskie. Skoro prowincja zabiegała o ten księgozbiór, nie mógł trafić gdzie indziej. Dokonało się to wszystko pomiędzy 1905 a 1907 rokiem. Z pamiętnika o. A. Karwackiego wynika, że wspomnianą podróż odbył, gdy był gwardianem w Krakowie („W Krakowie częściej zdarzała się sposobność wyjechania poza granicę naszej Galicji"), czyli już po kapitule w 1905 roku, a przed śmiercią o. Żurawskiego (Radziejów, 26 maja 1907 roku). Tak więc proweniencja wielu pozycji tzw. biblioteki lwowskiej to zbiór o. Żurawskiego.

Dość często pojawiają się pozycje z podpisem lub monogramem Romana Bartmańskiego. Być może chodzi tu Romana Feliksa Bartmańskiego, urodzonego w Spas w 1905 roku, inżyniera rolnictwa, właściciela majątku Spas w powiecie Kamionka Strumiłowa, pedagoga i porucznika rezerwy[78]. Poza tym spotyka się woluminy z pieczęciami lub podpisami wielu zakonników. W większości przypadków świadczy to o przekazaniu przez braci książek na rzecz biblioteki, co zresztą jest zgodne z tradycją zakonną.

W niektórych woluminach można odnaleźć różne zapisy lub dedykacje, które daną książkę jeszcze ściślej identyfikują. Przykładowo można wskazać na dedykacje św. bp. Józefa Pelczara dla gwardiana krakowskiego, o. Samuela Rajssa[79], czy prowincjała o. Peregryna Haczeli[80].

Zapewne można by próbować śledzić pochodzenie innych woluminów prezentowanej biblioteki. Wymaga to jednak dalszych badań. Tutaj wymieniono tylko najbardziej charakterystyczne przypadki, które wskazują na bogactwo księgozbioru, różnorodność jego proweniencji, różnorakie powstawanie. Księgozbiór lwowski stanowi

[78] A. Sztabowa, *Bartmański Roman Feliks*, w: *Ziemianie polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. 1, red. A. Arkuszewski, Warszawa 1999, s. 11-13. Jego związki z franciszkanami stają się zrozumiałe, jeśli uwzględni się fakt, że był właścicielem majątku Spas (pow. Kamionka Strumiłowa). Kamionka Strumiłowa należała zaś do franciszkanów, gdzie prowadzili duszpasterstwo i skąd pochodził sł. Boży o. Wenanty Katarzyniec.

[79] *Mowa żałobna na pogrzebie śp. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego, Arcybiskupa Tarseńskiego, a byłego Arcybiskupa Warszawskiego, wypowiedziana przez X. Dra Józefa Pelczara, Prałata dom*[*owego*] *J*[*ego*] *Ś*[*wiątobliwości*] *Kan*[*onika*] *Katedr*[*alnego*], *prof*[*esora*] *Uniw*[*ersytetu*]. *Jag*[*ellońskiego*], Kraków 1895.

[80] *Kazanie Józefa Sebastyana Pelczara, biskupa przemyskiego, miane 30 października 1910 r. w katedrze przemyskiej na nabożeństwie dziękczynnem za zwycięstwo pod Grunwaldem*, Przemyśl 1910.

bowiem wypadkową dorobku intelektualnego aż pięciu epok. Przeszedł długą historię od czasów średniowiecznych aż do współczesnych: ulegał zmniejszeniu, nawet całkowitemu zniszczeniu, ale ciągle był odtwarzany. Znajdują się w nim nieliczne już z powodu zniszczeń druki szesnasto- i siedemnastowieczne, sporo publikacji osiemnastowiecznych i prawdziwe bogactwo produkcji dziewiętnasto- i dwudziestowiecznej. Jako taki pozostaje (choć w częściowym rozproszeniu) świadkiem intelektualnego wysiłku braci franciszkanów. Na jego bazie zakonnicy rozwijali bowiem nie tylko życie duchowe i modlitewne, ale poprzez studia i samokształcenie również życie intelektualne.

Bibliografia

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, A. Karwacki, *Materiały do historii Franciszkanów w Polsce*, t. 21: *Archiwum oo. Franciszkanów we Lwowie*, sygn. E-I-21.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, A. Karwacki, *Materiały do historii prowincji i konwentów oo. Franciszkanów na Rusi*, sygn. E-I-3.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, A. Karwacki, *Materiały do historii prowincji*, t. 4: *Materiały do historii konwentów prowincji ruskiej*, sygn. E-I-4.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, A. Karwacki, *Pamiętniki x. Alojzego Karwackiego, franciszkanina, od czasu wstąpienia do Zakonu w 1889 roku, a spisywane od r. 1902* [mps], sygn. E-I-53.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, A. Karwacki, *Wizytacja prowincjalna konwentu we Lwowie*, w: *Acta Provinciae S. Antonii P. Min. Conv. in Regno Galiciae et Lodomeriae ac Magni Ductus Cracoviensis ab Anno D. 1879 inchoata*, sygn. B-IV a-3, s. 905-909.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *A.M.G.D. Registra Expensarum* (*1770-1775*) *et Acceptarum* (*1770-1776*) *Typographiae Conventus Leopoliensis Sanctae Crucis Ordinis Minor*[*um*] *Conventualium S. P. F.*, sygn. AL.-Lw/12.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Acta Conventus Leopoliensis Ord. Minoritorum Conventualium ab Anno 1750 usque a. 1892* (*Decalogus Annorum in Guardianatu Leopoliensi Sanctae Crucis per E.A.R.S. Stanislaum Słowacki*), sygn. APP/B-53.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Acta Conventus Leopoliensis ab a. 1892 ad 1945*, sygn. Lw.-Lw/20.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, Caputo D., *Visitatio totius Provinciae Maioris et Minoris Poloniae – Magni Ducatus Lithuaniae – Russiae etc. Incepta per Reverendum Patrem Magistrum Joannem Donatum Caputum a Cupertino – Artium et Sacrae Theologiae Doctorem eiusdem Provinciae Provincialem ac Commissarium Generalem. Anno Domini 159 Sexto Die 5 Decembris usque ad annum 1598 octavam* [mps], sygn. E-I-446.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Fascykuł VII akt luźnych klasztoru Niepokalanego Poczęcia N.M. Panny we Lwowie.* [*1842--1849*], sygn. Lw.-Lw/110.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Inwentarz biblioteczny. Biblioteka oo. Franciszkanów we Lwowie: a) encyklopedie – leksykony; b) technologia; c) ekonomia; d) medycyna; e) nauki przyrodnicze; f) nauki pedagogiczno-wychowawcze; g) zabawne; h) matematyka; i) słowniki; k) gramatyki; l) elementarne wypisy – ćwiczenia gramatyczno--stylistyczne*, sygn. AL.-Lw/36.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Inwentarz biblioteczny: a) czasopisma; b) literatura polska: powieści i poezja; c) Literatura obca – krajowa: poezja i powieść; d) literatura klasyczna łacińska- grecka; e) rozprawy naukowe,* sygn. Al.-Lw/35.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Inwentarz biblioteczny: filozofia*, sygn. Al.-Lw/32.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Inwentarz biblioteczny: Historia i geografia*, sygn. AL.-Lw/34.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Inwentarz biblioteczny: I – kazania, homilie i nauki katechetyczne* (*retoryka*), sygn. AL.-Lw/31.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Inwentarz biblioteczny: katalog dzieł treści religijnej* (*ascetyka, żywoty świętych, liturgika, śpiew, muzyka*), sygn. Al.-Lw/33.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Inwentarz biblioteki lwowskiej: A – Rozmyślania; B –; C – Św. Franciszek; D – kazania o M. Bożej; E – Żywoty świętych; F – Rozprawki naukowe*, sygn. AL.-Lw/30.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Inwentarz oo. Minoritów Lwowskich, w którym znajduje się opisanie Kościoła, Konwentu, Aparatów, naczyń y innych sprzętów kościelnych, tudzież spis naczyń y sprzętów refektarskich y Kuchennych, także Tabella Summ Kapitałów liquidyinych; nakoniec opisanie Budynków y gospodarskich sprzętów*

w Czyszkach, Hanaczowie y Kozielnikach, spisany w Miesiącu Czerwca 1827ym roku, w: *Kodeks: Inwentarze i rachunki klasztoru lwowskiego i jego filii* (*Czyszki, Hanaczów, Kozielniki*). *1827*, sygn. Lw.-Lw/4.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Katalog – Inwentarz biblioteki oo. Franciszkanów we Lwowie*, sygn. AL.-Lw/37.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Kodeks: Inwentarze i rachunki klasztoru lwowskiego i jego filii* (*Czyszki, Hanaczów, Kozielniki*). *1827*, sygn. Lw.-Lw/4.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Kronika klasztoru oo. Franciszkanów w Krakowie 1892-1968*, sygn. AK-III a-1.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Lib*[*er*] *D*[*ocumentorum*] *in archivi Conventus Leopol*[*iensis*][…] *comporatus Leopoli die 9na Aprilis Anno Domini 1772do*, sygn. Lw.-Lw/11.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *List adwokata krajowego Stanisława Dobieckiego do gwardiana „w sprawie zapisu biblioteki przez śp. Piotra Wincentego Smólskiego na rzecz Przewielebnego Konwentu"*, 30 stycznia 1913 r., w: *Klasztor św. Krzyża i Niepokalanej N.M. Panny we Lwowie: Akta i dokumenty*, sygn. AL.-Lw/9, k. 73-73v.

Archiwum Prowincjalne Franciszkanów w Krakowie, *Schematismi* (*Albumi*) *Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium necnon Sororum Ordinis S. Franc. Clarissarum Provinciae Galicianae S. Antoni Patavani* (*1892--1922*), sygn. C-I b-8, 9.

Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, *Inwentarz Konwentu Lwowskiego tak Kościoła, w nim ołtarzów, Obrazow y wszelakiego ochądostwa, Srebra, Apparatów i wszelkich Spraw y dokumentów* […] *Jako tesz Budynków Klasztornych, naczynia y wszelakiego Sprzątu* [...] *spisany podczas Wizyty Oyca Martiana Michałowskiego Commissarza Generalnego w Roku 1676 Miesiąca Lutego Dnia 16* [rps], sygn. F 4-36467 (A-3862).

Drąg M., *Antyfonarz franciszkański z 1743 r. jako zabytek Biblioteki Lwowskiej*, „W Nurcie Franciszkańskim", 19 (2019), s. 171-199.

Gogola Z., *Biblioteki zakonne w Polsce w XVII-XVIII wieku*, w: *Kultura intelektualna w zakonach polskich w XVII i XVIII wieku*, red. M. Łobozek, Kraków 2006, s. 105-134.

Hałambiec M.J., *Klasztory Prowincji Ruskiej oo. Franciszkanów skasowane po rozbiorach Rzeczypospolitej Polskiej*, cz. 2: *Klasztory skasowane pod zaborem austriackim*, Kraków 2000.

Kantak K., *Franciszkanie polscy*, t. 1: *1237-1517*, Kraków 1937; t. 2: *1517--1795*, Kraków 1938.

Kotula R., *Bibliografia polskich druków lwowskich XVI-XVIII wieku*, Lwów 1928.

Kronika klasztoru Franciszkanów we Lwowie, oprac. Z. Gogola, J. Małocka, A. Oleksiak, Kraków 2008.

Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL w Lublinie, *Cathalogus Librorum in Bibliotheca Minoritarum Conventualium Leopoliensium Reperibilium An*[*n*]*o 1821 cofectus*, Archiwum Abpa Eugeniusza Baziaka w Krakowie [rps], AZ [bez sygn.], Mf 3757.

Paszkiewicz U., *Cathalogus cathalogorum. Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej od XVI wieku do 1939 roku. Spis scalony, poprawiony i uzupełniony*, t. 1, Warszawa 2015.

P.K. [Piekarski], *Inkunabuły i druki polskie XVI wieku w Bibliotece oo. Franciszkanów we Lwowie*, „Silva Rerum", 3,1-2 (1927), z. 1-2 (odbitka: *Marginalia*, t. 7, Kraków 1927, s. 19-26).

Prejs R., *Franciszkanie prowincji polskiej po kasacie 1864 r.*, „W Nurcie Franciszkańskim", 9 (2000), s. 167-226.

Różycki E., *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku*, Wrocław 1994.

Rusińska-Giertych H., *Drukarnie zakonne Kościoła łacińskiego na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej od XVII do XIX w. i ich pokasacyjne losy*, w: *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 1: *Geneza. Kasaty na ziemiach zaborów austriackiego i rosyjskiego*, Wrocław 2014, s. 309-322.

Rusińska-Giertych H., *Księgozbiór oo. Franciszkanów we Lwowie w świetle inwentarzy bibliotecznych z lat 1898-1903*, w: *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 13, red. A. Ruta, E. Wójcik, Kraków 2014, s. 75-90.

Rusińska-Giertych H., *Kultura książki polskiej we Lwowie w okresie oświecenia*, Wrocław 2018.

Solarz F., *Historia Biblioteki Prowincjalnej Franciszkanów w Krakowie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2019), s. 27-50.

Sztabowa A., *Bartmański Roman Feliks*, w: *Ziemianie polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. 1, red. A. Arkuszewski, Warszawa 1999, s. 11-13.

Uchwały Kapituł Prowincjalnych Zwyczajnych i Nadzwyczajnych w latach 1965-2006, red. F. Solarz, P. Dybka, Kraków 2008.

Streszczenie

Początki franciszkańskiej biblioteki we Lwowie sięgają średniowiecza. Osiedleni w klasztorze św. Krzyża zakonnicy od samego początku dbali o jej rozwój. Kupując książki, a jeszcze częściej dostając je w darze od dobrodziejów lub współbraci, ciągle ją powiększali. Biblioteka podzieliła losy klasztoru:

przeszła pożar w 1733 roku, a później zniesienie przez rząd austriacki. Po kasacji klasztoru wraz z braćmi znalazła się w nowym konwencie: Niepokalanego Poczęcia NMP, znowu dzieląc jego los. Wraz z klasztorem w 1833 roku ulega spaleniu. Na nowo odtworzona, przetrwała aż do wyrzucenia ze Lwowa franciszkanów przez radzieckie władze (26 kwietnia 1946 roku). Przeniesiona do Polski istnieje nadal wcielona do Biblioteki Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie oraz w bibliotekach innych klasztorów prowincji.

Słowa kluczowe
biblioteka franciszkanów we Lwowie, historia biblioteki, klasztory franciszkańskie, kasaty klasztorów, proweniencja

THE FRANCISCAN LIBRARY IN LVIV AND ITS HISTORY

Summary

The beginnings of the Franciscan library in Lviv date back to the Middle Ages. Settled in the monastery of St. Francis. From the very beginning, the Franciscans took care of its development. By buying books, even more often receiving them as gifts from benefactors or confreres, they kept multiplying it. She shared the fate of the monastery: its fire in 1733, and later its dissolution by the Austrian government. After the dissolution of the monastery, together with her brothers, it found itself in a new convent: the Immaculate Conception of Mary, sharing its fate again. Together with the monastery in 1833 it was not burned down. Reconstructed, it was interrupted until the Franciscans were expelled from Lwów by the Soviet authorities (April 26, 1946). Transferred to Poland, it still exists in the Franciscan Library (OFMConv) in Kraków and in the libraries of other monasteries in the province.

Keywords
Franciscan library in Lviv, history of the library, Franciscan monasteries, dissolution of monasteries, provenance

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 53-71
ISSN 1426-3777

Renata Sikorska[1]

RESTRUKTURYZACJA INSTYTUCJI: OD BIBLIOTEKI SEMINARYJNEJ DO BIBLIOTEKI DIECEZJALNEJ W PELPLINIE (W LATACH 1828-2020)

W artykule przedstawiono zmiany, jakie dokonały się w bibliotece seminaryjnej, w wyniku których książnica zmieniła siedzibę oraz nazwę. Biblioteka Diecezjalna, spadkobierczyni całego księgozbioru Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie, jako nowa placówka naukowa została powołana na mocy dekretu z 1 stycznia 2011 roku przez biskupa diecezjalnego Jana Bernarda Szlagę, by dorobek wieków udostępnić szerszemu gronu zainteresowanych[2].

1. Biblioteka seminaryjna – rys historyczny

Pelplin to małe miasteczko położone w południowej części województwa pomorskiego, w powiecie tczewskim. Na łamach kart historii pojawił się 2 stycznia 1274 roku w dokumencie wystawionym w Świeciu przez księcia pomorskiego Mszczuja II. Książę przekazał wieś Poplin wraz z ziemiami pomiędzy rzeką Wierzycą, Jonką i Węgiermucą Zakonowi Cysterskiemu, który osiedlał się głównie w miejscach odludnych, najczęściej nizinnych. Cystersów sprowadził

[1] Biblioteka Diecezjalna im. Biskupa Jana Bernarda Szlagi w Pelplinie.

[2] J.B. Szlaga, *Dekret dotyczący Biblioteki Diecezjalnej*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej", 19,11 (2010), s. 472-473.

książę Sambor II w 1258 roku z Doberanu w Meklemburgii, przekazując zakonowi Pogódki. Do dzisiaj nie wiadomo dokładnie, dlaczego w 1276 roku cystersi przenieśli się do Pelplina. Przypuszcza się, że gleba w dolinie Wierzycy była bardziej urodzajna, okolica zaś nadawała się do fundacji opactwa[3].

Cystersi wybudowali w Pelplinie klasztor i monumentalny kościół zakonny, dzisiejszą bazylikę katedralną, która jest jedną z największych i najpiękniejszych katedr w Polsce[4]. W swoich murach dbali o to, by posiadać dobrze wyposażoną bibliotekę. Każdy nowo założony konwent otrzymywał od zakonu macierzystego podstawowy księgozbiór, w skład którego wchodziły: Biblia, reguła zakonna, księgi prawnicze, liturgiczne (mszały, lekcjonarze, antyfonarze, graduały, pomoce homiletyczne). W celu powiększania swoich zbiorów mnisi książki kupowali, przyjmowali darowizny oraz utrzymywali skryptorium, w którym zajmowali się kopiowaniem ksiąg, dokumentów i nut[5].

Król pruski Fryderyk Wilhelm III dekretem wydanym 5 marca 1823 roku zarządził kasatę opactwa pelplińskiego, które 2 kwietnia 1823 roku zostało rozwiązane po 549 latach istnienia[6].

Papież Pius VII bullą *De salute animarum* z 16 lipca 1821 roku powiększył obszar diecezji chełmińskiej[7]. W wyniku tych zmian 3 sierpnia 1824 roku przeniesiono stolicę biskupią z Chełmży do Pelplina. Na przełomie roku 1828 i 1829 przeniesiono także z Chełmna do Pelplina seminarium duchowne wraz z biblioteką. Podstawę księgozbioru nowo otwartej biblioteki stanowiły książki z zasobów seminaryjnych w Chełmnie oraz księgi z książnicy cysterskiej. Biblioteka cysterska w momencie kasaty liczyła kilka tysięcy tomów rękopisów, inkunabułów i starodruków[8]. Niestety część zbiorów trafiła do Królewca, Berlina i Wrocławia. Do librarii seminaryjnej po

[3] J. Ciemnołoński, J.S. Pasierb, *Pelplin*, Wrocław 1978, s. 1-12.

[4] J. Pasierb, *Pelplin i jego zabytki*, Pelplin 1993, s. 9.

[5] A. Nadolny, *Najstarsze rękopisy cysterskie w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, w: *Biblioteki i skryptoria cysterskie na Pomorzu*, red. A. Słyszewska, A. Nadolny, A. Wałkowski, Pelplin 2010, s. 75-76.

[6] S. Kujot, *Opactwo pelplińskie*, Pelplin 1875, s. 493-496.

[7] *Bulla cyrkumskrypcyjna „De salute animarum" pap. Piusa VII z dnia 16 lipca 1821 roku*, w: *Papiestwo wobec sprawy polskiej. Wybór źródeł*, oprac. O. Beiersdorf, Wrocław 1960, s. 286-292.

[8] J. Ciemnołoński, J.S. Pasierb, *Pelplin*, s. 291-292.

1830 roku z obszaru diecezji chełmińskiej zaczęły napływać resztki zbiorów bibliotecznych zakonów kasowanych przez władze pruskie. Jako pierwsze w 1832 roku trafiły tu książki od bernardynów z Lubawy, wśród których znalazła się nierozpoznana Biblia Gutenberga[9]. W następnych latach przejęto woluminy po cystersach z Oliwy, po franciszkanach z Wejherowa, od kapucynów ze wsi Zamarte, od misjonarzy z Chełmna, od dominikanów i bernardynów z Torunia, od reformatów z Torunia-Podgórza, Brodnicy, Dzierzgonia, a także po jezuitach z Grudziądza i benedyktynkach z Żarnowca, kapucynach z Rywałdu i kartuzach z Kartuz. W 1854 roku trafiły do Pelplina książki po jezuitach w Starych Szkotach, a także z gdańskich zgromadzeń karmelitów i brygidek. W 1862 roku przywieziono zasób biblioteki Kapituły Chełmińskiej z Chełmży, a rok później kodeksy z biblioteki kościelnej w Radzyniu Chełmińskim[10].

W 1853 roku nadano bibliotece nazwę Biblioteka Biskupstwa Chełmińskiego, która w latach późniejszych uległa zmianie i brzmiała Biblioteka Seminarium Duchownego w Pelplinie. W tym czasie liczyła 9 789 woluminów, a księgozbiór podzielony był na czternaście działów[11].

Biskup Anastazy Sedlag 3 lutego 1853 roku nadał książnicy statut (regulamin). Księgozbiór przeznaczony był głównie dla profesorów seminarium, kleryków, kanoników mieszkających w Pelplinie i wikariuszy tumskich. Pierwszym bibliotekarzem biskup mianował ks. Jana Hassego, który w latach 1849-1852 sporządził katalog książkowy. Z jego analizy wynika, że w książnicy zgromadzono 14 710 tytułów książek w 19 421 tomach, wydawanych od XV do XIX wieku. W zasobie znajdowało się 2 267 woluminów poloniców. Spisano 265 tytułów czasopism w 2 254 zeszytach[12].

W następnych latach bibliotekarzami byli księża profesorowie pracujący jako wykładowcy w seminarium duchownym, którzy dbali o powiększanie księgozbioru. Istotne zmiany w prowadzeniu biblioteki nastąpiły w grudniu 1935 roku, gdy bp Stanisław Wojciech Oko-

[9] A. Liedtke, *Saga pelplińskiej Biblii Gutenberga*, Pelplin 1988, s. 21-24.

[10] B. Góra, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, Kraków 2007, s. 97-100.

[11] *Tamże*, s. 100.

[12] *Tamże*, s. 101-103.

niewski mianował dyrektorem librarii seminaryjnej ks. Antoniego Liedtkego. Do magazynów bibliotecznych zakupiono nowe regały, książki zaś ułożono według formatów[13]. Ks. Liedtke wprowadził katalogi kartkowe: rzeczowy i alfabetyczny[14]. Przystąpiono do wydzielenia i opracowania nowego katalogu działu rękopisów. Z księgozbioru starych druków wybrano inkunabuły i polonica szesnastowieczne. W 1939 roku zasób seminaryjnej książnicy liczył około 50 tys. tomów[15]. Dzięki ks. Liedtkemu przed wybuchem drugiej wojny światowej najcenniejsze zabytki muzealne, archiwalne i biblioteczne wywieziono i ukryto przed okupantem niemieckim w zamojskiej kolegiacie. Na początku września 1939 roku Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy zlecił swojej placówce Sicherheits-Dienst (SD) w Gdańsku przejęcie zbiorów dzieł sztuki, księgozbiorów i archiwaliów pelplińskich[16]. Wszczęto dochodzenie, by ustalić miejsce ich ukrycia. W kurii biskupiej znaleziono listy przewozowe PKP, które ułatwiły niemieckim urzędnikom dotarcie do wywiezionego księgozbioru. Skrzynie zawierające pelplińskie kodeksy skonfiskowano w Zamościu. Najcenniejsze inkunabuły trafiły do nieznanych bibliotek niemieckich, pozostałe zaś zbiory przekazano do Biblioteki Miejskiej w Gdańsku, później do Malborka, Grudziądza, Olsztyna i Warszawy[17]. Nie udało się okupantom odnaleźć dwutomowej Biblii Gutenberga i szesnastowiecznego Psałterza, które zostały ewakuowane inną drogą niż pozostałe zbiory. Ks. Liedtke był za to ścigany przez Gestapo listem gończym jako „złodziej Biblii"[18]. Z pozostałego zasobu bibliotecznego wyselekcjonowano książki, które w kilkudziesięciu skrzyniach okupanci wywieźli do Berlina, Poznania i Wrocławia. Część księgozbioru, około 10 tys. tomów z działu naukowego oraz biblioteki podręczne i prywatne polskich profesorów, spalono w kotłowni miejscowej cukrowni. Urządzenia biblioteczne zniszczono, regały

[13] Prace te kontynuuje się po dzień dzisiejszy.

[14] Katalog alfabetyczny uzupełniany jest na bieżąco.

[15] B. Góra, *Biblioteka*, s. 105-107.

[16] Taż, *Straty wojenne i rewindykacja zbiorów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, „Studia Pelplińskie", 30 (2000), s. 200-204.

[17] J. Tondel, *Inkunabuły w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, Pelplin 2007, s. 20-21.

[18] H. Mross, *Pracownicy naukowo-dydaktyczni Wyższego Seminarium Duchownego*, Pelplin 1997, s. 145-146.

spalono. Zostawiono jedynie kilkaset książek dotyczących historii Prus i zakonu krzyżackiego, które włączono do biblioteki szkoły policyjnej zainstalowanej w gmachu seminaryjnym. Główny magazyn biblioteczny zamieniono na salę rekreacyjną. W wyniku zniszczeń wojennych książnica straciła około 50 proc. swych zasobów, w tym 127 (20 proc.) pozycji bibliograficznych inkunabułów oraz pięćdziesiąt siedem (9 proc.) kodeksów rękopiśmiennych. W lipcu 1946 roku ks. Antoni Liedtke wrócił do Pelplina, obejmując na nowo stanowisko dyrektora biblioteki seminaryjnej[19]. Najważniejszymi pracami, jakimi się zajął, było porządkowanie i rewindykacja pelplinensiów. Jego wysiłek nie poszedł na marne, jako że w następnych latach stopniowo niektóre, choć nie wszystkie księgi wróciły do macierzystej librarii. Od 1949 roku biblioteka zaczęła normalnie funkcjonować. W miarę rozwoju księgozbioru bibliotecznego, który zajmował coraz więcej pomieszczeń, w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych coraz większym problemem stawał się brak odpowiedniego lokalu[20].

Biskup chełmiński Marian Przykucki w 1981 roku mianował ks. prof. Anastazego Nadolnego na stanowisko dyrektora biblioteki. Od 1983 roku w pracach bibliotecznych w ramach praktyk zaczęli pomagać studenci Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. W 1984 roku współpracowali z klerykami w transporcie wydzielonych zbiorów do nowo wybudowanego budynku Archiwum Diecezjalnego, a 3 lutego 1988 roku do Muzeum Diecezjalnego przeniesiono skarb biblioteki pelplińskiej, Biblię Gutenberga. We wrześniu 1990 roku oddano do użytku nowy budynek biblioteki[21].

W 1992 roku na mocy bulli papieża Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae populus* diecezja chełmińska została przeformowana. Z jej terytorium powstały dwie nowe diecezje: pelplińska i toruńska. Biblioteka została w Pelplinie, w lipcu jej nowym dyrektorem został ks. Henryk Mross. Początki pracy były trudne. Osobami korzystającymi wcześniej z zasobów bibliotecznych byli głównie księża i klerycy. Liczba

[19] A. Nadolny, *Biblioteka w latach 1828-1945*, w: *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie. Historia i dzień dzisiejszy*, red. S. Grunt, A. Nadolny, Pelplin 2009, s. 29-31.

[20] M. Flisik, *Biblioteka w latach 1945-1992*, w: *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, s. 39-54.

[21] *Tamże*, s. 54-56.

czytelników wzrosła z powodu otwarcia na terenie Pelplina Kolegium Teologicznego, w Tczewie zaś Punktu Konsultacyjnego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Dlatego też w październiku 1992 roku zatrudniono pierwszego etatowego pracownika, Helenę Serocką. W latach 1994-1997 do praktyk studenckich dołączyli studenci bibliotekoznawstwa z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ks. H. Mross zmarł 27 kwietnia 2000 roku, a na swoje poprzednie stanowisko powrócił ks. A. Nadolny. Wicedyrektorem została absolwentka bibliotekoznawstwa UMK, Małgorzata Flisik, zatrudniono też dodatkowo dwie osoby. W 2000 roku rozpoczęto komputeryzację biblioteki, zakupiono dwa komputery i drukarkę laserową. W lutym następnego roku kupiono moduł gromadzenia i opracowania programu PATRON firmy MOL. W wyniku nieodpowiednich warunków przechowywania zasobu bibliotecznego, braku ogrzewania w magazynach oraz bliskiego sąsiedztwa rzeki przepływającej obok budynku zbiory zostały zaatakowane przez mikroorganizmy. W 2002 roku odkażono całą kolekcję starych druków i przeniesiono je do innych pomieszczeń w kurii biskupiej. By usprawnić prace biblioteczne oraz wprowadzić udogodnienia dla czytelników, postanowiono przebudować gmach. W styczniu 2002 roku architekci stwierdzili, że budynek nie nadaje się do dalszego użytkowania. Zalecili natychmiastową ewakuację zbiorów i zakaz dociążania stropów. Decyzją bp. Jana Bernarda Szlagi na nową siedzibę biblioteki przeznaczono odzyskany gmach dawnej Szkoły Podstawowej nr 1 w Pelplinie[22].

2. Biblioteka Diecezjalna

Prace remontowe zaczęły się w grudniu 2007 roku i trwały prawie dwa lata. Dawny budynek szkoły został całkowicie zmieniony pod względem architektonicznym i konstrukcyjnym. Zmiany te miały zapewnić przestrzenność i nowoczesność wnętrz. Pomieszczenia podzielono na ogólnodostępne dla czytelników (czytelnia, sala konferencyjna, sala multimedialna, szatnia) i dla pracowników (wypożyczalnia, biura, gabinet dyrektora, pracownia konserwatorska, maga-

[22] *Tamże*, s. 57-72.

zyny). Uzyskano 1 200 m^2 powierzchni magazynowej na wszystkich kondygnacjach. Dla ułatwienia pracy zamontowano dwie windy: towarową do przewożenia książek i osobową dla personelu i osób niepełnosprawnych[23].

Od października 2008 roku w bibliotece seminaryjnej przygotowano plan przeprowadzki, który został zatwierdzony przez rektora uczelni, ks. Antoniego Bączkowskiego, oraz wstępny kosztorys wydatków. W Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego złożono wniosek o dofinansowanie masowej dezynfekcji księgozbioru Biblioteki WSD. Uczelnia otrzymała z programu „Dziedzictwo kulturowe", priorytet 2: „Wspieranie działań muzealnych" dotację w wysokości 112 400 zł[24].

Fot. 1. Gmach Biblioteki Diecezjalnej w Pelplinie

W 2008 roku na zlecenie biblioteki seminaryjnej przeprowadzono badania mikrobiologiczne całego księgozbioru. Na podstawie raportu stwierdzono, że stan higieniczny zbiorów jest zły. Z powodu silnego

[23] A. Gawdzik, M. Gawdzik, *Architektura nowej biblioteki*, w: *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, s. 109-112.

[24] Akta własne biblioteki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, *Departament Dziedzictwa Kulturowego, nr wniosku 4209/10*, Warszawa 2010.

Fot. 2. Wypożyczalnia

Fot. 3. Czytelnia

zainfekowania grzybami o wysokiej żywotności zalecono dezynfekcję wszystkich książek przed przeniesieniem do nowego budynku[25]. Pracownicy biblioteki od kwietnia 2010 roku zajmowali się przygotowaniem księgozbioru do gazowania. Oczyszczone egzemplarze pakowano w kartony, który były starannie opisane sygnaturami pierwszej i ostatniej książki w niej zapakowanej. Wynajęto firmę Ars Veta Pracownia Konserwacji w Grębocinie, która dostarczyła do Pelplina dwie komory gazowe. Przy pakowaniu księgozbioru i umieszczaniu go w komorach pomagali klerycy. Pracownicy firmy Ars Veta najpierw wytworzyli próżnię w komorach, by gaz mógł łatwiej się rozprzestrzenić, a potem wpuszczali do nich gaz silnie biobójczy, w którym zbiory przebywały 48 godzin. Po tym zabiegu kilkakrotnie tworzono próżnię, by w ten sposób niejako wypłukać z książek resztki gazu, na koniec tych zabiegów dokonywano pomiarów specjalistycznym aparatem, by mieć pewność, że trujący gaz całkowicie usunięto. Zdezynfekowane książki przewieziono do nowej lokalizacji. Na czwartym piętrze biblioteki przygotowano specjalne pomieszczenie, w którym pracownicy oczyszczali zbiory. Każda książka była starannie czyszczona odkurzaczem, potem przetarta specjalną ściereczką z mikrowłókien. Tak oczyszczone egzemplarze układano według sygnatur do plastikowych koszy, które trafiały do właściwego magazynu i ustawiane były na półkach. W godzinach popołudniowych również w tych pracach pomagali klerycy.

Do przygotowanego pomieszczenia na zbiory specjalne przeniesiono księgozbiór starych druków przechowywany w pomieszczeniach kurii diecezjalnej. Wcześniej przygotowany plan przeprowadzki zakładał, że biblioteka będzie nieczynna przez dwa lata. Sprawne kierownictwo i dobra organizacja pracy przyczyniły się do skrócenia tego okresu, tak że po siedmiu miesiącach biblioteka w październiku 2010 roku została otwarta dla czytelników.

Po studiach z historii Kościoła na Wydziale Teologicznym KUL, dwuletniej praktyce w Archiwum Watykańskim oraz po półrocznej pracy na stanowisku wicedyrektora bibliotek nowe obowiązki dyrektora od czerwca 2010 roku przejął ks. dr Krzysztof Koch[26].

[25] Akta własne biblioteki, *Opinia mikrobiologiczna, zbiór książek XIX- i XX-wiecznych w Bibliotece Seminarium Duchownego w Pelplinie*, Toruń 2008, s. 3-6.

[26] J.B. Szlaga, *Nominacje*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej", 19,6 (2010), s. 276.

Na nadzwyczajnym posiedzeniu 24 maja 2010 roku Pelplińska Kapituła Katedralna dla uczczenia wielkiego mecenasa sztuki, nauki, duszpasterstwa i kultury podjęła uchwałę o nadaniu Bibliotece Diecezjalnej imienia Biskupa Jana Bernarda Szlagi[27]. Kapituła chciała w ten sposób podkreślić wielkie zasługi i osiągnięcia hierarchy dla przyszłego dziedzictwa naukowego i kulturowego Kościoła pelplińskiego. Uhonorowanie jego imieniem książnicy wiązało się również z uczczeniem siedemdziesiątych urodzin arcypasterza i osiemnastej rocznicy ingresu do bazyliki katedralnej[28].

Według nowego statutu biblioteki jest ona jednostką organizacyjną diecezji pelplińskiej, ma osobowość prawną i jest samodzielną instytucją kościelną. Rządzi się normami prawa kanonicznego, powszechnego, statutem i regulaminem. Biblioteka może przyjmować dary i depozyty w postaci zbiorów bibliotecznych oraz innych nieruchomości. Jeżeli owe dary są obciążone (finansowo, lokalowo), może je przyjąć za zgodą biskupa ordynariusza. Alienacja majątku może być przeprowadzona z zachowaniem formalności przypisanych przez prawo kanoniczne[29]. Otwarcie Biblioteki Diecezjalnej przyczyniło się do korzystnych zmian, m.in. została wyposażona w szesnaście komputerów, z których dziesięć może służyć czytelnikom w wyszukiwaniu potrzebnych informacji, pozostałych zaś sześć przeznaczono dla pracowników do opracowywania zbiorów. Zakupiono program PATRON 3 firmy MOL z trzema modułami: gromadzenia, opracowywania i tworzenia stron WWW. Na początku 2012 roku uruchomiono stronę internetową biblioteki. Użytkownik może zapoznać się z zasobami, które wprowadzono do katalogu komputerowego od 2001 roku. Są to głównie dokumenty wydane po 1985 roku. Starsze pozycje należy wyszukiwać w katalogach kartkowych.

Księgozbiór systematycznie jest powiększany przez zakup książek i czasopism drogą internetową. Są to głównie lektury zgłaszane przez profesorów seminarium duchownego z zakresu przedmiotów

[27] A. Nadolny, *Wystąpienie w dniu nadania imienia, słowo dyrektora biblioteki*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej", 19,5 (2010), s. 207-209.

[28] S. Grunt, *Słowo Kapituły Katedralnej Pelplińskiej*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej", 19,5 (2010), s. 207.

[29] Akta własne biblioteki, *Statut Biblioteki Diecezjalnej im. Jana Bernarda Szlagi w Pelplinie*, Pelplin 2011, s. 1-3.

wykładanych w uczelni. Prenumeruje się czasopisma, w większości o tematyce religijnej, ich listę ustala dyrektor biblioteki z wykładowcami i alumnami seminarium. Źródłem pozyskiwania nowych zasobów bibliotecznych są także dary od osób duchownych i świeckich. Biskupi diecezji przekazują do książnicy książki i czasopisma, które otrzymują na konferencjach, spotkaniach oraz jako upominki od autorów lub wydawców. Ofiarodawcami są również księża, którzy redukując swój księgozbiór, najczęściej ze względu na zmianę miejsca zamieszkania, przekazują go librarii. Niektóre swoje prace ofiarują sami autorzy, najczęściej są to osoby, które szukają materiałów do prac naukowych w bibliotece lub archiwum diecezjalnym. Do biblioteki trafiają księgozbiory po śmierci kapłanów, zapisane w testamencie lub przekazane przez rodzinę. Wydawnictwo Bernardinum ofiarowuje znaczną cześć nowości wydawniczych, których jest wydawcą lub które są przez wydawnictwo drukowane. Są to głównie druki o tematyce religijnej, historycznej, przyrodniczej, albumy, przewodniki, publikacje z zakresu sztuki. W ramach wymiany międzybibliotecznej biblioteka przekazuje wydawnictwu listę instytucji, którym należy przesłać „Studia Pelplińskie", w zamian książnica otrzymuje pozycje wydawnicze innych diecezji.

Osobami, które korzystają z Biblioteki Diecezjalnej, są przede wszystkim alumni seminarium duchownego oraz księża wykładowcy, świeccy i księża kształcący się na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Z osób świeckich czytelnikami są głównie studenci nauk humanistycznych z uczelni Gdańska, Bydgoszczy i Torunia oraz uczniowie Collegium Marianum i Liceum Ogólnokształcącego w Pelplinie.

Opracowywanie księgozbioru to zadanie dwóch bibliotekarek. Katalogowaniem czasopism oraz ich prenumeratą od września 2020 roku zajmuje się absolwentka Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii na Wydziale Nauk Historycznych UMK w Toruniu, Magdalena Meller-Konieczna. Wydawnictwa ciągłe wydawane od 2004 roku kataloguje się na bieżąco, te zaś, które wpłynęły wcześniej lub pochodzą z darów, kataloguje się stopniowo, po wcześniejszym sprawdzeniu ich w katalogu kartkowym i w magazynie. Wprowadzanie książek

do katalogu od 2009 roku prowadzi absolwentka kierunku Zarządzania Informacją i Bibliologią na Wydziale Nauk Historycznych UMK w Toruniu, Renata Sikorska. Nowości wydawnicze katalogowane są na bieżąco. Druki starsze, które znajdują się na półkach magazynowych i mają opisy tylko w katalogach kartkowych, wprowadzane są stopniowo do katalogu komputerowego.

Na księgozbiór książnicy szacowany na ponad 100 tys. woluminów składają się książki wydane w okresie od XIX do XXI wieku. Libraria posiada 1 631 tytułów periodyków, rocznie wpływa do biblioteki około 160 tytułów czasopism. Są to czasopisma prenumerowane, dary od księży oraz wydawnictwa przekazywane w ramach wymiany międzybibliotecznej. Najcenniejszy fragment księgozbioru stanowią zbiory specjalne: rękopisy, inkunabuły i stare druki. Biblioteka zgromadziła 640 rękopisów, 543 inkunabuły oraz około 13 tys. starych druków. Stan liczebny rękopisów i inkunabułów nie zmienił się, powiększyła się natomiast liczba starych druków. W lipcu 2011 roku dyrektor Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie przekazał 199 starodruków po ks. Janie Gotfrydzie Borku (zm. 1772), proboszczu w Borzyszkowach[30]. Dzięki Fundacji Pelplińska Biblia Gutenberga[31], której celem jest wspieranie działań mających na celu rozbudowę i zachowanie księgozbioru oraz nieruchomości wchodzących w skład biblioteki, zbiory specjalne powiększyły się o dwa stare druki. Biblioteka Główna Akademii Humanistycznej w Pułtusku od lipca 2019 roku przekazuje w darze publikacje z księgozbioru prof. Janusza Tazbira: książki z XIX i XX wieku oraz starodruki.

W Bibliotece Diecezjalnej znajduje się pracownia konserwatorska wyposażona w sprzęt przekazany przez Wydawnictwo Bernardinum na rzecz wyżej wymienionej fundacji. Dzięki staraniom dyrektora biblioteki część pracowników w 2013 roku przeszła szkolenie w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Kierownik pracowni konserwatorskiej, Magdalena Wiercińska, uczyła wykonywania pudeł ochronnych na zbiory specjalne, które mają zabezpieczać i chronić je przed

[30] A. Nadolny, *Archiwum parafii św. Marcina w Borzyszkowach. Inwentarz*, „Studia Pelplińskie", 44 (2011), s. 391.

[31] Akta własne fundacji, *Dekret powołujący Fundację Pelplińska Biblia Gutenberga*, Pelplin 2011.

dalszymi uszkodzeniami. W bibliotecznej pracowni prace te wykonywane były w lipcu, gdy liczba czytelników zmalała. W celu promocji biblioteki w diecezji pracownicy wykorzystali swoje umiejętności ze szkolenia w prowadzeniu lekcji bibliotecznych, które są przeznaczone dla osób w każdym wieku. Program obejmuje: prezentację multimedialną o konserwacji książki i przygotowaniu dla niej pudła ochronnego, przedstawienie historii biblioteki, zapoznanie się z księgozbiorem, zwiedzanie gmachu i wystawy zbiorów specjalnych, barwienie i czerpanie papieru. Po zakończonych zajęciach każdy uczestnik otrzymywał imienny certyfikat udziału w warsztatach oraz swoje własnoręcznie wykonane prace.

Fot. 4. Marmurki

Biblioteka Diecezjalna dysponuje aulą, która może pomieścić około 250 osób i jest wyposażona w odpowiedni sprzęt multimedialny. Organizuje się tu różnego rodzaju spotkania, konferencje i wystawy. Od października 2009 roku corocznie w auli odbywa się inauguracja roku akademickiego Wyższego Seminarium Duchownego, na której klerykom pierwszego roku wręczane są indeksy. Od

Fot. 5. Czerpanie papieru

Fot. 6. Pudła ochronne

września 2001 roku organizuje się w Pelplinie Jarmark Cysterski. Od otwarcia nowej biblioteki pierwszy dzień jarmarku rozpoczyna się w auli. W 2019 roku jego organizatorzy do swojego programu włączyli lekcję biblioteczną pt. *Księga ksiąg*. Warsztaty cieszą się bardzo dużym zainteresowaniem, stąd powstał pomysł na wpisanie ich na stałe do programu powyższej imprezy. Jednak pandemia koronawirusa COVID-19 pokrzyżowała wszystkie plany, dlatego w 2020 roku Jarmark Cysterski trzeba było odwołać. Corocznie od 2013 roku Biblioteka Diecezjalna wraz z Kociewskim Oddziałem Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Pelplinie urządza spotkania poetycko-muzyczne i konferencje popularnonaukowe. Alumni przygotowują wieczornice połączone z wystawami poświęconymi zmarłym profesorom WSD w Pelplinie. W auli odbywają się spotkania biskupów z dziekanami diecezji, posiedzenia rady profesorskiej, rekolekcje inspirowane przez Wydział Duszpasterski Kurii Diecezjalnej, wykłady studiów podyplomowych w zakresie teologii oraz teologiczno-katechetycznych studiów podyplomowych Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu.

Fot. 7. Inauguracja roku akademickiego Wyższego Seminarium Duchownego

Fot. 8. Wieczór poetycki

Fot. 9. Księga ksiąg

Reasumując, początek XXI wieku dla biblioteki seminaryjnej był przełomowy. W 2009 roku księgozbiór został odkażony i oczyszczony, przeniesiony do nowo adaptowanego budynku. Z inicjatywy biskupa pelplińskiego zmieniono nazwę placówki na Bibliotekę Diecezjalną. Sporządzono nowy statut oraz opracowano nowy regulamin korzystania z jej zbiorów, by umożliwić szerszemu gronu czytelników korzystanie z zasobów. Książnicy nadano patrona, który szczególnie przyczynił się do jej rozwoju, został nim biskup Jan Bernard Szlaga. Biblioteka stanowi samodzielną jednostkę pożytku publicznego w ramach działalności diecezji pelplińskiej. Historia Biblioteki Diecezjalnej i przechowywanego w niej księgozbioru odzwierciedla rozwój nauki i kultury Pomorza. Ocalone i przechowywane księgi przyczyniają się do zachowania dorobku piśmienniczego ludzkiej myśli i wiedzy. Pelplińska Biblioteka Diecezjalna zaliczana jest do grona zasobniejszych bibliotek kościelnych w Polsce. Nowe warunki lokalowe pozwalają na odpowiednie przechowywanie jej księgozbioru na pożytek przyszłych pokoleń.

Bibliografia

Akta własne biblioteki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, *Departament Dziedzictwa Kulturowego, nr wniosku 4209/10*, Warszawa 2010.

Akta własne biblioteki, *Opinia mikrobiologiczna, zbiór książek XIX- i XX-wiecznych w Bibliotece Seminarium Duchownego w Pelplinie*, Toruń 2008.

Akta własne biblioteki, *Statut Biblioteki Diecezjalnej im. Jana Bernarda Szlagi w Pelplinie*, Pelplin 2011.

Akta własne fundacji, *Dekret powołujący Fundację Pelplińska Biblia Gutenberga*, Pelplin 2011.

Bulla cyrkumskrypcyjna „De salute animarum" pap. Piusa VII z dnia 16 lipca 1821 roku, w: *Papiestwo wobec sprawy polskiej. Wybór źródeł*, oprac. O. Beiersdorf, Wrocław 1960, s. 286-292.

Ciemnołoński J., Pasierb J.S., *Pelplin*, Wrocław 1978.

Flisik M., *Biblioteka w latach 1945-1992*, w: *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie. Historia i dzień dzisiejszy*, red. S. Grunt, A. Nadolny, Pelplin 2009, s. 33-56.

Gawdzik A., Gawdzik M., *Architektura nowej biblioteki*, w: *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie. Historia i dzień dzisiejszy*, red. S. Grunt, A. Nadolny, Pelplin 2009, s. 109-128.
Góra B., *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, Kraków 2007.
Góra B., *Straty wojenne i rewindykacja zbiorów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, „Studia Pelplińskie", 30 (2000), s. 199-220.
Grunt S., *Słowo Kapituły Katedralnej Pelplińskiej*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej", 19,5 (2010), s. 207.
Kujot S., *Opactwo pelplińskie*, Pelplin 1875.
Liedtke A., *Saga pelplińskiej Biblii Gutenberga*, Pelplin 1988.
Mross H., *Pracownicy naukowo-dydaktyczni Wyższego Seminarium Duchownego*, Pelplin 1997.
Nadolny A., *Archiwum parafii św. Marcina w Borzyszkowach. Inwentarz*, „Studia Pelplińskie", 44 (2011), s. 383-410.
Nadolny A., *Biblioteka w latach 1828-1945*, w: *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie. Historia i dzień dzisiejszy*, red. S. Grunt, A. Nadolny, Pelplin 2009, s. 13-31.
Nadolny A., *Najstarsze rękopisy cysterskie w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, w: *Biblioteki i skryptoria cysterskie na Pomorzu*, red. A. Słyszewska, A. Nadolny, A. Wałkowski, Pelplin 2010, s. 75-90.
Nadolny A., *Wystąpienie w dniu nadania imienia, słowo dyrektora biblioteki*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej", 19,5 (2010), s. 207-209.
Pasierb J., *Pelplin i jego zabytki*, Pelplin 1993.
Szlaga J.B., *Dekret dotyczący Biblioteki Diecezjalnej*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej", 19,11 (2010), s. 472-473.
Szlaga J.B., *Nominacje*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej", 19,6 (2010), s. 276.
Tondel J., *Inkunabuły w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, Pelplin 2007.

Streszczenie

W artykule przedstawiono zmiany, jakie dokonały się w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie. W ich wyniku książnica zmieniła siedzibę oraz przybrała nazwę Biblioteka Diecezjalna. Opisano historię książnicy i jej dzieje do 2020 roku oraz przedstawiono ogólną charakterystykę księgozbioru. Ukazano najnowszą historię Biblioteki Diecezjalnej, groma-

dzenie, opracowywanie i ochronę księgozbioru oraz współorganizowane przez bibliotekę konferencje, spotkania i wystawy. W przypisach podano źródła, na których oparty jest artykuł.

Słowa kluczowe
Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie, Biblioteka Diecezjalna w Pelplinie, biblioteki kościelne, bp Jan Bernard Szlaga, diecezja chełmińska, diecezja pelplińska

RESTRUCTURING OF INSTITUTION: FROM SEMINARY LIBRARY TO DIOCESAN LIBRARY IN PELPLIN (1828-2020)

Summary

The paper presents the changes introduced in the Library of the Major Seminary in Pelplin. As a result, the library changed its seat and name to Diocesan Library. The history of the library until 2020 and the general characteristics of the book collection are described. The paper presents the latest history of the Diocesan Library, the processes of acquisitions, description, and preservation of the book collection, as well as conferences, meetings, and exhibitions co-organised by the library. The sources on which the article is based are given in footnotes.

Keywords
Library of the Major Seminary in Pelplin, Diocesan Library in Pelplin, church libraries, bishop Jan Bernard Szlaga, Chełmno Diocese, Pelplin Diocese

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 73-100
ISSN 1426-3777

Marek Dziony[1]

DWA DZIESIĘCIOLECIA W SŁUŻBIE KULTURY CZYTELNICZEJ, POJEDNANIA I WIARY. DZIAŁALNOŚĆ POLSKO-NIEMIECKIEGO CENTRUM BIBLIOTEK, MEDIÓW, KULTURY I BADAŃ NAUKOWYCH IM. JOSEPHA VON EICHENDORFFA W OPOLU

W 2020 roku Polsko-Niemieckie Centrum Bibliotek, Mediów, Kultury i Badań Naukowych im. Josepha von Eichendorffa obchodziło dwudziestolecie swojego istnienia. Działalność tej instytucji sięga jednak przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, nim nadano jej ramy formalne. Jej powstanie związane jest z coraz głośniejszym artykułowaniem potrzeb oraz zaistnieniem w świadomości i życiu publicznym osób pochodzenia niemieckiego. Fakt, że pierwsze postulaty, jakie stawiano, wiązały się z obszarem duszpasterstwa i kultury, nie pozostał bez wpływu na kształt i dwutorowość, a z czasem nawet wielokierunkowość działalności centrum i jego charakter (na który składa się choćby powiązanie biblioteki z funkcjonującym w diecezji opolskiej duszpasterstwem mniejszości).

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie historii Polsko-Niemieckiego Centrum Bibliotek, Mediów, Kultury i Badań Naukowych im. Josepha von Eichendorffa w Opolu, wydarzeń, które dopro-

[1] Polsko-Niemieckie Centrum Bibliotek, Mediów, Kultury i Badań Naukowych im. Josepha von Eichendorffa w Opolu.

wadziły do jego powstania oraz jego aktualnej działalności. Nakreślenie krótkiego tła historyczno-społeczno-kulturowego Górnego Śląska ma przybliżyć ideę, jaka przyświecała założeniu centrum oraz pomóc zrozumieć kierunki i metody jego działalności. Artykuł przedstawia poszczególne historyczne i współczesne obszary aktywności centrum oraz przemiany, jakie przechodziło, aby nadążyć za duchem czasu, a jednocześnie realizować swoje główne zadania, jakimi są działania na rzecz zachowania wielokulturowego dziedzictwa regionu, praca na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych, zwłaszcza niemieckiej i romskiej, zarówno w wymiarze kulturowym, jak i duszpasterskim, oraz aktywność na polu pojednania polsko-niemieckiego. Ukazuje także, jak centrum zadania te realizuje w praktyce oraz jakie z tego wynikają korzyści. Do napisania artykułu wykorzystano nie publikowane dotąd dokumenty i źródła znajdujące się w aktach tej instytucji, dostępne monografie i artykuły (nieliczne na temat samego centrum, odnoszące się raczej do kontekstu historyczno-społeczno-kulturowego Górnego Śląska) oraz źródła internetowe.

1. Sytuacja społeczno-kulturowa na Śląsku

Rok 1945 stanowi pewną cezurę w historii wielu narodów i regionów. W historii Śląska (zarówno Górnego, jak i Dolnego) zmiany, jakie nastąpiły, zaznaczyły się wyjątkowo mocno. Wysiedlenie ludności niemieckiej i osadzenie ludności wywiezionej z dawnych Kresów Rzeczypospolitej, weryfikacja narodowościowa na Górnym Śląsku (w jego polskiej do 1939 roku i niemieckiej części, popularnie zwanej Opolszczyzną), zakaz używania języka niemieckiego na tym terenie stworzyły sytuację zupełnie nową jakościowo. Władze komunistyczne próbowały zaprzeczyć istnieniu jakiegokolwiek poza polskim dziedzictwa kulturowego, językowego i historycznego na tym od wieków pogranicznym terenie, gdzie wzajemnie przenikały i kształtowały się wpływy morawskie, czeskie, polskie i niemieckie[2]. Stan ten

[2] M. Drygier, *Integracyjna działalność rządców kościelnych na Śląsku w latach 1945-1992*, Opole 2020, s. 7-8. B. Linek, *Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950*, Opole 2014, s. 141-161. A. Dawid, *Na powojennym Górnym Śląsku. Wspomnienia o wydarzeniach z lat 1945-1950*, Gliwice – Opole 2015, s. 22-23; taż, *Niepolskie Opolskie. Władze*

trwał praktycznie przez czterdzieści pięć lat, kiedy to w 1990 roku grupie aktywistów po kilku zakończonych niepowodzeniem próbach udało się zarejestrować stowarzyszenie ludności niemieckiej na Śląsku. Rozpoczął się proces przywracania pamięci o dawnych mieszkańcach, o ich potomkach, którzy z jakichś powodów nadal tu pozostali, o ich historii, języku, dziedzictwie kulturowym[3]. W proces ten od samego początku aktywnie włączyli się niektórzy kapłani diecezji opolskiej, której tereny obecnie zamieszkuje największa w Polsce liczba ludności pochodzenia niemieckiego. Ówczesny biskup opolski, Alfons Nossol, widział potrzebę wsparcia tej części Kościoła lokalnego, która chciała nadal pielęgnować tradycje, kulturę i życie religijne w języku serca, w jej przypadku niemieckim. Już w 1989 roku ordynariusz opolski zlecił ks. Wolfgangowi Globischowi troskę o mniejszości narodowe i etniczne w diecezji opolskiej. Pierwsze kroki, jakie ks. Globisch podjął z mandatu biskupa opolskiego, także jako wicedyrektor Caritas Diecezji Opolskiej na rzecz mniejszości niemieckiej, polegały na sprowadzeniu z Niemiec nowoczesnego sprzętu rehabilitacyjnego i medycznego, którego wówczas w regionie dotkliwie brakowało. Zaopatrzona w ten sposób diecezjalna Caritas mogła nieść pomoc na odpowiednim poziomie zarówno pozostałym tu Niemcom, jak i Polakom, jak tego od samego początku chciał bp A. Nossol, zgadzając się na pośrednictwo Kościoła w programach pomocowych. Równie ważnym zadaniem była pielęgnacja zarazem ducha i duszy w takim języku, w jakim ludzie tego pragnęli[4]. Zakaz używania języka niemieckiego wprowadzony na terenie Górnego Śląska w 1945 roku (wydany przez A. Zawadzkiego w zarządzeniu z 29 stycznia[5]) i kary, jakie za to nakładano[6], eliminował także

polityczne i administracyjne oraz aparat bezpieczeństwa wobec proniemieckich postaw mieszkańców województwa opolskiego (*1950-1956*), Opole 2020, s. 31.

[3] R. Urban, *Początki zawsze są trudne. Historia powstania TSKN na Śląsku Opolskim*, w: *20 lat TSKN na Śląsku Opolskim / 20 Jahre der SKGD im Oppelner Schlesien*, red. Z. Donath-Kasiura, R. Urban, Opole 2009, s. 15-25.

[4] A. Drechsler, *Odpowiedzialni za miłość. Opolska Caritas w latach 1945-2005*, Opole 2007, s. 112-114; W. Globisch, *Lebensetappen / Etapy życia*, „Heimatkirche. Glaube und Kultur in Schlesien", 1 (2013), s. 7-8.

[5] B. Linek, *Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950*, Opole 2014, s. 217.

[6] Tenże, *Losy ludności niemieckiej na Górnym Śląsku po II wojnie światowej*, w: *Kwestia niemiecka na powojennym Górnym Śląsku* (*1945-1960*), red. B. Linek, Opole 2020, s. 19-29, 26.

niemieckojęzyczną literaturę, która w kolejnych latach po wojnie w większej części została zniszczona. Pozostawiono głównie dzieła cenne pod względem naukowym, gromadzone w instytucjach nauki. W niektórych domach, gdzie udało się je ukryć, zachowały się także modlitewniki oraz pozycje literackie i beletrystyczne. Te nieliczne egzemplarze nie były jednak w stanie zaspokoić tego typu potrzeb kulturalnych, a fakt, że drukowano je tzw. szwabachą, popularnie zwaną gotykiem (krój pisma o bardzo ozdobnych konturach[7]), powodował, że dla wielu, szczególnie młodych ludzi stawały się nieczytelne. Czas sprzyjał, należało więc działać w taki sposób, aby z ofertą kulturową jak najszybciej dotrzeć do zainteresowanych[8], uzupełnić księgozbiór powstających przy poszczególnych Niemieckich Kołach Przyjaźni (DFK)[9] biblioteczek (których wówczas powstawało bardzo wiele; ich zasoby stanowiły głównie dary z Niemiec) i wesprzeć merytorycznie oraz skoordynować ich działanie[10].

2. Tworzenie polsko-niemieckiej sieci bibliotecznej

2.1. Biblioteki mobilne

Budowa zupełnie nowej sieci bibliotek od podstaw byłaby zadaniem nierealnym. Zresztą nie zamierzano tworzyć konkurencji dla dotychczas istniejących bibliotek, lecz uzupełnić ich ofertę[11], zwłaszcza w zakresie literatury niemieckojęzycznej i regionalnej, oraz dotrzeć do miejsc, gdzie tego typu placówek do tej pory brakowało. Małe społeczności stanowiły priorytet, dlatego że wśród ludności rodzimej powstała duża potrzeba integracji społecznej w środowisku lokalnym. Aby umożliwić szybką realizację tego zadania, ks. Globisch

[7] *Szwabacha*, encyklopedia.naukowy.pl/Szwabacha, 03.04.2021.

[8] B. Linek, *Polityka antyniemiecka*, s. 247-248; tenże, *„Odniemczanie" województwa śląskiego w latach 1945-1950*, Opole 1997, s. 62.

[9] DFK – Deutscher Freundschaftskreis (Niemieckie Koło Przyjaźni) – podstawowa jednostka terenowa Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim. Statut Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim, skgd.pl/o-nas/statut/#1454757804577-c56a8055-d47b, 22.03.2021.

[10] Z. Donath-Kasiura, *Działalność kulturalna TSKN*, w: *20 lat TSKN na Śląsku Opolskim*, s. 76.

[11] W. Gottschlich, *Starke Quelle deutscher Kulturarbeit. Zehn Jahre Eichendorff-Zentralbibliothek*, „Schlesien Heute", 6 (2010), s. 46.

po rozmowach w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Bonn z kierownikiem działu Hilfen für die Deutschen in Polen[12] zgodził się na zakup dwóch busów, które zamierzano zaadaptować na bibliobusy. Pierwsza biblioteka na kółkach z bazą w Dobrzeniu Wielkim (gdzie oprócz garażu wybudowano magazyn do przechowywania książek) ruszyła w trasę już w 1991 roku. Pierwszą bibliotekarką obsługującą bibliobus była Anna Rodzis z Dobrzenia Wielkiego. Po przeniesieniu bibliobusu w 2003 roku do Brożca obsługę biblioteczną do 2015 roku zapewniała Anita Nossol z tej właśnie miejscowości. Odtąd funkcję bibliotekarki pełni Elżbieta Barton, kierowcą natomiast jest Zygmunt Kroner, oboje z Brożca. Bibliobus był w tamtym czasie fenomenem na skalę Polski – przez długi czas dwa bibliobusy ówczesnej Biblioteki Caritas były jedynymi w kraju, obsługiwały zaś teren diecezji opolskiej oraz wydzielonej z niej w 1992 roku diecezji gliwickiej[13]. Takie rozwiązanie sprawdza się po dziś dzień w Niemczech, krajach skandynawskich czy Hiszpanii, w Polsce też zdobywa coraz większą popularność, o czym świadczy powstanie 17 lipca 2020 roku Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Mobilnych w Gostyniu. Polsko-Niemiecka Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa w Opolu, jako mająca najdłuższe doświadczenie w pracy z biblioteką mobilną, została zaproszona do forum jako jeden z członków założycieli. Obecnie bibliobusy działają właśnie na terenie województwa opolskiego i śląskiego, w Warszawie oraz w Gostyniu, a zainteresowanie tego typu działalnością biblioteczną stale wzrasta[14]. Drugi ze wspomnianych bibliobusów, który także sprowadzono do Polski w 1991 roku, w pierwszą trasę ruszył już 1 czerwca. Bibliobus jest garażowany w Staniszczach Wielkich. Jako kierowca obsługiwał go Antoni Hurek, natomiast jako bibliotekarki: Rita Waclawczyk i Maria Spalek, wszyscy ze Staniszcz

[12] A. Drechsler, *Odpowiedzialni za miłość*, s. 114.

[13] P. Tarlinski, W. Globisch, *Die „Bibliothek auf Rädern". Eine Idee der Wendezeit fruchtbar bis heute* / *„Biblioteka na kółkach". Idea czasów przełomu owocna do dziś*, „Heimatkirche. Glaube und Kultur in Schlesien", 3 (2011), s. 4-8; M. Wiesiołek, *Anfänge und Entwicklung der Joseph-von-Eichendorff-Zentralbibliothek in Oppeln*, w: *Schlesien und die Herausforderungen der Gegenwart: kulturelle und soziale Aspekte. Śląsk i wyzwania współczesności: aspekty kulturowe i społeczne*, red. D. Pelka, M. Rostropowicz-Miśko, Łubowice – Opole 2019, s. 12-13.

[14] Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Gostyniu, *Ogólnopolskie Forum Bibliotek Mobilnych*, biblioteka.gostyn.pl/ogolnopolskie-forum-bibliotek-mobilnychinaugu,3,1189,1.html, 10.02.2021.

Wielkich. Od 1995 roku funkcję bibliotekarki pełni Teresa Richter ze Staniszcz, natomiast jako kierowcy pracowali kolejno: Krzysztof Hornik i Leon Deptała. Bibliobusy docierają z książkami w języku niemieckim i polskim wszędzie tam, gdzie brakuje bibliotek stacjonarnych. Jest to równo siedemdziesiąt miejscowości. Każdy z bibliobusów ma swoją trasę, na której raz w miesiącu odwiedza o wyznaczonych godzinach kolejne miejscowości. Oprócz tego bibliobusy biorą udział w innych projektach, co niżej rozwija się szerzej[15].

2.2. Biblioteki filialne

Obok bibliotek na kółkach już od początku lat dziewięćdziesiątych zaczęły powstawać, zwłaszcza w dużych ośrodkach miejskich i większych miejscowościach (Dobrzeń Wielki, Staniszcze Wielkie, Kędzierzyn-Koźle, Racibórz, Gliwice, Zabrze i Bytom) biblioteki stacjonarne. Miały one nawiązywać do działalności dwujęzycznych śląskich bibliotek ludowych i boromeuszowskich, cieszących się na Śląsku tradycją sięgającą połowy XIX wieku[16]. Biblioteki te, mieszczące się często w zabudowaniach parafialnych, oferowały dobrą literaturę w języku niemieckim i polskim. Wiele parafii na Górnym Śląsku posiadało na początku XX wieku większy lub mniejszy księgozbiór, na bieżąco uzupełniany o nowości wydawnicze, jak też o klasyków literatury niemieckiej[17]. Także nowo powstałe biblioteki, nazwane bibliotekami Caritas, oferowały literaturę w języku polskim i niemieckim, zwłaszcza książki o tematyce religijnej i historycznej, klasyków literatury śląskiej, literaturę dziecięcą i młodzieżową. Początkowo były one koordynowane przez ks. Globischa osobiście, jednak z czasem zainteresowanie bibliotekami rosło, dlatego w 1994 roku na koordynatora wyznaczono teologa i bibliofila, Józefa Pixę. Jak już wspomniano, chociaż biblioteki nosiły nazwę bibliotek Caritas, to jednak nigdy nie działały w jej strukturach, pełniąc wobec Caritas funkcję pomocniczą. Być może zamysł takiej nazwy wiązał się z pa-

[15] M. Wiesiołek, *Anfänge und Entwicklung*, s. 12-13.

[16] P. Tarlinski, *20 Jahre der deutsch-polnischen Joseph von Eichendorff Zentralbibliothek in Oppeln / 20 lat polsko-niemieckiej Centralnej Biblioteki im. Josepha von Eichendorffa w Opolu*, „Heimatkirche. Glaube und Kultur in Schlesien", 2 (2020), s. 2.

[17] Akta Biblioteki, W. Globisch, *20 lat Bibliotek Caritas 1990-2010*, segregator I: *Początki Bibliotek Caritas*.

tronem bibliotek, św. Karolem Boromeuszem, zatroskanym o dobro fizyczne chorych i cierpiących, który był także wielkim miłośnikiem książek i założycielem wielu bibliotek w XVI wieku. Dlatego obrano go za patrona powstałego w 1845 roku stowarzyszenia bibliotek[18], a na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku bibliotek założonych przez ks. Globischa. Nowo organizowane biblioteki wyposażano w potrzebny sprzęt oraz literaturę[19].

Przy rosnącej liczbie bibliotek terenowych okazało się, że pozyskanie personelu obsługującego czytelników nastręcza problemów. Z założenia biblioteki miały być prowadzone na zasadzie wolontariatu dla lokalnych społeczności, tym bardziej że trudno byłoby pozyskać środki na wynagrodzenie dla wszystkich bibliotekarzy. Ponadto miała to być forma działalności charytatywnej w imię miłości bliźniego. Aby zapewnić darmowe miejsce i obsługę (niemożliwe byłoby samodzielne utrzymywanie dużej liczby budynków i pomieszczeń), nawiązywano współpracę z istniejącymi bibliotekami miejskimi, gminnymi i parafialnymi. Biblioteki oferowały miejsce, w zamian za co otrzymywały nowe pozycje wzbogacające ich księgozbiór. Układ taki był korzystny dla obu stron. Bibliotekarzom oferowano natomiast bezpłatne szkolenia organizowane przez Borromäusverrein z Bonn, współfinansowane przez Hermann-Niermann-Stiftung z Düsseldorfu oraz przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Opolu. Już w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku istniało kilkadziesiąt punktów filialnych[20]. Jako że punkty biblioteczne działały z ramienia Kościoła katolickiego, a część z nich stanowiły biblioteki parafialne, 9 maja 1995 roku przystąpiono do Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides"[21]. Zauważono także potrzebę budowy instytucji centralnej, która koordynowałaby działalność rozproszonych punktów bibliotecznych oraz bibliobusów. Ponadto zadaniem planowanej centrali miało być gromadzenie literatury dotyczącej Śląska oraz stosunków polsko-niemieckich,

[18] Borromäusverein, *Wir über uns*, borromaeusverein.de/borromaeusverein/wir-ueber-uns, 27.02.2021.

[19] W. Globisch, *Patron Stowarzyszenia Bibliotek Caritas Święty Karol Boromeusz*, „Biuletyn Bibliotek Caritas", 6 (2001), s. 1-2.

[20] Tenże, *20 lat Bibliotek Caritas*; M. Wiesiołek, *Anfänge und Entwicklung*, s. 15-16.

[21] W. Globisch, *20 lat Bibliotek Caritas*.

a także odgórna ewidencja księgozbioru punktów bibliotecznych i bibliobusów.

2.3. Biblioteka Centralna w Opolu

Na miejsce pod budowę budynku biblioteki wybrano ruinę starej kamienicy przy ulicy Szpitalnej w Opolu. Kuria Diecezjalna w Opolu zakupiła teren pod budowę biblioteki przy wsparciu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Niemiec, Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej z Warszawy oraz wielu innych dobroczyńców instytucjonalnych i prywatnych. Prace wyburzeniowo-budowlane rozpoczęto 23 maja 1998 roku. Główną część centrum miała stanowić biblioteka. Budynek zaprojektowali opolscy architekci: Małgorzata Pizio-Domicz i Antoni Domicz[22]. Po dziś dzień jest to jeden z najnowocześniejszych budynków Opola. W jego konstrukcji wykorzystano surowy beton, metal, drewno i szkło. Przejrzysta szklana fasada budynku, za którą widać posadzkę z kostki granitowej, przyciąga uwagę licznych przechodniów. Z perspektywy ulicy widać także regały z książkami i przeszkloną salę konferencyjną. Na drugim i trzecim piętrze mieszczą się lokale użytkowe i biura. Charakterystyczne dla konstrukcji obiektu jest to, że betonowy segment budynku wychyla się w stronę ulicy. Zgodnie z zamysłem architektów jedyna instytucja kultury przy ul. Szpitalnej miała już z daleka zwracać na siebie uwagę. Ponadto konstrukcja kształtem przypomina książkę wyjmowaną z półki. Szklana fasada niesie ze sobą również pewne przesłanie: centrala była od samego początku pomyślana jako miejsce pojednania, porozumienia, integracji między Polakami a Niemcami, które łączy, a nie dzieli. Miała także służyć zachowaniu i pielęgnacji wielokulturowego dziedzictwa Górnego Śląska, dlatego winna być przejrzysta, co symbolizuje właśnie szklano-metalowy segment budynku[23].

[22] Akta Biblioteki, W. Globisch, J. Pixa, *Historia Bibliotek Caritas*, segregator IV: *Działalność Bibliotek Caritas A 1989-2008*; Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Początki i teraz / Anfäge und jetzt*, cbje.pl/poczatki, 17.02.2021.

[23] M. Wiesiołek, *Anfänge und Entwicklung*, s. 17-18; Architektura, *M. i A. Domicz. Centralna Biblioteka Caritas w Opolu*, architektura.muratorplus.pl/realizacje/caritas-biblioteka-w-opolu_3897.html, 03.04.2021.

Fot. 1. Budynek Biblioteki Caritas im. Josepha von Eichendorffa

Abp Alfons Nossol 23 maja 2000 roku dokonał poświęcenia Centralnej Polsko-Niemieckiej Biblioteki Caritas im. Josepha von Eichendorffa. Na uroczystości obecni byli także: ks. Wolfgang Globisch, architekci, konstruktorzy i wykonawcy oraz ks. Arnold Drechsler – dyrektor Caritas Diecezji Opolskiej, wicekonsul RFN w Opolu Rolf Papenberg, wicewojewoda Mirosław Stankiewicz, jak również przedstawiciele świata akademickiego, kultury i mniejszości niemieckiej z Opola[24]. Na patrona wybrano Josepha von Eichendorffa, jednego z najwybitniejszych twórców niemieckiego romantyzmu, urodzonego w Łubowicach pod Raciborzem, zmarłego zaś w Nysie pisarza i poetę[25]. Abp Nossol podkreślił, że wybór nie był przypadkowy, tak bowiem jak poeta korzystał obficie z morawskiego, niemieckiego i polskiego dziedzictwa Śląska, łącząc je w jedno, takie samo zadanie stoi przed biblioteką, której jest patronem[26]. Jak pisała Renata Schu-

[24] M. Wiesiołek, *Anfänge und Entwicklung*, s. 17-18.

[25] T. Zatorski, *Nie nasz „poeta ziemi naszej", czyli co zrobić z von Eichendorffem*, „Znak", 712 (2014), miesiecznik.znak.com.pl/7122014tadeusz-zatorskinie-nasz-poeta-ziemi-naszej-czyli-co-zrobic-z-von-eichendorffem, 19.02.2021.

[26] Akta Biblioteki, W. Globisch, segregator XI: *Dokumentacja fotograficzna – Kronika Biblioteki Centralnej 2000-2009*.

mann-Rotscheid w czasopiśmie „Deutscher Ostdienst", Centralna Biblioteka jest nie tylko przechowalnią książek i cichym zakątkiem dla czytelników, lecz centrum kultury w sercu Opola i miejscem spotkań dla młodzieży i innych grup społecznych[27].

Fot. 2. Wnętrze Biblioteki Caritas im. Josepha von Eichendorffa

Od samego początku Biblioteka Centralna posiadała w swoich zasobach encyklopedie, leksykony, literaturę regionalną, książki dla dzieci i młodzieży, poradniki, ale także książki religijne, by wspierać chrześcijańskie przesłanie dobrą lekturą. Ponadto nie tylko koordynowano stąd działalność sieci filii bibliotecznych, lecz organizowano także lekcje biblioteczne, kursy językowe, spotkania literackie, wystawy, szkolenia, debaty i sympozja. Miejsce to stanowi również nieformalne centrum informacyjne dla gości zza granicy i jeden z punktów wspierania kultury mniejszości niemieckiej[28]. Integracji filii bibliotecznych oraz bibliotekarzy jeszcze przed budową Biblioteki Centralnej służył wydawany od 1995 roku „Biuletyn Bibliotek Caritas". Biuletyn był środkiem komunikacji, który informował przede wszystkim o wydarzeniach kulturalnych odbywających się w bibliotece oraz o nowościach wydawniczych, jakie się w niej pojawiły, a które zainteresowane filie również mogły otrzymać. Co jakiś czas pojawiały się w biuletynie informacje statystyczne z biblioteki, sprawozdania z działalności bibliobusów i filii, krótkie biogramy pisarzy polskich i niemieckich. Biuletyn informował o cieszącej się swego czasu dużą popularnością inicjatywie pod nazwą „Niedziela

[27] R. Schuman-Rotscheidt, *Neues wichtiges Kulturzentrum in Oppeln eröffnet: die Caritaszentralbibliothek*, „Deutscher Ostdienst", 29 (2000), s. 6.

[28] P. Tarlinski, *20 Jahre*, s. 3; M. Wiesiołek, *Anfänge und Entwicklung*, s. 18.

dobrej książki"[29]. W okresie adwentowym w poszczególnych parafiach oferowano dobrą książkę dla młodszych i starszych czytelników jako prezent na Boże Narodzenie[30]. Inną niezwykle cenną, zapoczątkowaną przez bibliotekę inicjatywą były tzw. seminaria śląskie organizowane na zamku w Kamieniu Śląskim – miejscu narodzin św. Jacka Odrowąża. Każde kolejne seminarium ma swoją myśl przewodnią, która dotyczy tematów aktualnych w kontekście Śląska, Polski, Niemiec i Europy. Z biegiem czasu organizację seminarium śląskiego przejął Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej w Gliwicach i Opolu i kontynuuje tę inicjatywę po dzień dzisiejszy[31]. Referaty wygłaszane w ramach seminarium były publikowane w tomach pokonferencyjnych[32].

2.4. Stowarzyszenie Bibliotek Caritas im. św. Karola Boromeusza

Po problemach z dotacjami, jakie pojawiły się po roku 2000, Biblioteka Centralna musiała założyć stowarzyszenie, w ramach którego mogłaby pozyskiwać środki na swoją działalność. Dlatego 11 czerwca 2001 roku powołano do istnienia i zarejestrowano Stowarzyszenie Bibliotek Caritas im. św. Karola Boromeusza. Na pierwszego jego przewodniczącego został wybrany ks. Wolfgang Globisch. Stowarzyszenie stało się odtąd organem zwierzchnim biblioteki, stawiając sobie za główny cel prowadzenie Biblioteki Centralnej i bibliotek filialnych w tym samym duchu jak jeszcze przed nadaniem bibliotekom ówczesnej struktury[33].

2.5. Przekształcenia po 2010 roku

Funkcję dyrektora biblioteki ks. prałat Wolfgang Globisch pełnił do 2010 roku[34]. W tym samym roku na jego następcę bp Andrzej

[29] W numerze 100 biuletynu podano zestawienie ważniejszych zagadnień, które w nim poruszano; W. Globisch, *O czym pisaliśmy w stu numerach?*, „Biuletyn Bibliotek Caritas", 3 (2008), s. 3.

[30] W. Globisch, *20 lat Bibliotek Caritas*; tenże, *Lebensetappen* / *Etapy życia*, s. 9-10.

[31] XXV Seminarium Śląskie, haus.pl/xxv-seminarium-slaskie-online, 19.02.2021.

[32] Np. *Stowarzyszenia, związki, bractwa, inicjatywy społeczne i ich znaczenie dla Śląska. Traktaty polsko-niemieckie z 1990 i 1991 r. i ich znaczenie dla Śląska*, Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Gliwice – Opole 2011.

[33] M. Wiesiołek, *Anfänge und Entwicklung*, s. 18-19; *Początki i teraz* / *Anfänge und jetzt*, cbje.pl/poczatki, 17.02.2021.

[34] Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai nr 344/10/P z dnia 04.06.2010 roku*.

Czaja, ordynariusz opolski, powołał ks. dr. Piotra Tarlinskiego, który od 2013 roku pełni także funkcję Diecezjalnego Duszpasterza Mniejszości Narodowych i Etnicznych w diecezji opolskiej, a od 2018 roku jest wikariuszem biskupim ds. mniejszości narodowych i etnicznych w diecezji opolskiej[35].

Dziesiątego marca 2016 roku postanowiono przekształcić dotychczasowe Stowarzyszenie Bibliotek Caritas im. św. Karola Boromeusza w Stowarzyszenie Bibliotek, Mediów, Kultury i Nauki. Nowe czasy przyniosły nowe wyzwania, dlatego należało zmienić formułę działalności stowarzyszenia poprzez poszerzenie obszarów, którymi miałoby się zajmować[36]. Ważnym wyzwaniem stała się działalność medialna, tak aby Biblioteka Centralna mogła być obecna w przestrzeni wirtualnej. Stąd też biskup opolski Andrzej Czaja postanowił powołać do życia nową instytucję, mianowicie Polsko-Niemieckie Centrum Bibliotek, Mediów, Kultury i Badań Naukowych im. Josepha von Eichendorffa (jako kontynuację Polsko-Niemieckiej Centralnej Biblioteki Caritas Diecezji Opolskiej im. Josepha von Eichendorffa), aby lepiej mogło realizować swoje zadania[37]. W Krajowym Rejestrze Sądowym 14 lipca 2016 roku wprowadzono odpowiednie zmiany. Od tego czasu centrum jest autonomiczną jednostką, która posiada swoje pododdziały[38]. Od 1 maja 2018 roku do pomocy zarówno w Centrum Eichendorffa, jak i w duszpasterstwie mniejszości został skierowany autor niniejszego artykułu, od 20 sierpnia 2020 roku pełniący funkcję kierownika centrum[39]. Główny pododdział stanowi Centralna Polsko-Niemiecka Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa.

[35] Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai nr 345/10/P z dnia 04.06.2010 roku*; Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai nr 1/2018/A/KNC-K z dnia 26.01.2018 roku*.

[36] P. Tarlinski, *20 Jahre*, s. 3-4; Akta Biblioteki, *Protokół Walnego Zgromadzenia Członków Stowarzyszenia Bibliotek Caritas im. św. Karola Boromeusza*, Opole, 10.03.2016; Akta Biblioteki, *Informacja odpowiadająca odpisowi aktualnemu z Rejestru Stowarzyszeń, innych Organizacji Społecznych i Zawodowych, Fundacji oraz Samodzielnych Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej*, stan na dzień 17.02.2021, KRS 0000018043, www.ekrs.ms.gov.pl, 17.02.2021.

[37] *Początki i teraz* / *Anfäge und jetzt*.

[38] Akta Biblioteki, *Postanowienie Sądu Rejonowego w Opolu, VIII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego z dnia 14.07.2016 roku. Informacja odpowiadająca odpisowi aktualnemu,* stan na dzień 17.02.2021, www.ekrs.ms.gov.pl, 17.02.2021.

[39] Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai nr 109/2018/P/KNC-K z dnia 15.04.2018 roku*.

Do 2014 roku biblioteka gromadziła książki z praktycznie wszystkich możliwych działów. Były to głównie publikacje pozyskiwane ze zbiorów prywatnych. Do darczyńców należeli księża i osoby świeckie z kraju i zza granicy. W 2015 roku dyrektor biblioteki, ks. P. Tarlinski, podjął decyzję o sprofilowaniu księgozbioru oraz prowadzeniu działalności pod kątem celów statutowych stowarzyszenia. Należy do nich promocja czytelnictwa w języku polskim i niemieckim, upowszechnianie kultury mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących teren Śląska (zwłaszcza niemieckiej, czeskiej i romskiej), podejmowanie starań w celu zachowania ich dziedzictwa, w tym także dziedzictwa żydowskiego na Śląsku, działalność na rzecz kultury religijnej w wymiarze ekumenicznym oraz na rzecz pojednania i integracji społecznej[40]. Ponadto w centrum przewidziano działalność naukową, tj. popularyzację opracowań naukowych i prowadzenie własnych badań. Jednocześnie biblioteka miała stać się transparentnym centrum kultury mniejszości niemieckiej. Poszerzenie zakresu działalności i ukierunkowanie jej na relacje polsko-niemieckie oraz zainteresowanie wielokulturowością na Śląsku, celowo przemilczaną w dziesięcioleciach powojennych (po 1945 roku), pociągało za sobą konieczność inwentaryzacji zebranych zasobów bibliotecznych oraz zwiększenia powierzchni magazynowej. Aby to drugie zamierzenie mogło być zrealizowane, ks. P. Tarlinski rozpoczął starania o pozyskanie środków finansowych oraz opracowanie projektu wyposażenia magazynu w regały jezdne. Z pomocą przyszło Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, które przy współudziale Kurii Diecezjalnej w Opolu sfinansowało przedsięwzięcie. Nad realizacją zadania z ramienia ministerstwa czuwała Teresa Karczmarek, wykonanie zaś i montaż regałów jezdnych o napędzie ręcznym i mechanicznym powierzono firmie MECALUX z siedzibą w Gliwicach. Inwestycja zakończona w 2018 roku znacznie zwiększyła pojemność magazynu, który teraz może zmieścić średnio 40 proc. więcej książek niż do tej pory[41].

W 2015 roku zatrudniono nowych pracowników biblioteki. Miejsce Brygidy Mrochen i Moniki Bartusz zajęli: Roman Szablicki i San-

[40] *Początki i teraz* / *Anfäge und jetzt*.
[41] P. Tarlinski, *20 Jahre,* s. 4-5.

dra Gurbierz, a w następnych latach dołączyli do nich lub ich zastąpili: Justyna Targacz, Mariusz Wiesiołek, Karol Graca, Michaela Cieśla i Gabriela Kulozik. Z biblioteką współpracowali również studenci Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Opolskiego. Nowa sytuacja kadrowa umożliwiła dyrektorowi rozpoczęcie prac inwentaryzacyjnych. Zdecydowano, że w bibliotece pozostaną książki wpasowujące się w szeroko rozumianą kategorię silesiaców, zajmujące się historią i współczesnością Polski, Niemiec, Czech i Austrii, Pomorza i dawnych Prus Wschodnich (dzisiejszej Warmii, Mazur i Obwodu Kaliningradzkiego), stosunkami polsko-niemieckimi, mniejszościami narodowymi i etnicznymi, zwłaszcza w Europie Środkowo-Wschodniej. Pozostawiono także dzieła z zakresu literatury pięknej polskiej i niemieckiej oraz książki w języku niemieckim dla dzieci i młodzieży, jednym bowiem z ważnych zadań centrum jest propagowanie dwujęzyczności zwłaszcza w tych grupach wiekowych[42]. Ograniczono także zakres literatury religijnej (o wiele bogatszy zasób tego typu książek posiada Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego), pozostawiając dzieła *stricte* teologiczne, zwłaszcza teologów śląskich (jak choćby abp. Alfonsa Nossola, ks. prof. Jerzego Szymika, o. Johannesa Leppicha SJ, kard. Leo Scheffczyka) polskich i niemieckich oraz dzieła religijne twórców śląskich. Biblioteka otrzymuje na zasadzie egzemplarza obowiązkowego wszelkie publikacje ukazujące się w Wydawnictwie Świętego Krzyża w Opolu, gromadzi także nauczanie biskupów i dzieła teologów z diecezji leżących na historycznym Śląsku. Inwentaryzacja zbiorów bibliotecznych trwała w latach 2016-2020. Jej przeprowadzenie było możliwe dzięki finansowemu wsparciu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Budownictwa Republiki Federalnej Niemiec. Opiekę administracyjno-finansową nad przedsięwzięciem w imieniu berlińskiego ministerstwa sprawował Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce z siedzibą w Opolu. Początek tej pomocy finansowej dało spotkanie w niemieckim parlamencie (Bundestagu) ordynariusza opolskiego bp. Andrzeja Czai i dyrektora biblioteki, ks. P. Tarlinskiego, z pełnomocnikiem rządu RFN ds. Wysiedlonych oraz Mniejszości

[42] M. Dziony, *Das Tätigkeitsfeld und die Auswirkung des Deutsch-Polnischen Joseph von Eichendorff Zentrums in Oppeln*, w: *Schlesien und die Herausforderungen der Gegenwart*, s. 27-40. P. Tarlinski, *20 Jahre*, s. 4-5.

Narodowych, Hartmutem Koschykiem. Współpracę tę podtrzymał jego następca, dr Bernd Fabritius. Wraz z inwentaryzacją rozpoczęto wprowadzanie książek do katalogu cyfrowego MAK+ oferowanego przez Instytut Książki w Warszawie, który jest dostępny internetowo. Obecnie katalog liczy prawie 31 tys. pozycji[43].

Przebudowa magazynu biblioteki i zwiększenie powierzchni do przechowywania książek, czasopism i materiałów archiwalnych stworzyły dogodne warunki pracy dla innych instytucji kultury i nauki. Od 1 czerwca 2020 roku swoją siedzibę w budynku Biblioteki Eichendorffa ma także Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej. Powstało ono jako projekt przy Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej. Fakt jego zaistnienia był realizacją postulatu, by utworzyć komórkę, która zajmie się badaniem mniejszości niemieckiej, jej historii i dziedzictwa kulturowego. Dlatego 30 czerwca 2016 roku CBMN oficjalnie powołano do życia jako związek stowarzyszeń, a Stowarzyszenie Bibliotek, Mediów, Kultury i Nauki było jednym z jego organów założycielskich[44]. Pomieszczenia magazynowe są doskonale przygotowane pod względem profilu działalności CBMN, które nie wchodzi w skład Centrum Eichendorffa, lecz z nim współpracuje. Obecnie biblioteka przygotowuje się do wprowadzenia do własnego księgozbioru książek CBMN jako osobnego pododdziału, z którego będą mogli korzystać również jej czytelnicy. Do zasobów biblioteki należy spuścizna po Annie Myszyńskiej (z domu Schneider), pisarce regionalnej, tworzącej po śląsku, niemiecku i polsku, oraz po wybitnym muzykologu pochodzącym z Legnicy, a działającym w Moguncji i Eichstätt, prof. Hubercie Unverrichcie, czy też prof. Elmarze Seidlu[45].

2.6. Działalność biblioteki i realizowane projekty

Wracając do działalności bibliobusów, warto nadmienić, że do dzisiaj jeżdżą one na stałych trasach województwa opolskiego i śląskiego, docierając raz w miesiącu do poszczególnych miejscowości. W ich ofercie można znaleźć literaturę w języku niemieckim i polskim z praktycznie każdej dziedziny życia (mniej jest publikacji na-

[43] P. Tarlinski, *20 Jahre*, s. 4-5.

[44] Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, *Nasza historia zaczęła się w 2016 roku*, fzentrum.pl/geneza; *Członkowie*, fzentrum.pl/czlonkowie, 17.02.2021.

[45] P. Tarlinski, *20 Jahre*, s. 5.

ukowych i popularnonaukowych), zwłaszcza beletrystykę, książki religijne, dla dzieci i młodzieży[46]. Wraz z Goethe-Institut Krakau Biblioteka realizuje projekt *Winterreise ins Bücherland* (*Zimowa podróż do krainy książek*). Projekt polega na tym, że do chętnych szkół w okresie zimowo-wiosennym przyjeżdża jeden z bibliobusów. Klasy biorą udział w dwujęzycznych zajęciach pt. *Książka jako medium*, w ramach których dzieciom i młodzieży uświadamia się, że książka także należy do kategorii mediów, a młodzi ludzie, porównując różne ich rodzaje, próbują wskazać ich zalety i wady. Przybliża im się także historię i ideę bibliobusów, które następnie mają okazję zobaczyć na żywo i poznać od kuchni w trakcie rozmowy z bibliotekarką i kierowcą. Na zakończenie chętni mogą wypożyczyć dowolną książkę dziecięcą lub młodzieżową w języku niemieckim i w przeciągu miesiąca zilustrować jej treść za pomocą dowolnej techniki plastycznej, literackiej lub muzycznej. Prace są oceniane przez powołaną do tego komisję, która przyznaje nagrody, a wszystkim uczestnikom wręcza drobne upominki[47].

Innym nowym projektem realizowanym we współpracy z Goethe-Institut w Krakowie jest projekt *AUSgezeichnete Bücher* (*Wyróżnione książki*). Projekt zainicjowano pod koniec 2019 roku, jednak faktycznie ruszył on dopiero w roku 2020. Goethe-Institut zakupuje i przekazuje bibliotece książki z zakresu literatury dziecięcej i młodzieżowej, które w danym roku otrzymały Niemiecką Nagrodę Literacką Dzieci i Młodzieży (Deutscher Kinder- und Jugendliteratur-Preis) lub też były do niej nominowane. Książki te są eksponowane na specjalnej wystawie w bibliotece i dostępne dla czytelników (młodych ludzi i nauczycieli), natomiast Goethe-Institut organizuje dla nauczycieli szkolenia i podsuwa pomysły, jak poszczególne tytuły można wykorzystać w ramach lekcji języka niemieckiego, czy to jako obcego, czy jako języka mniejszości[48].

Biblioteka organizuje dla dzieci i młodzieży również lekcje biblioteczne w formie stacjonarnej (w ostatnim roku w związku z ob-

[46] M. Dziony, *Das Tätigkeitsfeld und die Auswirkung*, s. 31.

[47] Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Bibliobus w szkole / Bücherbus auf dem Schulhof*, cbje.pl/bibliobus-w-szkole, 17.02.2021.

[48] Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, facebook.com/events/689189648396446, 18.02.2021.

ostrzeniami związanymi z epidemią koronawirusa także online). Lekcje biblioteczne były organizowane od samego początku istnienia biblioteki, dawniej na zasadzie zapoznania młodego czytelnika z jej funkcjonowaniem oraz wprowadzeniem go w świat książki. Od 2016 roku przyjęto formułę tematyczną, proponując zagadnienia, które w jakikolwiek sposób są związane ze Śląskiem i opierają się na książkach lub tekstach literackich. Przy okazji uczestnicy mają opanować pewien zasób słownictwa w języku niemieckim z danego zakresu tematycznego. Do tej pory zaproponowano tematy: *Tradycje świętomarcińskie*, *Okres Adwentu i Bożego Narodzenia na Śląsku*, *Podróż kulinarna po Śląsku*, *Śląskie opowieści z dreszczykiem* oraz *Życie i twórczość Josepha von Eichendorffa*. Obecnie przygotowywane są tematy: *Czy Frankenstein pochodził ze Śląska?* (nawiązanie do niemieckiej nazwy Ząbkowic Śląskich i związanej z nimi historii, która mogła zainspirować Marry Shelly) oraz *Postacie zwierzęce z bajek Janoscha*. Do tej pory lekcje biblioteczne cieszyły się dużym zainteresowaniem, średnio rocznie brało w nich udział 400 – 500 uczniów różnych typów szkół i poziomów edukacji[49].

Już przez szereg lat biblioteka organizuje dwa razy w miesiącu wykłady popularnonaukowe z zakresu różnych dziedzin, tematyka jednak zawsze jest powiązana ze Śląskiem. Wykładowcami są naukowcy, autorzy książek oraz pasjonaci historii lokalnej; co jakiś czas w ramach wykładu odbywają się także pokazy filmowe[50].

2.7. Punkty filialne

Filie biblioteki obecnie czekają na przegląd. Miał on być przeprowadzony już w 2020 roku, niestety sytuacja epidemiczna uniemożliwiła to zadanie. Pewne jest, że ich liczba spadła, gdyż z niektórych z nich już od jakiegoś czasu nie spływają sprawozdania. O zamknięciu części filii poinformowali prowadzący je dotychczas bibliotekarze. Powody są różne, najczęściej jest to brak zainteresowania ze strony czytelników lub też niemożność znalezienia nowego

[49] M. Dziony, *Das Tätigkeitsfeld und die Auswirkung*, s. 32; Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Lekcje biblioteczne* / *Bibliotheksunterricht*, cbje.pl/lekcje-biblioteczne-2020, 17.02.2021; A. Durecka, *Abenteuer mit Literatur*, „Wochenblatt.pl", 1 (2021), s. 9.

[50] M. Dziony, *Das Tätigkeitsfeld und die Auswirkung*, s. 32; Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Wykłady* / *Vorträge*, cbje.pl/category/wyklady, 17.02.2021.

personelu, kiedy dotychczasowi wolontariusze ze względu na wiek lub stan zdrowia nie są w stanie nadal prowadzić punktu bibliotecznego. Sytuacja wskazuje na to, że ta forma pracy w terenie się nie sprawdziła i w przyszłości bardziej popularne będą raczej bibliobusy niż punkty stacjonarne. Świadczy o tym coraz większe zainteresowanie tą formą działalności bibliotecznej w Polsce oraz sukcesy, jakie na tym polu odniosła w ubiegłym roku choćby Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Gostyń[51]. Więcej na ten temat można jednak będzie powiedzieć po przeglądzie bibliotek filialnych.

2.8. Partnerzy

Biblioteka współpracuje w wieloma partnerami niemieckimi i polskimi. Partnerami strategicznymi są: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Bundesministerium des Inneren für Bau und Heimat, Auswärtiges Amt, Konsulat Republiki Federalnej Niemiec w Opolu, Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce i Fundacja Rozwoju Śląska. Ponadto centrum kooperuje z innymi instytucjami mniejszości niemieckiej i romskiej w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej, a także z instytucjami o podobnym profilu lub zainteresowaniach w kraju i za granicą[52].

3. Archiwum Czasopism i Wydawnictw Książkowych

Drugą instytucją działającą w ramach Centrum Eichendorffa jest Archiwum Czasopism i Wydawnictw Książkowych. Gromadzi i opracowuje ono wydawane w Niemczech i w Polsce niemieckojęzyczne czasopisma i periodyki, które swym zakresem tematycznym obejmują Śląsk. Wśród czasopism znajdują się także takie, które dotyczą życia religijnego (katolickiego i ewangelickiego) na Śląsku. Są to: „Schlesien in Kirche und Welt", „Glaube + Heimat", „Schlesischer Gottesfreund", „Christophoribote", „Heimatbote der deutschen Katholiken

[51] Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Gostyniu, *Bibliobus*, biblioteka.gostyn.pl/bibliobus,169.html, 17.02.2021.

[52] M. Dziony, *Das Tätigkeitsfeld und die Auswirkung*, s. 32-33; M. Wiesiołek, *Anfänge und Entwicklung*, s. 20.

im Erzbistum Breslau" i wydawany przez Duszpasterstwo Mniejszości Narodowych i Etnicznych w diecezji opolskiej kwartalnik „Heimatkirche. Glaube und Kultur in Schlesien"[53]. Kompletne roczniki poszczególnych tytułów są na bieżąco opracowywane, niekompletne próbuje się uzupełnić, brakujące zaś w miarę możliwości pozyskać[54].

4. Archiwum Kultury Muzycznej na Śląsku

Kolejną instytucją działającą w ramach Centrum Eichendorffa jest Archiwum Kultury Muzycznej na Śląsku. W posiadaniu tej placówki znajdują się m.in. zbiory muzyczne z parafii katedralnej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Opolu, parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Kłodzku czy parafii pw. Trójcy Świętej w Leśnicy, które doczekały się całkowitego bądź częściowego opracowania. Na naukowe badania czeka zbiór muzykaliów ks. Jerzego Kowolika, który całe życie gromadził rękopisy i druki z dziełami twórców muzyki kościelnej (w tym także śląskich), zwłaszcza epoki cecylianizmu[55]. Przy opracowywaniu zbiorów centrum współpracuje z Katedrą Muzykologii na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Opolskiego oraz z Instytutem Muzykologii na Uniwersytecie Wrocławskim[56]. Organizacją archiwum muzycznego oraz badaniami dziejów kultury muzycznej na Śląsku zajmuje się obecny dyrektor biblioteki, ks. dr hab. Piotr Tarlinski, który wydał m.in. rozprawę habilitacyjną pt. *Muzyka kościelna na Górnym Śląsku w kontekście cecylianizmu i przemian społecznych* (*1868-1918*)[57].

---

[53] M. Dziony, *Das Tätigkeitsfeld und die Auswirkung*, s. 34-35.

[54] P. Tarlinski, *20 Jahre*, s. 5.

[55] Cecylianizm to ruch odnowy katolickiej muzyki kościelnej, który zainicjował w Niemczech w drugiej połowie XIX stulecia związek Cäcilienverein. Celem, jaki stawiali sobie zwolennicy cecylianizmu, było przeciwstawienie się zeświecczeniu muzyki kościelnej. W swoich działaniach ruch nawiązywał do postanowień Soboru Trydenckiego odnośnie do muzyki kościelnej; M. Kaczmarkowski, *Cecylianizm*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, k. 1381.

[56] Nowa Trybuna Opolska, K. Ogiolda, *Co czeka mniejszość w nowym roku*, nto.pl/co-czeka-mniejszosc-w-nowym-roku/ar/4473413, 17.02.2021.

[57] P. Tarlinski, *Muzyka kościelna na Górnym Śląsku w kontekście cecylianizmu i przemian społecznych* (*1868-1918*), Opole 2019.

5. Duszpasterstwo Mniejszości Narodowych i Etnicznych w Diecezji Opolskiej

5.1. Obszary pracy duszpasterskiej

W ramach centrum funkcjonuje także Duszpasterstwo Mniejszości Narodowych i Etnicznych Diecezji Opolskiej. Mimo że organem prowadzącym bibliotekę jest wspomniane już stowarzyszenie, centrum jako takie podlega biskupowi opolskiemu i jest jedną z jednostek Kurii Diecezjalnej w Opolu[58]. Działalność duszpasterstwa i biblioteki są ze sobą ściśle złączone od samego początku obu instytucji. W zasadzie nie istniał wyraźny rozdział między nimi i w ramach i jednej, i drugiej realizowano działalność duszpasterską i kulturową. Z biegiem czasu wyznaczono instytucjom ich zakres działalności, co nie oznacza, że dotąd nie realizowały swoich specyficznych zadań. Działo się to w większej symbiozie. Niemniej do dziś centrum stanowi środowisko naturalne dla tego wyjątkowego w skali Polski duszpasterstwa (w zasadzie działa ono ponadto w archidiecezji wrocławskiej, a diecezja gliwicka korzysta w tej kwestii z pomocy duszpasterza diecezji opolskiej), istnieje także wiele zbieżnych obszarów działalności, stąd odniesienie w niniejszym artykule również do tej instytucji. W myśl statutów I Synodu Diecezji Opolskiej oraz statutów Duszpasterstwa Mniejszości Narodowych i Etnicznych w diecezji opolskiej najważniejszym zadaniem duszpasterstwa jest opieka nad parafiami diecezji opolskiej, w których sprawowane są regularnie (tzn. raz w tygodniu, raz na dwa tygodnie lub raz w miesiącu) lub też okazjonalnie Msze i nabożeństwa w języku niemieckim[59]. Na swojej stronie internetowej duszpasterstwo udostępnia teksty liturgiczne, impulsy do kazań, propozycje modlitwy wiernych. Do tekstów czytań dołączone są nagrania mające ułatwić lektorom naukę poprawnego czytania w języku niemiec-

[58] Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai ustanawiający Duszpasterstwo Mniejszości Narodowych i Etnicznych w Diecezji Opolskiej nr 684/2013/D z 16.05.2013 roku*.

[59] Diecezja Opolska, *Pierwszy Synod diecezji opolskiej – statuty dotyczące duszpasterstwa mniejszości narodowych*, diecezja.opole.pl/index.php/component/content/article/44-duszpasterskie/1498-mniejszosci-narodowych, 17.02.2021; Akta Biblioteki, *Statut Duszpasterstwa Mniejszości Narodowych i Etnicznych w Diecezji Opolskiej z dnia 16.05.2013 roku*.

kim[60]. Regularnie organizowane są kursy lektorskie w tym języku. Mają one przygotować lektorów do poprawnego przekazywania słowa Bożego w języku niemieckim, co więcej, dają możliwość konfrontacji z tekstami biblijnymi i pogłębienie więzi z Bogiem[61]. Kursy współfinansuje Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych w Warszawie.

5.2. Modlitewnik

W miarę swoich możliwości duszpasterstwo zaopatruje parafie w niemieckojęzyczne księgi i pomoce liturgiczne, także w dwujęzyczny modlitewnik i śpiewnik diecezji opolskiej *Weg zum Himmel – Droga do nieba*[62], wywodzący się z polsko- i niemieckojęzycznych modlitewników o tym samym tytule wydawanych w pierwszej połowie XX wieku przez ks. Ludwika Skowronka, proboszcza z Bogucic (obecnie dzielnica Katowic)[63]. Książeczka składa się z części modlitewnej (modlitwy i nabożeństwa, sakramenty św., nabożeństwa w roku liturgicznym) i śpiewnikowej. Wiele tekstów pieśni ma swoje odpowiedniki w obu językach i są śpiewane na tę samą melodię, co ma ułatwić także osobom słabo albo wcale nie znającym języka niemieckiego udział we Mszach i nabożeństwach[64].

5.3. Pielgrzymki

Tradycją stały się także pielgrzymki organizowane przez duszpasterstwo mniejszości. Każdego roku w pierwszą niedzielę czerwca na Górze Świętej Anny organizowana jest Pielgrzymka Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Każdorazowo przewodzi jej opolski ordynariusz oraz zaproszony biskup będący gościem z krajów niemiecko-

[60] Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Liturgia / Gottesdienst*, cbje.pl/ category /liturgia, 17.02.2021.

[61] Akta Biblioteki, Wniosek o udzielenie dotacji na realizację zadania mającego na celu ochronę, zachowanie, rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego pt. *Warsztaty liturgiczne – czyli podniesienie kwalifikacji językowych osób Mniejszości Niemieckiej zaangażowanych w kształtowanie liturgii w kościołach katolickich* do umowy 7-61/WMNiE/2020 z dnia 13.02.2020.

[62] P. Tarlinski, W. Globisch, J. Waloszek, *Weg zum Himmel. Katholisches Gebet- und Gesangbuch / Droga do nieba. Katolicki modlitewnik i śpiewnik*, Opole 2011.

[63] B. Czaplicki, *Ksiądz Ludwik Skowronek (1859-1934) i jego dzieła*, Katowice 2016.

[64] P. Tarlinski, W. Globisch, J. Waloszek, *Weg zum Himmel*, s. 7-10.

językowych[65]. W roku 2020 była to już dwudziesta piąta pielgrzymka i ze względu na obowiązującą sytuację epidemiczną musiała przybrać nieco inną formę[66]. Natomiast w trzecią sobotę września odbywa się pielgrzymka narodów (polskiego, czeskiego i niemieckiego) do sanktuarium Maria Hilf w Zlatych Horach, którą duszpasterstwo współorganizuje[67].

5.4. Czasopismo

W ramach prac duszpasterstwa mniejszości ukazuje się niewielki kwartalnik (osiem stron formatu A4) noszący tytuł: „Die Heimatkirche. Glaube und Kultur in Schlesien. Wiara i Kultura na Śląsku", który zamieszcza teksty w języku niemieckim i polskim. Do końca 2020 roku ukazało się 158 numerów pisma. Finansowo periodyk wspiera MSWiA oraz Konsulat RFN w Opolu[68].

Podsumowanie

Poprzez swoje cztery obszary aktywności Polsko-Niemieckie Centrum Eichendorffa oddziałuje na szerokie kręgi społeczeństwa. Biblioteka poprzez księgozbiór, bibliobusy, lekcje biblioteczne na miejscu i wyjazdowe dociera do młodszej, średniej i starszej generacji. Jednocześnie wnosi swój wkład w przywracanie i podtrzymywanie naturalnej dwujęzyczności na Górnym Śląsku, proponuje także pomoc w nauce języka niemieckiego jako języka mniejszości i obcego. Gromadzone w archiwum czasopisma i literatura specjalistyczna dają badaczom różnych dyscyplin dostęp do materiałów źródłowych, zwłaszcza jeśli badania te dotyczą Śląska lub stosunków polsko-nie-

[65] P. Tarlinski, *24. Wallfahrt der Minderheiten zum St. Annaberg / 24. Pielgrzymka Mniejszości na Górę św. Anny*, Opole, 2019; K. Kandzia, *Jahrbuch der Deutschen in Polen 2018*, Opole 2017, s. 116-120.

[66] M. Wittek, *Wallfahrten 2020*, Opole 2020, s. 5-20; T. Maruck, A. Theisen, *Jahrbuch der Deutschen in Polen 2021*, Opole 2020, s. 42-44.

[67] B. Gaida, *Jahrbuch der Deutschen in Polen* 2012, Opole 2011, s. 118; P. Tarlinski, *24. Wallfahrt der Nationen zu Maria Hilf bei Zuckmantel / XXIV Pielgrzymka Narodów do Sanktuarium MB Wspomożenia Wiernych w Zlatych Horach*, Opole – Ostrava/Opava 2019.

[68] Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Heimatkirche*, cbje.pl/category/heimatkirche, 17.02.2021.

mieckich. Stanowią także zaplecze dla studentów, zwłaszcza studentów germanistyki, którzy chętnie korzystają z zasobów biblioteki. Natomiast dzięki wykładom i referatom każdy zainteresowany ma możliwość poszerzenia swojej wiedzy. Poprzez bibliobusy biblioteka stara się dotrzeć przede wszystkim do ludzi młodych i starszych oraz mieszkańców małych ośrodków wiejskich, aby i ci, którzy mają ograniczone możliwości dotarcia do miasta wojewódzkiego lub innych centrów kultury, nie byli z niej wyłączeni – jest to zatem ważny aspekt przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Propozycje z zakresu literatury religijnej i teologicznej organizowane przez Duszpasterstwo Mniejszości pielgrzymki i kursy lektorskie dają możliwość duchowego rozwoju w języku serca każdemu, kto szuka głębszego kontaktu z Bogiem. Księża proboszczowie oraz rządcy kościołów rektorskich zyskują pomoc w organizacji duszpasterstwa mniejszościowego, aby wierni mogli wzbogacić dzięki liturgii swoje życie wewnętrzne. Najważniejszym jednak zadaniem, jakie stoi przed centrum, na które składają się wszystkie wspomniane aktywności, jest ciągła praca na rzecz pojednania, zwłaszcza polsko-niemieckiego, ale także szeroko rozumianego pojednania w myśl ewangelicznej zasady miłości bliźniego. Aktywność centrum ukazuje, że zarówno praca na polu duszpasterskim, jak i kulturowym są nieodzownym elementem wzajemnego wspierania się i uzupełniania duszpasterstwa i kultury. Jest dowodem na to, że szacunek dla tego, co inne, może często nieznane, wzbogaca, że wspieranie różnorodności – różnorodności pojednanej, jak o tym często pisał i mówił abp Alfons Nossol[69] – daje mnóstwo korzyści i pomaga człowiekowi w jego rozwoju i wzrastaniu w tym, co dobre, prawdziwe i piękne.

Bibliografia

Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai nr 1/2018/A/KNC-K z dnia 26.01.2018 roku*.

Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai nr 109/2018/P/KNC-K z dnia 15.04.2018 roku*.

Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai nr 344/10/P z dnia 04.06.2010 roku*.

[69] K. Ogiolda, K. Zyzik, *Arcybiskup Nossol. Radość jednania*, Opole 2012, s. 13.

Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai nr 345/10/P z dnia 04.06.2010 roku*.

Akta Biblioteki, *Dekret Biskupa Opolskiego Andrzeja Czai ustanawiający Duszpasterstwo Mniejszości Narodowych i Etnicznych w Diecezji Opolskiej nr 684/2013/D z 16.05.2013 roku*.

Akta Biblioteki, *Postanowienie Sądu Rejonowego w Opolu, VIII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego z dnia 14.07.2016 roku*.

Akta Biblioteki, *Protokół Walnego Zgromadzenia Członków Stowarzyszenia Bibliotek Caritas im. św. Karola Boromeusza*, Opole, 10.03.2016.

Akta Biblioteki, *Statut Duszpasterstwa Mniejszości Narodowych i Etnicznych w Diecezji Opolskiej z dnia 16.05.2013 roku*.

Akta Biblioteki, W. Globisch, *20 lat Bibliotek Caritas 1990-2010*, segregator I: *Początki Bibliotek Caritas*.

Akta Biblioteki, W. Globisch, J. Pixa, *Historia Bibliotek Caritas*, segregator IV: *Działalność Bibliotek Caritas A 1989-2008*.

Akta Biblioteki, W. Globisch, segregator XI: *Dokumentacja fotograficzna – Kronika Biblioteki Centralnej 2000-2009*.

Akta Biblioteki, Wniosek o udzielenie dotacji na realizację zadania mającego na celu ochronę, zachowanie, rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego pt. *Warsztaty liturgiczne – czyli podniesienie kwalifikacji językowych osób Mniejszości Niemieckiej zaangażowanych w kształtowanie liturgii w kościołach katolickich* do umowy 7-61/WMNiE/2020 z dnia 13.02.2020.

Architektura, *M. i A. Domicz. Centralna Biblioteka Caritas w Opolu*, architektura.muratorplus.pl/realizacje/caritas-biblioteka-w-opolu_3897.html, 03.04.2021.

Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Gostyniu, *Bibliobus*, biblioteka.gostyn.pl/bibliobus,169.html, 17.02.2021.

Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Gostyniu, *Ogólnopolskie Forum Bibliotek Mobilnych*, biblioteka.gostyn.pl/ogolnopolskie-forum-bibliotek-mobilnychinaugu,3,1189,1.html, 17.02.2021.

Borromäusverein, *Wir über uns*, borromaeusverein.de/borromaeusverein/wir-ueber-uns, 27.02.2021.

Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Bibliobus w szkole / Bücherbus auf dem Schulhof*, cbje.pl/bibliobus-w-szkole, 17.02.2021.

Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, facebook.com/events/689189648396446, 17.02.2021.

Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Heimatkirche*, cbje.pl/category/heimatkirche, 17.02.2021.

Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Lekcje biblioteczne* / *Bibliotheksunterricht*, cbje.pl/lekcje-biblioteczne-2020, 17.02.2021.
Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Liturgia* / *Gottesdienst*, cbje.pl/category/liturgia, 17.02.2021.
Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa, *Początki i teraz* / *Anfäge und jetzt*, cbje.pl/poczatki, 17.02.2021.
Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, *Członkowie*, fzentrum.pl/czlonkowie, 17.02.2021.
Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, *Nasza historia zaczęła się w 2016 roku*, fzentrum.pl/geneza, 17.02.2021.
Czaplicki B., *Ksiądz Ludwik Skowronek* (*1859-1934*) *i jego dzieła*, Katowice 2016.
Dawid A., *Na powojennym Górnym Śląsku. Wspomnienia o wydarzeniach z lat 1945-1950*, Gliwice – Opole 2015.
Dawid A., *Niepolskie Opolskie. Władze polityczne i administracyjne oraz aparat bezpieczeństwa wobec proniemieckich postaw mieszkańców województwa opolskiego* (*1950-1956*), Opole 2020.
Diecezja Opolska, *Pierwszy Synod diecezji opolskiej – statuty dotyczące duszpasterstwa mniejszości narodowych*, diecezja.opole.pl/index.php/component/content/article/44-duszpasterskie/1498-mniejszosci-narodowych, 17.02.2021.
Donath-Kasiura Z., *Działalność kulturalna TSKN*, w: *20 lat TSKN na Śląsku opolskim* / *20 Jahre der SKGD im Oppelner Schlesien*, red. Z. Donath-Kasiura, R. Urban, Opole 2009, s. 67-77.
Drechsler A., *Odpowiedzialni za miłość. Opolska Caritas w latach 1945-2005*, Opole, 2007.
Drygier M., *Integracyjna działalność rządców kościelnych na Śląsku w latach 1945-1992*, Opole 2020.
Durecka A., *Abenteuer mit Literatur*, „Wochenblatt.pl", 1 (2021), s. 9.
Dziony M., *Das Tätigkeitsfeld und die Auswirkung des Deutsch-Polnischen Joseph von Eichendorff Zentrums in Oppeln*, w: *Schlesien und die Herausforderungen der Gegenwart: kulturelle und soziale Aspekte. Śląsk i wyzwania współczesności: aspekty kulturowe i społeczne,* red. D. Pelka, M. Rostropowicz-Miśko, Łubowice – Opole 2019, s. 27-40.
Gaida B., *Jahrbuch der Deutschen in Polen 2012*, Opole 2011.
Globisch W., *Lebenetappen* / *Etapy życia,* „Heimatkirche. Glaube und Kultur in Schlesien", 1 (2013), s. 3-11.
Globisch W., *O czym pisaliśmy w stu numerach?*, „Biuletyn Bibliotek Caritas", 3 (2008), s. 3.

Globisch W., *Patron Stowarzyszenia Bibliotek Caritas Święty Karol Boromeusz*, „Biuletyn Bibliotek Caritas", 6 (2001), s. 1-2.
Gottschlich W., *Starke Quelle deutscher Kulturarbeit. Zehn Jahre Eichendorff-Zentralbibliothek*, „Schlesien Heute", 6 (2010), s. 46-47.
Informacja odpowiadająca odpisowi aktualnemu z Rejestru Stowarzyszeń, innych Organizacji Społecznych i Zawodowych, Fundacji oraz Samodzielnych Publicznych zakładów Opieki Zdrowotnej, stan na dzień 17.02.2021, KRS 0000018043, www.ekrs.ms.gov.pl, 17.02.2021.
Kaczmarkowski M., *Cecylianizm*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, k. 1381-1382.
Kandzia K., *Jahrbuch der Deutschen in Polen 2018*, Opole 2017.
Linek B., *„Odniemczanie" województwa śląskiego w latach 1945-1950*, Opole 1997.
Linek B., *Losy ludności niemieckiej na Górnym Śląsku po II wojnie światowej*, w: *Kwestia niemiecka na powojennym Górnym Śląsku* (*1945-1960*), red. B. Linek, Opole 2020, s. 19-29.
Linek B., *Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945-1950*, Opole 2014.
Maruck T., Theisen A., *Jahrbuch der Deutschen in Polen 2021*, Opole 2020.
Nowa Trybuna Opolska, K. Ogiolda, *Co czeka mniejszość w nowym roku*, nto.pl/co-czeka-mniejszosc-w-nowym-roku/ar/4473413, 17.02.2021.
Ogiolda K., Zyzik K., *Arcybiskup Nossol. Radość jednania*, Opole 2012.
Schuman-Rotscheidt R., *Neues wichtiges Kulturzentrum in Oppeln eröffnet: die Caritaszentralbibliothek*, „Deutscher Ostdienst", 29 (2000), s. 5–6.
Statut Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim, skgd.pl/o-nas/statut/#1454757804577-c56a8055-d47b, 22.03.2021.
Szwabacha, encyklopedia.naukowy.pl/Szwabacha, 03.04.2021.
Tarlinski P., *20 Jahre der deutsch-polnischen Joseph von Eichendorff Zentralbibliothek in Oppeln / 20 lat polsko-niemieckiej Centralnej Biblioteki im. Josepha von Eichendorffa w Opolu*, „Heimatkirche. Glaube und Kultur in Schlesien", 2 (2020), s. 2-5.
Tarlinski P., *24. Wallfahrt der Minderheiten zum St. Annaberg / 24. Pielgrzymka Mniejszości na Górę św. Anny*, Opole 2019.
Tarlinski P., *24. Wallfahrt der Nationen zu Maria Hilf bei Zuckmantel / XXIV Pielgrzymka Narodów do Sanktuarium MB Wspomożenia Wiernych w Zlatych Horach*, Opole – Ostrava/Opava 2019.
Tarlinski P., Globisch W., *Die „Bibliothek auf Rädern". Eine Idee der Wendezeit fruchtbar bis heute / „Biblioteka na kółkach". Idea czasów przełomu owocna do dziś*, „Heimatkirche. Glaube und Kultur in Schlesien", 3 (2011), s. 4-8.

Tarlinski P., Globisch W., Waloszek J., *Weg zum Himmel. Katholisches Gebet- und Gesangbuch / Droga do nieba. Katolicki modlitewnik i śpiewnik*, Opole 2011.

Tarlinski P., *Muzyka kościelna na Górnym Śląsku w kontekście cecylianizmu i przemian społecznych* (*1868-1918*), Opole 2019.

Urban R., *Początki zawsze są trudne. Historia powstania TSKN na Śląsku Opolskim*, w: *20 lat TSKN na Śląsku Opolskim / 20 Jahre der SKGD im Oppelner Schlesien*, red. Z. Donath-Kasiura, R. Urban, Opole 2009, s. 11-25.

Wiesiołek M., *Anfänge und Entwicklung der Joseph-von-Eichendorff-Zentralbibliothek in Oppeln*, w: *Schlesien und die Herausforderungen der Gegenwart: kulturelle und soziale Aspekte. Śląsk i wyzwania współczesności: aspekty kulturowe i społeczne*, red. D. Pelka, M. Rostropowicz-Miśko, Łubowice – Opole 2019, s. 11-23.

Wittek M., *Wallfahrten 2020*, Opole 2020.

Zatorski T., *Nie nasz „poeta ziemi naszej", czyli co zrobić z von Eichendorffem*, „Znak", 712 (2014), miesiecznik.znak.com.pl/7122014tadeusz-zatorskinie-nasz-poeta-ziemi-naszej-czyli-co-zrobic-z-von-eichendorffem, 19.02.2021.

Streszczenie

W 2020 roku Centrum Bibliotek, Mediów, Kultury i Badań Naukowych im. Josepha von Eichendorffa w Opolu obchodziło dwudziestolecie istnienia. A zatem postawiono sobie za cel ukazanie genezy powstania, historii oraz współczesności centrum. W tym celu wykorzystano istniejące w aktach instytucji dokumenty i źródła, dostępne monografie i artykuły oraz źródła internetowe. Poprzez swoje cztery obszary aktywności (biblioteka polsko-niemiecka, Archiwum Czasopism i Wydawnictw Książkowych, Archiwum Kultury Muzycznej na Śląsku oraz Duszpasterstwo Mniejszości Narodowych i Etnicznych) instytucja ta prowadzi działalność na rzecz polsko-niemieckiej kultury czytelniczej, polsko-niemieckiego pojednania, zachowania wielokulturowego (polskiego, niemieckiego, morawskiego, żydowskiego) dziedzictwa na Górnym Śląsku, wsparcia, zwłaszcza w dziedzinie wiary, mniejszości narodowych i etnicznych (głównie mniejszości niemieckiej i romskiej) na terenie diecezji opolskiej. Aby sprostać wyzwaniom czasu, od 2010 roku centrum przeszło odpowiednie przekształcenia, aby jeszcze lepiej realizować swoje zadania na wielokulturowym skrawku ziemi, jaki stanowi Górny Śląsk. Wnioski płynące stąd wskazują, że działania na polu kultury i duszpasterstwa, zwłaszcza w kontekście mniejszości, są komplementarne i mogą się wzajemnie wzbogacać, a tym samym przyczyniać się do pojednania i otwartości na to, co inne.

Słowa kluczowe
bibliobus, diecezja opolska, Joseph von Eichendorff, mniejszość niemiecka, pojednanie polsko-niemieckie, wielokulturowość

TWO DECADES IN THE SERVICE OF READING CULTURE, RECONCILIATION AND FAITH: ACTIVITIES OF THE POLISH-GERMAN JOSEPH VON EICHENDORFF CENTRE FOR LIBRARIES, MEDIA, CULTURE AND RESEARCH IN OPOLE

Summary

In 2020 the Joseph von Eichendorff Centre for Libraries, Media, Culture and Research in Opole celebrated its 20th anniversary. Therefore, the aim was to show the genesis, history, and present state of the Centre. For this purpose, the existing documents and sources in the institution files, as well as monographs, articles and internet sources were used. Through its four areas of activity (the Polish-German Library, the Archive of Periodicals and Book Publications, the Archive of Musical Culture in Silesia, and the Ministry for National and Ethnic Minorities), this institution is active in the field of Polish-German reading culture, Polish-German reconciliation, preservation of the multicultural (Polish, German, Moravian, Jewish) heritage in Upper Silesia, support, especially in the area of faith, for national and ethnic minorities (mainly the German and Roma minorities) in the Opole Diocese. To meet the challenges of the present times, since 2010 the Centre has undergone transformations to better fulfil its tasks in the multicultural piece of land of Upper Silesia. The conclusions indicate that the activities in the field of culture and ministry, especially in the context of minorities, are complementary and can mutually enrich each other, thus contributing to reconciliation and openness to what is different.

Keywords
bookmobile, Opole Diocese, Joseph von Eichendorff, German minority, Polish-German reconciliation, multiculturalism

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 101-128
ISSN 1426-3777

Paweł Glugla[1]

IN MEMORIAM. KS. DR ADAM NOWAK (1927-2020) JAKO BIBLIOTEKOZNAWCA I DUSZPASTERZ

Niniejszy artykuł stanowi próbę przedstawienia osoby i działalności zmarłego w 2020 roku księdza prałata dr. Adama Nowaka (1927--2020), jednego z najstarszych emerytowanych kapłanów diecezji tarnowskiej. Szczególne uwzględnienie należy się jego pracy duszpasterskiej, którą zawsze stawiał na pierwszym miejscu, opiekuńczo-wychowawczej (zwłaszcza osób głuchoniemych), naukowej, dydaktycznej, a także jako dyrektora Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego i Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie, wykładowcy historii Kościoła. Z uwagi na skąpe zasoby archiwalne[2] i biblioteczne na temat osoby, pracy i dzieł ks. A. Nowaka, jak również obiektywne ograniczenia niektóre informacje zostały zaledwie zasygnalizowane. Tekst nie wyczerpuje zagadnienia i może być zachętą do podjęcia pogłębionych badań celem opracowania rzetelnego i wieloaspekto-

[1] Doktor nauk humanistycznych, Tarnów.

[2] Archiwa kościelne zaliczane są do archiwów niepaństwowych (prywatnych). Należy mieć na uwadze przepisy o pięćdziesięcioletniej karencji w udostępnianiu akt osobowych osób zmarłych od momentu wytworzenia znajdujących się w nich dokumentów; H. Misztal, *Miejsce centralnego Archiwum Diecezjalnego w strukturze Kościoła lokalnego*, „Poznańskie Studia Teologiczne", 11 (2001), s. 291-301; Archiwum Diecezjalne w Tarnowie, *Statut Archiwum Diecezjalnego im. Arcybiskupa Jerzego Ablewicza w Tarnowie*, archiwum.diecezja.tarnow.pl/statut.html, 19.03.2021. Teczka osobowa ks. dr. Adama Nowaka znajduje się w zasobach Kurii Diecezjalnej w Tarnowie, podobnie jak teczki innych zmarłych duchownych diecezji tarnowskiej po 2000 roku. Po okresie karencji zostaną przekazane do zasobów Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie.

wego studium biograficznego tego kapłana zasłużonego zarówno dla duchowieństwa, jak i laikatu diecezji tarnowskiej.

Wstęp

W „Currendzie. Piśmie urzędowym Diecezji Tarnowskiej" podano w dziale *Zmarli kapłani* nekrolog z krótkim biogramem ks. Adama Nowaka[3]. Natomiast media lokalne (w tym prasa, Internet, Radio RDN) donosiły: „Zmarł śp. ks. Prałat dr Adam Nowak – emerytowany wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie i w Instytucie Teologicznym w Tarnowie, długoletni diecezjalny duszpasterz głuchoniemych". Społeczność diecezji tarnowskiej ze smutkiem przyjęła wieść, że zmarł ks. dr Adam Nowak. Ks. Adam jako emeryt mieszkał tuż przy czytelni naukowej Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Przeżył niezwykle pracowicie, a przy tym pogodnie dziewięćdziesiąt trzy lata. Zawsze był niezwykle życzliwy, uśmiechnięty, przyjazny. Wraz z odejściem ks. Nowaka, a przed nim jego kolegi, z którym wspólnie na roku w tarnowskim Wyższym Seminarium Duchownym (WSD) przygotowywał się do kapłaństwa, ks. dr. Piotra Mieczysława Gajdy (1927-2018), odeszła do historii również pewna epoka prezbiteratu tarnowskiego. Wiele opublikował zarówno materiałów zwartych, jak i artykułów, a także tekstów w diecezjalnym periodyku

Fot. 1. Ks. dr Adam Nowak

[3] Ł. Niepsuj, *Zmarli kapłani. Ks. dr Adam Nowak – emerytowany wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie i Instytucie Teologicznym w Tarnowie, długoletni diecezjalny duszpasterz głuchoniemych*, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 170,4 (2020), s. 541-542.

„Currenda", „Tarnowskich Studiach Teologicznych" i innych czasopismach. Nadto pełnił wiele ważnych funkcji w diecezji tarnowskiej, w Instytucie Teologicznym i w WSD w Tarnowie.

Biogram i wspomnienia

W wielu gazetach lokalnych można było przeczytać: „Adam Nowak (ur. 28 lutego 1927 w Rzędzianowicach) – polski duchowny katolicki, prefekt i wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym (WSD) w Tarnowie, autor licznych książek i artykułów naukowych z zakresu historii Kościoła, doktor nauk humanistycznych, jeden z prekursorów duszpasterstwa głuchoniemych w Polsce"[4].

Ksiądz Adam Nowak pochodził z rodziny inteligenckiej. Był synem Józefa i Janiny z domu Jaśkiewicz. Jak sam wspominał: „urodziłem się ostatniego lutego w rodzinie nauczycielskiej. Nasze skromne mieszkanie było w niewielkim domu, w którym mieściła się szkoła powszechna, czyli jedna izba lekcyjna. Stąd od urodzenia byłem w szkole, zanim jeszcze zacząłem sam chodzić i czytać oraz pisać. Rodzice byli bowiem nauczycielami – tatuś kierownikiem tejże szkoły"[5]. Szkołę powszechną (tak się wówczas nazywała dzisiejsza szkoła podstawowa) ukończył w rodzinnej miejscowości, czyli Rzędzianowicach[6]. Naukę w zakresie szkoły średniej odbywał konspiracyjnie (tajne komplety), a także w formie samokształceniowej. Egzamin dojrzałości złożył po wojnie w 1946 roku w Mielcu, po czym wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie, by po ukończeniu studiów otrzymać 29 kwietnia 1951 roku święcenia kapłańskie z rąk bp. Jana Piotra Stepy. Najżywsze wspomnienia ks. Nowaka wiązały się z okresem, w którym przyszło mu wraz z kolegami alumnami odbywać formację seminaryjną. Był to czas szalejącego terroru stalinowskiego. Jak podkreślał[7]: „wielu kolegów przeżyło podczas drugiej wojny światowej ogromną traumę, która tkwiła w nich do śmierci.

[4] M. Czosnyka, *Pożegnania. Ks. dr Adam Nowak* (*1927-2020*), „Miasto i Ludzie", 16 (2020), s. 16.

[5] Relacja ustna ks. dr. A. Nowaka z 12 maja 2018 roku. Zapis w posiadaniu autora.

[6] Rzędzianowice to wieś w Polsce położona w województwie podkarpackim, w powiecie mieleckim, w gminie Mielec. Leży w Kotlinie Sandomierskiej po lewej stronie rzeki Wisłoki.

[7] Relacja ustna ks. dr. A. Nowaka z 7 listopada 2019 roku. Zapis w posiadaniu autora.

Jednym z wielu był późniejszy ks. Stefan Biesiadecki[8], któremu nie tak dawno poświęciłem niewielką książeczkę"[9]. „W seminarium naszym opieką otaczali nas dwaj szczególni opiekunowie – bp Jan Stepa[10] i jego sufragan – bp Karol Pękala[11]. Gdy bp Stepa chorował,

[8] Ks. Stefan Biesiadecki (ur. 10 kwietnia 1924 roku w Kolbuszowej, zm. 19 sierpnia 2012 roku w Tarnowie) – kapłan rzymskokatolicki diecezji tarnowskiej, kanonik (święcenia prezbiteratu 29 kwietnia 1951 roku). Jako wikariusz pracował w parafiach: Tęgoborze, Tuchów (parafia św. Jakuba Starszego Apostoła) i Otfinów, ponadto jako katecheta szkół zawodowych w Nowym Sączu. W latach 1967-1973 pełnił urząd wikariusza ekonoma, następnie proboszcza parafii Stróże. Pracował w diecezji szczecińsko-kamieńskiej, po powrocie zaś do macierzystej diecezji posługiwał jako wikariusz w parafii Wilkowisko i Gręboszów. Od 1982 roku był rezydentem z prawami wikariusza kolejno w parafii Zabawa i Jadowniki Podgórne oraz rezydentem w parafii Nagoszyn. Od 1992 roku mieszkał w Domu Księży Emerytów w Tarnowie. Dzieciństwo i młodość spędził na wygnaniu na Syberii. Przez lata w Trzeciej Rzeczypospolitej był gorliwym kapelanem sybiraków. Pochowany został w rodzinnej Kolbuszowej; Kolbuszowa. Cmentarz parafialny, kolbuszowa.artlookgallery.com/grobonet/start.php?id=detale&idg=434049&inni=1, 19.03.2021; L. Szumierz, *Ksiądz Stefan Biesiadecki*, „Ziemia Kolbuszowska", 4 (2014), s. 23-24.

[9] A. Nowak, *Ksiądz Stefan Biesiadecki 1924-2012*, Tarnów 2015.

[10] Ks. Jan Piotr Stepa (ur. 24 czerwca 1892 roku w Sasowie, zm. 28 maja 1959 roku w Tarnowie) – kapłan rzymskokatolicki (święcenia prezbiteratu w 1915 roku), biskup diecezjalny tarnowski w latach 1946-1959. Dr hab. filozofii (w 1929 roku habilitował się z filozofii chrześcijańskiej na podstawie pracy *Neokantowskie próby realizmu a neotomizm*; od 1 września 1932 roku był profesorem nadzwyczajnym filozofii chrześcijańskiej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie), profesor UJK, wychowawca, wykładowca i rektor WSD we Lwowie. Zreformował studia w WSD oraz Kurię Diecezjalną w Tarnowie. Troszczył się o Muzeum i Archiwum Diecezjalne. Piętnastego maja 1947 roku utworzył w Tarnowie Diecezjalny Instytut Wydawniczy „Veritas". Powołał do życia Diecezjalną Radę Duszpasterską. W 1948 roku zwołał III Synod Diecezji Tarnowskiej. Przewodniczył diecezjalnym jubileuszom: 1950 – Jubileusz Odkupienia, 1952 – Rok Eucharystyczny, 1954 – Rok Maryjny. Nie chciał zgodzić się na likwidację przez władze PRL wielu organizacji katolickich, w tym diecezjalnej Caritas. Był przewodniczącym Komisji Katechetycznej Konferencji Episkopatu Polski. Zdecydowany przeciwnik komunizmu; *Biskupi tarnowscy okresu komunistycznego: ks. bp Jan Piotr Stepa i ks. abp Jerzy Karol Ablewicz*, red. A. Żurek, Tarnów 2010; A. Nowak, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985*, t. 1: *Biskupi i kanonicy*, Tarnów 1999, s. 52-53.

[11] Ks. Karol Pękala (ur. 26 października 1902 roku w Siołkowej koło Grybowa, zm. 14 sierpnia 1968 roku w Sozopolu w Bułgarii) – kapłan rzymskokatolicki (święcenia prezbiteratu w 1928 roku), dr teologii (1939), biskup pomocniczy diecezji tarnowskiej (1946-1968), wikariusz kapitulny (1959-1962). W latach 1929-1930 duszpasterz Polonii we Francji. Od 1930 roku dyrektor instytutu tarnowskiej Akcji Katolickiej i diecezjalnego Związku Caritas. W latach 1939-1945 dbał o zaopatrzenie w żywność więźniów politycznych w tarnowskim więzieniu, obozach koncentracyjnych dla wysiedlonych i ewakuowanych. Od 1945 roku Episkopat Polski powołał go na stanowisko dyrektora Krajowej Centrali Caritas, będącej organem wykonawczym Komisji Episkopatu. Na tym stanowisku działał do października 1948 roku przez czternaście lat jako członek Komisji Episkopatu do spraw miłosierdzia chrześcijańskiego, a od 1962 do śmierci był jej przewodniczącym. Przyjaciel kard. K. Wojtyły. W 1946 i 1957 roku na polecenie Episkopatu Polski i prymasa S. Wyszyńskiego przebywał w USA, Kanadzie i Europie

bp Pękala bardzo dbał o nas wraz z naszymi księżmi profesorami seminaryjnymi. Warunki w seminarium były ciężkie, wyżywienie liche, a my młodzi zawsze złaknieni. I pożywienia, i wiedzy. Poziom przygotowania nas do studiowania, będących tuż po wojnie w różnym wieku – byli i koledzy starsi ode mnie – był różny. Wykłady najczęściej w języku łacińskim, którego wielu z nas nie znało i nie uczyło się wcześniej. Brak podręczników, skryptów, ciasnota, bowiem część pomieszczeń seminarium zajęta była na potrzeby urzędującej w niej ówczesnej władzy «ludowej». Ale my młodzi, pełni entuzjazmu, nie zważaliśmy zbytnio na to. Chcieliśmy spełnić nasze młodzieńcze marzenia i pójść ludziom głosić Chrystusa, świadczyć o Nim"[12]. Ideały, marzenia i modlitwa ułatwiały alumnom pokonywanie codziennych trudów i niewygód.

Jako wikariusz ks. Nowak pracował w następujących parafiach: Łęki Górne[13] (od 12 lipca 1951 roku), Brzesko[14] (od 26 sierpnia 1955 roku) i Tarnów – parafia katedralna pw. Narodzenia NMP (od 23 września 1956 do 25 lutego 1960 roku). W latach 1954-1998 sprawował obowiązki diecezjalnego duszpasterza głuchoniemych, a w latach 1960-1965 pełnił funkcję prefekta w WSD w Tarnowie. W międzyczasie odbył studia specjalistyczne na Uniwersytecie Wrocławskim, uwieńczone doktoratem z nauk humanistycznych w 1970 roku. Jego dysertacja doktorska nosi tytuł: *Biblioteka Opactwa Tynieckiego w zbiorach Biblioteki Seminarium Duchownego w Tarnowie*[15]. W ten sposób przygotowywał się do prowadzenia biblioteki seminaryjnej w Tarnowie. Nie pełnił w niej jednakże funkcji bibliotekarza, lecz dyrektora.

W latach 1961-2000 był wykładowcą w WSD w Tarnowie i w tutejszym Instytucie Teologicznym. Prowadził wykłady z duszpasterstwa

Zachodniej głównie z misją do Polonii o wsparcie materialne zniszczonej po wojnie Polski i rodaków. Wielki działacz na niwie charytatywnej pomocy Polakom; *Dzieje diecezji tarnowskiej*, t. 8: *Biskup Karol Pękala* (*1902-1968*), red. J. Soprych, K. Kamieński, Tarnów 2020.

[12] Relacja ustna ks. dr. A. Nowaka z 24 lutego 2020 roku. Zapis w posiadaniu autora.

[13] Łęki Górne to wieś w województwie podkarpackim, w powiecie dębickim, w gminie Pilzno, leżąca nad rzeką Dulczą u podnóża Karpat.

[14] Brzesko to miasto w Polsce w województwie małopolskim, siedziba powiatu brzeskiego i gminy miejsko-wiejskiej Brzesko, położone na Podgórzu Wiśnickim nad rzeką Uszwicą. Brzesko uzyskało lokację miejską w 1289 roku, zdegradowane w 1317 roku, ponowne otrzymało prawa miejskie około 1385 roku.

[15] M. Łabuz, *Nowak Adam*, w: *Encyklopedia Tarnowa*, red. A. Niedojadło, Tarnów 2010, s. 282.

głuchoniemych, języka łacińskiego oraz historii Kościoła[16]. Z tą uczelnią związany był formalnie do 2000 roku. Był promotorem wielu prac dyplomowych, w tym magisterskich z zakresu historii Kościoła, a także autorem książek i artykułów naukowych. Był prekursorem w skali kraju jako autor monumentalnego czterotomowego słownika biograficznego kapłanów diecezji tarnowskiej (żyjących i posługujących w latach 1786-1985). Jego dziełem częściowo inspirowali się inni kapłani naukowcy, tworząc później podobne słowniki biograficzne innych diecezji[17]. Od 1963 do 1991 roku pełnił funkcję dyrektora Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Do powierzonego zadania przygotował się profesjonalnie, odbywając we Wrocławiu specjalistyczne studia z zakresu bibliotekoznawstwa. Fakt ten świadczy o rzetelnym podejściu do powierzonych mu obowiązków. Przez niemal trzydzieści lat piastując tak odpowiedzialną funkcję, organizował w seminarium warsztat naukowo-dydaktyczny dla przyszłych kapłanów, z których wyszło wielu uczonych światowej sławy, m.in. ks. prof. Michał Heller[18] i ks. prof. Józef Homerski[19]. To

[16] A. Teliszewski, *Nie żyje ks. prałat Adam Nowak. Zmarł wieloletni duszpasterz osób głuchoniemych*, Tarnów, se.pl/tarnow/nie-zyje-ks-pralat-adam-nowak-zmarl-wieloletni-duszpasterz-osob-gluchoniemych-aa-mnJC-uR97-dpj5.html, 15.11.2020.

[17] Przykładowo: *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w.*, t. 1-4, red. B. Stanaszek, R. Nowakowski, Sandomierz 2015-2018; R.R. Kufel, *Słownik biograficzny księży pracujących w Kościele gorzowskim 1945-1956*, t. 1-4, Zielona Góra 2016-2019.

[18] Ks. Michał Kazimierz Heller (ur. 12 marca 1936 roku w Tarnowie) – kapłan rzymskokatolicki (święcenia prezbiteratu w 1958 roku), teolog, profesor zwyczajny nauk filozoficznych specjalizujący się w filozofii przyrody, fizyce teoretycznej, kosmologii relatywistycznej oraz relacji nauka – wiara. W 1966 roku obronił doktorat z kosmologii relatywistycznej, a w 1969 roku habilitował się na podstawie dorobku naukowego i rozprawy *Zasada Macha w kosmologii relatywistycznej*. Pierwszy i do tej pory (2021) jedyny polski laureat Nagrody Templetona. Pomysłodawca, fundator i pierwszy dyrektor Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych w Krakowie. Kawaler Orderu Orła Białego. Autor kilkuset artykułów naukowych i popularnonaukowych, kilkudziesięciu publikacji książkowych, promotor i recenzent wielu rozpraw i prac naukowych. Znany w świecie nauki i teologii, członek towarzystw naukowych i współredaktor czasopism naukowych krajowych, zagranicznych i międzynarodowych. Mieszka w Tarnowie, w dzielnicy i parafii autora artykułu; *Wierzę, żeby zrozumieć. Z Michałem Hellerem rozmawiają W. Bonowicz, B. Brożek i Z. Liana*, Kraków 2021.

[19] Ks. Józef Homerski (ur. 20 sierpnia 1922 roku w Rożnowie, zm. 3 sierpnia 2004 roku w Nałęczowie) – kapłan rzymskokatolicki (święcenia prezbiteratu w 1948 roku), biblista, tłumacz Pisma Świętego. W 1957 roku obronił pracę doktorską z teologii, w 1960 roku pracę licencjacką w Papieskim Instytucie Biblijnym. W 1961 roku ukończył dwuletnie studia we Francuskiej Szkole Biblijnej i Archeologicznej w Jerozolimie. Po powrocie do Polski był wykładowcą w Instytucie Teologicznym i WSD w Tarnowie. W 1971 roku habilitował się na KUL na podstawie pracy *Słowo Jahwe o narodach w Księgach Proroków Pisarzy*. Od 1992 roku

z nimi właśnie – ówczesnymi wychowawcami i profesorami seminaryjnymi – ks. A. Nowak konsultował dobór literatury i profil gromadzonych zbiorów. Powiększając regularnie zasób biblioteczny drogą kupna, wymiany i darów, troszczył się o właściwą lokalizację przechowywanych dokumentów i zabezpieczenie najcenniejszych obiektów. Piastując ów urząd, zadbał o konserwację wielu cennych woluminów (w tym inkunabułów oraz starodruków), doceniając ich wartość historyczną i bibliologiczną. Konsekwencją tych zabiegów i starań było utworzenie Pracowni Starych Druków, w której przechowywano, konserwowano i udostępniano unikatowe skarby dziedzictwa kulturowego. W pracy bibliotecznej przyświecała ks. A Nowakowi nie tylko troska o zasób historyczny. Był on otwarty na wszelkie nowości i udoskonalenia w przechowywaniu zbiorów. Fachowo zorganizował magazyn wyposażony w regały przesuwne, dzięki czemu zyskał wiele cennego miejsca na stale rozrastający się księgozbiór. Z roku na rok zwiększająca się liczba alumnów oraz trudne z uwagi na ciasnotę warunki korzystania z dzieł bibliotecznych przez kleryków i naukowców (również spoza WSD) zmusiły ks. Nowaka do podjęcia starań o lokalizację, układ, a następnie wystrój utworzonego w tamtym czasie Lectorium[20]. Powstało ono po przeróbkach budowlanych na parterze głównego gmachu seminaryjnego. Nowoczesna jak na ówczesne czasy czytelnia (z pomysłowo zaadaptowaną antresolą) gromadziła ok. 6 tys. woluminów książek i czasopism w księgozbiorze podręcznym, służąc alumnom i kadrze naukowej. Estetyczny wystrój czytelni i przejrzysty układ zbiorów to również efekt otwartego sposobu bycia ks. A. Nowaka i dialogu z uczonymi odwiedzającymi polskie i zagraniczne książnice. Staraniem księdza dyrektora ta ponadczasowo urządzona czytelnia była poświęcona w 1968 roku przez prymasa Polski, kard. Stefana Wyszyńskiego, co świadczyło o randze tego miejsca. Zaangażowanie i praca w bibliotece seminaryjnej sprawiły, że latach 1970-1988 był także dyrektorem Archiwum Diecezjal-

profesor zwyczajny. Jest autorem dziewięćdziesięciu sześciu artykułów i rozpraw z zakresu biblistyki i teologii, w tym siedmiu książek. Wypromował sześciu doktorów, czternastu licencjatów i czterdziestu dwóch magistrów z zakresu biblistyki; *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994.

[20] T. Kudroń, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie – dziedzictwo i nowa lokalizacja*, „Forum Bibliotek Medycznych", 7,2 (2014), s. 192-193.

nego w Tarnowie[21]. Ponadto pełnił też obowiązki delegata biskupa tarnowskiego do spraw misji i dyrektora Papieskich Dzieł Misyjnych w diecezji tarnowskiej[22]. Był jednym z redaktorów „Tarnowskich Studiów Teologicznych"[23]. Przy tym miał pogodne usposobienie, lubił radośnie patrzeć na życie, stąd też napisał kilka tomików anegdot „z kościelnego, tarnowskiego podwórka"[24]. Pierwotnie miały być włączone do poszczególnych biogramów kapłanów w czterotomowym słowniku biograficznym jego autorstwa.

Dużą część kapłańskiego życia poświęcił osobom głuchoniemym, a także niepełnosprawnym z innymi dysfunkcjami zdrowotnymi towarzyszącymi głuchoniemocie. Solidne przygotowanie w formie kursu do pracy z osobami głuchoniemymi odbył w Katowicach-Panewnikach. Na ziemiach polskich specjalistyczne duszpasterstwo głuchych i głuchoniemych rozpoczęło swoją działalność w 1905 roku w diecezji katowickiej, gdzie powstało stowarzyszenie pod nazwą Katolicki Związek Głuchoniemych pw. św. Józefa. Początek temu duszpasterstwu na Górnym Śląsku dał ks. Artur Spielvogel[25]. Nabożeństwa w języku migowym zainicjował ks. Jan Władarz[26] w 1909

[21] Szerzej: zob. *Archiwum Diecezjalne w Tarnowie. Historia i zasób*, red. S. Tokarski, J. Słowik, M. Podgórski, A. Sołtys, Tarnów 2015. Zob. przyp. 2.

[22] M.W., *Zmarł ks. prałat Adam Nowak. Pochodził z naszego powiatu*, korso.pl/wiadomosci/zmarl-ks-pralat-adam-nowak-pochodzil-z-naszego-powiatu/zxlT8cs34vx4B4SXqNf2, 15.12.2020.

[23] „Tarnowskie Studia Teologiczne" to naukowy recenzowany półrocznik wydawany od 1938 roku przez Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Obok rozpraw znajdują się w nim przekłady tekstów i komentarze do nich, recenzje publikacji polskich i zagranicznych.

[24] A. Nowak, *Księża tarnowscy w anegdocie*, t. 1-4, Tarnów 2009-2014.

[25] Ks. Artur Helmut Willy Spielvogel (ur. 30 kwietnia 1882 roku w Czerwionce, pow. rybnicki, zm. 5 stycznia 1932 roku w Jankowicach) – kapłan rzymskokatolicki (święcenia prezbiteratu w 1906 roku). Bezpośrednio po święceniach do maja 1907 roku pełnił funkcję duchowego opiekuna Katolickiego Stowarzyszenia Głuchoniemych im. św. Józefa. Jako wikariusz pracował w parafiach: Berlin-Willmersdorf, św. Jakuba w Nysie (13 września 1906 roku), NMP Wspomożenia Wiernych w Kluczborku, Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach (2 lipca 1907 roku) i Trójcy Przenajświętszej w Brandenburgu (8 września 1909 roku). W 1912 roku został skierowany w charakterze wikariusza do parafii Bożego Ciała w Jankowicach Rybnickich. Dziewiętnastego sierpnia 1913 roku (lub 26 stycznia 1914 roku według schematyzmu) został mianowany proboszczem parafii jankowickiej; *Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*, silesia.edu.pl/index.php/Spielvogel_Artur, 21.03.2021.

[26] K. Lubos, *Bogucicka parafia św. Szczepana kolebką specjalnych nabożeństw dla głuchoniemych*, w: *Parafia bogucicka. Tradycja i współczesność. Księga jubileuszowa*, red. W. Świątkiewicz, J. Wycisło, Katowice 2000, s. 389.

roku, a po nim kontynuował je ks. Maksymilian Wojtas[27]. Od 1953 roku w Domu Prowincjalnym Sióstr Służebniczek w Katowicach-Panewnikach[28] zaczęto organizować kursy dla duszpasterzy głuchoniemych. Do pierwszych uczestników należał ks. Adam Nowak z diecezji tarnowskiej i ks. Jerzy Bryła z archidiecezji krakowskiej. Inicjatywa ta, jak również idea duszpasterstwa specjalistycznego dla głuchoniemych spotkała się z uznaniem władz Kościoła. W 1958 roku prymas Polski, kard. Stefan Wyszyński, powołał Ogólnopolski Sekretariat Duszpasterstwa Głuchoniemych[29]. Jak przyznaje Patrycja E. Brejniak: „Jednym z pierwszych, którzy pisali na temat wychowania religijnego osób niesłyszących w Polsce, był ksiądz Adam Nowak"[30]. Według niego głuchoniemi wymagają specjalnego podejścia i metod duszpasterskich[31]. Na podstawie doświadczenia ks. A. Nowaka, a także metod pracy zawartych w podręczniku dla duszpasterzy zajmujących się osobami głuchoniemymi powstało wiele bibliograficznych artykułów naukowych oraz prac dyplomowych[32]. Będąc młodym kapłanem w parafii w Brzesku, zapraszał do wspólnej modlitwy osoby niesłyszące oraz głuche. Po latach jego podopieczni wspominali, że zawsze był pogodny i tryskał humorem. Mawiał, że smutny ksiądz świętym nie zostanie. Podczas dziewięćdziesiątych urodzin mówił z radością: „Jestem starym już duszpasterzem głuchoniemych. Ale niewidomych też byłem dość długi okres czasu. Dziękuję Panu Bogu, że mam dopiero 90 wiosen, a liczę na więcej, bo każdego dnia czuję się raczej coraz lepiej"[33]. I dodał: „Oddałem swoje życie służąc Bogu oraz oso-

[27] J. Karabin, *Kościół katolicki na polskim Górnym Śląsku wobec ludności napływowej w latach 1922-1939* [praca doktorska, mps], Instytut Historii Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020, k. 35.

[28] Mowa o Domu św. Anny Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP w Katowicach, będącym jednym z domów zakonnych katowickiej prowincji sióstr służebniczek śląskich przy ulicy Panewnickiej 84 w Katowicach.

[29] A. Nowak, *Opieka duszpasterska głuchych*, „Ateneum Kapłańskie", 76 (1984), s. 84-95.

[30] P.E. Brejniak, *Wychowanie religijne osób niesłyszących*, „Forum Pedagogiczne", 2 (2012), s. 243.

[31] A. Nowak, *Duszpasterstwo głuchoniemych*, Tarnów 1983, s. 43.

[32] Spośród wielu wymienić warto dysertację doktorską napisaną na seminarium naukowym z katechetyki pod kierunkiem bp. dr. hab. Antoniego Długosza na Wydziale Teologicznym UPJPII, wydaną w formie książkowej: A. Stopikowski, *Duszpasterstwo osób głuchoniemych na przykładzie archidiecezji częstochowskiej w latach 1952-2012*, Kraków 2016.

[33] G. Brożek, *Migał jako pierwszy*, „Gość Tarnowski", tarnow.gosc.pl/doc/3721663.Migal-jako-pierwszy, 16.12.2020.

bom niesłyszącym”[34]. Tworzył bowiem duszpasterstwo niesłyszących w diecezji tarnowskiej od podstaw. Całym sercem oddawał się pracy na rzecz osób głuchoniemych. Współpracował z duszpasterzami niesłyszących, w tym przy organizacji pielgrzymek niesłyszących i głuchoniemych do Rzymu. Pierwsza z nich odbyła się w dniach 1-16 września 1984 roku[35]. Wzięło w niej udział czterdziestu jeden podopiecznych oraz pięć osób obsługi (kadry). Kolejna przebiegała w dniach 16-31 sierpnia 1985 roku[36]. Był również współorganizatorem kursów dla opiekunów osób głuchoniemych w Katowicach-Panewnikach. Prowadził kursy dla dzieci i młodzieży niesłyszącej. Wiele czasu poświęcał na pracę z osobami głuchoniewidomymi[37]. Według ks. A. Nowaka duszpasterstwo specjalne to „fachowa posługa w sprawach religijnych i moralnych w odniesieniu do osób defektywnych, pozbawionych jakiegoś zmysłu, sprawności psychicznej lub dotkniętych jakimś innym kalectwem”[38]. Piętnastego października 2018 roku w auli WSD w Tarnowie odbyła się ogólnopolska konferencja poświęcona duszpasterstwu osób niesłyszących pt. *Jak dziś można głosić Ewangelię niesłyszącym – szanse, wyzwania i zagrożenia*. Wzięło w niej udział trzydziestu diecezjalnych duszpasterzy osób niesłyszących z całej Polski. Impulsem do jej zorganizowania stała się 170. rocznica śmierci ks. Jakuba Falkowskiego[39], pierwszego duszpasterza niesłyszących w Polsce i założyciela pierwszej polskiej szkoły dla głuchych, oraz sześćdziesiąta rocznica ustanowienia w 1958 roku

[34] G. Golec, *Ks. Prałat Adam Nowak skończył 90 Lat*, Portal Diecezji Tarnowskiej, diecezja.tarnow.pl/index.php/wiadomosci/item/4258-ks-pralat-adam-nowak-skonczyl-90-lat, 18.12.2020.

[35] *Pielgrzymka głuchoniemych do Rzymu i Ojca Świętego 1-16 IX 1984*, Tarnów 1984.

[36] Szerzej: zob. *II Pielgrzymka głuchoniemych do Rzymu i Ojca Świętego 16-31.08.1985*, Tarnów 1986.

[37] *Historia Migana – ks. Adam Nowak*, fonis.pl/historia-migana-ks-adam-nowak, 20.12.2020.

[38] A. Hałucha, *Duszpasterstwo specjalne na przykładzie duszpasterstwa niesłyszących… a II Sobór Watykański*, „Polonia Sacra”, 18,4 (2014), s. 104.

[39] Ks. Franciszek Jakub Falkowski h. Doliwa (ur. 29 kwietnia 1775 roku w Budlewie, zm. 2 września 1848 roku w Warszawie) – kapłan rzymskokatolicki (święcenia prezbiteratu w 1800 roku), pijar, pedagog i filantrop, członek przybrany Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk w Warszawie od 1829 roku. W 1815 roku Dyrekcja Edukacji Narodowej powierzyła mu utworzenie w 1817 roku Instytutu Głuchoniemych, pierwszą w Polsce szkołę kształcącą dzieci głuche; W. Nowicki, *Ksiądz Jakób Falkowski – założyciel Instytutu Warszawskiego Głuchoniemych. Przyczynek do dziejów dobroczynności*, Warszawa 1876.

Ogólnopolskiego Centrum Duszpasterstwa Niesłyszących przy kurii katowickiej. Konferencję prowadził krajowy duszpasterz, ks. Łukasz Pasuto z Katowic. W konferencji uczestniczył nestor niesłyszących, ks. prałat Adam Nowak.

Gdy zaistniała nagląca potrzeba, ks. Adam podjął posługę wikariusza parafii w Brzesku i zamieszkał w bardzo trudnych warunkach lokalowych (początkowo na korytarzu poddasza plebanii)[40]. Gdy ordynariusz tarnowski, bp Jan Stepa, przyjechał do Brzeska i zobaczył, jak mieszka ks. Adam, powiedział do niego: „Ja księdzu nigdy nie zapomnę, że mimo takich warunków ksiądz posłuchał biskupa i w tych warunkach podjął normalną pracę w parafii"[41]. Był zawsze posłuszny swojemu ordynariuszowi. Gdy podczas świętowania dziewięćdziesiątych urodzin biskup tarnowski Andrzej Jeż życzył mu, aby żył co najmniej 100 lat, odpowiedział z powagą: „Jeżeli biskup każe, to się zrobi"[42].

W dowód wyróżnienia za gorliwie pełnioną posługę kapłańską otrzymał w 1960 roku diecezjalne odznaczenie Expositorium Canonicale (EC), a w 1967 roku diecezjalny przywilej Rochettum et Mantolettum (RM), natomiast w 1972 roku godność kanonika gremialnego Kapituły Katedralnej w Tarnowie[43]. W dowód gorliwej służby w 1983 roku został obdarzony godnością kapelana Jego Świątobliwości Jana Pawła II[44].

Po dziewięćdziesięciu trzech latach pracowitego życia, w tym sześćdziesięciu dziewięciu latach w kapłaństwie (1927-2020), spoczął na Starym Cmentarzu w Tarnowie. Miejsce jego pochówku nawiedzają wychowankowie, w tym biskupi, których w tarnowskim seminarium przygotowywał do kapłaństwa.

---

[40] Szerzej o swojej pracy w brzeskiej parafii ks. A. Nowak napisał, będąc emerytem, w książkowej publikacji: *Pieśń o moim Brzesku*, Tarnów 2013.

[41] Z. Wielgosz, *Prałaci z żelaza*, „Gość Tarnowski", tarnow.gosc.pl/doc/3118236.Pralaci-z-zelaza, 20.12.2020.

[42] B.S., *Wspomnienie śp. ks. Adama Nowaka*, „Gość Tarnowski", 43 (2020), s. III.

[43] W Kapitule Katedralnej w Tarnowie ks. Adam Nowak wymieniany był jako kanonik gremialny (KGKKs) – senior; *Schematyzm Diecezji Tarnowskiej na 2020 rok*, Tarnów 2020, s. 50.

[44] Radio RDN, *Zmarł śp. ks. Adam Nowak – emerytowany wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie*, rdn.pl/religia/zmarl-sp-ks-adam-nowak-emerytowany-wykladowca-wyzszym-seminarium-duchownym-tarnowie, 20.12.2020.

Ks. Adam Nowak w 150-lecie (1971) Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie o seminaryjnej bibliotece

Ksiądz Adam Nowak jako bibliotekarz, archiwista i historyk Kościoła na 150-lecie istnienia WSD w Tarnowie syntetycznie opisał dzieje seminaryjnej biblioteki. Losy biblioteki były związane zarówno z historią seminarium, jak i ogólnokrajowymi i kościelnymi zawirowaniami. Warto przytoczyć fakty podane z początkiem lat siedemdziesiątych XX wieku przez ks. dr. Nowaka: „Biblioteka Seminarium Duchownego w Tarnowie w latach 1822-1838 była bardzo skromna. Seminarium liczyło zaledwie kilkunastu alumnów, a warunki lokalowe zarówno w Bochni, jak i u Bernardynów w Tarnowie nie dawały jej żadnych szans rozwoju. «Consignatio librorum» biblioteki prowadzona od 1823 do 1838 r., skrupulatnie uzupełniana co roku przez rektorów Rajnera i Ostrawskiego, odnotowała zaledwie 50 książek w 70-ciu tomach. Były to przeważnie teksty Pisma św., podręczniki prawa, teologii pastoralnej, katechetyki, etyki, rytuały, kancjonały itp. Z chwilą otwarcia nowego gmachu rektor Król dołożył wszelkich starań, by zorganizować bibliotekę, która stanowiłaby zaplecze studium tak filozoficznego, jak i teologicznego. Przede wszystkim postarał się o potrzebne dla wszystkich podręczniki. Jakkolwiek wiele z nich wyszło spod pióra autorów józefińskich, to jednak widać też dzieła nowsze, coraz śmielej wypowiadające zdrową myśl teologiczną. Podstawę biblioteki stanowiły przywiezione z Tyńca wywalczone jeszcze za bpa Zieglera książki z biblioteki opactwa tynieckiego skasowanego przez rząd austriacki w 1817 r. Pozwożono książki z dawnych darów i testacji, tak że biblioteka szybko się rozrastała i w 1857 r. liczyła 2 158 dzieł. Ogromnie wzbogacił bibliotekę dar byłego rektora ks. Marcina Leśniaka, który w 1886 r. przekazał jej około 2 000 książek, w tym cenne komplety wielu czasopism. W 1893 r. biblioteka Seminarium przejęła resztę książek z biblioteki kapitulnej, w tym kilkadziesiąt inkunabułów.

Skatalogowania książek dokonał ks. rektor Józef Bąba przy współpracy prefektów i kilku alumnów w latach 1889-1892 oraz zorganizował przy bibliotece czytelnię. Biblioteka w dalszym ciągu była zasilana nowymi dziełami drogą kupna i darów.

Podczas drugiej wojny światowej okupacyjne władze niemieckie usunęły z Seminarium księgozbiór, który dzięki troskliwości ówczesnych przełożonych został na czas należycie zabezpieczony. Po wojnie przestawienia biblioteki na nowoczesne tory dokonał ks. J. Brudz, przenosząc bibliotekę na jej dawne miejsce i katalogując dzieła według nowych założeń i przepisów bibliotecznych. W latach od 1963 do 1970 dokonano dalszej reorganizacji biblioteki. Przemieszczono księgozbiór do nowego magazynu wyłączając do osobnego pomieszczenia stare druki. W dawnym magazynie urządzono nowoczesną czytelnię [Lectorium] otwartą codziennie z wyjątkiem niedziel i świąt od godz. 8:30 do 18:30. W bibliotece pracuje [w 1972 r.] trzech stałych pracowników i pomaga zespół 12-tu alumnów. Biblioteka liczy kilkadziesiąt rękopisów, 170 inkunabułów, ponad 5 000 starych druków w większości poloników, ponad 50 000 druków nowych, w tym dużo czasopism starannie skompletowanych zarówno polskich, jak i obcych"[45]. Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie posiada 6 224 starodruki w 5 280 woluminach, w tym 154 inkunabuły (w 127 woluminach)[46].

Zakończenie

Ksiądz Adam Nowak dożył czasów, gdy po części spełniły się jego marzenia o obszernej, nowoczesnej bibliotece seminaryjnej. Nowa biblioteka znalazła lokum w zaadaptowanym całym środkowym segmencie dawnej części mieszkalnej seminarium. Uroczystego poświęcenia nowej biblioteki dokonał w 2011 roku abp Celestino Migliore, nuncjusz apostolski w Polsce. Był również przy tym doniosłym wydarzeniu ks. Adam Nowak jako jej były długoletni dyrektor. Bez przesady można powiedzieć, że przetarł on ścieżki ku nowoczesnemu bibliotekarstwu w uczelni katolickiej, jaką jest Wydział Teologiczny Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie Sekcja w Tarnowie i WSD w Tarnowie. Służył gorliwie nauce i duchowieństwu

[45] A. Nowak, *Z dziejów Seminarium Duchownego w Tarnowie*, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 121,1-4 (1971), s. 6.

[46] Stan z 2014 roku; K.K. Szymański, *Materiały do stanu zbiorów starych druków w Polsce*, „Roczniki Biblioteczne", 63 (2019), s. 202.

oraz diecezjanom w myśl hasła seminaryjnego „Religioni et litteris”[47] („Religii i naukom”).

Fot. 2. Ekslibris Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie

Aneks
Bibliografia podmiotowa prac ks. Adama Nowaka

Dzieła zwarte

1965

Bibliografia druków dotyczących głuchoniemych w Polsce za lata 1817--1964, Tarnów 1965.

1966

XX. Profesorowie Tarnowskiego Seminarium Duchownego Królowej Polski złożyli w hołdzie, [Tarnów ok. 1966], 43 ss., ilustr. kolor.

1967

Biblioteka Seminarium Duchownego w Tarnowie. Zarys historyczny, Tarnów 1967, 113 ss., nlb. 1 [mps, praca magisterska napisana na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego].

1971

Wspomnijcie na minione dni, Rzym 1971, 61 ss., nlb. 1, ilustr. 2.

[47] Napis ten widnieje nad wejściem do gmachu głównego WSD w Tarnowie przy ulicy Józefa Piłsudskiego 6.

1976

Historia Kościoła. Skrypt 1, Tarnów 1976, 186 kk. [mps powielony].

Maria Teresa Ledóchowska, Tarnów 1976, 56 ss. [mps powielony].

1977

Historia Kościoła. Skrypt 2, Tarnów 1977, 157 kk. [mps powielony].

Historia Kościoła. Skrypt 3, Tarnów 1977, 213 kk. [mps powielony].

1978

Einfluss des Wiener Taubstummen – Instituts in Südpolen besonders in der Diözese Tarnów, Wien 1978, 13 ss. (egz. powielony).

1982

Kontakty metropolity Adama Stefana Sapiehy z diecezją tarnowską, w: *Księga sapieżyńska*, t. 1: *Archidiecezja krakowska za pasterzowania Adama Stefana Sapiehy*, red. J. Wolny, wsp. R. Zawadzki, Kraków 1982, s. 491-498.

1983

Duszpasterstwo głuchoniemych, Tarnów 1983, 109 ss., nlb. 3.

Rec. ks. K. Lubos, *Duszpasterstwo głuchoniemych*, „Gość Niedzielny", 61,12 (1984), s. 8.

1986

Diecezja tarnowska różańcem opleciona [czytanki różańcowe], Tarnów 1986, 68 ss., nlb. 1 [egz. powielony].

1988

Odejścia Kościołów wschodnich oraz ich próby nawiązania jedności z Rzymem, Tarnów 1988, 54 ss. [mps powielony].

1990

Opis wystąpienia Jana Chrzciciela (*Mk 1,2-6; Mt 3,1-6; Łk 3,1-6; J 1,19-23*). *Studium literacko-egzegetyczne* [mps, praca magisterska napisana pod kierunkiem ks. dr. hab. Michała Bednarza w Instytucie Teologicznym w Tarnowie], Tarnów 1990, 92 ss.

1994

Schematyzm i zarys duszpasterstwa głuchoniemych diecezji tarnowskiej, Tarnów 1994, 31 ss., fot.

1998

Ksiądz Roman Sitko. Życie, działalność i męczeństwo, Tarnów 1998, 146 ss., nlb. 1, fot.

Rec. M. Rzepka, *Wizerunek kapłana – Sługi Bożego*, „Gość Niedzielny", 75,20 (1998), s. 20-21.

Rec. A. Sypek, *Książka o księdzu Sitce*, „Gazeta Wyborcza (Kraków)", 9,162 (1998), s. 2.

1999

Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985, t. 1: *Biskupi i kanonicy*, Tarnów 1999, 176 ss., fot.

Rec. R. Banach, „Rocznik Tarnowski", (2000), s. 223-224.

2000

Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985, t. 2: *A-J*, Tarnów 2000, 326 ss., fot.

Rec. M. Biel, *Cenny i pożyteczny*, „Nowiny Andrychowskie", 2 (2000), s. 20.

2001

Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985, t. 3: *K-P*, Tarnów 2001, 358 ss., fot.

2004

Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985, t. 4: *R-Ż* oraz *Dodatek* (*Kapłani zmarli w 1atach 1987-2000*), Tarnów 2004, 303 ss., fot.

Rec. J. Krzysztofik, „Wizjer Regionalny", 11 (2004), s. 11.

Rec. J. Krzysztofik, „Wieści Regionalne", 14 (2004), s. 11.

Rec. J. Krzysztofik, „Nadwisłocze", 1 (2004), s. 47.

Ks. Jan Pyzikiewicz (*1901-1943*). *Więzień Oświęcimia*, Tarnów 2004, 38 ss.

Rec. J. Krzysztofik, „Nadwisłocze", 3 (2005), s. 62.

2008

Pytel Z., Nowak A., Sadłowski T., *Jaszczurówka. Kaplica Witkiewiczowska pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa i Galeria Religijnej Sztuki Ludowej im. Jana Pawła II*, Lublin – Pelplin 2008, 59 ss., [1] s. ilustr. kolor.

2009

Księża tarnowscy w anegdocie, [t. 1], Tarnów 2009, 95 ss., ilustr.

2010

Księża tarnowscy w anegdocie, Tarnów 2014, 86 ss.

Księża tarnowscy w anegdocie, [t. 2], Tarnów 2010.

2012

Byłem wikarym w Łękach Górnych, Tarnów 2012, 144 ss., [1] k. tabl. ilustr. (w tym kolor.).

[Wstęp. Słowo pasterskie wygłoszone podczas odpustu św. Anny w Wadowicach Górnych w 2012 r., l s., b.m. ok. 2012].

Księża tarnowscy w anegdocie, [t. 3], Tarnów 2012, 92 ss.

2013

Pieśń o moim Brzesku, Tarnów 2013, 105 ss., [4] k. tabl., ilustr. (w tym kolor.).

Wspomnijcie na minione dni. Z dziejów Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie, Tarnów 2013, 91 ss., ilustr. (w tym kolor.).

2015

Krótko był z nami. Kleryk Eugeniusz Styczyński 1942-1962, Tarnów 2015, 7 ss., [przedruk za: „Poślij mnie. Pismo Alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie", 23,2 (2015)].

Ksiądz Stefan Biesiadecki 1924-2012, Tarnów 2015, 45 ss.

2017

Eugeniusz Styczyński 1942-1962. Życie, Tarnów 2017, 82 ss., fot., portrety.

Prace redakcyjne

1977

„Tarnowskie Studia Teologiczne", 6 (1977), 282 ss., nlb. 5. Zespół red.: ks. M. Bednarz, ks. J. Dudziak, ks. A. Nowak.

1979

„Tarnowskie Studia Teologiczne", 7 (1979), 349 ss., nlb 1. Zespół red.: bp P. Bednarczyk, ks. M. Bednarz, ks. J. Dudziak, ks. A. Nowak.

1983

„Tarnowskie Studia Teologiczne", 9 (1983), 483 ss., nlb. 1, fot. Zespół red.: bp P. Bednarczyk, ks. M. Bednarz, ks. A. Nowak, ks. W. Szczebak.

1987

„Tarnowskie Studia Teologiczne", 10,1 (1987), 319 ss., nlb. 1, portret, mapy. Red. ks. A. Nowak.

1992

„Tarnowskie Studia Teologiczne", 11 (1992), 259 ss. Zespół red.: ks. T. Brzegowy, ks. A. Drożdż, ks. M. Heller, ks. A. Kokoszka, ks. A. Nowak.

Artykuły

1957

Duszpasterstwo głuchoniemych, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 107 (1957), s. 533-535.

1958

Ephphata, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 108 (1958), s. 214-216.

1959

Sylwetki biograficzne profesorów Seminarium Duchownego w Tarnowie, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 109 (1959): 1. *Teologia pastoralna i homiletyka*, s. 313-324; 2. *Teologia moralna*, s. 324-334 [część pracy magisterskiej złożonej na Wydziale Teologicznym UJ].

1967

Bibliografia prac drukowanych śp. ks. prał. Aleksandra Rogoża, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 117 (1967), s. 96.

1968

Działalność pisarska księży profesorów Seminarium [*Duchownego*] *w Tarnowie. Zarys bibliograficzny*, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 118 (1968), s. 151-158.

Bibliografia prac drukowanych ks. biskupa Karola Pękali, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 118 (1968), s. 286-288.

1969

Z działalności księdza Józefa Bąby, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 119 (1969), s. 249-255.

Książki z biblioteki Szymona Starowolskiego w Tarnowie, „Roczniki Biblioteczne", 13,1-2 (1969), s. 105-116, fot.

1971

Z dziejów Seminarium Duchownego w Tarnowie, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 121 (1971), s. 2-7.

1972

Z badań nad biblioteką biskupa [*Floriana Amanda*] *Janowskiego*, w: *Alma Mater Tarnoviensis. Księga pamiątkowa z okazji 150. rocznicy założenia Instytutu Teologicznego i Seminarium Duchownego w Tarnowie 1821-1971*, red. P. Bednarczyk, F. Gawlik, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 5 (1972), s. 209-218, tabl. 1.

Sprawozdanie z seminarium naukowego sekcji historycznej Polskiego Towarzystwa Naukowego w Tarnowie, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 122,1-6 (1972), s. 51.

1974

Początki działalności Kapituły Katedralnej w Tarnowie, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 124,5-8 (1974), s. 122-128.

Bibliografia prac drukowanych mgr. Bronisława Bosowskiego, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 124 (1974), s. 192.

1975

Głuchoniemi w Roku Świętym, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 125 (1975), s. 265-266.

Maria Teresa Ledóchowska. Przed beatyfikacją polskiej misjonarki, „Przewodnik Katolicki", 81,22 (1975), s. 1-2.

Nowa błogosławiona. Przed beatyfikacją Marii Teresy Ledóchowskiej, „Gość Niedzielny", 52,25 (1975), s. 2.

Rec. artykułu ks. Edwarda Wojtusiaka, *Duchowieństwo ludowe w diecezji tarnowskiej 1868-1918* [„Nasza Przeszłość", 41 (1974), s. 77-134], „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 125 (1975), s. 94-96.

1976

Wspomnienie o śp. ks. Jakubie Stosurze, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 126 (1976), s. 88-94.

Złoty jubileusz parafii i konsekracja kościoła w Tarnowie-Krzyżu, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 126 (1976), s. 145-150.
Z okazji 100. rocznicy śmierci ks. Józefa Grzegorza Wojtarowicza, biskupa tarnowskiego (*1840-1850*), „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 126 (1976), s. 246-251.
Bernacki Jan, ks., w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, Lublin 1976, k. 294-295.

1977

Studia w Seminarium Duchownym w Tarnowie, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 6 (1977), s. 271-281.
Duszpasterska troska o głuchoniemych w diecezji tarnowskiej, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 7 (1977), s. 243-253.
Bibliografia podmiotowa ks. infułata dra Jana Bochenka, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 127,9-12 (1977), s. 94-96.
Krzyż w nazwie dzielnicy i miasta, „Przewodnik Katolicki", 83,37 (1977), s. 6.
Rodzinne środowisko Marii Teresy Ledóchowskiej, w: *W nurcie zagadnień posoborowych*, t. 9, red. B. Bejze, J. Gucwa, A. Koszorz, Warszawa 1977, s. 15-21.
Bibliografia podmiotowa ks. infułata dra Władysława Lesiaka, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 127 (1977), s. 298-301.
Katalog obcojęzycznych czasopism i wydawnictw zbiorowych Biblioteki Seminarium Duchownego w Tarnowie, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne", 34 (1977), s. 151-174.

1978

Maria Teresa Ledóchowska (*1683-1922*), w: *Chrześcijanie*, t. 3, red. B. Bejze, Warszawa 1978, s. 101-130.
Tarnowska misja diecezjalna w Kongo Brazzaville, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 128 (1978), s. 74-76.
Statuty Papieskich Dzieł Misyjnych dawniej i obecnie, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 128 (1978), s. 156-158.

1979

O kulcie św. Stanisława, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 7 (1979), s. 129-142.
Prymas Krzysztof Antoni Szembek ze Szczepanowa na tle swojego rodu, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 7 (1979), s. 285-296.

1980

Z działalności Księży Filipinów w Tarnowie, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 130 (1980) 294-299.

1981

Bąba Józef (*1848-1936*), w: *Polscy kanoniści* (*wiek XIX i XX*), cz. 1: *A-K*, oprac. J.R. Bar, Warszawa 1981, s. 20-24.

Bernacki Jan (*1856-1920*), w: *Polscy kanoniści* (*wiek XIX i XX*), cz. 1: *A-K*, oprac. J.R. Bar, Warszawa 1981, s. 31.

Bialik Wincenty (*1894-1924*), w: *Polscy kanoniści* (*wiek XIX i XX*), cz. 1: *A-K*, oprac. J.R. Bar, Warszawa 1981, s. 31-33.

Mysor Władysław (*1871-1943*), w: *Polscy kanoniści* (*wiek XIX i XX*), cz. 2: *L-Ż*, oprac. J.R. Bar, Warszawa 1981, s. 54-56.

Sosnowski Feliks de Godziemba (*1806-1871*), w: *Polscy kanoniści* (*wiek XIX i XX*), cz. 2: *L-Ż*, oprac. J.R. Bar, Warszawa 1981, s. 180-181.

The Problems of Spiritual Care among the Deaf, w: *Proceding of the 8th World Congress of the W.F.D.*, Sofia 1981, s. 527-528 [prelekcja wygłoszona na Światowym Kongresie Głuchych w Warnie na drugiej sesji Komisji Duszpasterskiej (Spiritual Care) 25.06.1979].

1982

Kontakty metropolity Adama Sapiehy z diecezją tarnowską, w: *Księga sapieżyńska*, t. 1, Kraków 1982, s. 491-498.

Współpraca bibliotek teologicznych w Polsce, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne", 44 (1982), s. 50-56 [prelekcja wygłoszona na sympozjum z zakresu bibliotekoznawstwa, zorganizowanym przez Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL 15-16.09.1981].

Podczas sympozjum ks. A. Nowak kilkakrotnie zabierał głos w dyskusji. Zob. J. Kania, *Problemy polskich bibliotek teologicznych w świetle obrad ich kadry kierowniczej, odbytych w Lublinie 15-16 IX 1981*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne", 44 (1982), s. 7-24.

1983

Tarnów – Katedra. Matka Boża Bolesna, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 9 (1983), s. 286-288.

Adamczyk Stanisław (*1900-1971*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 5, Warszawa 1983, s. 17-19.

Albin Adolf (*1863-1931*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 5, Warszawa 1983, s. 45.

Bochenek Jan (*1893-1976*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 5, Warszawa 1983, s. 137-139 [współautor: E. Krężel].

Budzik Władysław (*1890-1949*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 5, Warszawa 1983, s. 167-168.

Komar Edward (*1872-1943*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, Warszawa 1983, s. 12-13.

Lesiak Władysław (*1908-1977*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, Warszawa 1983, s. 113-115.

Lubelski Józef (*1884-1943*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, Warszawa 1983, s. 12-13.

Młodochowski Józef (*1884-1943*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, Warszawa 1983, s. 499-500.
Mysor Władysław (*1871-1943*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, Warszawa 1983, s. 522-523.
Orzech Wojciech (*1889-1954*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, Warszawa 1983, s. 592-594.
Pękala Karol (*1902-1968*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, Warszawa 1983, s. 653-656.
Piskorz Julian (*1891-1954*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, Warszawa 1983, s. 690-693.
Prysak Jan (*1911-1959*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, Warszawa 1983, s. 726-727.
Rec Michał (*1873-1958*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 7, Warszawa 1983, s. 18-19.
Stepa Jan (*1892-1959*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 7, Warszawa 1983, s. 18-19.
Walczyński Franciszek (*1852-1937*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 7, Warszawa 1983, s. 362-371.
Węgiel Władysław (*1900-1976*), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 7, Warszawa 1983, s. 389-390.
Błogosławiona Kinga a sprawy polskie, w: *Błogosławiona Kinga i jej klasztor w Starym Sączu*, red. J. Żukowicz, Kraków 1983, s. 14-19.

1984

Duszpasterstwo głuchoniemych, „Ateneum Kapłańskie", 152 (1984), s. 84-95.
Sprawozdanie z Międzynarodowego Ekumenicznego Sympozjum Duszpasterzy dla Głuchoniemych na Watykanie, „Ateneum Kapłańskie", 152 (1984), s. 168-173.

1985

Bibliografia podmiotowa prac drukowanych ks. inf. dra Stanisława Wójtowicza, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 135 (1985), s. 67-70.

1986

Duszpasterstwo głuchoniemych, „Wiadomości Charytatywne" [Katowice], 1 (1986), s. 21-33 [przedruk za: „Ateneum Kapłańskie", 152 (1984), s. 84-95].
Błogosławiona Maria Teresa Ledóchowska, w: *Święci polscy,* t. 6, red. J.R. Bar, Warszawa 1986, s. 213-248.
Tarnowscy misjonarze – fideidoniści w Kongo-Brazzaville, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 10,1 (1986), s. 131-143, szkic mapy.

Maria Teresa Ledóchowska na tle swoich czasów, w: *W bliskości Boga. Akta 2. Sympozjum z Teologii Duchowości odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie*, oprac. S. Olejnik, Kraków 1986, s. 247-262.

1987

Kalendarium diecezji tarnowskiej, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 10,2 (1987), s. 11-18, 4 mapy.

Ks. Leon Wałęga, biskup tarnowski 1901-1933, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 10,2 (1987), s. 91-101.

Bibliografia prac drukowanych biskupa dra Jerzego Ablewicza, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 10,2 (1987), s. 69-80.

1988

Kapłani diecezjalni jako współpracownicy biskupów tarnowskich, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 138 (1988), s. 69-79.

1989

Wspomnienie o księdzu Stanisławie Witku, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 139 (1989), s. 84-93.

Górka Jakub, ks., w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, red. P. Hemperek, Lublin 1989, k. 1378.

1991

Droga do Konstytucji. Krótki szkic historyczny, w: *Księga pamiątkowa 200-lecia Konstytucji 3 Maja w Limanowej*, Limanowa 1991, s. 17-19.

1992

Schematyzm diecezji tarnowskiej na rok 1992. Część historyczna, Tarnów 1992, s. 149, passim [ks. A. Nowak opracował biogramy księży proboszczów w poszczególnych parafiach].

1993

Wstęp, w: Petronela Pawłowska, *Wiersze*, Tarnów 1993.

Byłem w Brzesku wikarym, „Z Naszej Parafii. Pismo okolicznościowe parafii NMP Matki Kościoła i św. Jakuba Apostoła w Brzesku", lipiec (1993), s. 4-5.

Dorobek naukowy ks. Eugeniusza Krężla, „Tarnowskie Studia Teologiczne", 12 (1993), s. 23-27.

Herzig Franciszek, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 6, red. J. Walkusz, Lublin 1993, k. 809.

1994

Ruch naukowy w Tarnowie w zakresie religijnym, „Rocznik Tarnowski", (1994), s. 247-253, fot.

1995

Ministery of the Deaf in Poland, „The Deaf Catholic", 44,1 (1995), s. 12, fot.

To the Editor, „The Deaf Catholic", 44,1 (1995), s. 4.

Nowi kanonicy Kapituły Katedralnej, „Gość Niedzielny", 72,40 (1995), fot.
Dziewięćdziesięciolecie gimnazjum mieleckiego. Z przemówienia ks. Adama Nowaka wygłoszonego 30 IX 1995 r. w kościele pw. św. Mateusza w Mielcu, „Fara Mielecka", 5 (1995), s. 6-7.
Brudz Józef (*1912-1985*), w: *Słownik polskich teologów katolickich 1981-1993*, t. 8, Warszawa 1995, s. 113-114, bibliografia podmiotowa i przedmiotowa.
Gnutek Wawrzyniec (*1901-1982*), w: *Słownik polskich teologów katolickich 1981-1993*, t. 8, Warszawa 1995, s. 181-182, bibliografia podmiotowa i przedmiotowa.
Maria Teresa Ledóchowska (*1863-1922*), w: *Nasi święci,* red. A. Witkowska, Poznań 1995, s. 410-420 [współautor: B. Werner OSU].
Ruczka Ludwik (*1814-1896*), w: *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego*, t. 3, Lublin 1995, s. 33-34, bibliografia.
Siemieński Aleksander (*1851-1939*), w: *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego*, t. 3, Lublin 1995, s. 63-64, bibliografia, fot.
Sitko Roman (*1880-1942*), w: *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego*, t. 3, Lublin 1995, s. 69-70, bibliografia, fot.
Żyguliński *Michał* (*1864-1912*), w: *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego*, t. 3, Lublin 1995, s. 222-223, bibliografia, fot.

1996

Ksiądz Walenty Gadowski – taternik w sutannie, „Gość Niedzielny", 73,19 (1996), s. 17-18.
Ksiądz Walenty Gadowski – taternik w sutannie, „Orzeł", 2 (1996), s. 4.
Ksiądz Walenty Gadowski – taternik w sutannie, „Zwiastun Maryi", 5 (1997), s. 8.
Opowieść o naszym rektorze, „Gość Niedzielny", 73,31 (1996), s. 16.
Język miłości, „Gość Niedzielny", 73,41 (1996), s. 16.
Duszpasterstwo głuchych, „Gość Niedzielny", 73,45 (1996), s. 14 [wywiad Doroty Mleczko z ks. A. Nowakiem].
Złoty jubileusz szkoły specjalnej w Tarnowie, „Gość Niedzielny", 73,50 (1996), s. 18.

1997

Jezus przed Kajfaszem i Herodem, w: *Męka Pana naszego Jezusa Chrystusa dopełniana w życiu i śmierci męczenników* (*Kazania pasyjne*), red. S. Sojka, Tarnów 1997, s. 5-9.
Forum Niesłyszących w Bochni, „Gość Niedzielny", 74,18 (1997), s. 14.
O Kongresach Eucharystycznych, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 147 (1997), s. 204-209.
Z dymem pożarów, „Gość Niedzielny", 74,7 (1997), s. 19.
Pieśniarz maryjny, „Gość Niedzielny", 74,32 (1997), s. 19.

„Gość Niedzielny", 74,40 (1979), s. 16 [rec. S. Salaterski, *Kolegiata i kapituła św. Małgorzaty PM w Nowym Sączu* (*1448-1791*), Nowy Sącz 1997].
Tarnowski Maksymilian, „Gość Niedzielny", 74,41 (1997), s. 18.
Jaworski Jan Kanty, ks., w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. S. Wielgus, Lublin 1997, k. 1123-1124.

1998

„Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 148 (1998), nr specjalny, s. 78-86.
„Nova. Pismo Alumnów WSD w Tarnowie", 6,38 (1998), s. 16-17 [z ks. Adamem Nowakiem rozmawia J. Paluch].
Pieśni więzienne księdza Romana Sitki, oprac. A. Nowak, W. Świder, w: A. Nowak, *Ksiądz Roman Sitko*, Tarnów 1998, s. 85-122.
Rec. książki ks. Jerzego Bryły *Głusi słyszą*, „Tygodnik Salwatorski. Pismo Najświętszego Salwatora w Krakowie", 37,1 (1998), s. 1.
W służbie niesłyszących, „Źródło. Tygodnik Rodzin Katolickich", 40 (1998), s. 25 [rec. J. Bryła, *Głusi słyszą*, Kraków 1998]
Głusi słyszą, „Nowy Świat Ciszy. Magazyn Niesłyszących", 8 (1998), s. 18 [rec. J. Bryła, *Głusi słyszą*, Kraków 1998].
Wspomnienie mielczanina o śp. Księdzu Władysławie Smoleniu, „Skibowy Kamień. Biuletyn Akcji Katolickiej w Męcinie", 3,15 (1998), s. 8-9.
Kamienie na szaniec, „Żyjmy Ewangelią", 12 (1998), s. 13-15.

1999

„Materiały Homiletyczne", 176 (1999), s. 186-189 [rec. J. Bryła, *Głusi słyszą*, Kraków 1998].
Przedmowa, w: J. Marszalska, *Najcenniejsze zabytki w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie*, Tarnów 1999, s. 7-8.
Słownik biograficzny kapłanów tarnowskich. Dar dla diecezji, „Gość Niedzielny", 76,32 (1999), s. 22-23 [z ks. A. Nowakiem rozmawia Grzegorz Brożek].
[Wspomnienie], *Borowa. Moja mała ojczyzna*, t. 1: *Wspomnienia*, red. J. Stala, Borowa 2000, s. 51-53.

2002

Humanizm ks. Stefana Wyszyńskiego, „Żyjmy Ewangelią", 1 (2002), s. 3-4.
Patriotyzm Stefana kardynała Wyszyńskiego, „Żyjmy Ewangelią", 2 (2002), s. 4-5.
Kopyciński Adam, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, Lublin 2002, k. 826.

2003

Szli święci przez Polskę. Święci polscy XVII i XVIII wieku, „Żyjmy Ewangelią", 2 (2002), s. 4-5.

2004

Lenartowicz Józef, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, red. A. Szostek, Lublin 2004, k. 742-743.

2005

Ksiądz Walenty Gadowski – taternik w sutannie, w: *Sacrum i przyroda. W stulecie Orlej Perci* (*Tatrzański Park Narodowy, Zakopane, 7-9 października 2005 r. – XIII Seminarium*), red. Z. Ładygin, Zakopane 2005, s. 71-74 [przedruk za: „Zwiastun Maryi", 5 (1997), s. 8; *Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej,* t. 2: *A-J*, Tarnów 2000, s. 208-210].

2006

Katedra tarnowska w mojej pamięci, „Wiadomości Parafii Katedralnej", 3 (2006), s. 3-4.

2008

Słowo wstępne, w: M. Tragarz, *Przedrozbiorowe dzieje parafii pod wezwaniem św. Bartłomieja Apostoła w Łękach Górnych*, Łęki Dolne – Łęki Górne – Pilzno 2008, s. 4.

Bibliografia

II Pielgrzymka Głuchoniemych do Rzymu i Ojca Świętego 16-31.08.1985, Tarnów 1986.

Archiwum Diecezjalne w Tarnowie. Historia i zasób, red. S. Tokarski, J. Słowik, M. Podgórski, A. Sołtys, Tarnów 2015.

Archiwum Diecezji Tarnowskiej, *Statut Archiwum Diecezjalnego im. Arcybiskupa Jerzego Ablewicza w Tarnowie*, archiwum.diecezja.tarnow.pl/statut.html, 19.03.2021.

B.S., *Wspomnienie śp. ks. Adama Nowaka*, „Gość Tarnowski", 43 (2020), s. III.

Biskupi tarnowscy okresu komunistycznego: ks. bp Jan Piotr Stepa i ks. abp Jerzy Karol Ablewicz, red. A. Żurek, Tarnów 2010.

Brejniak P.E., *Wychowanie religijne osób niesłyszących*, „Forum Pedagogiczne", 2 (2012), s. 239-254.

Brożek G., *Migał jako pierwszy*, tarnow.gosc.pl/doc/3721663.Migal-jako-pierwszy, 16.12.2020.

Czosnyka M., *Pożegnania. Ks. dr Adam Nowak* (*1927-2020*), „Miasto i Ludzie", 16 (2020), s. 16.

Dzieje diecezji tarnowskiej, t. 8: *Biskup Karol Pękala* (*1902-1968*), red. J. Soprych, K. Kamieński, Tarnów 2020.

Golec G., *Ks. Prałat Adam Nowak skończył 90 lat*, diecezja.tarnow.pl/index.php/wiadomosci/item/4258-ks-pralat-adam-nowak-skonczyl-90-lat, 18.12.2020.

Hałucha A., *Duszpasterstwo specjalne na przykładzie duszpasterstwa niesłyszących… a II Sobór Watykański*, „Polonia Sacra", 18,4 (2014), s. 101-114.
Historia Migana – ks. Adam Nowak, fonis.pl/historia-migana-ks-adam-nowak, 20.12.2020.
Karabin J., *Kościół katolicki na polskim Górnym Śląsku wobec ludności napływowej w latach 1922-1939* [praca doktorska, mps], Instytut Historii Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020.
Kolbuszowa. Cmentarz parafialny, kolbuszowa.artlookgallery.com/grobonet/start.php?id=detale&idg=434049&inni=1, 19.03.2021.
Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993, red. M. Rusecki, Lublin 1994.
Kudroń T., *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie – dziedzictwo i nowa lokalizacja*, „Forum Bibliotek Medycznych", 7,2 (2014), s. 192-193.
Kufel R.R., *Słownik biograficzny księży pracujących w Kościele gorzowskim 1945-1956*, t. 1-4, Zielona Góra 2016-2019.
Lubos K., *Bogucicka parafia św. Szczepana kolebką specjalnych nabożeństw dla głuchoniemych*, w: *Parafia bogucicka. Tradycja i współczesność. Księga jubileuszowa*, red. W. Świątkiewicz, J. Wycisło, Katowice 2000, s. 389.
Łabuz M., *Nowak Adam*, w: *Encyklopedia Tarnow*a, red. A. Niedojadło, Tarnów 2010, s. 282.
M.W., *Zmarł ks. prałat Adam Nowak. Pochodził z naszego powiatu*, korso.pl/wiadomosci/zmarl-ks-pralat-adam-nowak-pochodzil-z-naszego-powiatu/zxlT8cs34vx4B4SXqNf2, 15.12.2020.
Misztal H., *Miejsce centralnego Archiwum Diecezjalnego w strukturze Kościoła lokalnego*, „Poznańskie Studia Teologiczne", 11 (2001), s. 291-301.
Niepsuj Ł., *Zmarli kapłani. Ks. dr Adam Nowak – emerytowany wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie i Instytucie Teologicznym w Tarnowie, długoletni diecezjalny duszpasterz głuchoniemych*, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 170,4 (2020), s. 541-542.
Nowak A., *Duszpasterstwo głuchoniemych*, Tarnów 1983.
Nowak A., *Księża tarnowscy w anegdocie*, t. 1-4, Tarnów 2009-2014.
Nowak A., *Opieka duszpasterska głuchych*, „Ateneum Kapłańskie", 76 (1984), s. 84-95.
Nowak A., *Pieśń o moim Brzesku*, Tarnów 2013.
Nowak A., *Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985*, t. 1: *Biskupi i kanonicy*, Tarnów 1999.
Nowak A., *Z dziejów Seminarium Duchownego w Tarnowie*, „Currenda. Pismo urzędowe Diecezji Tarnowskiej", 121,1-4 (1971), s. 6.
Nowicki W., *Ksiądz Jakób Falkowski – założyciel Instytutu Warszawskiego Głuchoniemych. Przyczynek do dziejów dobroczynności*, Warszawa 1876.

Pielgrzymka głuchoniemych do Rzymu i Ojca Świętego 1-16 IX 1984, Tarnów 1984.

Radio RDN, *Zmarł śp. ks. Adam Nowak – emerytowany wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie*, rdn.pl/religia/zmarl-sp-ks-adam-nowak-emerytowany-wykladowca-wyzszym-seminarium-duchownym-tarnowie, 20.12.2020.

Relacje ustne ks. dr. Adama Nowaka z 12 maja 2018 roku, 7 listopada 2019 roku, 24 lutego 2020 roku. Zapis w posiadaniu autora.

Schematyzm Diecezji Tarnowskiej na 2020 rok, Tarnów 2020.

Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w., t. 1-4, red. B. Stanaszek, R. Nowakowski, Sandomierz 2015-2018.

Spielvogel Artur, Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku, silesia.edu.pl/index.php/Spielvogel_Artur, 21.03.2021.

Stopikowski A., *Duszpasterstwo osób głuchoniemych na przykładzie archidiecezji częstochowskiej w latach 1952-2012*, Kraków 2016.

Szumierz L., *Ksiądz Stefan Biesiadecki*, „Ziemia Kolbuszowska", 4 (2014), s. 23-24.

Szymański K.K., *Materiały do stanu zbiorów starych druków w Polsce*, „Roczniki Biblioteczne", 63 (2019), s. 141-223.

Teliszewski A., *Nie żyje ks. prałat Adam Nowak. Zmarł wieloletni duszpasterz osób głuchoniemych*, se.pl/tarnow/nie-zyje-ks-pralat-adam-nowak-zmarl-wieloletni-duszpasterz-osob-gluchoniemych-aa-mnJC-uR97-dpj5.html, 15.11.2020.

Wielgosz Z., *Prałaci z żelaza*, „Gość Niedzielny", tarnow.gosc.pl/doc/3118236.Pralaci-z-zelaza, 20.12.2020.

Wierzę, żeby zrozumieć. Z Michałem Hellerem rozmawiają W. Bonowicz, B. Brożek i Z. Liana, Kraków 2021.

Streszczenie

W tekście zaprezentowano postać zmarłego 7 października 2020 roku ks. prałata dr. Adama Nowaka (1927-2020). Przeżył on dziewięćdziesiąt trzy pracowite lata, w tym sześćdziesiąt dziewięć w kapłaństwie w diecezji tarnowskiej. Jego pasjami życiowymi były: bibliotekoznawstwo (pełnił w latach 1963-1991 funkcję dyrektora biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie, uprzednio zdobywszy specjalistyczne wykształcenie w tym zakresie), archiwistyka (w latach 1970-1988 pełnił funkcję dyrektora Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie), historia Kościoła i dydaktyka. Jego praca magisterska i doktorska dotyczyły zagadnień bibliotekoznawczych. Szczególnym rysem działalności duszpasterskiej ks. Nowaka była praca wśród osób dysfunkcyjnych, zwłaszcza jako diecezjalnego duszpasterza głuchoniemych (1954-1998). Pracując w seminaryjnej bibliotece, dbał w sposób

fachowy o jej zaopatrzenie w najnowsze publikacje, a także przyczynił się do jej unowocześnienia. Na emeryturze zamieszkał w niedużym lokalu przy czytelni biblioteki. Wypromował wielu dyplomantów z historii Kościoła, a jego *opus vitae* to czterotomowy *Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985*. Pozostał we wdzięcznej pamięci wielu pokoleń absolwentów WSD i Instytutu Teologicznego w Tarnowie.

Słowa kluczowe
ks. Adam Nowak (1927-2020), Wyższe Seminarium Duchowne, Tarnów, biblioteka, działalność, duszpasterstwo

IN MEMORIAM. FR. DR. ADAM NOWAK (1927-2020) AS A LIBRARIAN AND A PRIEST

Summary

The text presents the figure of Fr. prelate dr. Adam Nowak (1927-2020), who died on October 7, 2020. He lived 93 busy years, including 69 years in the priesthood in the Tarnów Diocese. His life passions were: library science (in the years 1963-1991 he served as a director of the library of the Major Theological Seminary in Tarnów, having previously obtained specialist education in this field), archival studies (in the years 1970-1988 he served as director of the Diocesan Archives in Tarnów), Church history and education. His master's and doctoral theses concerned librarianship issues. A unique feature of Fr. Nowak's pastoral activity was his work among dysfunctional people, especially as a diocesan chaplain of the deaf (1954-1998). Working in the seminar library, he professionally ensured its supply with the latest publications and contributed to its modernization. When he retired, he lived in a small flat next to the library's reading room. He promoted many graduates in the history of the Church, and his opus vitae is a four-volume *Biographical Dictionary of the Priests of the Tarnów Diocese 1786-1985*. He remained in the grateful memory of many generations of graduates of the Major Theological Seminary and the Theological Institute in Tarnów.

Keywords
Fr. Adam Nowak (1927-2020), Major Theological Seminary, Tarnów, library, activity, priesthood

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 129-148
ISSN 1426-3777

Anna Kryza[1]

ZASTOSOWANIE KLASYFIKACJI BIBLIOTEKI KONGRESU W BIBLIOTECE PAPIESKIEGO WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO WE WROCŁAWIU

Rok 2020 był dla Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu przełomowy, przede wszystkim z powodu przeprowadzki do nowej siedziby. Od czasu rozpoczęcia prac nad postawieniem większego budynku dla biblioteki osiem lat temu było wiadomo, że będzie to związane ze zmianą zasad funkcjonowania tej instytucji, która miała nie tylko zapewnić właściwe warunki do pracy naukowej, lecz stać się centrum kultury chrześcijańskiej. Dlatego też zdecydowano się na nowatorskie (z punktu widzenia realiów polskich bibliotek kościelnych) rozwiązanie, tzn. wolny dostęp do półek (WD). Ta forma udostępniania, z powodzeniem stosowana w wielu bibliotekach akademickich w Europie i Stanach Zjednoczonych już w XIX wieku, znajduje uznanie nie tylko wśród bibliotekarzy, ale i użytkowników[2]. Umożliwia bowiem czytelnikowi bezpośredni dostęp do zbiorów bibliotecznych, ułatwia wyszukiwanie potrzebnych materiałów, co poprawia wykorzystanie zasobów danej instytucji[3].

[1] Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

[2] E. Kobierska-Maciuszko, H. Hollender, *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Koncepcja funkcjonalna i estetyczna*, „Rocznik Biblioteki Narodowej", 32 (1996), s. 195-214; H. Hollender, *Klasyfikacja, wolny dostęp i aktiv-piana*, „Bibliotekarz", 9 (1999), s. 15.

[3] H. Brzezińska-Stec, „EBIB", 4 (2001), *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku. Koncepcja użytkowa i funkcjonalna*, ebib.pl/2001/22/brzezinska.html, 02.11.2020.

Już w fazie projektu planowano powstanie strefy WD rozlokowanej na trzech kondygnacjach, mogących pomieścić łącznie 91,5 tys. woluminów, ostatecznie jednak Biblioteka PWT otrzymała tylko dwie z nich[4]. Doprowadziło to z konieczności do zaostrzenia kryteriów kwalifikacji książek do strefy WD tylko do naukowych i popularnonaukowych pozycji wydanych po 1990 roku (wyższych niż 14 cm i grubszych niż 70 stron). Musiano tym samym zrezygnować z planów rozlokowania w tej przestrzeni literatury pięknej, pomocy liturgicznych i duszpasterskich, modlitewników, śpiewników czy kazań oraz ze stworzenia osobnej czytelni multimedialnej. Niemniej nawet ta pomniejszona strefa WD może pomieścić osiem razy więcej książek niż dotychczasowa Czytelnia Główna. Stąd też konieczność przyjęcia nowego systemu ustawienia księgozbioru, jako że zarówno pojemność, jak i możliwość szeregowania nowych pozycji według starego systemu okazały się niewystarczające.

1. Wybór klasyfikacji

Większość bibliotek stosuje jedną z trzech metod ustawienia zbiorów do WD:

– system standardowy, np. Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna lub Klasyfikacja Biblioteki Kongresu,

– własny, lokalny system,

– zmieniony system uniwersalny, dopasowany do potrzeb lokalnych.

W przypadku Biblioteki PWT zdecydowano się na przyjęcie Klasyfikacji Biblioteki Kongresu (KBK).

Decyzja o przyjęciu KBK była poprzedzona licznymi dyskusjami zarówno w gronie pracowników biblioteki, jak i członków Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", a także wizytami w instytucjach doświadczonych w prowadzeniu stref WD. Należały do nich przede wszystkim: Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie oraz Bi-

[4] Parter zaprojektowano na pomieszczenie 20 640, pierwsze piętro zaś na 20 460 woluminów.

blioteka Diecezjalna im. ks. Stanisława Kujota w Toruniu. Książnice te zdecydowały się na klasyfikację lokalną[5], co umożliwiło im jak najlepsze dopasowanie jej do własnych zbiorów i potrzeb czytelników. Niestety rozwiązanie to ma też wady: każdy nowy pracownik lub czytelnik musi przejść specjalne szkolenie wprowadzające w ten system, tak więc w przypadku zmiany kadry nie ma gwarancji, że przyjęty porządek będzie kontynuowany. Ponadto stosowana dotychczas w Bibliotece PWT lokalna klasyfikacja[6] nie byłaby wystarczająca na potrzeby strefy WD mogącej docelowo pomieścić kilkadziesiąt tysięcy książek. Jej rozbudowanie bądź stworzenie nowej wiązałoby się również z koniecznością poniesienia dużych nakładów pracy i czasu. W tej sytuacji przyjęcie jednego z już istniejących i sprawdzonych systemów, który można by było w miarę szybko wdrożyć, wydawało się lepszym rozwiązaniem.

Większość bibliotek w Polsce i Europie, w tym wiele bibliotek akademickich[7] stosuje Uniwersalną Klasyfikacje Dziesiętną (UKD)[8]. Wykorzystywanie tego schematu w polskich bibliotekach ma bardzo długą tradycję. Już w 1907 roku Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy zdecydowała się na ten system, ponad trzydzieści lat później wydano pierwsze pełne tablice tej klasyfikacji w języku polskim[9]. Obecnie oprócz drukowanych schematów (najnowsze wydano w 2020 roku) Biblioteka Narodowa koordynuje także pracę nad Bazą Polską UKD online[10], do której dostęp dla pracowników bibliotek i ośrodków in-

[5] W przypadku Biblioteki Diecezjalnej oparto się na klasyfikacji systematycznej stworzonej przez Bibliotekę Uniwersytecką Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

[6] Lokalna klasyfikacja Biblioteki PWT we Wrocławiu jest wzorowana na katalogu systematycznym Biblioteki Uniwersyteckiej KUL; J. Witczak, *Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu między tradycją a nowoczesnością*, „EBIB", 6 (2002), ebib .pl/2002/35/witczak.php, 07.01.2021.

[7] W wielu bibliotekach system UKD stosowany jest „głównie, chociaż nie tylko, do ustawienia książek w wolnym dostępie (jako sygnatura miejsca), np.: w Bibliotece Politechniki Białostockiej oraz Politechniki Świętokrzyskiej, Bibliotece Uniwersytetu Zielonogórskiego, w Bibliotece Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach czy w Centrum Informacji Naukowej i Bibliotece Akademickiej w Katowicach"; J. Hys, *Prace nad nową edycją tablic skróconych Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej", 25,3-4 (2017), s. 11.

[8] UDC Users Worldwide, udcc.org/index.php/site/page?view=users_worldwide, 08.01.2021.

[9] Biblioteka Narodowa, *Historia UKD*, bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/ukd/historia-ukd, 06.01.2021.

[10] Polska UKD Online, pl.udc-hub.com/pl/login.php, 06.01.2021.

formacji w Polsce jest darmowy. Prezentuje ona najnowszą wersję UKD, w większości przetłumaczoną na język polski.

Z drugiej strony coraz większą popularnością cieszy się też Klasyfikacja Biblioteki Kongresu, zwłaszcza w instytucjach decydujących się na wprowadzenie stref WD. Wśród pionierów należy wymienić Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego, lecz system ten przyjęły także biblioteki: Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Politechniki Lubelskiej, Uczelni Łazarskiego oraz Główna Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie. Idąc za tymi najnowszymi trendami, także wrocławska biblioteka dołączyła do tego grona jako ósma biblioteka w kraju i pierwsza wśród bibliotek teologicznych.

Dlaczego zdecydowano się na KBK, a nie UKD? Obie klasyfikacje mają międzynarodowy zasięg i uniwersalny zakres obejmujący wszystkie znane dziedziny wiedzy. Obie umożliwiają uporządkowanie księgozbioru zgodnie z hierarchią od pozycji najogólniejszych do najbardziej szczegółowych. Ponadto zarówno notacja dziesiętna UKD, jak i alfanumeryczna KBK są niezależne od języków etnicznych. Dostęp do obu jest podobny, możliwe jest korzystanie tak z tablic wydanych drukiem, jak i bazy internetowej[11]. Przewagą UKD jest jej popularność, o której świadczy wiele publikacji i podręczników na jej temat, co wiąże się także z większą uwagą poświęcaną jej na studiach bibliotekoznawczych. Stosowanie KBK w Polsce ma znacznie krótszą historię, publikacje na jej temat są nieliczne i jak do tej pory nie wyszedł żaden podręcznik w całości poświęcony tej klasyfikacji w języku polskim. Ostatecznie jednak za wyborem KBK przeważył prostszy dla czytelnika, bardziej mnemotechniczny system notacji[12]; bardziej szczegółowe, wyliczeniowe rozbudowanie dziedzin, zwłaszcza religii i filozofii, umożliwiające łatwiejsze zgrupowanie niewiel-

[11] W przypadku UKD tablice (w wersji skróconej) publikowane są cyklicznie w języku polskim przez Bibliotekę Narodową. Instytucja ta koordynuje i umożliwia również bezpłatny dostęp do pełnej bazy online. Tymczasem KBK publikowana jest tylko w języku angielskim przez Bibliotekę Kongresu w formie bazy internetowej, do której dostęp jest płatny, i bezpłatnych tablic w formacie PDF; *Library of Congress Classification Outline*, loc.gov/catdir/cpso/lcco, 08.01.2021.

[12] B. Sosińska-Kalata, *Klasyfikacja. Struktury organizacji wiedzy, piśmiennictwa i zasobów informacyjnych*, Warszawa 2002, s. 113, 174-175.

kiej liczby bardzo zbliżonych tematycznie książek pod jednym symbolem klasy[13]. Pewną rolę grała tu także praktyczność KBK, która jest łatwiejsza w stosowaniu niż UKD dzięki rezygnacji z typowych dla UKD poddziałów wspólnych i polihierarchii[14] w działach dziedzinowych (umożliwiających reorganizację zagadnień według kryteriów alternatywnych do zastosowanych w rozbudowie podstawowej)[15]. Nie bez znaczenia było też zastosowanie tej klasyfikacji przez sąsiednią Bibliotekę Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego[16]. Ponadto wiele amerykańskich publikacji posiada już „CIP Data"[17], rekord zawierający m.in. symbol klasyfikacyjny KBK (ryc. 1).

Examples of New CIP Data Block Layout

Names: Wahl, Jan. | Sheban, Chris, illustrator.
Title: I met a dinosaur / by Jan Wahl ; illustrated by Chris Sheban.
Description: Mankato, MN : Creative Editions, 2015. | "Previously published in 1997." | Summary:
After a visit to a museum of natural history, a young girl begins to see dinosaurs everywhere.
Identifiers: LCCN 2014022590 (print) | LCCN 2014026315 (ebook) | ISBN 9781568462332 (hardcover :
alk. paper) | ISBN 9781566605083 (epub)
Subjects: CYAC: Stories in rhyme. | Dinosaurs--Fiction. | Imagination--Fiction.
Classification: LCC PZ8.3.W133 Iae 2015 (print) | LCC PZ8.3.W133 (ebook) | DDC [E]--dc22
LC record available at https://lccn.loc.gov/2014022590

Ryc. 1. Przykładowy CIP Data

[13] UKD daje także możliwość nieograniczonej rozbudowy pionowej, aczkolwiek powoduje to też znaczną rozbudowę sygnatury. Istnieje możliwość jej skrócenia, lecz traci się przy tym właśnie tę zaletę, że książka stojąca obok na półce jest też najbardziej zbliżona tematycznie; H. Hollender, *Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, „Bibliotheca Nostra", 2,2 (2011), s. 33; *Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1994, s. 128.

[14] Struktura polihierachiczna – układ klas, w którym wszystkie klasy wyodrębnione z uniwersum zorganizowane są w systemie dwóch lub więcej drzew klasyfikacyjnych.

[15] B. Sosińska-Kalata, *Klasyfikacja*, s. 113, 158.

[16] Jakkolwiek BUW sygnalizowała problemy z zastosowaniem KBK w praktyce; M. Fedorczyk-Falis, *Blaski i cienie wolnego dostępu do zbiorów. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, w: *Biblioteka otwarta na zmiany. Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Olsztyn, 20-22 września 2010 r. Materiały konferencyjne*, red. D. Konieczna, Olsztyn 2011, s. 27-29; A. Romer, *Arystoteles w zoologii?*, „Gazeta Stołeczna", 293 (1999), s. 3; H. Hollender, *Arystoteles w zoologii, czyli kilka słów o naszej klasyfikacji*, „Gazeta Stołeczna", 301 (1999), s. 12.

[17] Cataloging-in-Publication Data – rekord bibliograficzny utworzony przez Bibliotekę Kongresu dla książki jeszcze przed jej publikacją, wydrukowany później na jej stronie redakcyjnej; *What is CIP Data?*, loc.gov/publish/cip/techinfo/cipdata.html, 12.01.2021.

2. Kilka słów o KBK

Obecnie Klasyfikacja Biblioteki Kongresu jest najczęściej stosowanym schematem w bibliotekach naukowych i akademickich w Stanach Zjednoczonych i kilku innych krajach, chociaż nie była projektowana jako system uniwersalny, ale na potrzeby konkretnej instytucji, tj. Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie. Instytucja ta, uznawana za jedną z największych bibliotek świata (ponad 170 mln jednostek bibliotecznych[18]), została założona w 1800 roku na potrzeby członków Kongresu, gromadząc dla nich materiały głównie z dziedziny prawa, z czasem jednak jej księgozbiór poszerzono i obecnie pełni ona funkcję Biblioteki Narodowej Stanów Zjednoczonych[19].

Prace nad uporządkowaniem jej licznych zbiorów podjęto już pod koniec XIX wieku. Odpowiadał za nie zespół klasyfikatorów pod przewodnictwem Jamesa Hansona i Charlesa Martela. Już w 1904 roku powstał pierwszy ogólny zarys schematu, który z niewielkimi poprawkami pozostał aktualny do dzisiaj (ryc. 2). Wyróżniał on dwadzieścia jeden dziedzin wiedzy, dla których tworzono osobne tablice w konsultacji ze specjalistami z danej dyscypliny na podstawie księgozbioru i przewidywanych nabytków. Jeszcze w tym samym roku udało się ukończyć pracę nad działami: *Historii* (oznaczany literami D, E i F), *Muzyki* (M), *Nauk ścisłych* (Q), *Medycyny* (R), *Rolnictwa* (S), *Techniki* (T), *Wojskowości* (U) oraz *Bibliotekoznawstwa* (Z). W ciągu kolejnych dwudziestu czterech lat opublikowano tablicę dla *Działu wiedzy ogólnej* (A), *Filozofii i religii* (B), *Nauk pomocniczych historii* (C), *Geografii i etnologii* (G), *Nauk społecznych* (H) *i politycznych* (J), *Edukacji* (L), *Sztuki* (N), *Językoznawstwa i literaturoznawstwa* (P) oraz *Marynistyki* (V). Najwięcej czasu zajęły prace nad *Prawem* (K), toteż ich pierwszy schemat opublikowano dopiero w 1969 roku[20].

Prace nad klasyfikacją rozpoczęto od konsultacji z ekspertami z różnych dziedzin wiedzy i stworzenia teoretycznych schematów poszczególnych działów, które następnie zweryfikowano po zastoso-

[18] Library of Congress, *Fascinating Facts: Statistics*, loc.gov/about/fascinating-facts, 02.11.2020.

[19] *Library of Congress*, en.wikipedia.org/wiki/Library_of_Congress, 02.11.2020.

[20] A. Prożych, *Zastosowanie Klasyfikacji Biblioteki Kongresu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*, „Zagadnienia Informacji Naukowej", 1 (1997), s. 18-19.

Ryc. 2. Schemat Klasyfikacji Biblioteki Kongresu

waniu w praktyce, kierując się potrzebami użytkowników, specyfiką zbiorów (przewaga literatury prawniczej, historycznej i politycznej) oraz względami praktycznymi, a nie żadnym system wiedzy. Od początku zakładano konieczność dokonania takiej modyfikacji, przewidując, że żaden teoretyczny układ nie będzie ani wystarczający, ani adekwatny[21]. W tej chwili dokonywanie koniecznych zmian jest tym prostsze, że zrezygnowano z drukowanych tablic i całość systemu znajduje się w serwisie internetowym, dzięki czemu poprawki wprowadza się niemal na bieżąco.

KBK już w wieku XX została zaadaptowana do użycia przez blisko 90 proc. bibliotek naukowych Stanów Zjednoczonych i Kanady oraz coraz liczniejsze ośrodki w Europie[22]. Mimo to większość z nich jest biernymi odbiorcami nie mającymi wpływu na kształt schematu. Tymczasem jak w przypadku każdego systemu dostosowanego do jednej kolekcji, będzie on mniej lub bardziej nieadekwatny dla innej. I to nie tylko ze względu na rozmiar zbiorów czy ich specyfikę (przewaga danej dziedziny wiedzy nad inną), lecz i ich historię, położenie geograficzne, a tym samym krąg religijny, kulturowy i językowy, w którym zrodziła się i funkcjonuje dana klasyfikacja. Wiele bibliotek korzystających z KBK zauważa, że pewne dziedziny wymagają rozbudowy (lub bardziej precyzyjnej definicji), niektóre tematy są trudne do znalezienia, toteż często wprowadzają też własne, lokalne rozwiązania zaistniałych problemów. Ów brak współpracy hamuje rozwój samej klasyfikacji, chociaż należy podkreślić wysiłki Biblioteki Kongresu, która w ostatnich latach zmieniła dotychczasową politykę i uwzględnia potrzeby innych instytucji, wprowadzając korekty do tworzonego systemu.

Klasyfikacja KBK należy do systemów alfanumerycznych, tzn. symbole KBK zbudowane są z liter alfabetu łacińskiego, cyfr arabskich oraz znaku pomocniczego (kropki). Sygnatura składa się z dwóch części: symbolu klasyfikacji/klasy (ang. *classification number*), wiążącego się z tematyką książki, oraz symbolu egzemplarza

[21] R.C. Eisenhart, *The Classification of Theological Books*, s. 261, ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/5943/librarytrendsv9i2n_opt.pdf?sequence=1, 17.11.2020.

[22] P. Lewkowicz, T. Stolarczyk, *Klasyfikacja Biblioteki Kongresu* (*KBK*) – *dziewiętnastowieczna klasyfikacja piśmiennictwa w Bibliotece XXI wieku*, s. 199, dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/116/199-210.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 17.11.2020.

(ang. *item number*), tj. oznaczenia konkretnego egzemplarza. Pierwsza z wymienionych części obejmuje przeważnie symbol klasy lub podklasy (jedna, dwie lub trzy duże litery) oraz symbol podklasy lub podziałów niższego stopnia (cyfry 1-9999); druga zawiera symbol pomocniczy (znak Cuttera – zakodowana informacja o nazwisku autora, organizacji lub tytule dzieła, tj. głównego punktu dostępu), dacie wydania dokumentu oraz oznaczeniu części wydawniczych, suplementu, indeksu itd. (ryc. 3). Klasyfikacja umożliwia uszeregowanie książek od dzieł najbardziej ogólnych po szczegółowe niemal we wszystkich działach, opierając się na podobnym schemacie (ryc. 4). Dzieła o podobnej tematyce stoją tuż obok siebie, dba się zwłaszcza o to, by nie rozdzielać tekstu oryginalnego od tłumaczeń i komentarzy do niego. Podstawową zasadą jest nadanie książce takiego symbolu klasy, który będzie dla niej najbliższy treściowo i najbardziej szczegółowy (tzw. liczba rozszerzona). Dopiero gdy wykaz nie przewiduje rozszerzenia danego punktu, przypisuje się szerszy znaczeniowo symbol, znajdujący się przeważnie o jeden poziom wyżej w schemacie. Drugą zasadą jest klasyfikowanie pracy razem z innymi podobnymi książkami (tzn. takimi, które traktują o tym samym temacie z tej samej perspektywy) znajdującymi się w zbiorach biblioteki. Prowadzi to jednak do tego, że nawet nowsze rekordy biblioteczne mogą odzwierciedlać nieaktualne już praktyki klasyfikowania ze względu na chęć zachowania materiałów obok siebie. Trzecią zasadą jest przy-

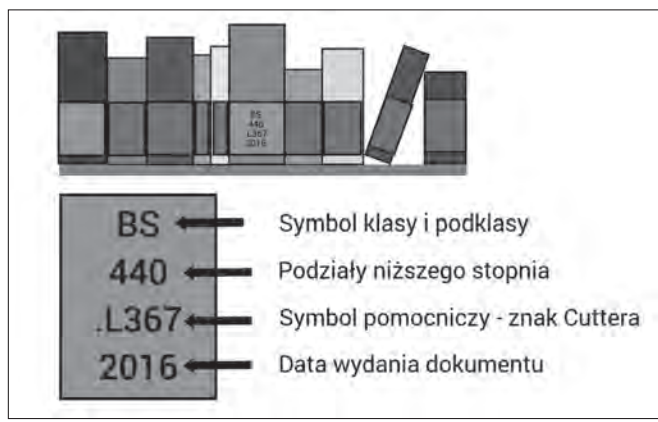

Ryc. 3. Budowa sygnatury wg KBK

pisanie książce tylko jednego symbolu klasy[23], co w przypadku dzieł z pogranicza różnych dyscyplin naukowych wiąże się z koniecznością wybrania dominującego tematu, przewidzenia intencji autora lub wybrania takiego miejsca, które będzie bardziej użyteczne dla czytelników.

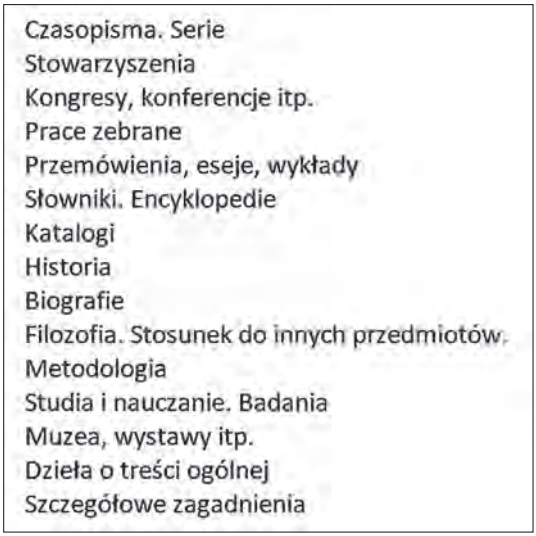

Ryc. 4. Ogólny schemat budowy działu

3. Potrzeby bibliotek teologicznych

Nie ma takiego aspektu ludzkiej wiedzy ani doświadczeń, który leżałby poza kręgiem zainteresowania teologii, ponieważ – wbrew lansowanym przez współczesne środowiska tzw. postępowe – religia przenika wszystkie aspekty naszego codziennego życia. Ma to swoje odbicie także w księgozbiorach bibliotek teologicznych, wobec których – ze względu na ich wszechstronność – łatwiej zastosować jeden z uniwersalnych systemów niż w przypadku innych bibliotek specjalistycznych.

[23] K. Mikołajczyk, *Wolny dostęp do zbiorów w nowoczesnej bibliotece akademickiej na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*, dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/117/55-63.pdf?sequence=1, 02.11.2020.

Spośród uniwersalnych klasyfikacji KBK ma zdecydowanie najbardziej rozbudowaną sekcję dotyczącą *Filozofii i religii* (dział B). Pierwsze schematy tych dziedzin powstały odpowiednio w 1910 roku (część B-BJ – *Filozofia i psychologia*) i 1927 roku (część BL-BV *Religia*). Najpóźniejsze papierowe wydanie opublikowano już w trzech częściach: B-BJ (2012); BL-BQ (2008) i BR-BX (2008). Początkowo dział dotyczący chrześcijaństwa składał się jedynie z czterech dziedzin odpowiadających dziewiętnastowiecznemu podziałowi studiów teologicznych na: studia egzegetyczne (*Biblistyka* – BS); historyczne (*Chrześcijaństwo* – BR), systematyczne (*Teologia doktrynalna* – BT) i praktyczne (*Teologia praktyczna* – BV). Podział ten widniał jeszcze w trzecim wydaniu tablic z 1987 roku, dopiero w 2008 roku zdecydowano się na dodanie subklasy BX – *Wyznania chrześcijańskie*[24].

Stosunkowo wcześnie zauważono, że dziedzina religii w KBK nie jest najlepiej opracowana, co wynikało między innymi z niewielkiej ilości literatury religijnej w księgozbiorze Biblioteki Kongresu, zwłaszcza dotyczącej religii innych niż protestantyzm. Dlatego też liczne instytucje podjęły wysiłki stworzenia alternatywnych klasyfikacji dla książek religijnych. W przypadku literatury katolickiej nie można nie docenić pracy Jeannette Murphy Lynn i Thomasa George'a Patera, którzy stworzyli *An Alternative Classification for Catholic Books*. Jest to alternatywna klasyfikacja ograniczona jedynie do katolickich książek teologicznych, przeznaczona zarówno dla bibliotek seminaryjnych, jak i katolickich bibliotek uczelnianych. Jej druga edycja z 1954 roku mogła być w całości lub części stosowana jako dodatek do KBK oraz Klasyfikacji Dziesiętnej Deweya[25]. Niestety schemat ten nie jest już aktualizowany, ostatnie wydanie pochodzi z 1965 roku. Tymczasem wiek XX przyniósł ogromne zmiany we wszystkich dziedzinach i dyscyplinach wiedzy, również i w teologii. To czas reorientacji w teorii i praktyce edukacji religijnej, muzyki kościelnej i działań społecznych Kościoła. To wszystko musi znaleźć odzwierciedlenie także w klasyfikacji. Z tego względu nawet mniej rozbudowany, lecz wciąż uaktualniany system jest lepszy niż taki, który zatrzymał się pięćdziesiąt pięć lat temu.

[24] L.M.Chan, S.S. Intner, J. Weihs, *The Guide to the Library of Congress Classification*, Santa Barbara – Denver 2016, s. 106-113.

[25] R.C. Eisenhart, *The Classification*, s. 262.

4. Praktyka Biblioteki PWT

W Polsce nie ma zbyt wielu specjalistów w dziedzinie KBK, również prace poświęcone tej tematyce są nieliczne[26]. Bardzo owocne były konsultacje na ten temat w Oddziale Opracowania Zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, lecz ze względu na odległość nie można było systematycznie korzystać z doświadczeń pionierów KBK w Polsce. Tym cenniejsza okazała się pomoc zaoferowana przez pracowników Oddziału Wydawnictw Zwartych Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego i przeprowadzone przez jednego z nich szkolenie dwóch osób z wrocławskiego zespołu. Jednocześnie podjęto starania, by wykupić dostęp do ClassWeb – internetowej bazy KBK, która okazała się niezwykle użytecznym narzędziem, znacznie przyśpieszającym proces klasyfikacji. Celem było w pierwszej kolejności przeklasyfikowanie 6 tys. książek znajdujących się do tej pory w Czytelni Głównej jeszcze przed planowanym otwarciem strefy wolnego dostępu w październiku 2020 roku. Początkowo proces ten ograniczał się do wyszukiwania sygnatur nadawanych danej pozycji przez inne biblioteki, a następnie przejęciu symbolu klasy (*classification number*) i stworzeniu własnego symbolu egzemplarza (*item number*). Nie mogło to być jednak działanie bezkrytyczne, ponieważ już w pierwszych miesiącach pracy ujawniła się niekonsekwencja, a także brak wystarczającej znajomości dziedzin teologicznych przez osoby nadające sygnatury w tych bibliotekach.

W Bibliotece PWT najczęściej korzysta się z katalogów Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego i Warszawskiego, a w przypadku książek zagranicznych bądź starszych także Biblioteki Kongresu i Classify Web Service[27]. Zwłaszcza ta ostatnia, prototypowa jeszcze baza danych dostarcza statystycznych informacji o nadawanych przez różne biblioteki symbolach klasy KBK (ryc. 5). Serwis umożliwia przeszukiwanie bazy według standardowych numerów powiązanych z książ-

[26] B. Świderski, *Przegląd nowszych klasyfikacji bibliotecznych*, w: *Bibliotekarstwo naukowe z uwzględnieniem dokumentacji naukowo-technicznej*, red. A. Łysakowski, Warszawa 1956, s. 221-222; E. Ścibor, *Biblioteczno-bibliograficzne systemy porządkowania dokumentów*, Warszawa 1976; G. Tetela, *Klasyfikacja Biblioteki Kongresu*, w: *Bibliotekarstwo*, s. 118-120.

[27] OCLC Classify – an Experimental Classification Web Servic, classify.oclc.org/classify2, 21.06.2021.

kami (m.in. ISBN, ISSN), tytułu lub autora oraz haseł przedmiotowych. Podstawowym narzędziem pozostaje jednak Classification Web, jest to internetowa wersja tablic wydawanych wcześniej w formie papierowej, zawierająca także zarysy poszczególnych dziedzin oraz słownik haseł przedmiotowych *Library of Congress Subject Headings*, który pełni funkcję indeksu dla całego schematu. Tablice można wyświetlać w trzech formach: *standard browser*, *enhanced browser* i *hierarchy browser*. Przy większości symboli znajduje się także łącze umożliwiające podejrzenie haseł przedmiotowych nadawanych książkom, które otrzymują dany symbol klasy, oraz korelacji między nimi. Analogicznie przy hasłach przedmiotowych można sprawdzić, jakie najczęściej symbole klasy nadawane są przez klasyfikatorów Biblioteki Kongresu (baza nie uwzględnia innych bibliotek). Wprawdzie we wrocławskiej bibliotece nie nadaje się haseł przedmiotowych Biblioteki Kongresu[28], jednak przy ustalaniu właściwego symbolu odniesienie się do nich jest nie tylko wskazane, ale w wielu przypadkach konieczne.

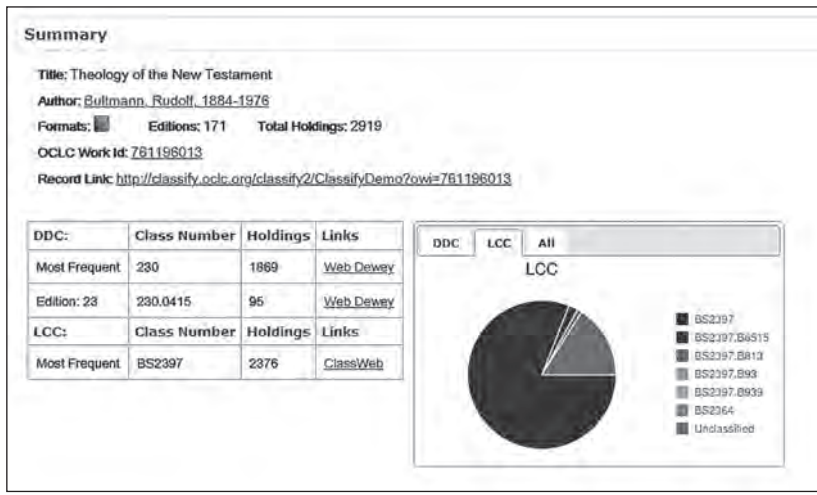

Ryc. 5. Classify Web Service

[28] W przeciwieństwie m.in. do BUW i BUWr, które oprócz haseł języka haseł przedmiotowych KABA podają też w rekordach angielskie hasła przedmiotowe z *Library of Congress Subject Headings*; Z. Zakrzewski, *Jak to się robi w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*, „EBIB", 6 (1999), ebib.pl/biuletyn-ebib/6/a.php?zakrzewski2, 18.11.2020; A. Prożych, *Zastosowanie Klasyfikacji Biblioteki Kongresu*, s. 18.

Pierwszym wyzwaniem okazały się nowe dziedziny teologii, które nie pojawiają się w schemacie, np. teologia fundamentalna. Jej źródeł należy szukać w książce *Teologia fundamentalna* Jana Nepomucena Ehrilicha z 1859 roku, który opracował jej zarys i dziedzinę. Bywa mylona z apologetyką, chociaż w przeciwieństwie do niej jej celem nie jest ewangelizacja, lecz uzasadnianie wiary chrześcijańskiej. Składa się z trzech działów: *demonstratio religiosa*, *demonstratio christiana*, *demonstratio catholica*[29]. W KBK brak tak zatytułowanego działu, zamiast tego słownik języka haseł przedmiotowych kieruje do *Apologetyki* i *Teologii doktrynalnej*. Prowadzi to do konieczności rozdzielenia publikacji związanych z tą dyscypliną do kilku miejsc w schemacie: prace ogólne i historyczne otrzymają symbole z przedziału 1095-1255, publikacje dotyczące *demonstratio christiana* włączone są do działu *Teologia doktrynalna – Chrystologia* (zakres BT 198-500), zaś z *demonstratio catholica* do działu *Teologia praktyczna – Teologia eklezjalna* (przedział BV 590-1652).

Kolejną młodą dyscypliną jest katolicka nauka społeczna. Choć za jej twórcę uznaje się papieża Leona XIII, który w 1891 roku wydał encyklikę *Rerum novarum*, to sama nazwa pierwszy raz padła w encyklice *Quadragesimo anno* Piusa XI z 1931 roku. Kwestie społeczne poruszano już w początkach istnienia Kościoła, jednak dopiero w wieku XX można mówić o wyodrębnieniu się katolickiej nauki społecznej z całokształtu nauczania Kościoła. Podobnie jak w przypadku teologii fundamentalnej nie ma takiej dziedziny wiedzy w schemacie, dopiero hasło przedmiotowe kieruje do działu *Socjologia chrześcijańska – Kościół Katolicki*. Prace z tej tematyki najczęściej opatrywane są symbolem BX 1753, tzn. *Specjalne prace ogólne* (ang. *General special*) w poddziale *Teologia. Doktryna. Dogmatyka* działu *Kościół Katolicki*. Ten punkt stosuje się jednak wobec wszystkich dzieł amorficznych, dla których nie można dokładnie określić omawianych pojęć, lub poruszających tak nowe tematy, że nie da się od razu ustalić, gdzie mieszczą się w systemie. By uniknąć mieszania katolickiej nauki społecznej z innymi dziedzinami i w miarę możliwości zachować książki na ten temat w jednym miejscu, lokalną praktyką w Bibliotece PWT

[29] M. Rusecki, *Współczesne ujęcie przedmiotu teologii fundamentalnej*, „Studia Warmińskie", 46 (2009), s. 255-272.

stało się przypisywanie im symbolu HN37.C3[30] dla dzieł ogólnych i HN 39, gdy praca dotyczy działalności Kościoła w konkretnym regionie bądź państwie.

Innym rodzajem zagadnień nastręczających problemów jest niewystarczające jak na potrzeby księgozbioru teologicznego rozbudowanie działu BX 800-4794 *Kościół Katolicki*. Katechetyka ograniczona jest do BX 921-935 *Edukacja świeckich*, podręczniki zaś otrzymały zaledwie jeden symbol BX 930, brak podziału na edukację przedszkolną, szkolną, licealną itd. W tej sytuacji wbrew zaleceniom Biblioteki Kongresu postanowiono wykorzystać przedział BV 1460-1615 *Edukacja religijna* (*ogólna*) i w nim umieszczać wszystkie prace z dziedziny katechetyki, również podręczniki. Nieaktualny okazał się też jeden z podziałów niższego stopnia: *Monastycyzm. Zakony religijne*, gdyż zdarzało się, że wśród licznych wymienionych zgromadzeń brakowało nazwy potrzebnego zakonu. W tej sytuacji odwołano się do praktyki BUWr, nadając danym książkom symbol BX 4599 wraz z kodem Cuttera utworzonym od nazwy zgromadzenia.

Ostatnim rodzajem wyzwań jest nieoczywiste rozmieszczenie pewnych dziedzin. Fakt, że wiele materiałów związanych z religią zostało umieszczonych w innych wykazach, np. *Edukacja moralna i religijna* została przypisana do podklasy LC – *Specjalne aspekty edukacji*; *Święta muzyka wokalna* do klasy M – *Muzyka*; *Architektura religijna* do podklasy NA – *Architektura*; *Języki biblijne* do podklasy PJ – *Filologia i literatura orientalna*, natomiast *Prawo kanoniczne* do K – *Prawo*, ma swoje uzasadnienie – zwłaszcza w kontekście historii powstawania klasyfikacji. Jednak pewne praktyki stwarzają większe problemy instytucjom podobnym do opisywanej.

Jedną z najbardziej szczegółowo opracowanych dziedzin jest *Biblia i egzegeza biblijna* (podklasa BS), dla której zapewniono liczne tabele umożliwiające posortowanie tekstów biblijnych i prac dotyczących Pisma Świętego. Jedynym mankamentem jest zmiana układu ksiąg Starego Testamentu w dziale BS. Początkowo księgi deuterokanoniczne Starego Testamentu znajdowały się wśród pozostałych

[30] *Social history and conditions. Social problems. Social reform – The Church and social problems – Religious denominations – Special denominations, A-Z – Catholic Church*.

ksiąg powszechnie uznawanych przez wyznania chrześcijańskie za kanoniczne, np. Księga Barucha otrzymała symbol BS 1540, Księgi Machabejskie BS 1685-1686. Obecnie jednak dołączono je do podklasy BS 1691-1830 *Apokryfy i księgi apokryficzne*.

Dużo trudniej zrozumieć np. rozbicie teologii moralnej, prace bowiem dotyczące szczegółowych zagadnień tej dziedziny, tj. grzechów, cnót, przykazań itd., trafiają do BV 4625-4780 – *Teologia moralna*, podczas gdy podręczniki zostały wyłączone z podklas dotyczących chrześcijaństwa i przeniesione do *Etyki*, uściślając BJ 1188.5-1278.5 – *Etyka chrześcijańska*. Także BT – *Teologia doktrynalna* nie zawiera wszystkich traktatów katolickiej dogmatyki: eklezjologia zaliczana jest do działu BV – *Teologia praktyczna*[31], charytologia nie funkcjonuje oddzielnie, lecz jako część *Soteriologii*, podobnie *Sakramentologia* stanowi poddział *Teologii eklezjalnej*, gdzie łączona jest z innymi ogólnymi pracami dotyczącymi sakramentów w BV 800[32]. Są też takie dyscypliny, zwłaszcza z pogranicza, które trudno znaleźć, np. jeden z dość popularnych w Polsce przedmiotów, filozofia Boga, nie pojawia się ani w schemacie, ani w słowniku haseł przedmiotowych.

Okazało się, że omówione wyżej kwestie, stanowiące wyzwanie dla osoby katalogującej, mogą sprawiać dużo większe problemy czytelnikowi korzystającemu ze strefy WD. Jak do tej pory pomimo zakończenia prac nad przeklasyfikowaniem dotychczasowej Czytelni Głównej (listopad 2019 – wrzesień 2020) i otwarciem biblioteki 14 października 2020 roku, czytelnicy nowej biblioteki nie zgłaszali uwag w kwestii innego ustawienia zbiorów. Zapewne wpływ na to mają dwa czynniki: Po pierwsze, na książki znajdujące się w WD wciąż można składać zamówienia w systemie komputerowym i odebrać przy ladzie bez konieczności samodzielnego szukania ich na półce. Po drugie, przez pandemię koronawirusa kilkukrotnie trzeba było całkowicie zamknąć bibliotekę, czytelnicy zaś z konieczności ograniczają czas wizyty do niezbędnego minimum, co w praktyce oznacza tylko zwrot lub wypożyczenie publikacji.

[31] BV – *Practical theology – Ecclesiastical theology – The Church*.
[32] BV – *Practical theology – Ecclesiastical theology – Sacraments. Ordinances*.

Podsumowanie

Rozmiar, krąg religijny, kulturowy i językowy, historia powstania i położenie geograficzne biblioteki mają wpływ na jej księgozbiór, a tym samym najbardziej adekwatną dla niej klasyfikację. Czy system stworzony na potrzeby Biblioteki Kongresu – biblioteki naukowej, narodowej, powstały w celu zapewnienia członkom Kongresu potrzebnej literatury prawniczej, politycznej i historycznej, biblioteki świeckiej, choć wyrosłej w kulturze protestanckiej – może być z powodzeniem zastosowany w niezbyt dużej bibliotece teologicznej Papieskiego Wydziału Teologicznego w Polsce? Przy wszystkich wątpliwościach nie należy zapominać, że żaden z uniwersalnych systemów nie wykształcił swojej sekcji religijnej w sposób wystarczający. I choć umiejscowienie pewnych dyscyplin czy niewystarczające rozbudowanie innych może utrudniać korzystanie z księgozbioru przez czytelników, to każdy obcy system będzie mniej lub bardziej nieadekwatny. Jednak decydowanie się na lokalny system przypomina zamykanie się w szklanej bańce, tymczasem choć Wydział Teologiczny nie wchodzi w skład Uniwersytetu Wrocławskiego, to studenci teologii są nieodłączną częścią środowiska akademickiego tego miasta. Tym bardziej uzasadniona wydaje się współpraca między bibliotekami tych wrocławskich uczelni i korzystanie z tych samych narzędzi, co czytelnikom zarówno BUWr, jak i BPWT ułatwi korzystanie ze zbiorów drugiej instytucji.

KBK jest z pewnością jednym z najlepszych i najbardziej rozpowszechnionych systemów, stale aktualizowanym przez największą bibliotekę na świecie. W ciągu rocznych doświadczeń od otwarcia nowej siedziby dało się zauważyć, że nie jest to idealny system dla Biblioteki PWT, gdyż pewne dziedziny wymagają rozbudowy, inne z chęcią można by zredukować, są tematy trudne do znalezienia, a nawet nieobecne w KBK jako obce teologii protestanckiej. Jednakże żadna klasyfikacja nie jest tworem optymalnym ani idealnym, podobnie proces klasyfikowania nigdy nie może być bezkrytyczną rutyną kopiowania sygnatur nadawanych przez inną, centralną agencję. Dlatego nieodłącznym elementem tej pracy pozostaje przenikliwość klasyfikatora, który nie wychodząc poza ramy przyjętego systemu

klasyfikacyjnego, zdecyduje się na wprowadzenie lokalnych praktyk, najlepiej służących własnej instytucji i jej celom.

Bibliografia

Biblioteka Narodowa, *Historia UKD*, bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/ukd/historia-ukd, 06.01.2021.

Bibliotekarstwo, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1994.

Brzezińska-Stec H., *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku. Koncepcja użytkowa i funkcjonalna*, „EBIB", 4 (2001), ebib.pl/2001/22/brzezinska.html, 02.11.2020.

Chan L.M., Intner S.S., Weihs J., *The Guide to the Library of Congress Classification*, Santa Barbara – Denver 2016.

Eisenhart R.C., *The Classification of Theological Books*, ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/5943/librarytrendsv9i2n_opt.pdf?sequence=1, 17.11.2020, s. 261.

Fedorczyk-Falis M., *Blaski i cienie wolnego dostępu do zbiorów. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, w: *Biblioteka otwarta na zmiany. Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Olsztyn, 20-22 września 2010 r. Materiały konferencyjne*, red. D. Konieczna, Olsztyn 2011, s. 21-34.

Hollender H., *Arystoteles w zoologii, czyli kilka słów o naszej klasyfikacji*, „Gazeta Stołeczna", 301 (1999), s. 12.

Hollender H., *Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, „Bibliotheca Nostra", 2,2 (2011), s. 25-39.

Hollender H., *Klasyfikacja, wolny dostęp i aktiv-piana*, „Bibliotekarz", 9 (1999), s. 14-16.

Hys J., *Prace nad nową edycją tablic skróconych Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej", 25,3-4 (2017), s. 3-13.

Kobierska-Maciuszko E., Hollender H., *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Koncepcja funkcjonalna i estetyczna*, „Rocznik Biblioteki Narodowej", 32 (1996), s. 195-214.

Lewkowicz P., Stolarczyk T., *Klasyfikacja Biblioteki Kongresu* (*KBK*) *– dziewiętnastowieczna klasyfikacja piśmiennictwa w Bibliotece XXI wieku*, dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/116/199-210.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 17.11.2020.

Library of Congress, en.wikipedia.org/wiki/Library_of_Congress, 02.11.2020.

Library of Congress, *Fascinating Facts: Statistics*, loc.gov/about/fascinating-facts, 02.11.2020.

Library of Congress, *What is CIP Data*?, loc.gov/publish/cip/techinfo/cipdata.html, 12.01.2021.

Mikołajczyk K., *Wolny dostęp do zbiorów w nowoczesnej bibliotece akademickiej na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*, dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/117/55-63.pdf?sequence=1, 02.11.2020.

Polska UKD Online, pl.udc-hub.com/pl/login.php, 06.01.2021.

Prożych A., *Zastosowanie Klasyfikacji Biblioteki Kongresu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*, „Zagadnienia Informacji Naukowej", 1 (1997), s. 17-25.

Romer A., *Arystoteles w zoologii?*, „Gazeta Stołeczna", 293 (1999), s. 3.

Rusecki M., *Współczesne ujęcie przedmiotu teologii fundamentalnej*, „Studia Warmińskie", 46 (2009), s. 255-272.

Sosińska-Kalata B., *Klasyfikacja. Struktury organizacji wiedzy, piśmiennictwa i zasobów informacyjnych*, Warszawa 2002.

Ścibor E., *Biblioteczno-bibliograficzne systemy porządkowania dokumentów*, Warszawa 1976.

Świderski B., *Przegląd nowszych klasyfikacji bibliotecznych*, w: *Bibliotekarstwo naukowe z uwzględnieniem dokumentacji naukowo-technicznej*, red. A. Łysakowski, Warszawa 1956, s. 221-222.

Tetela G., *Klasyfikacja Biblioteki Kongresu*, w: *Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1998, s. 118-120.

UDC Users Worldwide, udcc.org/index.php/site/page?view=users_worldwide, 08.01.2021.

Witczak J., *Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu między tradycją a nowoczesnością*, „EBIB", 6 (2002), ebib.pl/2002/35/witczak.php, 07.01.2021.

Zakrzewski Z., *Jak to się robi w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*, „EBIB", 6 (1999), ebib.pl/biuletyn-ebib/6/a.php?zakrzewski2, 18.11.2020.

Streszczenie

Klasyfikacja Biblioteki Kongresu (KBK) to powstała w XIX wieku klasyfikacja zbiorów bibliotecznych opracowana w celu uporządkowania i rozmieszczenia księgozbioru Biblioteki Kongresu. System ten został przyjęty przez wiele innych bibliotek, w tym przez Bibliotekę Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Niniejszy artykuł jest podsumowaniem rocznej pracy nad KBK w Bibliotece PWT. Przedstawia zalety KBK, historyczny rozwój tej klasyfikacji, strukturę oraz specyficzne potrzeby bibliotek teologicznych. Autorka opisuje trudności, jakie pojawiły się w trakcie przeklasy-

fikowania księgozbiorów. Artykuł prezentuje też rozwiązania i propozycje radzenia sobie z nimi.

Słowa kluczowe
biblioteka teologiczna, Klasyfikacja Biblioteki Kongresu, wolny dostęp, Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu

APPLICATION OF THE LIBRARY OF CONGRESS CLASSIFICATION IN THE LIBRARY OF THE PONTIFICAL FACULTY OF THEOLOGY IN WROCŁAW

Summary

The Library of Congress Classification (LCC) is the 19th-century library classification developed to organize and arrange the book collections of the Library of Congress. Many libraries have adopted the system, including the Library of Pontifical Faculty of Theology in Wrocław. The article is a summary of the yearly work on the LCC in this library. It presents the advantages of the LCC, its historical development and structure, and the specific needs of theological libraries. The author pays special attention to the difficulties, which appeared in the course of reclassification of the book collections. The paper also presents solutions and proposals for dealing with them.

Keywords
theological library, Library of Congress Classification, free access, Library of the Pontifical Faculty of Theology in Wrocław

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 149-175
ISSN 1426-3777

Monika Orzoł[1], Maja Wojciechowska[2]

CZYTELNICTWO W KONTEKŚCIE ANALIZ I DYSKUSJI NAD KAPITAŁEM KULTUROWYM I SPOŁECZNĄ ROLĄ BIBLIOTEK

Powiązanie czytelnictwa z obszarem kultury wydaje się oczywiste. Czytelnictwo jako zjawisko społeczne jest poniekąd częścią kultury, a zarazem tworzy ją i rozwija. Z kolei rozwój kultury zależny jest w dużym stopniu od działalności instytucji z nią związanych, propagujących animację kulturalną, artystyczną, aktywizację czytelniczą oraz integrację społeczną. Celem artykułu jest zaprezentowanie powiązań między tymi obszarami oraz wskazanie istotnej roli bibliotek w pełnieniu funkcji kulturalno-społecznych.

Kultura i kapitał kulturowy

Sam kapitał kulturowy ma silne związki ze sferą edukacyjną człowieka i jest definiowany jako „subtelne nawyki i umiejętności codziennie zdobywane w toku socjalizacji i edukacji w środowiskach elitarnych”[3], natomiast „wyraża się poprzez językowe i kulturowe kompetencje jednostki”[4]. Pojęcie kapitału kulturowego wprowadzili

[1] Uniwersytet Gdański.
[2] Uniwersytet Gdański.
[3] P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2012, s. 199.
[4] B. Jamka, *Czynnik ludzki we współczesnym przedsiębiorstwie: zasób czy kapitał?*, Warszawa 2011, s. 157.

do literatury francuscy socjologowie: Pierre Bourdieu i Jean-Claude Passeron, którzy sformułowanie to stosowali na określenie postaw, wiedzy, umiejętności, idei i przedmiotów powiązanych z wartościami kulturowymi, jakich nabywają ludzie w trakcie uczestniczenia w życiu społecznym[5]. W kontekście kapitału kulturowego można mówić o kompetencjach kulturowych, które „decydują o jakości i intensywności uczestnictwa w kulturze […], określają predyspozycje jednostki do uczestniczenia w kulturze własnej oraz w kulturach obcych, a także posługiwania się przez jednostkę wiedzą i rozwiniętymi na danym etapie życia umiejętnościami […], umożliwiają nie tylko rozumienie treści danej kultury, lecz także mniej lub bardziej biegłe posługiwanie się nimi oraz ich modyfikacje"[6]. Zdaniem Jerzego Klonowskiego „biblioteki ze względu na charakter świadczonych usług i sferę intelektu, której dotyczą, są szczególnie odpowiedzialne za krzewienie kultury osobistej, wprowadzenie pozytywnego nastawienia i wysokich standardów w kontaktach z ludźmi"[7], pełnią więc określoną rolę w rozwijaniu kapitału kulturowego jednostek i całych społeczności.

Istnieje wiele definicji kultury, które na różnych poziomach można by odnieść do działalności bibliotek oraz zagadnień czytelnictwa. Każda z nich akcentuje pewien obrany aspekt tego zjawiska. Najbardziej ogólnie można powiedzieć, że termin ten odnosi się do wszystkiego, co w zachowaniu i wyposażeniu członków społeczeństw ludzkich stanowi rezultat działalności zbiorowej[8]. W tym świetle nie ma wątpliwości, że czytelnictwo przynależy do sfery kultury, ponieważ jest zjawiskiem społecznym i ponadjednostkowym. Jednakże powyższa definicja ujmuje pojęcie bardzo szeroko i nie uwzględnia np. granicy między cywilizacją a kulturą. Pierwszy termin odnosiłby się zatem do wytworów techniki i dóbr użytkowych. Natomiast drugi, znajdujący się w kręgu zainteresowań niniejszych

[5] P. Bourdieu, J.C. Passeron, *Reproduction in Education, Society and Culture*, London 1970.

[6] M. Kisilowska, *Kompetencje informacyjne jako kompetencje kulturowe*, w: *Kultura książki i informacji. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Elżbiecie Gondek*, red. A. Pulikowski, Katowice 2017, s. 329.

[7] J. Klonowski, *Doskonalenie umiejętności interpersonalnych bibliotekarzy: pierwszy kontakt z klientem*, „Bibliotekarz", 1 (2004), s. 9.

[8] *Kultura*, w: *Encyklopedia PWN*, encyklopedia.pwn.pl/haslo/kultura;3928887.html, 01.09.2019.

rozważań, obejmowałby stany psychiczne, wzory postępowania, przeżycia i działania ludzi, którzy korzystają z cywilizacji: „Niech cywilizacja oznacza to wszystko, co ludzkość stworzyła, dodała do natury dla ułatwienia i ulepszenia życia, i co wielu ludziom jest wspólne, a kultura – te przeżycia i czynności poszczególnych ludzi, którzy wydali cywilizację i z cywilizacji korzystają. Cywilizacja czyni, że świat dzisiejszy jest różny od pierwotnego, a kultura, że ludzie dzisiejsi są od pierwotnych różni”[9].

Nieco podobnie przebiega podział kultury na materialną i duchową (symboliczną). Oczywiście czytelnictwo sytuuje się w obszarze duchowym. Niektóre definicje zwracają uwagę na samo działanie, twórczość. Otóż według francuskiego historyka Michela de Certeau kultura ma się przejawiać właśnie w aktywności, jest po prostu uprawianiem codzienności[10]. Przyjęte stanowisko łączy się ściśle z rozumieniem kultury jako „systemu praktyk symbolicznych zakorzenionych w danej ideologii i opartych na wymianie”[11]. Pod tym kątem należy rozpatrywać obyczaje, rytuały, tradycje, obrzędy itd. Są to różnego rodzaju czynności i zachowania. Zwraca się tutaj uwagę na działania – nie tylko na produkty i wytwory z nimi związane. W podobny sposób, choć nieco rozszerzony, pojęcie to ujmuje Antonina Kłoskowska: „Kultura […] rozciąga się na życie rodzinne, na wszelkie sfery organizacji społecznej, określa charakter stosunków politycznych. Wzorem Simmla można powiedzieć, że stanowi ona treść wypełniającą wszelkie formy ludzkiego współoddziaływania”[12].

Powyższe spostrzeżenia wiążą się ściśle z odgraniczeniem kultury od natury. Wszystko to, co kulturowe, kształtuje się w obrębie danej społeczności, ma charakter wyuczony i jest zgodne z normami obowiązującymi pośród członków owej zbiorowości. Takie zachowania nie są natomiast wynikiem uwarunkowań biologicznych: „Mówi się też o kulturze jako tym, co w zachowaniu się ludzkim jest wyuczone – w odróżnieniu od tego, co biologicznie odziedziczone. […] Dla jednych badaczy kultury najważniejsze jest uwydatnienie tego wszystkiego, co nie jest «naturą» i odróżnia społeczeństwa ludzkie

[9] W. Tatarkiewicz, *Parerga*, Warszawa 1978, s. 76.
[10] M. Markowski, A. Burzyńska, *Teorie literatury XX wieku*, Kraków 2006, s. 521.
[11] *Tamże*, s. 523.
[12] A. Kłoskowska, *Społeczne ramy kultury*, Warszawa 1972, s. 13.

od społeczeństw zwierzęcych (dopiero niedawno zaczęto mówić także o kulturze tych ostatnich)"[13].

W toku powyższych ustaleń nasuwa się też wniosek, że często termin „kultura" łączy się z pewną ogładą oraz dobrym wychowaniem poszczególnych jednostek, które opiera się na obowiązujących w społeczeństwie regułach. A zatem osoba kulturalna to również osoba oczytana. Nie można nie zgodzić się przecież ze stwierdzeniem, że czytanie kształtuje, poszerza wiedzę, wzbogaca słownictwo, wpływa na rozwój umysłowy. Inaczej rzecz ujmując, czytanie wiąże się z doskonaleniem sfery intelektualnej i duchowej. W tym kontekście wypowiadał się m.in. Władysław Tatarkiewicz, który pisał, że kulturę obrazowo określano niegdyś jako bogactwo duchowe człowieka[14]. Ponadto warto zauważyć, że czytanie to jedna z najdoskonalszych form obcowania z językiem, który z kolei jest nośnikiem kultury: „Kultura bowiem […] to środki służące kierunkowemu ukształtowaniu psychiki (i jej manifestacji w zachowaniach), a także efekty owego kształtowania. Język o tyle może być takim środkiem, o tyle przynosi takie efekty, o ile jest uświadamiany jako jeden, jako identyczny z sobą"[15].

Znaczenie czytelnictwa dla rozwoju człowieka i zbiorowości

Udział w kulturze symbolicznej wiąże się z dwiema formami: twórczością oraz odbiorem[16]. Zjawisko czytelnictwa niewątpliwie sytuuje się w sferze odbioru. Niemniej jednak fakt ten nie wyklucza twórczego podejścia czytelnika. Czytanie aktywizuje, w związku z czym należy uznać, że odbiorca nie jest pasywny. Lektura uruchamia przecież wiele procesów myślowych, pobudza wyobraźnię, rozwija, poszerza horyzonty. Dlatego też specyfika czytelnictwa jako formy uczestnictwa w kulturze polega przede wszystkim na tym, że jest ono czynną formą zaangażowania kulturowego[17]. Czytelnik nierzadko

[13] *Kultura*, w: *Encyklopedia PWN*.
[14] W. Tatarkiewicz, *Parerga*, s. 80.
[15] M. Czerwiński, *Kultura i jej badanie*, Wrocław 1971, s. 19.
[16] A. Kłoskowska, *Społeczne ramy kultury*, s. 136.
[17] A. Wajda, *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Bydgoszcz 1979, s. 25.

wciela w życie wiedzę zaczerpniętą z książek, co pozwala również na twórczą partycypację kultury, która warunkuje m.in. tworzenie wspólnoty intelektualnej. Czytelnictwo zatem to forma komunikacji międzyludzkiej umożliwiająca porozumiewanie się nie tylko na poziomie znaczeń dosłownych, lecz oferująca szerokie możliwości interpretacji treści. To jedna z form uczestniczenia w kulturze prowadząca do poszerzania wiedzy, czerpania inspiracji, rozwoju intelektualnego oraz budowania wspólnoty dzięki podobnemu dla szerokiej grupy odbiorców systemowi znaczeń i odczuć emocjonalnych, jaki daje lektura i refleksja nad nią.

Czytelnictwo znacząco wpływa na rozwój kultury, którą tworzy – jak zostało to zasygnalizowane – wspólnota. Jak pisze Alina Wajda: „osobliwe miejsce czytelnictwa w uczestnictwie kulturowym podyktowane jest specyfiką książki jako formy przekazu treści kulturowych. Kilkutysiącletnia tradycja książki jako nośnika treści poznawczych, wychowawczych i estetycznych jest sprawdzona i udokumentowana”[18]. Książki gromadzą i przechowują bogatą wiedzę o świecie, łączącą społeczeństwo i stając się jego udziałem. Ze względu na fakt, że lektura pośredniczy w procesach komunikacji społecznej, czytelnictwo sprzyja swobodnej wymianie myśli i poglądów. Możliwe jest wobec tego rozpowszechnianie informacji i propagowanie edukacji. Czytanie wpływa ponadto na sposób patrzenia na otaczającą rzeczywistość, ponieważ każdy akt lektury pozwala czytelnikowi zająć odmienny punkt widzenia, zmienić pryzmat oglądu rzeczy. Dzieje się tak ze względu na fakt, że książka zawsze kryje w sobie jakieś wyobrażenie o świecie. Co więcej, każdy tekst można odczytać na wiele różnych sposobów, odkrywając przy tym pewne marginalne znaczenia. Mowa tu o wpisującym się w poststrukturalne badania literatury czytaniu dekonstrukcyjnym, które polega na kwestionowaniu samouzasadniających się pewników w tekście. Jego celem jest ujawnienie nieoczywistości, nietrwałości. To akt czytania, który „pozwala przemawiać temu, co inne”[19]. Według Paula de Mana dekonstrukcja to możliwość zakwestionowania znaczeń danego tekstu za pomocą zawartych w nim reguł retorycznych[20]. A zatem – jak twierdzi twórca

[18] *Tamże*, s. 23.
[19] M. Markowski, A. Burzyńska, *Teorie literatury XX wieku*, s. 362.
[20] *Tamże*, s. 374.

dekonstrukcjonizmu, Jacques Derrida – w akt lektury wpisana jest zdarzeniowość, jednostkowość, a więc poniekąd odkrywczość, której czytelnik powinien sprostać: „Zgoda na pojawienie się zdarzenia zakłada, że będziemy na owo zdarzenie odpowiadać, zaś odpowiadać można jedynie, wynajdując odpowiednie – nowe formy, konwencje, akty mowy. Jeśli tekst, który czytam, ostentacyjnie podkreśla własną jednostkowość, to domaga się ode mnie podkreślenia owej wyjątkowości w lekturze. Gdybym miał przeczytać tekst, tak jak przeczytali go dotąd inni, to jakżebym mógł twierdzić, że sprostałem jego zdarzeniowości? Jeśli lektura (i związane z nią pisanie) nie będzie nieustanną inwencją, to kultura, wraz z jej arcydziełami, balansować będzie na granicy śmierci, a my rychło odkryjemy swoją bezradność w jej reanimowaniu. Kultura niepodatna na dekonstrukcję, kultura niedekonstruowalna staje się ziemią jałową, ugorem rodzącym jedynie podłe chwasty”[21].

Uczestnictwo w kulturze wiąże się ze świadomością występujących w dyskursach systemów symboli i znaków. Czytanie niewątpliwie rozwija zdolności analityczne, co pozwala zauważyć niejednolitość, wielopłaszczyznowość tekstów kultury. Rozszerzona perspektywa, jak również umiejętności łączenia wielu różnych kontekstów prowadzi do budowania wspólnoty tolerancyjnej i samoświadomej o bogatym zasobie kulturalnym. Czytanie uczy więc jednocześnie zarówno myślenia analitycznego, abstrakcyjnego, jak i syntetycznego. Ponadto zmienia substrat neuronalny człowieka, w efekcie czego rozwija się liczba synaps[22]. Substrat neuronalny to – jak można przeczytać: „podstawa myśli, uczuć i działań, mieszcząca się w aktywności mózgu i układu nerwowego”[23]. Zaangażowanie wielu obszarów umysłu oraz jego silna stymulacja uruchamia poniekąd procesy twórcze. Lektura jest nierzadko inspiracją do kreatywnego przeżywania kultury, czynnego odbierania jej walorów oraz wartości. Uczestnictwo we wspólnocie kulturowej to także doskonalenie sfery emocjonalnej, rozwijanie wrażliwości i empatii, rozpoznawanie oraz rozumienie uczuć i emocji. O szczególnej

[21] *Tamże*, s. 370.

[22] J. Konopacki, *UŁ komentuje: dlaczego nasz mózg lubi czytanie?*, biuroprasowe-uni-lodz.prowly.com/29024-ul-komentuje-dlaczego-nasz-mozg-lubi-czytanie, 10.07.2020.

[23] *Tamże*.

roli literatury w tym aspekcie A. Wajda pisze: „Nieoceniona rola książki jako przekazu bogatych wartości kulturowych doskonale charakteryzuje wypowiedź wybitnego pedagoga polskiego B. Suchodolskiego: «Działanie przez słowo pozostanie zawsze ważnym działaniem wychowawczym. […] Stanowi ono dzięki książce beletrystycznej – szkołę umysłowego i uczuciowego widzenia świata i ludzi; stanowi ono dzięki liryce i dramatowi – szkołę przeżyć i ekspresji». […] Szczególna rola w kształtowaniu kultury przypada literaturze pięknej, gdyż akt czytania jest aktem twórczym, angażującym silnie emocjonalnie i intelektualnie. W trakcie czytania każdy czytelnik tworzy własną wizję treści lekturowych, jest nie tylko konsumentem, lecz także współtwórcą kultury”[24].

Naturalnym następstwem czytania jest również wzbogacanie słownictwa i podnoszenie poziomu kompetencji językowych. Wzrastanie w kulturze słowa odgrywa istotną rolę w kształtowaniu procesów komunikacji społecznej, jest także gwarantem swobodnego porozumiewania się z innymi członkami wspólnoty. Obcowanie z językiem, które stanowi fundament czytelnictwa, wpływa na zdolność formułowania myśli, rozwija umiejętności spójnego wypowiadania się, w tym retorycznego ukształtowania mowy, odpowiedniego doboru argumentów itd. Służy również w procesie wyrabiania własnego stylu wypowiedzi. Słowo pisane jest więc nie tylko jednym z fundamentów kultury, lecz również poszczególnych jej filarów: „Słowo żywe ma niezaprzeczalne związki nie tyko z procesem edukacji i animacją kulturalną, ale i z czytelnictwem, z tradycją bibliotek. Daje to współczesnemu bibliotekoznawstwu i czytelnictwu szerokie możliwości jego wykorzystania. Słowo, w dobie nowoczesnych środków i sposobów komunikacji, może stać się zarówno dla czytelników, bibliotekarzy, jak i badaczy z różnych dziedzin ważnym źródłem wiedzy o regionie, środowisku, edukacji, kulturze, tradycji. Cenną i niebagatelną rolę w upowszechnianiu czytelnictwa, historii książki i bibliotek oraz w teorii i praktyce sztuki żywego słowa pełnią zasoby biblioteczne”[25].

[24] A. Wajda, *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, s. 24.

[25] M. Pietrzak, *Żywe słowo w bibliotece – przestrzeń kultury, edukacji, informacji*, w: *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Funkcje i wyzwania w XXI wieku*, red. S. Skórka, Kraków 2013, s. 48.

W związku z powyższymi spostrzeżeniami rozpatrzenia wymaga także kwestia uczestnictwa w kulturze narodowej. Czytanie jest bowiem jedną z najdoskonalszych form kontaktu ze słowem – przede wszystkim zaś z mową ojczystą. Lektura może być przecież narzędziem przekazu tradycji, kultury i historii danego społeczeństwa. Jest ponadto śladem istnienia narodu, środkiem dokumentującym jego poczynania oraz zapisem rozwoju języka ojczystego. Pedagog Helena Radlińska uważa, że książka stanowi narzędzie kształtowania uczuć patriotycznych, a także czynnik scalający oraz integrujący społeczeństwo. Lata największej aktywności badaczki przypadają na okres dwudziestolecia międzywojennego, kiedy to polskie słowo miało znaczenie kluczowe. Jego zadaniem było umacnianie i cementowanie wyniszczonego, rozbitego przez okupantów narodu. O roli, jaką Radlińska przypisywała książce, można przeczytać w jednej z prac jej poświęconych: „Na lata kryzysu książki przypada intensywna działalność Radlińskiej […]. Jej poglądy na rolę wychowawczą książki przedstawia się następująco: książka jest nie tylko dziełem narodu, lecz także jego twórcą, drogą wchodzenia w kulturę narodową i symbolem identyfikacji z narodem, jego historią i aktualną sytuacją. Książka jest najskuteczniejszym pomocnikiem wychowania w duchu patriotycznym. «Słowo polskie ucieleśniało i ucieleśnia ojczyznę» – mówi Radlińska. Losy książki są odbiciem wspólnych losów jej obywateli. Zagłada książki jest równoznaczna ze śmiercią niepodległego bytu społeczeństwa. Jego rozkwit powoduje narastanie miłości dla słowa. […] Książka jako element pojęcia ojczyzny poszerza środowisko życia człowieka. […] Przypisywanie książce funkcji integrującej społeczeństwo i naród jest jednym z podstawowych założeń wychowawczych Radlińskiej. […] Książka, jako element wychowania w duchu internacjonalistycznym, pozwala wejść czytelnikowi w kulturę ogólnoludzką”[26].

Należy także dodać, że czytanie prowadzi w pewien sposób do wymiany kulturowej. Książka jest bardzo dobrym narzędziem umożliwiającym przenoszenie i rozpowszechnianie informacji dotyczących innych kultur. Staje się to istotne ze względu na podkreślaną przez wielu badaczy różnorodność kulturową. Według nich nie ma jed-

[26] I. Lepalczyk, *Pedagogika biblioteczna Heleny Radlińskiej*, Łódź 1974, s. 30-31.

nej kultury – jest ich wiele[27]. Toteż „system wymiany praktyk symbolicznych" działa nie tylko w obszarze jednej kultury, ale również międzykulturowo oraz międzypokoleniowo. A zatem kultura, jak też należące do niej czytelnictwo stanowią pomost, który symbolicznie łączy ludzi żyjących w odległych względem siebie czasach: „Kultura jest dobrem zbiorowym i zbiorowym dorobkiem, owocem twórczego i przetwórczego wysiłku niezliczonych pokoleń […]. O kulturze mówić możemy dopiero wówczas, gdy odkrycie czy wynalazek zostaje zachowany, gdy jest przekazywany z pokolenia na pokolenie, gdy staje się dorobkiem trwałym zbiorowości ludzkiej, nie przyzwyczajeniem poszczególnej jednostki czy jej mniemaniem osobistym. Sformułowanie [to] podkreśla zbiorowy charakter kultury oraz szerokość jej zasięgu, wskazując na to, że wspólnota uczestniczących w niej osób obejmuje nie tylko żyjących aktualnie członków społeczeństwa. Kultura jako dobro dziedziczone tworzy swoistą więź między pokoleniami"[28].

Jak udało się dostrzec, problematyka kultury jest rozległa. Jej definicje kształtują się w zależności od obranego punktu widzenia. Dlatego też w celu uszczegółowienia tego pojęcia zaczęto wyodrębniać różne typy czy też dziedziny kultury, jak np. kultura ekonomiczna, kultura artystyczna, kultura prawna itd. Pośród tych klasyfikacji znajduje się także kultura czytelnicza. Często określa się to pojęcie mianem oczytania lub kultury czytania. Terminy te odnosi się do wszystkich relacji między czytelnikiem a książką. W znaczeniu ogólnym można zdefiniować go jako „integralny zespół zamiłowań, zainteresowań, nawyków, wiadomości, umiejętności i sprawności czytelniczych, które umożliwiają najkorzystniejszy dla wszechstronnego rozwoju jej osobowości i twórczego funkcjonowania w społeczeństwie – kontakt jednostki ze słowem drukowanym"[29].

Wynika z tego rzecz oczywista, jednak wymagająca podkreślenia. Otóż kultura czytelnicza jest bezpośrednio powiązana z czytelnic-

[27] W. Tatarkiewicz, *Parerga*, s. 75-76.

[28] M. Czerwiński, *Kultura i jej badanie*, s. 26.

[29] J. Andrzejewska, *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*, t. 2: *Praca pedagogiczna biblioteki*, Warszawa 1996, za: A. Więk, *Kształtowanie kultury czytelniczej: rola biblioteki*, „Elektroniczne Czasopismo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie", 10 (2016), s. 1.

twem, ponieważ niejako je opisuje oraz ocenia. Można powiedzieć, że to stan świadomości czytelniczej danego społeczeństwa, jak również jego przeświadczenia i oczekiwania względem czytelnictwa: „Generalnie przez kulturę czytelniczą można rozumieć zbiór norm społecznej recepcji tekstów piśmienniczych oraz zespół przeświadczeń społecznych dotyczących piśmiennictwa, a także poziom (zdolność) produkcji i rozpowszechniania tekstów drukowanych”[30].

Do powyższych słów należy dopowiedzieć, że w ramach kultury czytelniczej mieszczą się również zachowania społeczne, których celem jest promowanie czytelnictwa. Staje się ono wówczas nie tylko pasją czy hobby, lecz sposobem na życie, a może nawet stylem życia. Niemniej trzeba pamiętać, że kultura czytelnicza sytuuje się wyłącznie w kontekście odbioru, o czym wspomina Jacek Wojciechowski, porównując kulturę literacką i czytelniczą[31]. Innymi słowy, istotny nie jest tu sam proces twórczy, jaki przebiega podczas pisania danej pozycji, lecz jej recepcja. Najłatwiej zobrazować to na przykładzie czynności czytania: „W sensie psychofizycznym, czyli niejako technicznym, «czytać» to tyle, co rozpoznawać znaki pisarskie (litery) i łączyć je w wyrazy lub większe jednostki znaczeniowe, kojarząc ich sens. Z kolei w znaczeniu psychologicznym istotę czytania wyznacza zapoznawanie się z treścią pisma, rozumienie myśli zawartych w tekście, czyli przekład tych treści na własne kategorie rozumowania. W tym znaczeniu czytanie uważa się za proces twórczy i często zalicza do niego wszystkie procesy myślowe, które uaktywniają się podczas interpretacji znaczeń i pojęć, przekazywanych w formie pisemnej. W sensie socjalno-kulturowym natomiast czytanie jest szczególną formą zachowania się, polegającą na twórczym uczestnictwie w pisemnej postaci komunikacji społecznej”[32].

A zatem definicję czytelnictwa poszerzono w tym przypadku o aspekt twórczy czytania. Można by również dodać, że przeczytana treść zostaje skonfrontowana ze światopoglądem, przekonaniami lub hierarchią wartości odbiorcy, toteż dochodzi do sekwencji czynności myślowych. Oprócz tego zwrócono uwagę na fakt, że czytelnik jest zaangażowany w procesy pisemnej komunikacji społecznej, należy

[30] J. Wojciechowski, *Czytelnictwo*, Kraków 2000, s. 25.
[31] *Tamże*, s. 25.
[32] *Tamże*, s. 17.

więc do pewnej wspólnoty. Dopiero w tym kontekście można przejść do rozpatrywania zagadnienia kultury czytelniczej.

W języku potocznym synonimicznie z terminem „czytanie" traktuje się termin „lektura", jednak według niektórych badaczy pojęcie to jest nieco szersze. Oprócz samego etapu czytania (procesu odbioru) obejmuje również dwie fazy: wstępną, tzn. przedlekturową, oraz postlekturową[33]. W pierwszym etapie zarysowuje się nastawienie i cel czytania. W ostatnim natomiast tworzą się refleksje i przemyślenia dotyczące już przeczytanego tekstu.

Kultura czytelnicza jest więc pewnego rodzaju ukierunkowaniem człowieka na lekturę. Jednak nie koncentruje się tylko na relacji poszczególnych jednostek i książek, lecz również na więzi pomiędzy członkami społeczeństwa, których – rzecz jasna – łączy. To duchowa wspólnota utworzona na gruncie podobnych doświadczeń i nawyków, a także zbliżonych zainteresowań i aspiracji. Jednostki aktywnie uczestniczące w kulturze czytelniczej potrafią dostrzegać te same tropy lub odniesienia, jakie pojawiają się w otaczającej je rzeczywistości. Z tego względu możliwe jest pojmowanie kultury czytelniczej w znaczeniu szerokim (ponadjednostkowym) i węższym, skoncentrowanym na pojedynczym czytelniku: „Jadwiga Andrzejewska definiuje kulturę czytelniczą w szerokim znaczeniu jako ogół procesów i zjawisk związanych ze społecznym funkcjonowaniem książek i czasopism, natomiast w znaczeniu węższym (psychologicznym) – jako składnik osobowości, ukształtowany pod wpływem różnych czynników w toku obcowania z przekazami piśmiennymi"[34].

Kulturę czytelniczą należy więc w sobie rozwinąć, wykształcić pewne zachowania i nawyki w kontakcie z lekturą. Do najważniejszych elementów kultury czytelniczej zalicza się m.in. „systematyczny kontakt z książką i prasą, umiejętność doboru lektury i korzystania z informacji, odpowiednią metodę czytania, dążność do posiadania własnego księgozbioru oraz umiejętne spożytkowanie treści lektur"[35]. Amerykański pedagog Kelly Gallagher, propagując rozwój kultury czytelniczej, wymienia ponadto dziewięć korzyści, jakie przynosi czytanie:

[33] *Tamże*, s. 17-18.
[34] A. Więk, *Kształtowanie kultury czytelniczej*, s. 3.
[35] K. Wojciechowski, *Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych*, Wrocław 1986, s. 49.

1. Czytanie daję satysfakcję.
2. Czytanie rozwija dojrzałe słownictwo.
3. Dzięki czytaniu lepiej piszemy.
4. Czytanie jest trudne, a trudności są potrzebne.
5. Czytając, stajemy się mądrzejsi.
6. Czytanie przygotowuje do zaistnienia na rynku pracy.
7. Czytanie przynosi korzyści finansowe.
8. Czytanie otwiera drzwi do dalszej edukacji.
9. Czytanie broni nas przed uciskiem[36].

Niestety wielu badaczy przewiduje kryzys kultury czytelniczej. W związku z tym poszukuje się środków, które mogłyby zaradzić zaistniałej sytuacji. Według Aleksandry Więk kluczową rolę w kształtowaniu opisywanej kultury odgrywa inicjacja czytelnicza rozumiana jako „zespół działań wychowawczych, uświadomionych oraz spontanicznych, prowadzących do wytworzenia u wychowanka względnie autonomicznej potrzeby korzystania z dóbr kultury – w tym wypadku obcowania z literaturą"[37]. Zauważa się przede wszystkim potrzebę odpowiednio wczesnego rozpoczęcia inicjacji, a także uczestniczenia w niej dorosłych pośredników: rodziców, nauczycieli oraz bibliotekarzy[38]. Takie stanowisko zajmuje m.in. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (IFLA), o czym pisze Agnieszka Łobocka: „Wytyczne IFLA podkreślają, że pierwsze lata w rozwoju dziecka są najważniejsze także w rozwoju języka, a bycie użytkownikiem biblioteki to pierwsze doświadczenie społeczne, które wyzwala ciekawość i wyobraźnię. Szczególny związek, który się tworzy dzięki zabawkom edukacyjnym, puzzlom, książkom-zabawkom, wpływa na późniejszy, uprzywilejowany stosunek dziecka do książki. Miejsce bogate w książki jest kamieniem węgielnym w późniejszej nauce czytania, a następnie pisania. Poza tym wczesne pozytywne doświadczenie pozostawia na dalsze życie zainteresowanie czytaniem i jego nauką"[39].

[36] K. Gallagher, *Jak zachęcić do czytania? Minilekcje dla uczniów gimnazjum i liceum*, Gdańsk 2007, s. 35.

[37] A. Więk, *Kształtowanie kultury czytelniczej*, s. 3.

[38] *Tamże*, s. 1.

[39] A. Łobocka, *Biblioteki publiczne wobec potrzeb młodych odbiorców*, w: *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie*, Warszawa 2015, s. 93.

Przyczyn kryzysu czytelnictwa upatruje się również w rozwoju kultury audiowizualnej, która spowodowała zmianę zachowań komunikacyjnych[40]. Spostrzeżenia te odnoszą się zwłaszcza do osób młodych, nastawionych na szybkie uzyskanie konkretnych informacji. Jest to niewątpliwie wynik upowszechnienia Internetu i związanych z nim możliwości. Dlatego też należy spojrzeć inaczej na wszelkie teksty kultury, w tym również na książkę. Niezwykle ważne jest, by biblioteki wdrażały nowe technologie oraz uwzględniały specyficzne potrzeby czytelników doby cyfrowej. Ostatecznie przecież kultura czytelnicza „stanowi niepodważalną wartość w rozwoju i funkcjonowaniu społecznym jednostki"[41]. Ponadto w szerszym ujęciu mówi wiele o stanie czytelnictwa i funkcjonowaniu książki w społeczeństwie.

Rola bibliotek w rozwijaniu kultury czytelniczej i komunikacji

Biblioteki, mogące istotnie wpływać na rozwój kultury czytelniczej, już od czasów starożytnych postrzegano jako świątynie wiedzy oraz skarbnice informacji, które poprzez gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów przyczyniają się do wzrostu intelektualnego i cywilizacyjnego społeczeństwa. Nie można tu nie docenić bibliotek kościelnych, które w kulturze europejskiej odegrały znaczną rolę. O ich istnieniu wspomina się bowiem już w kontekście funkcjonowania pierwszych gmin chrześcijańskich Rzymu i Konstantynopola, początek funkcjonowania tych książnic datując na przełom II i III wieku. Były to instytucje bardzo zróżnicowane, zarówno jeśli chodzi o zasobność księgozbioru, jak i zasady funkcjonowania. Dość powiedzieć, że należały do nich zarówno małe biblioteki parafialne, jak i książnice katedralne, kapitulne, kolegiackie, klasztorne i seminaryjne, kolegiów i akademii zakonnych, ale także biblioteki uniwersytetów oraz instytutów katolickich, a nawet bogate biblioteki papieskie, gromadzące unikatowe cymelia cenne dla światowego

[40] A. Dymmel, S. Kotuła, A. Znajomski, *Kultura czytelnicza i informacyjna – teoria i praktyka. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2015, s. 15.

[41] A. Więk, *Kształtowanie kultury czytelniczej*, s. 1.

dziedzictwa kultury. Jak można przeczytać w jednym z dokumentów: „Biblioteki kościelne, w których są zachowane, a także udostępniane powstałe na przestrzeni wieków skarby kultury ludzkiej i chrześcijańskiej, stanowią niewyczerpane bogactwo wiedzy, w którym każda wspólnota, tak świecka, jak i duchowna, może odnaleźć wspomnienie swojej przeszłości. […] Kościół podejmuje się przechowywania w swoich bibliotekach wszystkiego co jest – dziś bardziej niż kiedykolwiek – nieodzowne dla rozwoju kultury, nie tylko w zakresie dotyczącym lepszej znajomości tradycji religijnej i kościelnej, ale także historii, sztuki i nauk właściwych tej kulturze, do której należymy i z której korzystamy. […] Kościół, ofiarowując wszystkim ludom, wśród których istnieje możliwość korzystania z jego bibliotek, i zapewniając konieczną ich obsługę, prosi społeczność świecką o współdziałanie w ocalaniu, konserwacji i ocenie swego przebogatego dziedzictwa”[42].

Obecnie działalność instytucji bibliotecznych znacznie wykracza poza przypisywane im dotychczas zadania. Współczesne biblioteki ewoluują, poszerzają ofertę oraz zmieniają charakter świadczonych usług, w wyniku czego przeobrażają się w lokalne ośrodki kultury. To instytucje wielowymiarowe o ogromnym potencjale i zasobie wartości. Biblioteki, podobnie jak książki, pełnią dziś wiele funkcji, m.in. edukacyjną, informacyjną, komunikacyjną czy rozrywkową. Często też angażują się w realizację zadań społecznych i kulturotwórczych, w tym również podejmowanych w celu promocji czytelnictwa oraz rozwijania kultury czytelniczej. W związku z tym rolę biblioteki można postrzegać w nieco węższym ujęciu tradycyjnym, jak też uwzględniającym innowacyjne formy świadczenia usług. Działalność bibliotek, zwłaszcza tych walczących o czytelnika, staje się coraz bardziej złożona i wieloaspektowa. Dlatego ważne jest uchwycenie tej roli w szerokim kontekście społecznym. Przede wszystkim należy zauważyć udział instytucji bibliotecznych w komunikacji społecznej. W związku z tym Zbigniew Żmigrodzki definiuje bibliotekę jako „określony i zorganizowany według właściwych sobie zasad system komunikacji społecznej”[43]. Wspominany system składa się z takich podstawowych elementów, jak:

[42] Papieska Komisja ds. Kościelnych Dóbr Kultury, *Biblioteki kościelne w misji Kościoła*, fides.org.pl/pdf/Papieska.pdf, 12.11.2020.

[43] *Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1998, s. 12.

– przygotowani zawodowo do jego obsługi ludzie,
– określone materiały biblioteczne,
– odpowiednio przygotowany lokal (pomieszczenie),
– racjonalna, służąca systemowi organizacja pracy,
– użytkownicy systemu – czytelnicy[44].

Zgodnie z tym zadaniem bibliotek jest m.in. pośredniczenie w procesie komunikacji publicznej, przede wszystkim piśmienniczej i elektronicznej[45]. Zjawisko to J. Wojciechowski nazywa mediacją biblioteczną, której celem jest umożliwienie użytkownikom dostępu do komunikacyjnej oferty kreatorów, nadawców i dostawców, tak by została spożytkowana przez odbiorców. Biblioteki od zawsze zajmowały się pośrednictwem, jednak wraz z wkroczeniem komunikacji elektronicznej w obszar działań bibliotecznych wiele się zmieniło. Oprócz tworzenia własnych kolekcji biblioteki muszą organizować dostęp do zasobów cudzych, co wiąże się z całym szeregiem czynności i zabiegów przygotowawczych: „Miał i ma miejsce wybór z ogólnej podaży tego, co jest przez bibliotekę kierowane do obiegu i transmitowane do konkretnych adresatów. To zaś oznacza, że musi również nastąpić waloryzacja, ocena i akceptacja części przekazów, jak też odrzucenie tego, co ma pozostać (w ogóle lub jednorazowo) poza ofertą. […] Sam wybór nie kończy postępowania przygotowawczego w mediacji. Wybrane przekazy, komunikaty, treści, informacje biblioteka musi jeszcze uporządkować – tworząc z nich autonomiczną strukturę, układ całkowicie nowy, więc taki, który poza biblioteką nigdzie nie istnieje. A to w tym celu, żeby wychwycić wszystkie możliwe relacje i ułatwić identyfikację treści, rozpoznanie zawartości, a zatem: wyszukanie tego, co właśnie potrzebne. Bez posortowania i wykreowania różnych struktur przedmiotowych (zagadnieniowych, dziedzinowych) oraz bez objaśniającego opisania (katalogi, indeksy, bibliografie, metadane) efektywne korzystanie z podaży byłoby mało prawdopodobne”[46].

Pośrednictwo bibliotek w komunikacji publicznej opiera się zatem m.in. na wyszukiwaniu, analizie i udostępnianiu informacji. Z tymi zadaniami łączy się ściśle kolejna funkcja instytucji bibliotecznych, która realizuje się w wizji biblioteki – centrum informacyjnego. Oprócz możliwości wypożyczania książek, płyt lub filmów biblioteka

[44] *Tamże*, s. 12.
[45] J. Wojciechowski, *Biblioteka w komunikacji publicznej*, Warszawa 2010, s. 70.
[46] *Tamże*, s. 71.

publiczna powinna zapewnić czytelnikom dostęp do szeroko rozumianej informacji. Jednak trzeba podkreślić, że nie mówi się w tym kontekście tylko o przekazach naukowych lub specjalistycznych. Do działań biblioteki publicznej w tej sferze należy również rozpowszechnianie informacji biznesowej (gospodarczej), europejskiej, lokalnej, publicznej oraz związanej z życiem codziennym[47]. Zakres tematyczny jest tutaj szeroki. Będą to zatem wiadomości dotyczące możliwości kształcenia, ofert pracy, lokalnych inicjatyw kulturalnych oraz informacje o działalności władz lokalnych czy obowiązujących przepisach prawnych[48].

Informacja, pomimo swojej niematerialnej postaci, jest dzisiaj pewnym rodzajem towaru, a biblioteki jako instytucje usługowe są nastawione na jej dystrybucję. Bez wątpienia kultura jest budowana na informacji będącej produktem ludzkiej myśli. Zwraca się przy tym uwagę na jej charakter kulturotwórczy: „Informacja jako obiekt tworzący czy raczej współtworzący kulturę jest zagadnieniem rzadko spotykanym w literaturze przedmiotu. Być może wynika to z oczywistości faktu, iż informacja spełnia wszystkie kryteria kulturotwórcze. […] Informacja od zawsze kształtowała świat i wyobrażenie o nim. Od zawsze, tzn. odkąd wykształciły się pierwsze kodony językowe pomiędzy poszczególnymi gatunkami zwierząt, a ostatecznie człowieka. Zachowania jednych wpływały na zachowania drugich, dawały poszczególnym jednostkom asumpt, sygnał do działania. Do działania, czyli do tworzenia. Na tworzeniu natomiast zasadza się kultura przez niektórych nazywana cywilizacją. Można by ten proces porównać do ciała, w którym żyły tłoczą informacje do najważniejszych tkanek organizmu; informacje złe, niszczycielskie deformują organizm i wypaczają jego naturalny obraz. Informacje dobre, tj. budujące i kreatywne, modelują go i nadają mu nowy, lepszy charakter. Stąd mowa o kulturotwórczej roli informacji”[49].

[47] S. Cisek, *Funkcje i role bibliotek naukowych i publicznych w społeczeństwie wiedzy*, researchgate.net/publication/259570218_Funkcje_i_role_bibliotek_naukowych_i_publicznych_w_spoleczenstwie_wiedzy, 28.09.2020.

[48] A. Baszko, *Funkcje bibliotek publicznych w kontekście potrzeb współczesnych użytkowników*, w: *Stagnacja czy kreacja? Biblioteka w procesie aktywizacji kulturalnej miasta*, red. A. Kraszewska, Poznań 2010, s. 50.

[49] D. Ziarkowski, *Informacja i jej rola w procesie kulturotwórczym*, „Elektroniczne Czasopismo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie”, 7 (2015), s. 1-2.

Rola bibliotek w integrowaniu społeczności lokalnych

Miejscem przechowywania ludzkiej myśli stała się od czasów starożytnych właśnie książnica. Chociażby z tego względu można z góry powiedzieć, że instytucja biblioteczna spełnia funkcję kulturotwórczą. Jednak zakres jej działań w tym kontekście jest znacznie szerszy. Candy Hillenbrand, zajmująca się bibliotekami w wymiarze kulturotwórczym i społecznym, wyróżnia ich następujące funkcje, mogące stanowić zarazem wskaźnik kapitału społecznego:

– biblioteki jako miejsca bezpieczne i spokojne,
– biblioteki jako miejsca spotkań,
– biblioteki jako miejsca, w których można spokojnie porozmawiać ze znajomymi,
– biblioteki jako miejsca, w których można poznać nowych ludzi i przyjaźnie porozmawiać z kimś nieznajomym,
– biblioteki jako miejsca, w których można porozmawiać z kompetentnym personelem,
– biblioteki jako miejsca, w których w otoczeniu innych ludzi można spędzić czas w ciszy[50].

Z kolei Svanhild Aabø, Ragnar Audunson i Vårheim Andreas wyszczególnili następujące funkcje nowoczesnej biblioteki:

– biblioteka jako plac, agora,
– biblioteka jako miejsce spotkań z innymi,
– biblioteka jako sfera publiczna,
– biblioteka jako miejsce spędzania czasu ze znajomymi,
– biblioteka jako metamiejsce spotkań – miejsce, w którym ludzie umawiają się, by spotkać się gdzie indziej, czyli miejsce zbiórki,
– biblioteka jako miejsce spotkań wirtualnych[51].

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na fakt, że biblioteka jest przestrzenią, w której spotykają się ludzie. Dochodzi pomiędzy nimi do interakcji, wymiany poglądów oraz podejmowania wspólnych inicjatyw. W instytucjach bibliotecznych zachodzą więc procesy komunikacji społecznej również pośród konkretnych jednostek – czytelni-

[50] C. Hillenbrand, *A Place for All: Social Capital at the Mount Barker Community Library, South Australia*, „Australasian Public Libraries and Information Services", 2 (2005), s. 41-60.

[51] S. Aabø, R. Audunson, A. Vårheim, *How Do Public Libraries Function as Meeting Places?*, „Library and Information Science Research", 1 (2010), s. 16-26.

ków. Użytkownicy bibliotek stanowią wspólnotę, tworzy się między nimi więź, która jest szczególnie istotna w budowaniu, rozwijaniu i propagowaniu kultury lokalnej i narodowej. Kulturotwórczy charakter instytucji bibliotecznej wynika więc również z jej funkcji społecznej, której znaczenie podkreślają autorki Małgorzata Siadaczka i Marzena Szafińska-Chadała: „Poza podstawową funkcją biblioteczno-informacyjną biblioteki coraz częściej zaspokajają potrzeby kulturalne oraz kreują otwarte przestrzenie społeczne, w których znajdują się miejsca komunikacji międzyludzkiej. […] Jeśli biblioteki chcą wzmocnić swoją rolę i znaczenie, muszą ewoluować, tak by funkcjonowały nie tylko jako miejsce na materiały, lecz dla ludzi. To właśnie społeczna funkcja «information commons» – przestrzeni do indywidualnej i wspólnej pracy oraz aktywności towarzyskiej i społecznej, a także oferowanie publikacji niedostępnych online – pozwoli bibliotekom przetrwać”[52].

Wynika stąd, że wspominany wielokrotnie udział bibliotek w komunikacji jest zarazem sposobem integracji danej społeczności. Instytucja biblioteczna może stanowić spoiwo łączące członków środowiska lokalnego, ponieważ jest dogodnym miejscem wymiany myśli i poglądów, nawiązywania relacji oraz zaspokajania potrzeby kontaktów towarzyskich. Z tego względu biblioteki publiczne koncentrują działalność na określonym obszarze, pośród miejscowej społeczności, co przynajmniej w jakimś stopniu pozwala skonkretyzować potrzeby danego środowiska[53]. Instytucja biblioteczna ma więc charakter środowiskowy, o czym w następujący sposób pisze J. Wojciechowski: „W działaniu prointegracyjnym przejawia się środowiskowy charakter biblioteki. Funkcjonuje bowiem w środowisku właśnie, świadczy usługi dla środowiska i nawiązuje ścisłe relacje ze środowiskiem – od bardzo ogólnych po bliskie oraz najbliższe […]. Niezależnie od przypisania do różnych, zewnętrznych struktur organizacyjnych biblioteka zapewnia dostęp do komunikacji publicznej oraz aranżuje ofertę programową na miejscu, dla członków swojego otoczenia środowiskowego, przyczyniając się też do poprawy wewnątrzśrodowiskowych

[52] M. Siadaczka, M. Szafińska-Chadała, *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze jako „trzecie miejsce”*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze”, 6 (2014), s. 77.

[53] A. Baszko, *Funkcje bibliotek publicznych*, s. 34.

relacji, jest więc jednoznacznie instytucją przede wszystkim wspólnotową. […] Bo każda biblioteka ma charakter środowiskowy, niezależnie nawet od tego, w jakim stopniu realizuje funkcję integracyjną. Jest w nim «zanurzona», pozostaje w bliskich relacjach, funkcjonuje na rzecz i dla bezpośredniego środowiska z pełnym rejestrem swoich powinności, nie tylko prointegracyjnych, oraz rozpowszechnia informacje o tym środowisku”[54].

Jednakże trzeba pamiętać, że społeczność lokalna stanowi różnorodne zbiorowisko, wśród którego znajdują się użytkownicy o odmiennych wymaganiach i potrzebach. W obrębie publicznej instytucji bibliotecznej spotykają się nierzadko ludzie w różnym wieku, o rozmaitych zainteresowaniach, którzy być może poza biblioteką nie mieliby okazji, by zbudować między sobą jakiekolwiek relacje. Mediacyjny charakter instytucji bibliotecznych polega więc również na scalaniu społeczeństwa już na poziomie lokalnym. W tym aspekcie biblioteki odegrały szczególną rolę podczas przemian ustrojowych w Polsce: „Po roku 1989 polskie biblioteki publiczne zostały włączone w dwa ważne procesy transformacji: w budowę społeczeństwa demokratycznego na szczeblu społeczności lokalnych i w kształtowanie polskiego społeczeństwa informacyjnego ze wszystkimi skutkami przeobrażeń kulturowych o fundamentalnym znaczeniu. Zmienność historyczna roli i miejsca większości instytucji oświatowych, społecznych i gospodarczych wymusiła również na wszystkich książnicach publicznych konieczność dostosowania zadań, oferty usług informacyjnych i form działalności edukacyjno-kulturalnych nakierowanych na inne oczekiwania użytkowników, niż miało to miejsce przed trzydziestu czy nawet dwudziestu laty. Niepostrzeżenie biblioteki publiczne na szczeblu społeczności lokalnych włączyły się w budowę społeczeństwa demokratycznego poprzez zmianę form i oferty usług adresowanych głównie do członków określonej społeczności”[55].

Niemniej jednak zadania bibliotek publicznych w omawianym zakresie są nadal aktualne. Dzieje się tak również ze względu na postępujący rozwój cyfryzacji i medializacji, z którymi wiążą się zagro-

[54] J. Wojciechowski, *Biblioteka w komunikacji publicznej*, s. 182-183.

[55] M. Walczak, *Rola polskich bibliotek publicznych w społecznościach lokalnych na miarę oczekiwań społecznych początku XXI wieku*, w: *Rola bibliotek w lokalnej przestrzeni informacyjnej, edukacyjnej i kulturalnej*, red. E. Poniedziałek, Poznań – Kalisz – Konin 2009, s. 6.

żenia i niebezpieczeństwa dla środowisk lokalnych, chociaż umożliwiają one stały, zdalny kontakt poszczególnych jednostek za pośrednictwem Internetu i telefonii komórkowej. W społeczeństwach informacyjnych istnieje silne poczucie przynależności do wspólnoty globalnej, natomiast może tym samym zanikać świadomość tożsamości rdzennej, regionalnej. Warto w tym kontekście przytoczyć słowa Mariana Walczaka, który ujmuje problem następująco: „Internet wygenerował globalne usługi. Do takich należą przede wszystkim: poczta elektroniczna, handel elektroniczny, telefonia komórkowa tak zwanej trzeciej generacji, pozwalająca na aktywne przesyłanie obrazu i dźwięku. Masowość tych mediów rodzi jednakże zagrożenie związane z brakiem umiejętności odróżniania wiadomości istotnych od mniej ważnych, mimo że stwarza nieograniczoną nieomal możliwość kontaktów z ludźmi w bardzo odległych miejscach. Rodzi się swoisty socjologiczny paradoks, polegający na tym, iż człowiek może więcej wiedzieć o tym, co dzieje się w odległych zakątkach globu ziemskiego, ale nie jest świadomy wydarzeń w najbliższym otoczeniu. Bezpośrednie kontakty międzyludzkie w globalnym społeczeństwie informacyjnym są zastępowane coraz częściej kontaktami za pomocą poczty elektronicznej. Pogłębia się w ten sposób samotność człowieka, która prowadzi do alienacji jednostki ludzkiej. Zjawisko to generuje nowe postawy i zachowania autoteliczne pozostające nie bez wpływu na ludzkie myślenie i przeżywanie oraz wybory życiowe, zawodowe, rodzinne”[56].

Nasuwa się zatem wniosek, że potrzeba przebywania z drugim człowiekiem w rzeczywistości jest coraz mniejsza. Właśnie dlatego angażowanie członków społeczności lokalnych do podejmowania wspólnych działań i inicjatyw, a także udostępnianie przestrzeni, w której po prostu można spędzić ze sobą czas, jest dziś niezwykle istotne. Instytucje biblioteczne chętnie korzystają z możliwości, jakie oferują nowoczesne technologie, jednocześnie zachęcając do nawiązywania kontaktów poza sferą wirtualną. Celem podtrzymania społecznych więzi biblioteki publiczne podejmują się przedsię-

[56] M. Walczak, *Fundamentalne zmiany kulturowe w wyniku medializacji wszystkich obszarów życia społeczno-gospodarczego i jednostkowego*, „Forum Bibliotek Medycznych”, 1 (2012), s. 65-66.

wzięć, do których oprócz większych eventów takich jak festyny czy imprezy rodzinne zaliczają się np. przestrzenie twórcze, czyli tzw. *makerspace*[57]. Są to strefy kreatywne, w których użytkownicy instytucji bibliotecznych mogą wspólnie spędzić czas upływający na rozmaitych czynnościach i zadaniach kulturalnych, artystycznych lub naukowych. Oprócz miejsc przeznaczonych na takie aktywności jak majsterkowanie lub szydełkowanie biblioteki organizują także przestrzenie, w których narzędziami pracy są zaawansowane technologie, np. drukarki 3D[58].

Biblioteki są więc dziś domami kultury, świetlicami oraz galeriami. To miejsca spotkań autorskich, lekcji bibliotecznych, wystaw. Co więcej, taką pozycję biblioteki nakreśla Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw, która obowiązuje od stycznia 2012 roku. W świetle tego zapisu istnieje możliwość łączenia bibliotek publicznych z instytucjami kultury nie będącymi bibliotekami. Natomiast sama biblioteka publiczna może stanowić samodzielną instytucję kultury lub wejść w skład innej instytucji kultury[59]. Małgorzata Pietrzak przewiduje natomiast, że „szczególna rola w realizacji zadań kulturotwórczych i edukacyjnych przypadnie tym bibliotekom, które istnieć będą w symbiozie z innymi instytucjami (centrum kultury, muzeum). Tym samym biblioteka będzie realizować także zadania i cele nakreślone przez macierzystą instytucję kultury"[60].

Jeszcze inni badacze wskazują, że biblioteka jako taka z założenia jest już sama w sobie instytucją kultury. Niezależnie od przyjętego punktu widzenia trzeba podkreślić, że biblioteki niewątpliwie wspie-

[57] A. Koszowska, *Co to jest makerspace i jak zorganizować to w bibliotece?*, docplayer.pl/105866452-Co-to-jest-makerspace-i-jak-zorganizowac-to-w-bibliotece.html, 02.05.2020.

[58] M. Wojciechowska, *Rozwój oferty usługowej bibliotek i usługi kreatywne jako próba zwiększania konkurencyjności. Przykład makerspace*, w: *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*, red. M. Wojciechowska, M. Cyrklaff-Gorczyca, Warszawa 2019, s. 259.

[59] Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2011, nr 207, poz. 1230, isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20112071230, 25.06.2021.

[60] M. Pietrzak, *Żywe słowo w bibliotece – przestrzeń kultury, edukacji, informacji*, w: *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej*, s. 52.

rają rozwój ogólnokulturalny. Przede wszystkim instytucje biblioteczne propagują oraz umacniają kształtowanie kultury czytelniczej poszczególnych jednostek, jak i – w szerszym ujęciu – konkretnych grup społeczności. Należy też stwierdzić, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą także zachowaniu dziedzictwa kulturowego. Zadaniem bibliotek jest więc wkład w ogólnokulturalny i społeczny rozwój środowiska oraz wspieranie jego tożsamości kulturowej, a także regionalnej. Formą realizacji tych zobowiązań wśród miejscowej ludności staje się np. tworzenie wystaw poświęconych regionowi i wydawnictwom regionalnym, organizowanie spotkań autorskich z przedstawicielami regionu, wydawanie lokalnej prasy (gazetki bibliotecznej lub gazety gminnej), wspieranie szkół w organizacji lekcji oraz konkursów poświęconych regionowi[61]. W niektórych krajach biblioteki pełnią również funkcję ośrodków życia lokalnego, o czym pisze Agnieszka Baszko: „Ambicją biblioteki publicznej w Holandii jest, by była ona postrzegana jako centrum życia lokalnego. Jako miejsce, do którego ludzie niezależnie od wieku, wykształcenia, pozycji społecznej itd. przychodzą często i chętnie, nie tylko po to, by wypożyczyć książkę czy uzyskać potrzebną informację, ale także wtedy, gdy chcą jedynie w miłej atmosferze i otoczeniu przeczytać gazetę, wypić kawę czy spotkać się ze znajomymi, zostawiając dziecko w przybibliotecznej sali zabaw”[62].

Tym samym biblioteka publiczna staje się nierzadko lokalnym centrum kultury, którego celem jest wzbogacenie kulturalne społeczności dzięki różnorodnych propozycji i równym dostępie do dóbr kultury. Ośrodki te łączą ofertę wielu innych instytucji, w wyniku czego czytelnik ma możliwość poszerzenia wiedzy w wielu obszarach kultury, np. malarstwa, muzyki, pisarstwa itd. Co więcej, biblioteki coraz częściej zajmują się organizacją spotkań oraz imprez tematycznych, które pozwalają na aktywny udział uczestników nie tylko w poznawaniu i zgłębianiu kultury, ale także jej tworzeniu. Instytucje biblioteczne uczestniczą więc w popularyzacji wszystkich najważniejszych dziedzin kultury.

[61] M. Śmiecińska, *Wystawa formą promocji informacji o regionie*, „Bliżej Biblioteki”, 2 (2014), s. 5.

[62] A. Baszko, *Funkcje bibliotek publicznych*, s. 52.

Ściśle powiązana z kulturotwórczą i społeczną rolą bibliotek jest ich funkcja edukacyjna. Właściwie wszystkie wymieniane dotychczas zadania instytucji bibliotecznych wzajemnie się warunkują i dopełniają. Podobnie jest z funkcją edukacyjną, która – co warto zaznaczyć – stanowi domenę nie tylko bibliotek naukowych czy szkolnych. Biblioteki publiczne także mają swój udział w kształtowaniu postaw czytelniczych, jak również w samej inicjacji czytelniczej. Instytucje te stanowią nierzadko alternatywę dla placówek systemu oświatowego. Uzupełniają i utrwalają niejako umiejętności zdobyte w szkołach, rozwijają naukowe zainteresowania, jednocześnie oferują dogodne miejsce zgłębiania wiedzy. Jak zauważa Władysław Michnal: „Aktualizacja wiedzy ogólnej i zawodowej, podnoszenie kwalifikacji, przyuczanie do nowych zawodów, nauka języków obcych – to problemy dzisiaj niezwykle aktualne. Nie ma innej instytucji w Polsce, powszechnie dostępnej, która mogłaby bezpłatnie zapewnić lekturę dla tych form kształcenia i samokształcenia”[63].

Pożądane w bibliotekach publicznych są także inicjatywy związane z edukacją medialną, które powinny towarzyszyć „lekcjom bibliotecznym, instruktażom korzystania z elektronicznych katalogów i kartotek, korzystania z internetowych połączeń z bazami bibliograficznymi innych książnic”[64]. Jednakże sama oferta nowych usług bibliotecznych (tj. zamawianie książek przez Internet, tworzenie mediatek, telefoniczne i e-mailowe kontakty z czytelnikami) jest już poniekąd edukacją medialną[65].

Oprócz wymienionych w kontekście kulturotwórczym i społecznym ról oraz funkcji bibliotek za Wojciechowskim można by wskazać również inne, tj. intelektualną, rozrywkową, substytucyjną, estetyczną[66]. Wszystkie te zadania nawzajem się uzupełniają i przenikają, tworząc obraz instytucji bibliotecznej na miarę oczekiwań współczesnych czytelników.

---

[63] W. Michnal, *Polskie biblioteki publiczne w służbie społeczeństwa*, w: *Biblioteka w społeczności lokalnej. Materiały z sympozjum*, red. S. Krzywicki, J. Pasztelaniec-Jarzyńska, Warszawa 1993, s. 33-34.

[64] A. Baszko, *Funkcje bibliotek publicznych*, s. 49.

[65] *Tamże*, s. 49.

[66] J. Wojciechowski, *Uwagi o typologii bibliotek*, „Biblioteka”, 5 (2001), s. 111.

Rzecz jasna, trudno jest w tej chwili wyrokować, jakie miejsce w systemie kultury i edukacji będą za kilkadziesiąt lat zajmować biblioteki. Istnieje wiele zagrożeń dla ich dalszego rozwoju, a nawet bytu. Wydaje się jednak, że w dzisiejszym społeczeństwie cyfrowym nie ma drugiej podobnej instytucji, która by mogła w pełni przejąć ich zadania. Różnorodność oferty bibliotek nastawiona nie tylko na edukację i informację sprawia, że zwiększają one szanse integracji społecznej i kulturowej różnych grup mieszkańców, zarówno tych świetnie wykształconych i sytuowanych, jak i tych, którzy zmagają się z wykluczeniem społecznym, a nawet problemami bytowymi. Niewątpliwie nie do przeceniania jest fakt, że współczesne biblioteki traktowane są w odbiorze społecznym miejsca należące do najbezpieczniejszych, budzących zaufanie wśród różnych grup społecznych.

Bibliografia

Aabø S., Audunson R., Vårheim A., *How Do Public Libraries Function as Meeting Places?*, „Library and Information Science Research", 1 (2010), s. 16-26.

Baszko A., *Funkcje bibliotek publicznych w kontekście potrzeb współczesnych użytkowników*, w: *Stagnacja czy kreacja? Biblioteka w procesie aktywizacji kulturalnej miasta*, red. A. Kraszewska, Poznań 2010, s. 34-52.

Bibliotekarstwo, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1998.

Bourdieu P., Passeron J.C., *Reproduction in Education, Society and Culture*, London 1970.

Cisek S., *Funkcje i role bibliotek naukowych i publicznych w społeczeństwie wiedzy*, researchgate.net/publication/259570218_Funkcje_i_role_bibliotek_naukowych_i_publicznych_w_spoleczenstwie_wiedzy, 28.09.2020.

Czerwiński M., *Kultura i jej badanie*, Wrocław 1971.

Dymmel A., Kotuła S., Znajomski A., *Kultura czytelnicza i informacyjna – teoria i praktyka. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2015.

Gallagher K., *Jak zachęcić do czytania? Minilekcje dla uczniów gimnazjum i liceum*, Gdańsk 2007.

Hillenbrand C., *A Place for All: Social Capital at the Mount Barker Community Library, South Australia*, „Australasian Public Libraries and Information Services", 2 (2005), s. 41-60.

Jamka B., *Czynnik ludzki we współczesnym przedsiębiorstwie: zasób czy kapitał?*, Warszawa 2011.

Kisilowska M., *Kompetencje informacyjne jako kompetencje kulturowe*, w: *Kultura książki i informacji. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Elżbiecie Gondek*, red. A. Pulikowski, Katowice 2017, s. 327-339.

Klonowski J., *Doskonalenie umiejętności interpersonalnych bibliotekarzy: pierwszy kontakt z klientem*, „Bibliotekarz", 1 (2004), s. 8-12.

Kłoskowska A., *Społeczne ramy kultury*, Warszawa 1972.

Konopacki J., *UŁ komentuje: dlaczego nasz mózg lubi czytanie?*, biuroprasowe-uni-lodz.prowly.com/29024-ul-komentuje-dlaczego-nasz-mozg-lubi-czytanie, 10.07.2020.

Koszowska A., *Co to jest makerspace i jak zorganizować to w bibliotece?*, docplayer.pl/105866452-Co-to-jest-makerspace-i-jak-zorganizowac-to-w-bibliotece.html, 02.05.2020.

Kultura, w: *Encyklopedia PWN*, encyklopedia.pwn.pl/haslo/kultura;3928887.html, 01.09.2019.

Lepalczyk I., *Pedagogika biblioteczna Heleny Radlińskiej*, Łódź 1974.

Łobocka A., *Biblioteki publiczne wobec potrzeb młodych odbiorców*, w: *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2015, s. 92-101.

Markowski M., Burzyńska A., *Teorie literatury XX wieku*, Kraków 2006.

Michnal W., *Polskie biblioteki publiczne w służbie społeczeństwa*, w: *Biblioteka w społeczności lokalnej. Materiały z sympozjum*, red. S. Krzywicki, J. Pasztelaniec-Jarzyńska, Warszawa 1993, s. 27-35.

Papieska Komisja ds. Kościelnych Dóbr Kultury, *Biblioteki kościelne w misji Kościoła*, fides.org.pl/pdf/Papieska.pdf, 12.11.2020.

Pietrzak M., *Żywe słowo w bibliotece – przestrzeń kultury, edukacji, informacji*, w: *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Funkcje i wyzwania w XXI wieku*, red. S. Skórka, E. Piotrowska, Kraków 2013, s. 48-52.

Siadaczka M., Szafińska-Chadała M., *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze jako „trzecie miejsce"*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze", 6 (2014), s. 77-86.

Śmiecińska M., *Wystawa formą promocji informacji o regionie*, „Bliżej Biblioteki", 2 (2014), s. 5-7.

Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2012.

Tatarkiewicz W., *Parerga*, Warszawa 1978.

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2011, nr 207, poz. 1230, isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20112071230, 25.06.2021.

Wajda A., *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Bydgoszcz 1979.

Walczak M., *Fundamentalne zmiany kulturowe w wyniku medializacji wszystkich obszarów życia społeczno-gospodarczego i jednostkowego*, „Forum Bibliotek Medycznych", 1 (2012), s. 58-79.
Walczak M., *Rola polskich bibliotek publicznych w społecznościach lokalnych na miarę oczekiwań społecznych początku XXI wieku*, w: *Rola bibliotek w lokalnej przestrzeni informacyjnej, edukacyjnej i kulturalnej*, red. E. Poniedziałek, Poznań – Kalisz – Konin 2009, s. 6.
Więk A., *Kształtowanie kultury czytelniczej: rola biblioteki*, „Elektroniczne Czasopismo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie", 10 (2016), s. 1-13.
Wojciechowska M., *Rozwój oferty usługowej bibliotek i usługi kreatywne jako próba zwiększania konkurencyjności. Przykład makerspace*, w: *Mobilnie, interaktywnie, kompetentni. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*, red. M. Wojciechowska, M. Cyrklaff-Gorczyca, Warszawa 2019, s. 257-274.
Wojciechowski J., *Biblioteka w komunikacji publicznej*, Warszawa 2010.
Wojciechowski J., *Czytelnictwo*, Kraków 2000.
Wojciechowski J., *Uwagi o typologii bibliotek*, „Biblioteka", 5 (2001), s. 109-122.
Wojciechowski K., *Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych*, Wrocław 1986.
Ziarkowski D., *Informacja i jej rola w procesie kulturotwórczym*, „Elektroniczne Czasopismo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie", 7 (2015), s. 1-6.

Streszczenie

W artykule przedstawiono zagadnienie czytelnictwa jako zjawiska wpisującego się w mechanizmy społeczno-kulturowe. Zwrócono uwagę zarówno na indywidualny kontakt z kulturą, jak i jej odbiór w powiązaniu z interakcjami społecznymi. Podkreślono rolę biblioteki w popularyzowaniu kultury, ale także jej zadania edukacyjne i społeczne. Podczas gdy w tradycyjnym ujęciu biblioteka miała być skoncentrowana na świadczeniu usług informacyjnych oraz zapewnianiu dostępu do literatury, to najnowsze rozwiązania pokazują, że większe korzyści można osiągnąć dzięki poszerzeniu jej funkcji, zwłaszcza gdy dostęp do źródeł w coraz większym stopniu zapewniają bazy elektroniczne. Dlatego wydaje się, że biblioteki powinny poza tradycyjną działalnością realizować programy nastawione na aktywizację kulturalną i integrację społeczną, wspierające rozwój kapitału kulturowego oraz społecznego.

Słowa kluczowe

czytelnictwo, społeczna rola bibliotek, kapitał kulturowy, kultura czytelnicza

READING IN THE CONTEXT OF ANALYSES AND DISCUSSIONS ON CULTURAL CAPITAL AND THE SOCIAL ROLE OF LIBRARIES

Summary

The article presents the issue of reading as a phenomenon inscribed in socio-cultural mechanisms. Attention was paid to both individual contacts with culture and its reception in connection with social interactions. The role of the library in the promotion of culture, but also its educational and social tasks have been emphasised. While the traditional view of the library was focused on providing information services and access to literature, the latest solutions show that greater benefits can be achieved by expanding its functions, especially when access to sources is increasingly provided via electronic databases. Therefore, it seems that libraries, apart from their traditional activities, should implement programmes aimed at cultural activation and social integration, supporting the development of cultural and social capital.

Keywords
reading, social role of libraries, cultural capital, reading culture

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 177-200
ISSN 1426-3777

Magdalena Florianowicz, Monika Zielonka[1]

PUBLIKACJE WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO DIECEZJI KOSZALIŃSKO-KOŁOBRZESKIEJ W KOSZALINIE

Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie w latach 2015-2020 wydała dziewięć pozycji książkowych, m.in. pod redakcją ks. dr. Tadeusza Ceynowy, dr. Krystyny Krawiec-Złotkowskiej, Poli Pauby i ks. prof. dr. hab. Edwarda Sienkiewicza, upamiętniających historyczne wydarzenia i osoby diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej oraz uroczystości diecezjalne. Materiały pozyskane do publikacji pochodzą z archiwów prywatnych, kościelnych i konferencyjnych[2].

Pierwszą publikacją jest trzeci tom „Rocznika Skrzatuskiego", który ukazał się we wrześniu 2015 roku. Czasopismo to oprócz artykułów z biblistyki, duchowości, historii sztuki czy historii Kościoła zajmuje się tematyką regionalną i dotyczącą bezpośrednio historii Skrzatusza. Stałymi działami w periodyku oprócz *Artykułów* są *Miscellanea*, *Recenzje i sprawozdania* prezentujące artykuły o regionie, sprawozdania z wydarzeń religijno-kulturalnych w diecezji, a także homilie hierarchów kościelnych wygłoszone podczas odpustu diecezjalnego i spotkania dla młodych. Ostatnim działem są *Aneksy*. W każdym tomie periodyku zamieszcza się kalendarium ważniej-

[1] Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej w Koszalinie.

[2] Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, *Polecamy nowości*, bibliotekawsd.koszalin.opoka.org.pl/polecamy.html, 16.03.2021.

szych wydarzeń związanych ze Skrzatuszem. W tomie trzecim podjęto tematykę związaną z duchowością młodzieży przybywającej do Skrzatusza na Diecezjalne Spotkania Młodych[3], a także przedstawiono treści i przesłanie tych spotkań, próbując jednocześnie odpowiedzieć na pytanie, czy forma skrzatuskich spotkań dla młodzieży odpowiada kulturowym i pastoralnym wyzwaniom współczesnego świata[4]. Na uwagę zasługują też artykuły dotyczące kazań wygłaszanych w Skrzatuszu. Pierwszy, autorstwa ks. Jarosława Wąsowicza SDB, dotyczy przepowiadania z lat osiemdziesiątych XX wieku[5], drugi, którego autorem jest biskup pomocniczy diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, Krzysztof Zadarko, omawia dziewiętnastowieczne kazania przechowywane w zasobie Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej (ADKK)[6]. W dziale *Recenzje i sprawozdania* znalazły się recenzje dotyczące publikacji *Inwentarz archiwalny. Materiały archiwalne przekazane przez diecezję gorzowską nowo erygowanej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej z lat 1945-1972*[7] oraz czasopisma „Johannesbote. Rundbrief des Heimatwerkes der Katholiken aus der Freien Prälatur Schneidemühl (Grenzmark Posen Westpreußen)". Omówiono zawartość numeru 66 z 2014 roku tego periodyku. Sprawozdania przedstawili: Edwin Klessa[8], Alicja Kuczkowska[9] i ks. Jarosław Wąsowicz SDB[10]. Numer zamykają *Aneksy*, w których opublikowano homilie biskupa diecezjalnego Edwarda Dajczaka oraz fotografie najważniejszych wydarzeń odnotowanych w Skrzatuszu w roku 2014.

[3] R. Szauer, *Rola i miejsce duchowości wśród uczestników Diecezjalnego Spotkania Młodych w Skrzatuszu*, „Rocznik Skrzatuski" (dalej: RS), 3 (2015), s. 41-56.

[4] W. Wójtowicz, *Skrzatuskie spotkania młodzieży wobec kulturowych i pastoralnych wyzwań współczesnego świata młodych*, RS 3 (2015), s. 57-74.

[5] J. Wąsowicz, *Kult NMP Wspomożycielki Wiernych i św. Jana Bosko w przepowiadaniu słowa Bożego w sanktuarium w Skrzatuszu w latach 80. XX w.*, RS 3 (2015), s. 75-93.

[6] K. Zadarko, *Kazania z archiwum w Skrzatuszu*, RS 3 (2015), s. 95-108.

[7] T. Ceynowa, *Inwentarz archiwalny. Materiały archiwalne przekazane przez diecezję gorzowską nowo erygowanej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej z lat 1945-1972*, Koszalin 2014.

[8] E. Klessa, *XXXII Tydzień Kultury Chrześcijańskiej w Trzciance 19-26.04.2015 r.*, RS 3 (2015), s. 167-169.

[9] A. Kuczkowska, *XVII Dni Kultury Chrześcijańskiej w Wałczu*, RS 3 (2015), s. 169-171.

[10] J. Wąsowicz, *Sprawozdanie z drugiej edycji cyklu wykładów „Kościelne dzieje Piły"* (*Piła, 16 września 2014 r. – 10 czerwca 2015 r.*), RS 3 (2015), s. 172-176.

Fot. 1. Okładka trzeciego tomu „Rocznika Skrzatuskiego"

Kolejną publikacją jest czwarty tom „Rocznika Skrzatuskiego", który ukazał się we wrześniu 2016 roku. Tematyka pierwszych trzech artykułów porusza temat miłosierdzia Bożego. Terminologię związaną pojęciem miłosierdzia w Nowym Testamencie omówił ks. Tomasz Tomaszewski[11], o Maryi zaś jako Matce Bożego miłosierdzia pisał ks. Edward Sienkiewicz[12]. Artykuł dotyczący miłosierdzia Bożego w duszpasterstwie parafialnym w Skrzatuszu

[11] T. Tomaszewski, *Nowotestamentalne miłosierdzie na język polski tłumaczone*, RS 4 (2016), s. 13-29.

[12] E. Sienkiewicz, *Matka Jezusa – Matką Bożego miłosierdzia*, RS 4 (2016), s. 31-50.

autorstwa ks. Piotra Szczepaniuka opisuje trzy wybrane przez autora dziedziny formacji duszpasterskiej: rekolekcje parafialne, misje parafialne oraz walkę z nałogami[13]. Rolę, jaką odegrali salezjanie w skrzatuskim sanktuarium w latach 1947-2001, przedstawił ks. Jarosław Wąsowicz SDB. Salezjanie istotnie przyczynili się do rozwoju kultu Matki Boskiej Skrzatuskiej poprzez zaangażowanie duszpastersko-wychowawcze skierowane do młodych, jednocześnie prowadząc duszpasterstwo tradycyjne w parafii. Bp Krzysztof Zadarko omówił wspomnienia z pielgrzymek niemieckich katolików z Wolnej Prałatury Pilskiej do sanktuarium w Skrzatuszu w latach 1983-1999, publikowane w czasopiśmie „Johannesbote"[14]. Nie brak w nich nacechowanych emocjami osobistych wątków osób, które dzięki pielgrzymkom starały się zrozumieć losy swoich krewnych i przodków. Pierwsza pielgrzymka odbyła się w 1983 roku, a jej organizatorem był ks. Wolfgang Klemp, który nadał jej religijny charakter, zadbawszy o to, żeby nie był to wyjazd turystyczny. Kult Matki Bożej Bolesnej ze Skrzatusza odegrał ważną rolę w formacji przybywających tu katolików.

W zakrystii skrzatuskiego kościoła znajduje się siedem portretów trumiennych z XVII wieku, jest to największy taki zbiór w północnej Wielkopolsce. Opracowanie na ich temat zamieścił Marek Fijałkowski[15]. Tylko dwie osoby z portretów można było zidentyfikować z całą pewnością (Ludwik Wejher i Jerzy Klejna). Artykuł o rodzie Klejnów ze wsi Wiesiółka koło Skrzatusza napisał Piotr Klejna-Wendt, potomek opisywanej rodziny[16]. O związkach rodu ze Skrzatuszem może świadczyć chociażby fakt zadedykowania swojej *Kroniki*[17] przez ks. Andrzeja Delerdta „Dla WJMł. Pani de Kleynow

[13] P. Szczepaniuk, *Miłosierdzie Boże w parafialnym duszpasterstwie skrzatuskim*, RS 4 (2016), s. 51-66.

[14] K. Zadarko, *„In die alte Heimat" – o pielgrzymowaniu niemieckich katolików do byłej Wolnej Prałatury Pilskiej w relacjach „Johannesbote"* (*cz. II*), RS 4 (2016), s. 79-104. Pierwsza część artykułu ukazała się w RS 2 (2014).

[15] M. Fijałkowski, *Portrety trumienne w kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Skrzatuszu*, RS 4 (2016), s. 105-122.

[16] P. Klejna-Wendt, *Z dziejów wielkopolskiej linii rodu Klejna z Wiesiółki*, RS 4 (2016), s. 125-139.

[17] A. Delerdt, *Historya Obrazu Najść. Maryi Panny Bolesney w kościele Skrzetuskim cudami słynącej, 1777 r.* [mps], Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, Akta Kurii Gorzowskiej 1945-1972, Parafia Rzymsko-Katolicka w Skrzatuszu, s. 1-15.

Szwandrowej dobrodziki moiey w Wiesiółce" (chodzi o Annę z Klejnów). Opracowanie na temat witraży z kościoła pw. św. Antoniego Padewskiego w Osiekach zaprezentowała historyk sztuki Krystyna Rypniewska[18]. Witraże z osieckiego kościoła wykonano w różnych okresach historycznych. Najstarszy witraż pochodzi z 1600 roku. Treść artykułu powstała na podstawie badań prowadzonych w ramach projektu „Witrażownictwo Pomorza Zachodniego / Hinterpommern".

Stałym elementem w roczniku jest kalendarium wydarzeń z sanktuarium w Skrzatuszu, opracowane przez ks. Tadeusza Ceynowę. W omawianym numerze obejmuje ono rok 2015. W recenzji ks. Jarosław Wąsowicz SDB omawia *Leksykon zakonów i instytutów życia konsekrowanego w Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej* wydany pod red. ks. Tadeusza Ceynowy w 2016 roku. Recenzentem naukowym pozycji jest ks. prof. dr hab. Bernard Kołodziej. Zamieszczono w nim artykuły będące pokłosiem sesji naukowej na temat życia konsekrowanego w diecezji zorganizowanej 28 listopada 2015 roku. W drugiej części leksykon przedstawia wspólnoty zakonne męskie i żeńskie, zgromadzenia oraz instytuty życia konsekrowanego pełniące posługę duszpasterską na terenie diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. *Aneksy* oprócz homilii biskupa diecezjalnego z diecezjalnego odpustu i spotkania młodych zawierają także homilie, wykłady i konferencje bp. Grzegorza Rysia, abp. Wojciecha Polaka, prymasa Polski, oraz bp. Edwarda Dajczaka wygłoszone podczas III Kongresu Nowej Ewangelizacji w Skrzatuszu. Zamieszczono również dokumentację w sprawie zmian w kalendarzu liturgicznym diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej i fotografie z ważniejszych wydarzeń 2016 roku.

We wrześniu 2017 roku ukazał się piąty z kolei tom „Rocznika Skrzatuskiego". Podjęto w nim temat cudów w Piśmie Świętym[19], a także przytoczono świadectwa uzdrowień za wstawiennictwem Maryi opisane w księgach podziękowań i *Kronice* ks. Andrzeja Delerdta. Zreferowano współczesny przypadek powrotu do zdrowia ośmioletniego chłopca. Do uznania przez Kościół tych najnowszych

[18] K. Rypniewska, *Witraże kościoła parafialnego pw. św. Antoniego Padewskiego w Osiekach*, RS 4 (2016), s. 141-158.

[19] T. Tomaszewski, *Cud w Piśmie Świętym*, RS 5 (2017), s. 13-24.

Fot. 2. Okładka czwartego tomu „Rocznika Skrzatuskiego"

przypadków za cudowne potrzeba jednak weryfikacji medycznej i lepiej zachowanej dokumentacji oraz powołania komisji teologicznej[20]. Zawartość ksiąg metrykalnych ze skrzatuskiej parafii przechowywanych w zasobie ADKK opisała archiwistka Małgorzata Wieczorkowska[21]. W omawianym numerze rocznika znalazły się też artykuły m.in. o odpustach i ich praktycznym zastosowaniu w skrzatuskim sanktuarium[22], zarysowano sylwetki duchowych przewodników ka-

[20] W. Wójtowicz, *Cudowne uzdrowienia fizyczne w Skrzatuszu? Ocena teologiczno-fundamentalna świadectw i wnioski pastoralne*, RS 5 (2017), s. 107-120.

[21] M. Wieczorkowska, *Księgi metrykalne parafii w Skrzatuszu przechowywane w Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, RS 5 (2017), s. 51-76.

[22] R. Dresler, *Instytucja odpustów w ujęciu prawnym z praktycznym zastosowaniem w sanktuarium skrzatuskim*, RS 5 (2017), s. 25-49.

tolików niemieckich pielgrzymujących do Skrzatusza[23], a ks. Grzegorz Wejman[24] i Wincenty Łaszewski[25], autor wielu książek o Maryi i objawieniach maryjnych, zajęli się objawieniami fatimskimi w ich 100. rocznicę. Nieco zapomniany jubileusz dziewięćdziesięciolecia koronacji obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej, przyćmiony przez 100. rocznicę objawień w Fatimie i 140. objawień w Gietrzwałdzie, przypomniał czytelnikom ks. Jarosław Wąsowicz SDB[26].

Od 2016 roku w sanktuarium w Skrzatuszu posługują siostry ze Wspólnoty Sióstr Uczennic Krzyża. Służą pomocą pielgrzymom, prowadzą rekolekcje, dni skupienia i warsztaty. O wspólnocie tej pisała s. Anna Langa CSDC. W numerze piątym rocznika był to pierwszy z cyklu trzech artykułów dotyczących tej tematyki[27]. Kolejne zamieszczono w tomie szóstym i siódmym[28]. W dziale *Recenzji i sprawozdań* tradycyjnie już ukazało się omówienie zawartości periodyku „Johannesbote", tym razem numer 68 (2016) Weihnachten, a także recenzja Wojciecha Polaka tekstu Przemysława Bartosika[29], relacja z obchodów 100-lecia kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Trzciance autorstwa Edwina Klessy i sprawozdanie z kolejnej edycji *Kościelnych dziejów Piły*. Numer zamykają teksty homilii bp. Edwarda Dajczaka oraz dokumentacja fotograficzna.

Czwartą publikacją, która ukazała we wrześniu 2018 roku, jest tom szósty „Rocznika Skrzatuskiego". Zajęto się w nim tematem osób i miejsc związanych z dziejami i historią dawnej parafii skrzatuskiej[30], a także objawień maryjnych w Gietrzwałdzie z okazji ich

[23] K. Zadarko, *Duchowi przewodnicy niemieckich katolików w pielgrzymkach do Skrzatusza w relacjach „Johannesbote"*, RS 5 (2017), s. 91-106.

[24] G. Wejman, *Aktualność „orędzia wieku"*, RS 5 (2017), s. 123-139.

[25] W. Łaszewski, *Fatima: Światło Boga*, RS 5 (2017), s. 141-157.

[26] J. Wąsowicz, *Koronacja Matki Boskiej Ostrobramskiej w Wilnie 2 lipca 1927 roku*, RS 5 (2017), s. 159-172.

[27] A. Langa, *Wspólnotowy wymiar życia duchowego Sióstr Uczennic Krzyża w świetle Konstytucji i pism Wspólnoty*, RS 5 (2017), s. 173-194.

[28] Taż, *Życie wspólne drogą do rozwoju duchowego we Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża*, RS 6 (2018), s. 189-205; taż, *Owoce życia we Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża*, RS 7 (2019), s. 175-193.

[29] P. Bartosik, *Życie polityczne Wałcza i okolic w latach 1945-1990*, Szczecin 2015.

[30] J. Wąsowicz, *Ksiądz Stefan Kieliński SDB (1932-2017), pierwszy kustosz sanktuarium diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w Skrzatuszu*, RS 6 (2018), s. 43-57; J. Nowiński, *„Anioł Opatrzności" w powojennym Skrzatuszu: Helena Sadowska (1910-1995) – in memoriam*, RS 6 (2018), s. 59-64; tenże, *Historia budynku katechetycznego przy kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Witankowie, w dawnej parafii Skrzatusz*, RS 6 (2018), s. 77-83.

Fot. 3. Okładka piątego tomu „Rocznika Skrzatuskiego"

140. rocznicy[31]. Dzieje organów w sanktuarium obszernie i wnikliwie opracował Wiktor Zygmunt Łyjak w artykule *Dzieje organów w Diecezjalnym Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu* (*cz. I*)[32]. Omówienia herbów biskupów diecezjalnych z perspektywy heraldyki kościelnej podjął się Krzysztof Mazurkiewicz[33]. Socjologiczne spojrzenie na kapłaństwo i duchownych w ocenie młodzieży w diecezji

[31] K. Bielawny, *Objawienia maryjne w Gietrzwałdzie na łamach kilku wybranych czasopism polskojęzycznych w 1877 r.*, RS 6 (2018), s. 145-156.

[32] Druga część artykułu została opublikowana w RS 8 (2020).

[33] K. Mazurkiewicz, *Herby biskupów diecezjalnych Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej w perspektywie heraldyki kościelnej*, RS 6 (2018), s. 85-101.

przedstawił ks. Remigiusz Szauer[34]. Na uwagę zasługuje także artykuł ks. Bogusława Kozioła SChr[35], wicepostulatora procesu kanonizacyjnego sługi Bożego kard. Augusta Hlonda, referujący historię i stan obecny procesu beatyfikacyjnego, wokół którego pojawiły się kontrowersje. Autor wymienia cztery oskarżenia skierowane przeciwko kard. Augustowi Hlondowi: antysemityzm, wyjazd z Polski w 1939 roku, zarzut kolaboracji z Niemcami oraz problem nadzwyczajnych uprawnień otrzymanych w 1945 roku ze Stolicy Apostolskiej. Jednak autor wyraża nadzieję na pozytywne zakończenie trwającego od 1992 roku procesu beatyfikacyjnego.

Bazując na archiwalnych źródłach, historię witraży w koszalińskiej katedrze streściła Krystyna Rypniewska. Dopiero w 2016 roku odnaleziono 100-letnie akta, które ujawniają fakty dotyczące powstania witraży. Dzięki nim poznano ich wykonawcę, którym była pracownia Ferdynanda Müllera w Quedlinburgu.

Ponadto w dziale *Recenzji i sprawozdań* znalazło się omówienie publikacji traktujących o regionie, kalendarium ważniejszych wydarzeń związanych ze Skrzatuszem z 2017 roku, homilia metropolity szczecińsko-kamieńskiego abp. Andrzeja Dzięgi wygłoszona 17 września podczas diecezjalnej pielgrzymki do Skrzatusza oraz fotografie.

Następną publikacją jest siódmy tom „Rocznika Skrzatuskiego", który ukazał się we wrześniu 2019 roku. W pierwszym artykule biblista ks. Tomasz Tomaszewski omawia perykopę J 19,25-27[36] nazywaną testamentem z krzyża, w której Maryja zostaje ogłoszona Matką Kościoła i wszystkich wierzących. O uczynkach miłosierdzia w Księdze Tobiasza pisze ks. Łukasz Gąsiorowski, natomiast o dziewictwie Maryi według Hieronima ze Strydonu ks. Edward Sienkiewicz[37]. Z artykułów bezpośrednio związanych tematycznie ze skrzatuskim sanktuarium należy wymienić opracowanie na temat związku zakonu jezuitów w Wałczu z parafią w Skrzatuszu autorstwa

[34] R. Szauer, *Kapłaństwo i duchowni w ocenie młodzieży w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, RS 6 (2018), s. 103-121.

[35] B. Kozioł, *Proces beatyfikacyjny sługi Bożego kard. Augusta Hlonda*, RS 6 (2018), s. 157-176.

[36] T. Tomaszewski, *Ewangelia J 19,25-27 w liturgii Mszy o Najświętszej Maryi Pannie Bolesnej, Pani Skrzatuskiej*, RS 7 (2019), s. 13-25.

[37] Ł. Gąsiorowski, *Tobiasz wzorem człowieka czyniącego miłosierdzie. Uczynki miłosierdzia w Księdze Tobiasza*, RS 7 (2018), s. 27-40; E. Sienkiewicz, *Dziewictwo Najświętszej Maryi Panny według Hieronima ze Strydonu*, RS 7 (2018), s. 41-55.

Fot. 4. Okładka szóstego tomu „Rocznika Skrzatuskiego"

Piotra Klejny[38], o postaci ks. Michała Winiarza SDB – proboszcza i kustosza skrzatuskiego w latach 1965-1972[39], jak również analizę jednego z kazań pochodzącego z archiwum skrzatuskiego sanktuarium[40]. Nie można pominąć faktu jubileuszu dwudziestopięciolecia

[38] P. Klejna, *Zakon jezuitów w Wałczu i jego związki z parafią w Skrzatuszu na podstawie kroniki jezuitów wałeckich*, RS 7 (2018), s. 77-96.

[39] J. Wąsowicz, *Ksiądz Michał Winiarz SDB* (*1911-1988*)*, proboszcz parafii w Skrzatuszu i kustosz sanktuarium w latach 1965-1972. Życie i twórczość*, RS 7 (2018), s. 97-120.

[40] K. Zadarko, *Ze zbioru kazań skrzatuskich – „Kazanie na VI niedzielę po Wielkanocy"*, RS 7 (2018), s. 57-75.

„Gościa Koszalińsko-Kołobrzeskiego", którego historię, współczesny charakter i zadania opisuje redaktor naczelny diecezjalnej edycji „Gościa Niedzielnego", ks. Wojciech Parfianowicz[41]. Po herbach biskupów diecezjalnych przyszła kolej na omówienie budowy i symboliki herbów biskupów pomocniczych, czym jak w poprzednim tomie zajął się Krzysztof Mazurkiewicz[42].

Tematykę dotyczącą orędzia fatimskiego z osobą kard. Augusta Hlonda połączył Wincenty Łaszewski w artykule *Wpływ wiedzy o orędziu fatimskim na nauczanie prymasa Augusta Hlonda*. Na uwagę zasługują opracowania Oksany Karliny i Oleha Razyhrayeva ze Wschodnioeuropejskiego Narodowego Uniwersytetu im. Łesi Ukrainki. Pierwsze z nich omawia testament bp. Kaspra Kazimierza Cieciszowskiego[43], drugi natomiast przybliża czytelnikom działalność kapelanów rzymsko- i greckokatolickich w więzieniach wschodniej Galicji[44].

Ponadto dołączono dział *Recenzji i sprawozdań* dotyczący wydawnictw traktujących o regionie, homilie i konferencje abp. Grzegorza Rysia wygłoszone podczas Diecezjalnego Spotkania Młodych i diecezjalnej pielgrzymki do Skrzatusza oraz fotografie za rok 2018.

Szóstą publikacją jest monografia *E fructu arbor cognoscitur... W sześćsetną rocznicę urodzin Jana Długosza* pod redakcją Krystyny Krawiec-Złotkowskiej i ks. Tadeusza Ceynowy, która została wydana przez Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku i Bibliotekę Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie w październiku 2019 roku. Książkę zrecenzowała prof. dr hab. Krystyna Kossakowska-Jarosz. W publikacji zebrano referaty poświęcone Janowi Długoszowi, które wygłosili prelegenci z Opola, Łodzi, Gdańska, Koszalina oraz badacze lokalni, związani ze środowiskiem słupskim. Zbigniew Zielonka przedstawił *Kroniki* Jana Długosza jako ukoronowanie myśli patriotycznej w historiografii polskiego średniowiecza.

---

[41] W. Parfianowicz, *Na przełomie medialnych epok. 25 lat „Gościa Koszalińsko-Kołobrzeskiego"*, RS 7 (2018), s. 121-131.

[42] K. Mazurkiewicz, *Herby biskupów pomocniczych Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej w perspektywie heraldyki kościelnej*, RS 7 (2018), s. 133-144.

[43] O. Karlina, *Testament Kaspra Kazimierza Cieciszowskiego, biskupa łuckiego i żytomierskiego*, RS 7 (2018), s. 161-174.

[44] O. Razyhrayev, *Działalność kapelanów rzymsko- i greckokatolickich w więzieniach Galicji Wschodniej w okresie międzywojennym*, RS 7 (2018), s. 211-224.

Fot. 5. Okładka siódmego tomu „Rocznika Skrzatuskiego"

Franciszek A. Marek skupił uwagę słuchaczy na erudycyjnym wykładzie o Janie Długoszu jako wychowawcy królewiczów. Anna Pobóg-Lenartowicz zaprezentowała kronikarza jako propagatora kultu św. Jacka i bł. Czesława. Natomiast Tadeusz Linkner prześledził echa Długoszowej mitologii słowiańskiej w pismach Bronisława Trentowskiego. Bronisław Nowak przedstawił zagadnienia związane z poglądami Długosza na temat ziemi słupskiej w kontekście problematyki pomorskiej. Marek Sobczyński z kolei omówił rolę Jana Długosza w rozwoju polskiej myśli geograficznej. Z jego wystąpieniem współgrał referat Krystyny Krawiec-Złotkowskiej, która geografię Polski opisaną przez Długosza w *Chorografii* zbadała z perspektywy geopo-

etyki. Ks. Marek Żejmo poddał analizie Kościół katolicki w oglądzie Jana Długosza na podstawie *Roczników, czyli kronik sławnego Królestwa Polskiego*. Z kolei Renata Cierniak pochyliła się nad Długoszem jako postacią aktywną na przełomie epok. Zbadała zwłaszcza stosunek kronikarza do nowych trendów humanistycznych, mody i obyczajów. Jako obserwator zjawisk literackich, komentator i opiniotwórca, a niekiedy krytyk królewski kronikarz objawił się w wystąpieniu Poli Pauby, która z *Roczników, czyli kronik sławnego Królestwa Polskiego* wyłuskała poetów i pisarzy inspirujących średniowiecznego pisarza oraz przedstawiła go jako wybitnego erudytę.

Zebrane artykuły podejmujące temat różnych aspektów działalności, osiągnięć oraz zasług Długosza stworzyły interesującą monografię poświęconą temu sławnemu kronikarzowi. Prace w niej zawarte ukazują ogromny i wielokierunkowy wkład autora *Roczników, czyli kronik sławnego Królestwa Polskieg*o w rozwój kultury i proces kształtowania się polskiej tożsamości na bardzo wczesnym etapie budowania państwowego patriotyzmu. Ta różnorodność form, w jakie zostały ujęte rozprawy, podnosi atrakcyjność tomu dla czytelnika, ale zarazem rozszerza krąg potencjalnych odbiorców. Każdego bowiem może zainteresować inny fragment aktywności czy biografii najbardziej znanego polskiego dziejopisa. Zawarte w zbiorze artykuły wnoszą nowe ustalenia do dyskursu o roli i znaczeniu Jana Długosza w dziejach Polski, toteż *E fructu arbor cognoscitur…* z pożytkiem posłuży kolejnym pokoleniom historyków oraz kulturoznawców i filologów[45].

Publikacja jest drugim tomem z serii Ludzie i Zdarzenia zainicjowanej książką *Ks. Piotr Skarga SJ w Roku Jubileuszowym 2012* (Słupsk – Koszalin 2014, 188 ss.).

Siódmą publikacją, która ukazała się we wrześniu 2020 roku, jest tom ósmy „Rocznika Skrzatuskiego", w którym temat ambon skrzatuskich poruszył bp Krzysztof Zadarko. Autor wyjaśnił pojęcie ambony, ponadto poddał analizie konstrukcję, kształt oraz ikonografię kazalnicy barokowej. Druga ambona w skrzatuskim kościele jest wykonana w 2013 roku. Z kolei Janusz Nowiński opisał boczny ołtarz

[45] K. Krawiec-Złotkowska, *Wprowadzenie*, w: *E fructu arbor cognoscitur… W sześćsetną rocznicę urodzin Jana Długosza*, red. K. Krawiec-Złotkowska, T. Ceynowa, Ludzie i Zdarzenia 2, Słupsk – Koszalin 2019, s. 7-8.

Fot. 6. Okładka książki *E fructu arbor cognoscitur... W sześćsetną rocznicę urodzin Jana Długosza*

Świętego Anioła Stróża w kościele w Skrzatuszu, ufundowany przez konwertytę Jana Wiganda de Osten-Sacken[46]. Do artykułu dołączono treść dokumentu fundacyjnego ołtarza.

Rok 2019 był rokiem wyjątkowym w historii Skrzatusza, ponieważ skrzatuskiemu kościołowi przyznano tytuł bazyliki mniejszej. O prawnych kryteriach przyznania tego tytułu pisał ks. Paweł Wojtalewicz[47]. W *Aneksach* dołączono dekret przyznania tytułu.

[46] J. Nowiński, *Ołtarz Świętego Anioła Stróża w kościele pielgrzymkowym w Skrzatuszu z fundacji Jana Wiganda de Osten-Sacken*, RS 8 (2020), s. 147-159.

[47] P. Wojtalewicz, *Prawne kryteria przyznania tytułu bazyliki mniejszej kościołowi w Skrzatuszu*, RS 8 (2020), s. 107-124.

Inwentarz Archiwum Parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu opracował ks. Tadeusz Ceynowa[48]. W artykule przedstawiono dzieje i zawartość zespołu. Składają się nań archiwalia związane z funkcjonowaniem parafii do 1945 roku. Maryjny rys nauczania prymasa Stefana Wyszyńskiego zainteresował ks. Edwarda Sienkiewicza[49]. Temat witraży w katedrze, zapoczątkowany w tomie szóstym przez Krystynę Rypniewską, kontynuował ks. Henryk Romanik[50]. W artykule zebrano informacje dotyczące pochodzenia witraży oraz podjęto refleksję nad ich historycznym i aktualnym kontekstem. Autor przedstawił również sugestie co do ikonograficznego programu prezbiterium katedry.

W jaki sposób „Głos Koszaliński" w latach 1962-1966 pisał na temat II Soboru Watykańskiego, zreferował Gerard Wiśniewski[51]. Gazeta[52] ta była wówczas jedynym czasopismem w województwie koszalińskim. Kolejny artykuł poświęcono sytuacji panującej w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej podczas stanu wojennego[53]. W opracowaniu opisano postawy duchownych i świeckich wobec władzy.

Beata Klimaszewska zamieściła artykuł o początkach i fundacji klasztoru Karmelitanek Bosych w Bornem Sulinowie[54]. Prace budowlane trwały kilkanaście lat, podczas których mniszki musiały pokonać wiele trudności. Karmelitanki zawsze wspierały diecezję modlitwą i pracą oraz stwarzały przestrzeń modlitwy dla wszystkich chcących odnowić lub pogłębić kontakt z Bogiem.

Ponadto dołączono dział recenzji i sprawozdań, kalendarium ważniejszych wydarzeń związanych ze Skrzatuszem, homilie bp. Edwarda Dajczaka i arcybiskupa metropolity gnieźnieńskiego Wojciecha Polaka, prymasa Polski, wygłoszone podczas Diecezjal-

[48] T. Ceynowa, *Archiwum Parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu. Inwentarz*, RS 8 (2020), s. 125-145.

[49] E. Sienkiewicz, *Maryjny wymiar nauczania prymasa Stefana Wyszyńskiego*, RS 8 (2020), s. 183-201.

[50] H. Romanik, *„Gwiazda świecąca, poranna"* (*Ap 22,16*). *O witrażach w koszalińskiej katedrze*, RS 8 (2020), s. 217-235.

[51] G. Wiśniewski, *Sobór Watykański II na łamach „Głosu Koszalińskiego"*, RS 8 (2020), s. 251-272.

[52] Organ KW PZPR.

[53] T.J. Żuchowski, *Stan wojenny na terenie diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, RS 8 (2020), s. 273-302.

[54] B. Klimaszewska, *Początki i fundacja klasztoru pw. Maryi Matki Pojednania Mniszek Bosych Zakonu Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel w Bornem Sulinowie*, RS 8 (2020), s. 303-325.

Fot. 7. Okładka ósmego tomu „Rocznika Skrzatuskiego"

nego Spotkania Młodych i diecezjalnej pielgrzymki do Skrzatusza, gdzie ogłoszono sanktuarium bazyliką mniejszą, oraz fotografie.

Kolejna publikacja to *500-lecie reformacji. Historia i perspektywy* pod redakcją Krystyny Krawiec-Złotkowskiej i Poli Pauby, wydana w październiku 2019 roku przez Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku i Bibliotekę Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie. Książkę zrecenzowała prof. dr hab. Maria Wichowa. Zbiór zawiera referaty przedstawione na sympozjum naukowym *500-lecie reformacji. Wielość perspektyw*, które odbyło się 7 grudnia 2017 roku w słupskim Zamku Książąt Pomorskich, oraz

teksty nie prezentowane na konferencji. Spotkanie to wzbogaciło ogólnopolską debatę rocznicową poświęconą fenomenowi ruchu reformacyjnego i jego znaczeniu dla rozwoju i przemian europejskiej myśli religijnej, teologii i sztuki. Jest to udana próba wprowadzenia wielogłosowego, ambitnego dyskursu do toczącego się w nauce i w teologii dialogu luterańsko-katolickiego.

Uczestnicy sympozjum podjęli próbę dotarcia do głębi omawianych kwestii, uznawszy zapewne, że trzeba wreszcie mówić wprost o tym, co w ewangelicko-katolickich relacjach jest trudne, wciąż kontrowersyjne lub przynajmniej sporne, nie poprzestawać tylko na ukazywaniu różnic i przeciwieństw, lecz postulować ekumenię, przezwyciężanie uprzedzeń, podawanie prawdy, obiektywizm. Wygłoszone referaty oraz prezentacje multimedialne ukazały zjawisko reformacji na tle procesów i konfliktów religijnych, jakie ogarnęły szesnastowieczną Europę. Książka, którą czytelnik otrzymuje, nie odpowiada w pełni programowi sympozjum. Nie wszystkie referaty wówczas wygłoszone w niej się znalazły. Pojawiły się natomiast materiały nowe, na sympozjum nie omawiane, a problemy jedynie zasygnalizowane poszerzono, co w konsekwencji niewątpliwie wzbogaciło słupski dialog o reformacji pod kątem merytorycznym[55].

Publikacja jest trzecim tomem w cyklu Ludzie i Zdarzenia.

Dziewiątą publikacją jest książka *O Kościele Jezusa Chrystusa dzisiaj. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Doktorowi Wojciechowi Wójtowiczowi* pod redakcją ks. prof. dr. hab. Edwarda Sienkiewicza[56]. Publikacja powstała staraniem ks. dr. hab. Grzegorza Chojnackiego, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego, ks. dr. Tadeusza Ceynowy i pracowników Biblioteki WSD w Koszalinie. Książkę zrecenzował ks. prof. dr hab. Piotr Jaskóła.

Księga pamiątkowa została zadedykowana śp. ks. dr. Wojciechowi Wójtowiczowi, tragicznie zmarłemu 13 stycznia 2020 roku rektorowi Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Ks. Wojciech w swoich zainteresowaniach, badaniach, napisanych artykułach, wygłoszonych prelekcjach, konferencjach, wykła-

[55] K. Krawiec-Złotkowska, *Wstęp*, w: *500-lecie reformacji. Historia i perspektywy*, red. K. Krawiec-Złotkowska, P. Pauba, Ludzie i Zdarzenia 3, Słupsk – Koszalin 2020, s. 7-9.

[56] Ks. prof. dr hab. Edward Sienkiewicz nie zdążył wydać książki, gdyż zmarł nagle w wyniku powikłań po chorobie COVID-19 w listopadzie 2020 roku.

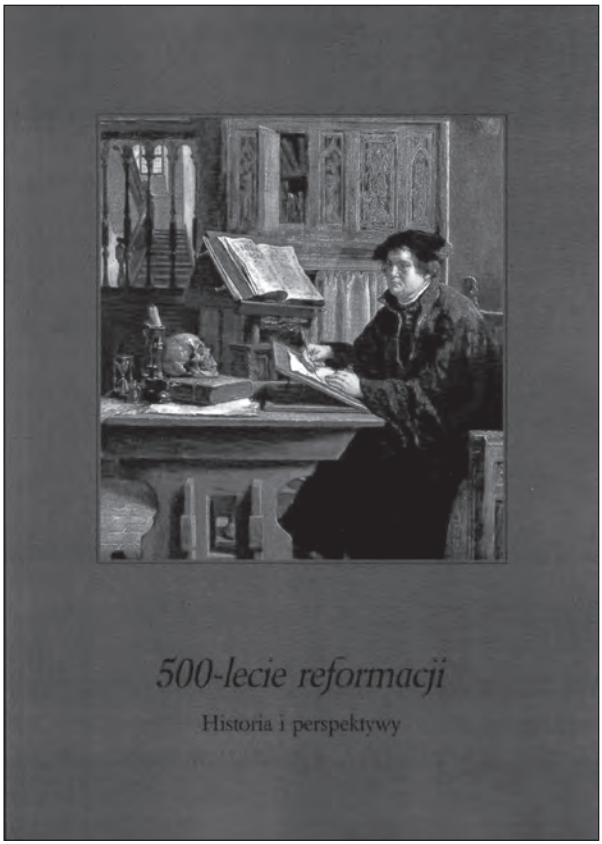

Fot. 8. Okładka książki *500-lecie reformacji. Historia i perspektywy*

dach poruszał, wyjaśniał i rozwijał zagadnienia związane z teologią systematyczną, a przede wszystkim z eklezjologią. Redaktor publikacji wyraził głębokie przekonanie, że i w taki sposób należy wspomnieć w koszalińsko-kołobrzeskim środowisku oraz w środowisku polskich teologów osobę oraz życie śp. ks. Wojciecha Wójtowicza, człowieka bardzo aktywnego, zdolnego, obdarzonego wieloma nieprzeciętnymi talentami, zaangażowanego i zapracowanego. W sensie naukowym, systematycznym niezwykle ciekawego.

Autorzy piszący teksty do księgi pamiątkowej reprezentują ośrodki naukowe niemalże z całej Polski. W swoich artykułach w sposób bardziej lub mniej wyartykułowany dziękowali oni i wyrażali swoją

Fot. 9. Okładka książki *O Kościele Jezusa Chrystusa dzisiaj. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Doktorowi Wojciechowi Wójtowiczowi*

wdzięczność, pamięć, uznanie i zobowiązanie wobec koszalińskiego teologa. Oczywiście szczególną grupę stanowią koszalińscy profesorowie, wykładowcy, pracownicy Instytutu Nauk Teologicznych Uniwersytetu Szczecińskiego i koledzy ks. rektora W. Wójtowicza, nie tylko współpracujący z nim w ramach Kościoła koszalińsko-kołobrzeskiego, lecz również dyskutujący, spierający się o konkretne eklezjologiczne zagadnienia, najlepsze sposoby ich rozwiązywania i o najbardziej obiektywną ocenę[57].

[57] E. Sienkiewicz, *Przedmowa*, w: *O Kościele Jezusa Chrystusa dzisiaj*, red. E. Sienkiewicz, Koszalin – Poznań 2020, s. 13-15.

Do rąk czytelników – nauczycieli, teologicznych mistrzów, przyjaciół, studentów, wszystkich znających, szanujących, podziwiających ks. Wójtowicza i wiele mu zawdzięczających, tak w sensie duszpasterskim, związanym z jego posługą kapłańską, jak i ludzkim – została oddana poświęcona tej postaci praca, powstała ze względu na jego miłość do Kościoła i jego życie Kościołem oraz w Kościele, oddanie Kościołowi – tej wspólnocie wiary, nadziei i miłości, w której jest obecny, żyje jego założyciel, Jezus Chrystus.

Aktywność wydawnicza Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie w latach 2015-2020 zaowocowała dziewięcioma publikacjami, wśród których sześć to wydawnictwa ciągłe. Siedem z nich ukazało się pod redakcją ks. dr. Tadeusza Ceynowy, natomiast jedna również pod redakcją dr Krystyny Krawiec-Złotkowskiej i Poli Pauby. W większości są to materiały pokonferencyjne upamiętniające historyczne wydarzenia, osoby i uroczystości diecezjalne.

Bibliografia

Bartosik P., *Życie polityczne Wałcza i okolic w latach 1945-1990*, Szczecin 2015.

Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, *Polecamy nowości*, bibliotekawsd.koszalin.opoka.org.pl/polecamy.html,16.03.2021.

Bielawny K., *Objawienia maryjne w Gietrzwałdzie na łamach kilku wybranych czasopism polskojęzycznych w 1877 r.*, „Rocznik Skrzatuski", 6 (2018), s. 145-156.

Ceynowa T., *Archiwum Parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu. Inwentarz*, „Rocznik Skrzatuski", 8 (2020), s. 125-145.

Ceynowa T., *Inwentarz archiwalny. Materiały archiwalne przekazane przez diecezję gorzowską nowo erygowanej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej z lat 1945-1972*, Koszalin 2014.

Delerdt A., *Historya Obrazu Najść. Maryi Panny Bolesney w kościele Skrzetuskim cudami słynącej, 1777 r.* [mps], Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, Akta Kurii Gorzowskiej 1945-1972, Parafia Rzymsko-Katolicka w Skrzatuszu, s. 1-15.

Dresler R., *Instytucja odpustów w ujęciu prawnym z praktycznym zastosowaniem w sanktuarium skrzatuskim*, „Rocznik Skrzatuski", 5 (2017), s. 25-49.

Fijałkowski M., *Portrety trumienne w kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Skrzatuszu*, „Rocznik Skrzatuski", 4 (2016), s. 105-122.
Gąsiorowski Ł., *Tobiasz wzorem człowieka czyniącego miłosierdzie. Uczynki miłosierdzia w Księdze Tobiasza*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2018), s. 27-40.
Karlina O., *Testament Kaspra Kazimierza Cieciszowskiego, biskupa łuckiego i żytomierskiego*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2018), s. 161-174.
Klejna P., *Zakon jezuitów w Wałczu i jego związki z parafią w Skrzatuszu na podstawie kroniki jezuitów wałeckich*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2018), s. 77-96.
Klejna-Wendt P., *Z dziejów wielkopolskiej linii rodu Klejna z Wiesiółki*, „Rocznik Skrzatuski", 4 (2016), s. 125-139.
Klessa E., *XXXII Tydzień Kultury Chrześcijańskiej w Trzciance 19-26.04.2015 r.*, „Rocznik Skrzatuski", 3 (2015), s. 167-169.
Klimaszewska B., *Początki i fundacja klasztoru pw. Maryi Matki Pojednania Mniszek Bosych Zakonu Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel w Bornem Sulinowie*, „Rocznik Skrzatuski", 8 (2020), s. 303-325.
Kozioł B., *Proces beatyfikacyjny sługi Bożego kard. Augusta Hlonda*, „Rocznik Skrzatuski", 6 (2018), s. 157-176.
Krawiec-Złotkowska K., *Wprowadzenie*, w: *E fructu arbor cognoscitur... W sześćsetną rocznicę urodzin Jana Długosza*, Ludzie i Zdarzenia 2, red. K. Krawiec-Złotkowska, T. Ceynowa, Słupsk – Koszalin 2019, s. 7-8.
Krawiec-Złotkowska K., *Wstęp*, w: *500-lecie reformacji. Historia i perspektywy*, Ludzie i Zdarzenia 3, red. K. Krawiec-Złotkowska, P. Pauba, Słupsk – Koszalin 2020, s. 7-9.
Kuczkowska A., *XVII Dni Kultury Chrześcijańskiej w Wałczu*, „Rocznik Skrzatuski", 3 (2015), s. 169-171.
Langa A., *Owoce życia we Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2019), s. 175-193.
Langa A., *Wspólnotowy wymiar życia duchowego Sióstr Uczennic Krzyża w świetle Konstytucji i pism Wspólnoty*, „Rocznik Skrzatuski", 5 (2017), s. 173-194.
Langa A., *Życie wspólne drogą do rozwoju duchowego we Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża*, „Rocznik Skrzatuski", 6 (2018), s. 189-205.
Łaszewski W., *Fatima: Światło Boga*, „Rocznik Skrzatuski", 5 (2017), s. 141-157.
Mazurkiewicz K., *Herby biskupów diecezjalnych Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej w perspektywie heraldyki kościelnej*, „Rocznik Skrzatuski", 6 (2018), s. 85-101.
Mazurkiewicz K., *Herby biskupów pomocniczych Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej w perspektywie heraldyki kościelnej*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2018), s. 133-144.

Nowiński J., *„Anioł Opatrzności" w powojennym Skrzatuszu: Helena Sadowska (1910-1995) – in memoriam*, „Rocznik Skrzatuski", 6 (2018), s. 59-64.
Nowiński J., *Historia budynku katechetycznego przy kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Witankowie, w dawnej parafii Skrzatusz*, „Rocznik Skrzatuski", 6 (2018), s. 77-83.
Nowiński J., *Ołtarz Świętego Anioła Stróża w kościele pielgrzymkowym w Skrzatuszu z fundacji Jana Wiganda de Osten-Sacken*, „Rocznik Skrzatuski", 8 (2020), s. 147-159.
Parfinowicz W., *Na przełomie medialnych epok. 25 lat „Gościa Koszalińsko-Kołobrzeskiego"*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2018), s. 121-131.
Razyhrayev O., *Działalność kapelanów rzymsko- i greckokatolickich w więzieniach Galicji Wschodniej w okresie międzywojennym*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2018), s. 211-224.
Romanik H., *„Gwiazda świecąca, poranna" (Ap 22,16). O witrażach w koszalińskiej katedrze*, „Rocznik Skrzatuski", 8 (2020), s. 217-235.
Sienkiewicz E., *Dziewictwo Najświętszej Maryi Panny według Hieronima ze Strydonu*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2018), s. 41-55.
Sienkiewicz E., *Maryjny wymiar nauczania prymasa Stefana Wyszyńskiego*, „Rocznik Skrzatuski", 8 (2020), s. 183-201.
Sienkiewicz E., *Matka Jezusa – Matką Bożego miłosierdzia*, „Rocznik Skrzatuski", 4 (2016), s. 31-50.
Sienkiewicz E., *Przedmowa*, w: *O Kościele Jezusa Chrystusa dzisiaj*, red. E. Sienkiewicz, Koszalin – Poznań 2020, s. 13-15.
Sypniewska K., *Witraże kościoła parafialnego pw. św. Antoniego Padewskiego w Osiekach*, „Rocznik Skrzatuski", 4 (2016), s. 141-158.
Szauer R., *Kapłaństwo i duchowni w ocenie młodzieży w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, „Rocznik Skrzatuski", 6 (2018), s. 103-121.
Szauer R., *Rola i miejsce duchowości wśród uczestników Diecezjalnego Spotkania Młodych w Skrzatuszu*, „Rocznik Skrzatuski", 3 (2015), s. 41-56.
Szczepaniuk P., *Miłosierdzie Boże w parafialnym duszpasterstwie skrzatuskim*, „Rocznik Skrzatuski", 4 (2016), s. 51-66.
Tomaszewski T., *Cud w Piśmie Świętym*, „Rocznik Skrzatuski", 5 (2017), s. 13-24.
Tomaszewski T., *Ewangelia J 19,25-27 w liturgii Mszy o Najświętszej Maryi Pannie Bolesnej, Pani Skrzatuskiej*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2019), s. 13-25.
Tomaszewski T., *Nowotestamentalne miłosierdzie na język polski tłumaczone*, „Rocznik Skrzatuski", 4 (2016), s. 13-29.
Wąsowicz J., *Koronacja Matki Boskiej Ostrobramskiej w Wilnie 2 lipca 1927 roku*, „Rocznik Skrzatuski", 5 (2017), s. 159-172.

Wąsowicz J., *Ksiądz Michał Winiarz SDB* (*1911-1988*), *proboszcz parafii w Skrzatuszu i kustosz sanktuarium w latach 1965-1972. Życie i twórczość*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2018), s. 97-120.

Wąsowicz J., *Ksiądz Stefan Kieliński SDB* (*1932-2017*), *pierwszy kustosz sanktuarium diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w Skrzatuszu*, „Rocznik Skrzatuski", 6 (2018), s. 43-57.

Wąsowicz J., *Kult NMP Wspomożycielki Wiernych i św. Jana Bosko w przepowiadaniu słowa Bożego w sanktuarium w Skrzatuszu w latach 80. XX w.*, „Rocznik Skrzatuski", 3 (2015), s. 75-93.

Wąsowicz J., *Sprawozdanie z drugiej edycji cyklu wykładów „Kościelne dzieje Piły"* (*Piła, 16 września 2014 r. – 10 czerwca 2015 r.*), „Rocznik Skrzatuski", 3 (2015), s.172-176.

Wejman G., *Aktualność „orędzia wieku"*, „Rocznik Skrzatuski", 5 (2017), s. 123-139.

Wieczorkowska M., *Księgi metrykalne parafii w Skrzatuszu przechowywane w Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, „Rocznik Skrzatuski", 5 (2017), s. 51-76.

Wiśniewski G., *Sobór Watykański II na łamach „Głosu Koszalińskiego"*, „Rocznik Skrzatuski", 8 (2020), s. 251-272.

Wojtalewicz P., *Prawne kryteria przyznania tytułu bazyliki mniejszej kościołowi w Skrzatuszu*, „Rocznik Skrzatuski", 8 (2020), s. 107-124.

Wójtowicz W., *Cudowne uzdrowienia fizyczne w Skrzatuszu? Ocena teologiczno-fundamentalna świadectw i wnioski pastoralne*, „Rocznik Skrzatuski", 5 (2017), s. 107-120.

Wójtowicz W., *Skrzatuskie spotkania młodzieży wobec kulturowych i pastoralnych wyzwań współczesnego świata młodych*, „Rocznik Skrzatuski", 3 (2015), s. 57-74.

Zadarko K., *„In die alte Heimat" – o pielgrzymowaniu niemieckich katolików do byłej Wolnej Prałatury Pilskiej w relacjach „Johannesbote"* (*cz. II*), „Rocznik Skrzatuski", 4 (2016), s. 79-104.

Zadarko K., *Duchowi przewodnicy niemieckich katolików w pielgrzymkach do Skrzatusza w relacjach „Johannesbote"*, „Rocznik Skrzatuski", 5 (2017), s. 91-106.

Zadarko K., *Kazania z archiwum w Skrzatuszu*, „Rocznik Skrzatuski", 3 (2015), s. 95-108.

Zadarko K., *Ze zbioru kazań skrzatuskich – „Kazanie na VI niedzielę po Wielkanocy"*, „Rocznik Skrzatuski", 7 (2018), s. 57-75.

Żuchowski T.J., *Stan wojenny na terenie diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, „Rocznik Skrzatuski", 8 (2020), s. 273-302.

Streszczenie

Biblioteka Wyższego Seminarium Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej w Koszalinie może się poszczycić dzisiaj kolejnymi dziewięcioma samodzielnymi publikacjami: cztery to wydawnictwa zwarte, pięć zaś ciągłe. W niniejszym opracowaniu przedstawiono samodzielne publikacje wydane do tej pory przez Bibliotekę WSD w Koszalinie. Wymieniono je w kolejności chronologicznej według roku wydania. Wymieniono redaktorów, tytuły i zamieszczono krótki opis zawartości publikacji. Opisane publikacje to w większości materiały pokonferencyjne upamiętniające historyczne wydarzenia, osoby i uroczystości diecezjalne.

Słowa kluczowe

publikacje Biblioteki WSD w Koszalinie, księga pamiątkowa, „Rocznik Skrzatuski"

PUBLICATIONS ISSUED BY THE LIBRARY OF THE MAJOR THEOLOGICAL SEMINARY OF THE KOSZALIN-KOŁOBRZEG DIOCESE

Summary

Today, the Library of the Major Theological Seminary of the Koszalin-Kołobrzeg Diocese in Koszalin can be proud of nine new independent publications: four monographs and five serials. This study presents independent publications published so far by the library. They are listed in chronological order by year of publication. Editors, titles and a brief description of the content of each publication are shown. The publications presented are mostly post-conference proceedings commemorating historical events, people and diocesan celebrations.

Keywords

publications of the Major Theological Seminary in Koszalin Library, commemorative book, „The Skrzatusz Annals"

KOMUNIKATY

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 201-243
ISSN 1426-3777

Ryszard Żmuda[1]

CZYNNI DYREKTORZY, WICEDYREKTORZY I KIEROWNICY BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH W POLSCE W 2020 ROKU

Wstęp

O sukcesach bibliotek decydują wykwalifikowane kadry (odznaczające się zamiłowaniem do nauki), bogate zasoby (wydawnictwa informacyjne: encyklopedie, informatory, słowniki, bibliografie, katalogi, inwentarze), zbiory specjalne (starodruki, w tym inkunabuły, rękopisy, muzykalia, kartografia, ikonografia), dokumenty życia społecznego, wydawnictwa zwarte i ciągłe oraz lokal (najlepiej samodzielny budynek albo duża powierzchnia użytkowa i magazynowa), a także znaczne środki finansowe.

W bibliotekach kościelnych wymienione kwestie wyglądają różnie. Obserwuje się częste zmiany personalne, np. w 2020 roku wystąpiły one w piętnastu książnicach.

Kadra kierownicza ma zawsze znaczny wpływ, zarówno pozytywny, jak i negatywny, na działalność i osiągnięcia swoich placówek. Niestety pamięć o niej jest przemijająca. Pragnąc zapobiec temu zjawisku, należy wielokrotnie i w różnych formach przypominać i utrwalać sylwetki bibliotekarzy. Dyrektorzy aktualnie pełniący funkcje powinni zadbać o to odnośnie do poprzedników

[1] Uniwersytet Medyczny w Łodzi.

oraz spowodować, aby inni autorzy napisali o nich samych[2]. Wówczas łatwiej będzie zrozumieć sytuację bibliotekarstwa kościelnego w latach 1945-2020.

Oprócz publikacji, rozpraw i prac dyplomowanych oraz źródeł elektronicznych odpowiednim i właściwym miejscem prezentacji osób i instytucji są również strony internetowe poszczególnych bibliotek kościelnych.

W literaturze przedmiotu brak samodzielnego słownika biograficznego poświęconego bibliotekarzom kościelnym. Trzeba wypełnić tę lukę. Siłami zbiorowymi opracowuje się pod redakcją Ryszarda Żmudy *Słownik pracowników bibliotek kościelnych w Polsce za lata 1945-2020* (t. 1: *Profesorowie, docenci, doktorzy habilitowani*; t. 2. *Doktorzy, licencjaci, magistrowie*). Wydawnictwo to, obejmujące zarówno zmarłych, jak i żyjących[3], będzie wyposażone w obszerną biografię oraz bibliografię podmiotową i przedmiotową wraz z fotografiami. Oprócz kadry kierowniczej do *Słownika* zostali zakwalifikowani wyróżniający się pracownicy, m.in. z dorobkiem publikacyjnym, zaangażowaniem oraz innymi zaletami[4]. Tom pierwszy zawiera około pięćdziesięciu haseł biograficznych bibliotekarzy. Jeszcze kilka z nich należy opracować.

---

[2] R. Żmuda, *Zmarli dyrektorzy, wicedyrektorzy i kierownicy bibliotek kościelnych w Polsce* (*1955-2020*), „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych" (dalej: Fides), 1 (2021), 176-214; tenże, *Emerytowani dyrektorzy, wicedyrektorzy i kierownicy bibliotek kościelnych w Polsce* (*1990--2020*), Fides 1 (2021), s. 215-250; tenże, *Poprzedni dyrektorzy, wicedyrektorzy i kierownicy bibliotek kościelnych w Polsce 1996-2020* [w planach].

[3] Podobnie jak *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich* (*Bernardyni i Franciszkanie śląscy, Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły*), red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1981.

[4] Do których należą m.in.: mgr Katarzyna Burnicka, Toruń – WT UMK; mgr Agnieszka Chodyniecka, Łódź – WSD; s. mgr Teresa Chomiczewska CSSBMVI, Białystok – AWSD; s. M. Regina Czajkowska PDDM, Warszawa; s. Genowefa Godlewska FMM, Warszawa; o. dr Janusz Kaczmarek OP, Kraków; mgr Iwona Krysiak, Teresin (Niepokalanów) – Kolbianum; mgr Eliza Lubojańska, Katowice – WT UŚ; mgr Gabriela Łącka, Katowice WT UŚ; dr Dominik Maiński, Lublin – KUL JPII; mgr Bernadetta Miś, Częstochowa – B. Jas.; s. mgr Elżbieta Oszajca, Lublin – MSD; mgr inż. Ewa Poleszak, Warszawa – Bobolanum; dr hab. Iwona Pietrzkiewicz, Kraków – CRL; mgr Bernadeta Ptak, Stadniki – SCJ; mgr Ewa Sąsiadek, Katowice – WT UŚ; s. mgr Roberta Danuta Socha SSND, Opole; dr Paweł Skalski, Warszawa – ATK, UKSW; s. mgr Piotra Anna Stelmaszczuk CSSJ, Tarnów – WSD; dr inż. Jolanta Szulc, Piekary Śląskie – B. Par.; mgr Justyna Waluś, Szczecin – WT USz; mgr Wojciech Zachariasz, Poznań – B. Prow.; Andrzej Żebrowski, Warszawa – WSD.

Zadanie to powinny ułatwić cztery artykuły przeglądowe zamieszczone na łamach czasopisma „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", dotyczące zmarłych, emerytowanych, pełniących swoje funkcje poprzednio lub przejściowo oraz czynnych i aktywnych zawodowo w 2020 roku dyrektorów, wicedyrektorów i kierowników bibliotek kościelnych w Polsce.

Prezentacja sygnalnych haseł biograficznych ma zachęcić do przedstawienia w *Słowniku* obszernych materiałów biobibliograficznych poświęconych pracownikom bibliotek kościelnych.

Artykuł powstał na podstawie istniejących nielicznych publikacji, źródeł elektronicznych, dostępnych online oraz wielokrotnie przeprowadzonej kwerendy e-mailowej i telefonicznej, ponieważ obecnie pandemia COVID-19 utrudnia, a nawet uniemożliwia korzystanie z bibliotek i archiwów. Z kilkunastu instytucji brak odpowiedzi oraz jakiegokolwiek kontaktu.

W wyszukiwarce Google przejrzano wymienione w artykule nazwiska, strony internetowe bibliotek kościelnych, seminariów duchownych, uczelni akademickich, zakonów i zgromadzeń zakonnych oraz diecezji. W wielu przypadkach znaleziono zamieszczone tam fragmentaryczne informacje odnośnie do omawianej problematyki[5].

Celem artykułów jest przedstawienie w różnych aspektach danych statystycznych i faktograficznych o kadrze kierowniczej książnic kościelnych. Struktura artykułu o czynnych w 2020 roku dyrektorach, wicedyrektorach i kierownikach bibliotek kościelnych w Polsce przedstawia się następująco:

Biografistyka według różnych kryteriów

1. Nazwiska, miejscowości, instytucje;

2. Stan duchowny i świeccy. Duchowieństwo (księża, zakonnicy), osoby świeckie;

[5] Niestety niektóre portale zamieszczają zbyt skromne i niekompletne informacje na ten temat, a w wielu przypadkach zupełnie ich brak. Ten fakt powinien ulec zmianie, aby były bardziej przydatne dla kwerendzistów i użytkowników informacji naukowej. Np. wartościowa baza danych Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides": Bazy online – Biblioteki członkowskie „Fides" powinna być aktualizowana natychmiast po zaistniałych zmianach. Niestety biblioteki należące do Federacji nie zgłaszają tego faktu. W około piętnastu instytucjach inne osoby pełnią funkcje kierownicze niż tam wymienione.

3. Tytuły i stopnie naukowe (profesorowie, doktorzy habilitowani, doktorzy, licencjaci, magistrowie);

4. Sprawowane funkcje (kierownicy katedr uniwersyteckich, rektorzy, wicerektorzy, dyrektorzy archiwów, dyrektorzy bibliotek, wicedyrektorzy, kierownicy);

5. Rodzaje bibliotek kościelnych (diecezjalne, kapitulne, seminariów duchowych (diecezjalnych i zakonnych), uczelni akademickich, zakonów i zgromadzeń zakonnych: męskich (benedyktynów, bernardynów, chrystusowców, dominikanów, franciszkanów, franciszkanów konwentualnych, jezuitów, kapucynów, oblatów, pallotynów, paulinów, redemptorystów, salezjanów, salwatorianów, sercanów, werbistów); żeńskich (loretanek);

6. Nazwy geograficzne (Bagno, Białystok, Bielsko-Biała, Bydgoszcz, Częstochowa, Drohiczyn, Gniezno, Kalisz, Kalwaria Zebrzydowska, Katowice, Kielce, Koszalin, Kraków, Ląd, Legnica, Lublin, Łowicz, Łódź, Obra, Olsztyn, Ołtarzew, Opole, Pelplin, Pieniężno, Poznań, Płock, Przemyśl, Radom, Rzeszów, Sandomierz, Stadniki, Stalowa Wola, Świdnica, Tarnów, Teresin, Toruń, Trzcianka, Tuchów, Warszawa, Włocławek, Wrocław, Zakroczym;

7. Słownik biograficzny (hasła sygnalne);

Bibliografia.

Materiały biograficzne dają pewien wstępny pogląd na sytuację bibliotekarstwa kościelnego w Polsce. Można się zorientować, kto jest kim w gronie kadry kierowniczej książnic kościelnych. Artykuł może być pomocny dla pracowników bibliotek kościelnych i innych użytkowników informacji naukowej do sygnalizowania przeoczonych osób i instytucji. Powinien również zachęcić autorów do opracowania brakujących haseł biograficznych *Słownika*.

W Internecie brak informacji o kadrze kierowniczej wielu bibliotek zakonów i zgromadzeń zakonnych, zarówno męskich, jak i żeńskich, oraz niektórych diecezjalnych i zakonnych seminariów duchownych, gdzie opiekę nad książnicą sprawują przełożeni poszczególnych klasztorów oraz rektorzy seminariów duchownych[6].

[6] Dotyczy to książnic zarówno udostępniających swoje zasoby zewnętrznym użytkownikom informacji naukowej (cystersi – Kraków-Mogiła, kanonicy regularni laterańscy – Kraków, orioniści – Zduńska Wola, pijarzy – Kraków, zmartwychwstańcy – Kraków), jak i przeznaczonych do użytku wewnętrznego dla wykładowców i alumnów zakonnych wyższych seminariów

Dwa tomy *Słownika* w wersji roboczej przed ogłoszeniem drukiem zostaną udostępnione w Księgozbiorze Wirtualnym Federacji „Fides”[7], by w pełniejszym świetle zaprezentować cichych bohaterów bibliotek.

W artykule o osobach czynnych zawodowo w 2020 roku zarejestrowano osiemdziesiąt dziewięć osób, w tym: dwudziestu dziewięciu księży, dwudziestu ośmiu zakonników i trzydzieści dwie osoby świeckie. Prawdopodobnie stanowi to około 90 proc. kadry[8]. Najczęściej luki w informacjach dotyczą bibliotek klasztornych. W bibliotekach wydziałów teologicznych w Szczecinie i Toruniu o znikomej obsadzie personalnej brak kierowników, gdyż podlegają one dyrektorom bibliotek głównych.

Uwzględnione w niniejszym artykule osoby to archiwiści, bibliofile, bibliotekarze, bibliotekoznawcy, bibliści, dogmatycy, filozofowie, historycy, homileci, muzykolodzy, romaniści, teologowie. Pełnią one funkcje kierownicze w bibliotekach diecezjalnych, kapitulnych, parafialnych, seminariów duchownych, uczelni akademickich, zakonów i zgromadzeń zakonnych oraz innych instytucji.

Ze względu na jednolitość z poprzednimi opracowaniami: *Bibliografią*, *Katalogiem* i *Dokumentacją*, w opisach bibliograficznych zastosowano normy obowiązujące wcześniej.

Artykuły przeglądowe stanowią ostatni etap przed opracowaniem *Słownika*.

---

duchownych (duchacze – Bydgoszcz, marianie – Lublin, michalici – Kraków, paulini – Kraków, saletyni – Kraków). Podobna sytuacja dotyczy samodzielnych lub połączonych z innymi instytucjami diecezjalnych wyższych seminariów duchownych kilku diecezji: sosnowieckiej w Częstochowie, bielsko-żywieckiej w Krakowie, zamojsko-lubaczowskiej w Lublinie, zielonogórsko-gorzowskiej w Gościkowie-Paradyżu i siedleckiej w Nowym Opolu.

[7] Księgozbiór Wirtualny Federacji „Fides”, digital.fides.org.pl/dlibra?action=ChangeLanguageAction&language=pl, 24.06.2021.

[8] Autor będzie bardzo wdzięczny za zgłaszanie przeoczonych osób, których nazwiska uwzględni w *Słowniku*. Kontakt: e-mail: ryszard.zmuda@umed.lodz.pl; ryszard.zmuda44@wp.pl. Do tomu drugiego *Słownika*, który będzie opracowywany metodą holenderską, w kilku częściach od A do Ż, brak jeszcze wielu haseł biograficznych, zwłaszcza odnośnie do kadry kierowniczej i pracowników bibliotek seminariów duchowych oraz zakonów i zgromadzeń zakonnych. Poszukuje się autorów do opracowania według ustalonej instrukcji potrzebnych biobibliografii: R. Żmuda, *Instrukcja dla autorów haseł biograficznych „Słownika pracowników bibliotek kościelnych w Polsce za lata 1945-2017”*, Fides 2 (2017), s. 206-211; tenże, *Projekt i wykaz proponowanych haseł biograficznych „Słownika pracowników bibliotek kościelnych w Polsce za lata 1945-2017”*, „Forum Bibliotek Medycznych”, 9,1 (2016), s. 464-502.

Wykaz skrótów

Sigla zakonów

Męskie instytuty życia konsekrowanego

CM – misjonarze św. Wincentego à Paulo – Zgromadzenie Księży Misjonarzy – *Congregatio Presbiterorum Saeculorum Missionis*

CRL – kanonicy regularni – Zakon Kanoników Regularnych św. Augustyna Kongregacji Laterańskiej Najświętszego Zbawiciela – *Ordo Canonicorum Regularium Sancti Augustini Congregatio Lateranensis Sanctissimi Salvatoris*

CSsR – redemptoryści – Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela – *Congregatio Sanctissimi Redemptoris*

MSF – misjonarze Świętej Rodziny – Zgromadzenie Misjonarzy Świętej Rodziny – *Congregatio Missionariorum a Sacra Familia*

OCD – karmelici bosi – Zakon Braci Bosych Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel – *Fratres Discalceatorum Ordinis Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo*

OFM – franciszkanie – Zakon Braci Mniejszych – *Ordo Fratrum Minorum*

OFMCap – kapucyni – Zakon Braci Mniejszych Kapucynów – *Ordo Fratrum Minorum Cappucinorum*

OFMConv – franciszkanie konwentualni – Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych – *Ordo Fatrum Minorum Conventualium*

OFMObs – bernardyni – Zakon Braci Mniejszych – *Ordo Fratrum Minorum Observantium*

OMI – oblaci – Zgromadzenie Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej – *Oblati Mariae Immaculatae*

OP – dominikanie – Zakon Braci Kaznodziejów – *Ordo Fratrum Praedicatorum*

OSB – benedyktyni – Zakon Świętego Benedykta – *Ordo Sancti Benedicti*

OSPPE – paulini – Zakon Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika – *Ordo Sancti Pauli Primi Eremitae*

SAC – pallotyni – Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego – *Societas Apostolatus Catholici*
SCJ – sercanie – Zgromadzenie Księży Najświętszego Serca Jezusowego – *Congregatio Sacerdotium a Sacro Corde Iesu*
SJ – jezuici – Towarzystwo Jezusowe – *Societas Iesu*
SDB – salezjanie – Towarzystwo Świętego Franciszka Salezego – *Societas Sancti Francisci Salesii*
SDS – salwatorianie – Towarzystwo Boskiego Zbawiciela – *Societas Divini Salvatoris*
SVD – werbiści – Zgromadzenie Słowa Bożego – *Societas Verbi Divini*
TChr – chrystusowcy – Towarzystwo Chrystusowe dla Polonii Zagranicznej – *Societas Christi pro Emigrantibus Polonis*

Żeńskie instytuty życia konsekrowanego

CSL – loretanki – Zgromadzenie Sióstr Matki Boskiej Loretańskiej – *Congregatio Sororum Beatae Mariae Lauretanae*
CSSBMVI – służki – Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej – *Congregatio Sororum Servularum Beatissimae Mariae Virginis Immaculatae*

Wyrazy typowe

br. – brat
dr – doktor
hab. – habilitowany
inż. – inżynier
ks. – ksiądz
lic. – licencjat
mgr – magister
o. – ojciec
prof. – profesor
s. – siostra
ur. – urodzony/urodzona

Inne skróty

AI – Akademia Ignatianum
ATK – Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie
AWSD – Arcybiskupie Wyższe Seminarium Duchowne
B. Diec. – Biblioteka Diecezjalna
B. Jas. – Biblioteka Jasnogórska
B. Kap. – Biblioteka Kapitulna
B. Par. – Biblioteka Parafialna
B. Prow. – Biblioteka Prowincjalna
CBJE – Centralna Biblioteka im. Josepha von Eichendorffa
ChAT – Chrześcijańska Akademia Teologiczna
IM-K – Instytut Maryjno-Kolbiański „Kolbianum"
IT – Instytut Tomistyczny
IT-P – Instytut Teologiczno-Pastoralny
KF-TD – Kolegium Filozoficzno-Teologiczne Polskiej Prowincji Dominikanów
KUL JPII – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
MWSD – Metropolitalne/Misyjne Wyższe Seminarium Duchowne
PIKCh – Prymasowski Instytut Kultury Chrześcijańskiej
PWSD – Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowe
PWT – Papieski Wydział Teologiczny
SD – Studium oo. Dominikanów w Krakowie
UAM – Uniwersytet Adama Mickiewicza
UKSW – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
UMK – Uniwersytet Mikołaja Kopernika
UO – Uniwersytet Opolski
UPJPII – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
USz – Uniwersytet Szczeciński
UŚ – Uniwersytet Śląski
UW-M – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
WSD – Wyższe Seminarium Duchowne
WSDDW-P – Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Warszawsko-Praskiej
WT – Wydział Teologiczny

HASŁA BIOGRAFICZNE

Biografistyka według różnych kryteriów

1. Nazwiska, miejscowości, instytucje

Dr Arkadiusz Adamczuk (ur. 1974), Lublin – KUL JPII
O. dr Józef Aszyk OFMConv (ur. 1978), Teresin (Niepokalanów) – Kolbianum
Ks. dr Marek Babicz SDB (ur. 1955), Ląd – WSD SDB
O. mgr Ireneusz Bednarek OFM (ur. 1949), Wrocław
Mgr Jolanta Białkowska (ur. 1975), Warszawa – UKSW
Mgr Tomasz Białkowski (ur. 1972), Warszawa – UKSW
Ks. mgr lic. Adam Bieniek (ur. 1968), Bielsko-Biała – B. Diec.
Ks. dr Witold Burda, Przemyśl – WSD
Ks. dr Tadeusz Ceynowa (ur. 1967), Koszalin – WSD
Mgr Agnieszka Chodyniecka (ur. 1972), Łódź – WSD
Mgr Agnieszka Dec (ur. 1973), Kraków – UPJPII
Ks. dr Adam Dereń (ur. 1966), Wrocław – B. Kap.
Br. mgr Roman Dolny SJ, Kraków – AI
Ks. dr Bogusław Dygdała (ur. 1972), Toruń – B. Diec.
Mgr inż. Justyna Erd (ur. 1972), Lublin – KUL JPII
O. mgr Grzegorz Filipiuk OFMCap (ur. 1971), Zakroczym
Ks. dr Tomasz Garwoliński (ur. 1969), Olsztyn – WSD Hosianum, WT UW-M
Dr Katarzyna Górkiewicz (ur. 1970), Lublin – KUL JPII
Ks. prof. dr hab. Mirosław Gogolik (ur. 1973), Bydgoszcz – PIKCh
Mgr Danuta Gurdak (ur. 1963), Kraków – UPJPII
O. dr Andrzej Hejnowicz OFMConv, Kraków – B. Prow., WSD
Mgr Joanna Jackowska (ur. 1968), Warszawa – UKSW
Mgr Agnieszka Jastrzębowska (ur. 1971), Lublin – KUL JPII
Ks. dr Sławomir Jeziorski (ur. 1982), Rzeszów – IT-P, WSD
Ks. dr Jacek Kacprzak (ur. 1974), Łódź – WSD
Mgr Katarzyna Kalińska, Płock – WSD
Ks. dr Krzysztof Kamiński (ur. 1973), Włocławek – WSD
Ks. dr Antoni Karaś CSsR (ur. 1970), Tuchów
Mgr Iwona Kasiura (ur. 1970), Lublin – KUL JPII
O. dr Łukasz Kasperek OCD, Lublin – B. OCD

Ks. dr Sławomir Kielczyk (ur. 1978), Warszawa – WSDDW-P
Mgr inż. Edwin Klessa (ur. 1945), Trzcianka – B. Par.
Dr Barbara Kmiecik (ur. 1972), Opole – WT UO
Ks. dr Krzysztof Koch, (ur. 1978), Pelplin – B. Diec.
Dr Katarzyna Kołakowska (ur. 1976), Lublin – KUL JPII
Dr Joanna Kopacz, (ur. 1971), Stalowa Wola – Filia KUL JPII
Ks. mgr lic. Mateusz Kopania (ur. 1983), Legnica – WSD
Mgr lic. Jakub Maria Kowalski (ur. 1983), Warszawa – UKSW
Ks. dr Łukasz Krauze OMI (ur. 1982), Obra – WSD
Ks. dr Tomasz Krzysztofiak (ur. 1984), Gniezno – PWSD
Ks. dr Dariusz Kucharek (ur. 1979), Drohiczyn – WSD
Mgr Marcin Kuś (ur. 1983), Lublin – KUL JPII
Br. Antoni Lenczowski OSB (ur. 1995), Kraków-Tyniec
Ks. mgr Michał Łukaszczyk (ur. 1986), Kalisz – WSD
Dr Adam Martynowicz (ur. 1976), Warszawa – ChAT
Ks. dr Paweł Melczewski TChr (ur. 1965), Poznań
Ks. prof. dr hab. Franciszek Mickiewicz SAC (ur. 1962), Ołtarzew – WSD
O. dr Andrzej Morka OP (ur. 1969), Kraków – KF-TD, SD
Mgr Agata Muc (ur. 1974), Katowice – WT UŚ
Mgr Magdalena Nagięć (ur. 1978), Kraków – UPJPII
Dr Joanna Nastalska-Wiśnicka (ur. 1968), Lublin – KUL JPII
O. mgr lic. Jan M. Olszewski OFMConv (ur. 1964), Łódź – WSD OFMConv
O. dr Tomasz Pękala OP, Warszawa – IT
Ks. dr Marcin Pinkiewicz (ur. 1983), Elbląg – WSD
Mgr Artur Podsiadły (ur. 1978), Lublin – KUL JPII
Ks. dr Leszek Poleszak SCJ (ur. 1971), Stadniki
Ks. dr Stanisław Poniatowski (ur. 1955), Łowicz – WSD
O. mgr Nazariusz Zbigniew Popielarski OFMObs (ur. 1961), Kraków – B. Prow.
Ks. mgr Michał Popowski MSF (ur. 1982), Kazimierz Biskupi – WSD św. Rodziny
Ks. mgr Dariusz Porzucek SDB (ur. 1965), Kraków – WSD SDB
O. dr Grzegorz Prus OSPPE (ur. 1973), Częstochowa – B. Jas.
Ks. mgr Piotr Ratajczak (ur. 1967), Poznań – WT UAM
Mgr Małgorzata Rutkowska (ur. 1975), Lublin – KUL JPII

Ks. prof. dr hab. Roman Słupek SDS (ur. 1971), Bagno – WSD
O. Damian Sochacki OCD, Kraków
Ks. dr Adam Sroka (ur. 1979), Tarnów – WSD
Ks. mgr lic. Piotr Staniewicz (ur. 1974), Warszawa – WSD
Ks. dr Michał Studnik SVD (ur. 1944), Pieniężno – MWSD
Mgr Zuzanna Sulumuna (ur. 1960), Warszawa – CSL
Ks. dr Daniel Swend (ur. 1960), Radom – WSD
Ks. dr hab. Piotr Tarlinski (ur. 1956), Opole – CBJE
Ks. dr Maciej Tomaszewski SJ (ur. 1970), Warszawa – Bobolanum
O. dr Salezy Bogumił Tomczak OFM (ur. 1940), Poznań – B. Prow.
Ks. dr Piotr Tylec (ur. 1984), Sandomierz – B. Diec.
Mgr Andrzej Tylenda (ur. 1960), Lublin – KUL JPII
Ks. dr Wacław Umiński CM (ur. 1967), Kraków
O. dr Jan Piotr Urbański OFM (ur. 1958), Kraków
Mgr Agnieszka Uziębło (ur. 1983), Warszawa – UKSW
Mgr Władysława Wędzicha (ur. 1969), Kraków – UPJPII
Ks. dr Adam Wilczyński (ur. 1977), Kielce – WSD
Mgr Tomasz Winiarski (ur. 1967), Warszawa – UKSW
Mgr Janusz Wiorko (ur. 1973), Lublin – KUL JPII
Ks. dr Jerzy Witczak (ur. 1954), Wrocław – PWT, MWSD
Ks. dr Dariusz Wojtecki (ur. 1967), Białystok – AWSD
O. dr Lucjusz Ryszard Wójtowicz OFM (ur. 1965), Katowice-Panewniki – B. Prow., WSD
Ks. dr Kamil Zadrożny (ur. 1985), Częstochowa – WSD
Mgr Marcin Zawadzki (ur. 1969), Lublin – KUL
Ks. mgr lic. Tomasz Zięba (ur. 1985), Świdnica – WSD

2. Stan duchowny i świeccy

Księża

Ks. mgr lic. Adam Bieniek, Bielsko-Biała – B. Diec.
Ks. dr Witold Burda, Przemyśl – WSD
Ks. dr Tadeusz Ceynowa, Koszalin – WSD
Ks. dr Adam Dereń, Wrocław – B. Kap.
Ks. dr Bogusław Dygdała, Toruń – B. Diec.
Ks. dr Tomasz Garwoliński, Olsztyn – WSD Hosianum, WT UW-M
Ks. prof. dr hab. Mirosław Gogolik, Bydgoszcz – PIKCh

Ks. dr Jacek Kacprzak, Łódź – WSD
Ks. dr Krzysztof Kamiński, Włocławek – WSD
Ks. dr Sławomir Kielczyk, Warszawa – WSDDW-P
Ks. dr Krzysztof Koch, Pelplin – B. Diec.
Ks. mgr lic. Mateusz Kopania, Legnica – WSD
Ks. dr Tomasz Krzysztofiak, Gniezno – PWSD
Ks. dr Dariusz Kucharek, Drohiczyn – WSD
Ks. dr Jan Kulig, Rzeszów – IT-P, WSD
Ks. mgr Michał Łukaszczyk, Kalisz – WSD
Ks. dr Marcin Pinkiewicz, Elbląg – WSD
Ks. dr Stanisław Poniatowski, Łowicz – WSD
Ks. mgr Piotr Ratajczak, Poznań – WT UAM
Ks. dr Adam Sroka, Tarnów – WSD
Ks. mgr lic. Piotr Staniewicz, Warszawa – WSD
Ks. dr Daniel Swend, Radom – WSD
Ks. dr hab. Piotr Tarlinski, Opole – CBJE
Ks. dr Piotr Tylec, Sandomierz – B. Diec.
Ks. dr Adam Wilczyński, Kielce – WSD
Ks. dr Jerzy Witczak, Wrocław – PWT, MWSD
Ks. dr Dariusz Wojtecki, Białystok – AWSD
Ks. dr Kamil Zadrożny, Częstochowa – WSD
Ks. mgr lic. Tomasz Zięba, Świdnica – WSD

Zakonnicy

O. dr Józef Aszyk OFMConv, Teresin (Niepokalanów) – IM-K Kolbianum
Ks. dr Marek Babicz SDB, Ląd – WSD SDB
O. mgr Ireneusz Bednarek OFM, Wrocław
Br. mgr Roman Dolny SJ, Kraków – AI
O. mgr Grzegorz Filipiuk OFMCap, Zakroczym
O. dr Andrzej Hejnowicz OFMConv, Kraków – B. Prow., WSD
Ks. dr Antoni Karaś CSsR, Tuchów
O. dr Łukasz Kasperek OCD, Lublin – B. OCD
O. dr Ireneusz Klimczyk OFMConv, Teresin (Niepokalanów) – IM-K Kolbianum
Ks. dr Łukasz Krauze OMI, Obra – WSD
Br. Antoni Lenczowski OSB, Kraków-Tyniec

Ks. dr Paweł Melczewski TChr, Poznań
Ks. prof. dr hab. Franciszek Mickiewicz SAC, Ołtarzew – WSD
O. dr Andrzej Morka OP, Kraków – KF-TD, SD
O. mgr lic. Jan M. Olszewski OFMConv, Łódź – WSD OFMConv
O. dr Tomasz Pękala OP, Warszawa – IT
Ks. dr Leszek Poleszak SCJ, Stadniki
O. mgr Nazariusz Zbigniew Popielarski OFMObs, Kraków – B. Prow.
Ks. mgr Michał Popowski MSF, Kazimierz Biskupi – WSD
Ks. mgr Dariusz Porzucek SDB, Kraków – WSD SDB
O. dr Grzegorz Prus OSPPE, Częstochowa – B. Jas.
Ks. prof. dr hab. Roman Słupek SDS, Bagno – WSD
O. Damian Sochacki OCD, Kraków
Ks. dr Michał Studnik SVD, Pieniężno – MWSD
Ks. dr Maciej Tomaszewski SJ, Warszawa – Bobolanum
O. dr Salezy Bogumił Tomczak OFM, Poznań – B. Prow.
Ks. dr Wacław Umiński CM, Kraków
O. dr Jan Piotr Urbański OFM, Kraków
O. dr Lucjusz Ryszard Wójtowicz OFM, Katowice-Panewniki – B. Prow., WSD

Osoby świeckie

Dr Arkadiusz Adamczuk, Lublin – KUL JPII
Mgr Joanna Białkowska, Warszawa – UKSW
Mgr Tomasz Białkowski, Warszawa – UKSW
Mgr Agnieszka Chodyniecka, Łódź – WSD
Mgr Agnieszka Dec, Kraków – UPJPII
Mgr inż. Justyna Erd, Lublin – KUL JPII
Dr Katarzyna Górkiewicz, Lublin – KUL
Mgr Danuta Gurdak, Kraków – UPJPII
Mgr Agnieszka Jastrzębowska, Lublin – KUL JPII
Mgr Katarzyna Kalińska, Płock – WSD
Mgr Iwona Kasiura, Lublin – KUL JPII
Mgr inż. Edwin Klessa, Trzcianka – B. Par.
Dr Barbara Kmiecik, Opole – WT UO
Dr Katarzyna Kołakowska, Lublin – KUL JPII
Dr Joanna Kopacz, Lublin – Stalowa Wola – KUL JPII
Mgr lic. Jakub Maria Kowalski, Warszawa – UKSW

Mgr Marcin Kuś, Lublin – KUL JPII
Mgr Joanna Kwaśniewska-Powroźnik, Lublin – KUL
Dr Adam Martynowicz, Warszawa – ChAT
Mgr Agata Muc, Katowice – WT UŚ
Mgr Magdalena Nagięć, Kraków – UPJPII
Dr Joanna Nastalska-Wiśnicka, Lublin – KUL JPII
Mgr Artur Podsiadły, Lublin – KUL JPII
Mgr Małgorzata Rutkowska, Lublin – KUL JPII
Mgr Zuzanna Sulumuna, Warszawa – CSL
Mgr Andrzej Tylenda, Lublin – KUL JPII
Mgr Agnieszka Uziębło, Warszawa – UKSW
Mgr Władysława Wędzicha, Kraków – UPJPII
Mgr Tomasz Winiarski, Warszawa – UKSW
Mgr Janusz Wiorko, Lublin – KUL JPII
Mgr Marcin Zawadzki, Lublin – KUL

3. Tytuły i stopnie naukowe

Profesorowie

Ks. prof. dr hab. Mirosław Gogolik, Bydgoszcz – PIKCh
Ks. prof. dr hab. Franciszek Mickiewicz SAC, Ołtarzew – WSD
Ks. prof. dr hab. Roman Słupek SDS, Bagno – WSD

Doktorzy habilitowani

Ks. dr hab. Piotr Tarlinski, Opole – CBJE

Doktorzy

Dr Arkadiusz Adamczuk, Lublin – KUL JPII
O. dr Józef Aszyk OFMConv, Teresin (Niepokalanów) – IM-K Kolbianum
Ks. dr Marek Babicz SDB, Ląd – WSD SDB
Ks. dr Wiktor Burda, Przemyśl – WSD
Ks. dr Tadeusz Ceynowa, Koszalin – WSD
Ks. dr Adam Dereń, Wrocław – B. Kap.
Ks. dr Bogusław Dygdała, Toruń – B. Diec.
Ks. dr Tomasz Garwoliński, Olsztyn – WSD Hosianum, WT UW-M
Dr Katarzyna Górkiewicz, Lublin – KUL

O. dr Andrzej Hejnowicz OFMConv, Kraków – B. Prow., WSD
Ks. dr Sławomir Jeziorski, Rzeszów – IT-P, WSD
Ks. dr Jacek Kacprzak, Łódź – WSD
Ks. dr Antoni Karaś CSsR, Tuchów
O. dr Łukasz Kasperek OCD, Lublin – OCD
Ks. dr Sławomir Kielczyk, Warszawa – WSDDW-P
Ks. dr Krzysztof Kamiński, Włocławek – WSD
Dr Barbara Kmiecik, Opole – WT UO
Ks. dr Krzysztof Koch, Pelplin – B. Diec.
Dr Katarzyna Kołakowska, Lublin – KUL JPII
Dr Joanna Kopacz, Stalowa Wola – Filia KUL JPII
Ks. dr Tomasz Krzysztofiak, Gniezno – PWSD
Ks. dr Dariusz Kucharek, Drohiczyn – WSD
Ks. dr Jan Kulig, Rzeszów – IT-P, WSD
Dr Adam Martynowicz, Warszawa – ChAT
Ks. dr Paweł Melczewski TChr, Poznań – WSD
O. dr Andrzej Morka OP, Kraków – KF-TD, SD
Dr Joanna Nastalska-Wiśnicka, Lublin – KUL JPII
O. dr Tomasz Pękala OP, Warszawa – IT
Ks. dr Marcin Pinkiewicz, Elbląg – WSD
Ks. dr Leszek Poleszak SCJ, Stadniki
Ks. dr Stanisław Poniatowski, Łowicz – WSD
O. dr Grzegorz Prus OSPPE, Częstochowa – B. Jas.
Ks. dr Adam Sroka, Tarnów – WSD
Ks. dr Michał Studnik SVD, Pieniężno-MWSD
Ks. dr Daniel Swend, Radom – WSD
Ks. dr Maciej Tomaszewski SJ, Warszawa – Bobolanum
O. dr Salezy Bogumił Tomczak OFM, Poznań – B. Prow.
Ks. dr Piotr Tylec, Sandomierz – B. Diec.
Ks. dr Wacław Umiński CM, Kraków
O. dr Jan Piotr Urbański OFM, Kraków
Ks. dr Adam Wilczyński, Kielce – WSD
Ks. dr Jerzy Witczak, Wrocław – PWT, MWSD
Ks. dr Dariusz Wojtecki, Białystok – AWSD
O. dr Lucjusz Ryszard Wójtowicz OFM, Katowice-Panewniki, B. Prow., WSD
Ks. dr Kamil Zadrożny, Częstochowa – WSD

Licencjaci

Ks. mgr lic. Adam Bieniek, Bielsko-Biała, B. Diec.
Ks. mgr lic. Mateusz Kopania, Legnica – WSD
Mgr lic. Jakub Maria Kowalski, Warszawa – UKSW
O. mgr lic. Jan M. Olszewski OFMConv, Łódź – WSD OFMConv
Ks. mgr lic. Piotr Staniewicz, Warszawa – WSD
Ks. mgr lic. Tomasz Zięba, Świdnica – WSD

Magistrowie

O. mgr Ireneusz Bednarek OFM, Wrocław
Mgr Jolanta Białkowska, Warszawa – UKSW
Mgr Tomasz Białkowski, Warszawa – UKSW
Mgr Agnieszka Chodyniecka, Łódź – WSD
Mgr Agnieszka Dec, Kraków – UPJPII
Br. mgr Roman Dolny SJ, Kraków – AI
Mgr inż. Justyna Erd, Lublin – KUL JPII
O. mgr Grzegorz Filipiuk OFMCap, Zakroczym
Mgr Danuta Gurdak, Kraków – UPJPII
Mgr Joanna Jackowska, Warszawa – UKSW
Mgr Agnieszka Jastrzębowska, Lublin – KUL JPII
Mgr Katarzyna Kalińska, Płock – WSD
Mgr Iwona Kasiura, Lublin – KUL JPII
Mgr inż. Edwin Klessa, Trzcianka – B. Par.
Mgr Marcin Kuś, Lublin – KUL JPII
Ks. mgr Michał Łukaszczyk, Kalisz – WSD
Mgr Agata Muc, Katowice– WT UŚ
Mgr Magdalena Nagięć, Kraków – UPJPII
Mgr Artur Podsiadły, Lublin – KUL JPII
O. mgr Nazariusz Zbigniew Popielarski OFMObs, Kraków – B. Prow.
Ks. mgr Michał Popowski MSF, Kazimierz Biskupi – WSD
Ks. mgr Dariusz Porzucek SDB, Kraków – WSD SDB
Ks. mgr Piotr Ratajczak, Poznań – WT UAM
Mgr Małgorzata Rutkowska, Lublin – KUL JPII
Mgr Zuzanna Sulumuna, Warszawa – CSL
Mgr Andrzej Tylenda, Lublin – KUL JPII
Mgr Agnieszka Uziębło, Warszawa – UKSW
Mgr Władysława Wędzicha, Kraków – UPJPII

Mgr Tomasz Winiarski, Warszawa – UKSW
Mgr Janusz Wiorko, Lublin – KUL JPII
Mgr Marcin Zawadzki, Lublin – KUL

4. Sprawowane funkcje

Kierownicy katedr uniwersyteckich

Ks. prof. dr hab. Franciszek Mickiewicz SAC, Warszawa – UKSW
Ks. prof. dr hab. Roman Słupek SDS, Wrocław – PWT

Rektorzy

O. dr Grzegorz Prus OSPPE, Kraków – WSD OSPPE
Ks. prof. dr hab. Roman Słupek SDS, Bagno – WSD
O. dr Lucjusz Ryszard Wójtowicz OFM, Katowice-Panewniki

Wicerektorzy

Ks. dr Jacek Kacprzak, Łódź – WSD
Ks. dr Sławomir Kielczyk, Warszawa – WSDDW-P
Ks. dr Tomasz Krzysztofiak, Gniezno – PWSD

Dyrektorzy archiwów

O. mgr Ireneusz Bednarek OFM, Wrocław
Ks. mgr lic. Adam Bieniek, Bielsko-Biała
Ks. dr Tadeusz Ceynowa, Koszalin
Ks. dr Adam Dereń, Wrocław
Mgr Katarzyna Kalińska, Płock
Ks. mgr lic. Piotr Staniewicz, Warszawa
Ks. dr Piotr Tylec, Sandomierz

Dyrektorzy bibliotek

O. mgr Ireneusz Bednarek OFM, Wrocław (2003)
Ks. mgr lic. Adam Bieniek, Bielsko-Biała – B. Diec. (2018)
Ks. dr Wiktor Burda, Przemyśl – WSD (2020)
Ks. dr Tadeusz Ceynowa, Koszalin – WSD (2003)
Ks. dr Adam Dereń, Wrocław – B. Kap. (2019)
Br. mgr Roman Dolny SJ, Kraków – AI (2014)
Ks. dr Bogusław Dygdała, Toruń – B. Diec. (2010)

O. mgr Grzegorz Filipiuk OFMCap, Zakroczym (2001)
Ks. dr Tomasz Garwoliński, Olsztyn – WSD Hosianum (2004)
Ks. prof. dr hab. Mirosław Gogolik, Bydgoszcz – PIKCh (2010)
O. dr Andrzej Hejnowicz OFMConv, Kraków – B. Prow. (2020)
Ks. dr Sławomir Jeziorski, Rzeszów IT-P, WSD (2019)
Ks. dr Jacek Kacprzak, Łódź – WSD (2013)
Mgr Katarzyna Kalińska, Płock – WSD (2018)
Ks. dr Krzysztof Kamiński, Włocławek – WSD (2015)
O. dr Łukasz Kasperek, Lublin – OCD (2020)
Ks. dr Antoni Karaś CSsR, Tuchów (2009)
Ks. dr Sławomir Kielczyk, Warszawa – WSDDW-P (2013)
Mgr inż. Edwin Klessa, Trzcianka – B. Par (1983)
Ks. dr Krzysztof Koch, Pelplin – B. Diec. (2010)
Dr Katarzyna Kołakowska, Lublin – KUL JPII (2018)
Ks. mgr lic. Mateusz Kopania, Legnica – WSD (2020)
Ks. Łukasz Krauze OMI, Obra – WSD OMI (2019)
Ks. dr Tomasz Krzysztofiak, Gniezno – PWSD (2018)
Ks. dr Dariusz Kucharek, Drohiczyn – WSD (2013)
Br. Antoni Lenczowski OSB, Kraków-Tyniec (2017)
Ks. mgr Michał Łukaszczyk, Kalisz – WSD (2020)
Dr Adam Martynowicz, Warszawa – ChAT (2013)
Ks. dr Paweł Melczewski TChr, Poznań (2007)
Ks. prof. dr hab. Franciszek Mickiewicz SAC, Ołtarzew – WSD (1996)
O. dr Andrzej Morka OP, Kraków – KF-TD, SD (2012)
Mgr Magdalena Nagięć, Kraków – UPJPII (2012)
O. mgr lic. Jan Olszewski OFMConv, Łódź-Łagiewniki – WSD OFM-Conv (2020)
O. dr Tomasz Pękala OP, Warszawa – IT
Ks. dr Marcin Pinkiewicz, Elbląg – WSD (2014)
Ks. dr Leszek Poleszak SCJ, Stadniki (2016)
Ks. dr Stanisław Poniatowski, Łowicz – WSD (1994)
O. mgr Nazariusz Zbigniew Popielarski OFMObs, Kraków – B. Prow. (2020)
Ks. mgr Michał Popowski MSF, Kazimierz Biskupi (2018)
O. dr Grzegorz Prus OSPPE, Częstochowa – B. Jas.
Ks. prof. dr hab. Roman Słupek SDS, Bagno (2006)

O. Damian Sochacki OCD, Kraków
Ks. dr Adam Sroka, Tarnów – WSD (2019)
Ks. mgr lic. Piotr Staniewicz, Warszawa – WSD (2016)
Ks. dr Michał Studnik SVD, Pieniężno – MWSD (2014)
Ks. dr Daniel Swend, Radom – WSD (2003)
Ks. dr hab. Piotr Tarlinski, Opole – CBJE
Ks. dr Maciej Tomaszewski SJ, Warszawa – Bobolanum (2019)
Ks. dr Piotr Tylec, Sandomierz – B. Diec. (2015)
Ks. dr Adam Wilczyński, Kielce – WSD (2014)
Ks. dr Wacław Umiński CM, Kraków (1998)
O. dr Jan Piotr Urbański OFM, Kraków (2015)
Mgr Tomasz Winiarski, Warszawa – UKSW (2018)
Ks. dr Jerzy Witczak, Wrocław – PWT, MWSD (1995)
Ks. dr Dariusz Wojtecki, Białystok – AWSD (2015)
O. dr Lucjusz Ryszard Wójtowicz OFM, Katowice-Panewniki, B. Prow. (2001), WSD (2005)
Ks. dr Kamil Zadrożny, Częstochowa – WSD (2019)
Ks. dr Tomasz Zięba, Świdnica – WSD (2017-2020)

Wicedyrektorzy

Ks. dr Tomasz Garwoliński, Olsztyn – WSD Hosianum (1999-2004)
Dr Adam Martynowicz, Warszawa – ChAT (2012)
Mgr Magdalena Nagięć, Kraków – UPJPII (2012)
Mgr Artur Podsiadły, Lublin – KUL JPII (2018-)
Mgr Andrzej Tylenda, Lublin – KUL JPII (2011-)
Ks. dr Jerzy Witczak, Wrocław – PWT (1993-1995)

Kierownicy

Dr Arkadiusz Adamczuk, Lublin – KUL JPII (2007)
O. dr Józef Aszyk OFMConv, Teresin (Niepokalanów) – IM-K Kolbianum (2020)
Ks. dr Marek Babicz SDB, Ląd – WSD SDB (2010)
Mgr Jolanta Białkowska, Warszawa – UKSW (2016)
Mgr Tomasz Białkowski, Warszawa – UKSW (2020)
Mgr Agnieszka Chodyniecka, Łódź – WSD (1998)
Mgr Agnieszka Dec, Kraków – UPJPII (2018)
Mgr inż. Justyna Erd, Lublin – KUL JPII (2016)

Ks. dr Tomasz Garwoliński, Olsztyn – WT UW-M (1999)
Dr Katarzyna Górkiewicz, Lublin – KUL (2009)
Mgr Danuta Gurdak, Kraków – UPJPII (2006)
Mgr Joanna Jackowska, Warszawa – UKSW (2016)
Mgr Agnieszka Jastrzębowska, Lublin – KUL JPII (2003)
Mgr Iwona Kasiura, Lublin – KUL JPII (2017)
Dr Barbara Kmiecik, Opole – WT UO (2019)
Dr Joanna Kopacz, Stalowa Wola – Filia KUL JPII (?)
Mgr lic. Jakub Maria Kowalski, Warszawa – UKSW (2019)
Mgr Marcin Kuś, Lublin – KUL JPII (2018)
Mgr Agata Muc, Katowice – WT UŚ (2019)
Dr Joanna Nastalska-Wiśnicka, Lublin – KUL JPII (2011)
Ks. mgr Dariusz Porzucek SDB, Kraków – WSD SDB (2011)
Ks. mgr Piotr Ratajczak, Poznań – WT UAM (2004)
Mgr Małgorzata Rutkowska, Lublin – KUL JPII (2020)
Mgr Zuzanna Sulumuna, Warszawa – CSL (2020)
Mgr Agnieszka Uziębło, Warszawa – UKSW (2016)
Mgr Władysława Wędzicha, Kraków – UPJPII (2016)
Mgr Janusz Wiorko, Lublin – KUL JPII (2018-2021)
Mgr Marcin Zawadzki, Lublin – KUL (2011)

5. Rodzaje bibliotek kościelnych

Biblioteki diecezjalne

Ks. mgr lic. Adam Bieniak, Bielsko-Biała
Ks. dr Bogusław Dygdała, Toruń
Ks. dr Krzysztof Koch, Pelplin
Ks. dr Piotr Tylec, Sandomierz

Biblioteki kapitulne

Ks. dr Adam Dereń, Wrocław

Biblioteki parafialne

Mgr inż. Edwin Klessa, Trzcianka

Biblioteki seminariów duchownych

Diecezjalnych

Ks. dr Wiktor Burda, Przemyśl – WSD
Ks. dr Tadeusz Ceynowa, Koszalin – WSD
Mgr Agnieszka Chodyniecka, Łódź – WSD
Ks. dr Tomasz Garwoliński, Olsztyn – WSD Hosianum
Ks. dr Jacek Kacprzak, Łódź – WSD
Mgr Katarzyna Kalińska, Płock – WSD
Ks. dr Krzysztof Kamiński, Włocławek – WSD
Ks. dr Sławomir Kielczyk, Warszawa – WSDDW-P
Ks. mgr lic. Mateusz Kopania, Legnica – WSD
Ks. dr Tomasz Krzysztofiak, Gniezno – PWSD
Ks. dr Dariusz Kucharek, Drohiczyn – WSD
Ks. mgr Michał Łukaszczyk, Kalisz – WSD
Ks. dr Marcin Pinkiewicz, Elbląg – WSD
Ks. dr Stanisław Poniatowski, Łowicz – WSD
Ks. dr Adam Sroka, Tarnów – WSD
Ks. mgr lic. Piotr Staniewicz, Warszawa – WSD
Ks. dr Daniel Swend, Radom – WSD
Ks. dr Adam Wilczyński, Kielce – WSD
Ks. dr Dariusz Wojtecki, Białystok – AWSD
Ks. dr Kamil Zadrożny, Częstochowa – WSD
Ks. mgr lic. Tomasz Zięba, Świdnica – WSD

Zakonnych

Ks. dr Marek Babicz SDB, Ląd – WSD SDB
Br. mgr Roman Dolny SJ, Kraków – AI
O. dr Andrzej Hejnowicz OFMConv, Kraków – B. Prow., WSD
Ks. dr Antoni Karaś CSsR, Tuchów
Ks. dr Paweł Melczewski, Poznań
Ks. prof. dr hab. Franciszek Mickiewicz SAC, Ołtarzew – WSD
O. mgr lic. Jan M. Olszewski OFMConv., Łódź-Łagiewniki – WSD OFMConv
Ks. dr Leszek Poleszak SCJ, Stadniki
O. mgr Nazariusz Zbigniew Popielarski OFMObs, Kraków – B. Prow.
Ks. mgr Michał Popowski MSF, Kazimierz Biskupi – WSD

Ks. mgr Dariusz Porzucek SDB, Kraków – WSD SDB
Ks. prof. dr hab. Roman Słupek SDS, Bagno – WSD
Ks. dr Michał Studnik SVD, Pieniężno – MWSD
Ks. dr Jan Piotr Urbański OFM, Kraków
O. dr Lucjusz Ryszard Wójtowicz OFM, Katowice-Panewniki – WSD

Biblioteki uczelni akademickich

Dr Arkadiusz Adamczuk, Lublin – KUL JPII
Mgr Jolanta Białkowska, Warszawa – UKSW
Mgr Tomasz Białkowski, Warszawa – UKSW
Mgr Agnieszka Dec, Kraków – UPJPII
Mgr inż. Justyna Erd, Lublin – KUL JPII
Ks. dr Tomasz Garwoliński, Olsztyn – WT UW-M
Ks. prof. dr hab. Mirosław Gogolik, Bydgoszcz – PIKCh
Mgr Danuta Gurdak, Kraków – UPJPII
Mgr Joanna Jackowska, Warszawa – UKSW
Mgr Agnieszka Jastrzębowska, Lublin – KUL JPII
Mgr Iwona Kasiura, Lublin – KUL JPII
Dr Barbara Kmiecik, Opole – WT UO
Dr Katarzyna Kołakowska, Lublin – KUL JPII
Dr Joanna Kopacz, Stalowa Wola-Filia KUL JPII
Mgr lic. Jakub Maria Kowalski, Warszawa – UKSW
Mgr Marcin Kuś, Lublin – KUL JPII
Dr Adam Martynowicz, Warszawa – ChAT
Mgr Agata Muc, Katowice – WT UŚ
Mgr Magdalena Nagięć, Kraków – UPJPII
Dr Joanna Nastalska-Wiśnicka, Lublin – KUL JPII
Mgr Artur Podsiadły, Lublin – KUL JPII
Ks. Mgr Piotr Ratajczak, Poznań – WT UAM
Mgr Małgorzata Rutkowska, Lublin – KUL JPII
Mgr Andrzej Tylenda, Lublin – KUL JPII
Mgr Agnieszka Uziębło, Warszawa – UKSW
Mgr Władysława Wędzicha, Kraków – UPJPII
Mgr Tomasz Winiarski, Warszawa – UKSW
Mgr Janusz Wiorko, Lublin – KUL JPII
Ks. dr Jerzy Witczak, Wrocław – PWT, MWSD
Mgr Marcin Zawadzki, Lublin – KUL

Biblioteki zakonów i zgromadzeń zakonnych
Męskie instytuty życia konsekrowanego

Benedyktyni

Br. Antoni Lenczowski OSB, Kraków-Tyniec

Bernardyni

O. mgr Nazariusz Zbigniew Popielarski OFMObs, Kraków – B. Prow.

Chrystusowcy

Ks. dr Paweł Melczewski TChr, Poznań – B. TChr

Dominikanie

O. dr Andrzej Morka OP, Kraków – KF-TD, SD
O. dr Tomasz Pękala OP, Warszawa – IT

Franciszkanie

O. mgr Ireneusz Bednarek OFM, Wrocław
O. dr Salezy Bogumił Tomczak OFM, Poznań – B. Prow.
O. dr Jan Piotr Urbański OFM, Kraków – WSD
O. dr Lucjusz Ryszard Wójtowicz OFM, Katowice-Panewniki, B. Prow., WSD

Franciszkanie konwentualni

O. dr Józef Aszyk OFMConv, Teresin (Niepokalanów) – IM-K Kolbianum
O. dr Andrzej Hejnowicz OFMConv, Kraków – B. Prow., WSD
O. mgr lic. Jan M. Olszewski OFMConv, Łódź-Łagiewniki – WSD OFMConv

Jezuici

Br. mgr Roman Dolny SJ, Kraków – AI
Ks. dr Maciej Tomaszewski SJ, Warszawa – Bobolanum

Kapucyni

O. mgr Grzegorz Filipiuk OFMCap, Zakroczym

Karmelici bosi

O. dr Łukasz Kasperek OCD, Lublin
O. Damian Sochacki OCD Kraków

Misjonarze Świętej Rodziny

Ks. mgr Michał Popowski MSF, Kazimierz Biskupi

Misjonarze św. Wincentego à Paulo

Ks. dr Wacław Umiński CM, Kraków

Oblaci

Ks. dr Łukasz Krauze OMI, Obra – WSD

Pallotyni

Ks. prof. dr hab. Franciszek Mickiewicz SAC, Ołtarzew

Paulini

O. dr Grzegorz Prus OSPPE, Częstochowa – B. Jas.

Redemptoryści

Ks. dr Antoni Karaś CSsR, Tuchów – WSD

Salezjanie

Ks. dr Marek Babicz SDB, Ląd – WSD
Ks. mgr Dariusz Porzucek SDB, Kraków – WSD

Salwatorianie

Ks. prof. dr hab. Roman Słupek SDS, Bagno

Sercanie

Ks. dr Leszek Poleszak SCJ, Stadniki

Werbiści

Ks. dr Michał Studnik SVD, Pieniężno – MWSD

Żeńskie instytuty życia konsekrowanego

Loretanki
Mgr Zuzanna Sulumuna, Warszawa – CSL

Nazwy geograficzne

Bagno
Ks. prof. dr hab. Roman Słupek, SDS

Białystok
Ks. dr Dariusz Wojtecki, AWSD

Bielsko-Biała
Ks. mgr lic. Adam Bieniek, B. Diec.

Bydgoszcz
Ks. prof. dr hab. Mirosław Gogolik, PIKCh

Częstochowa
O. dr Grzegorz Prus OSPPE, B. Jas.
Ks. dr Kamil Zadrożny, WSD

Drohiczyn
Ks. dr Dariusz Kucharek, WSD

Gniezno
Ks. dr Tomasz Krzysztofiak, PWSD

Kalisz
Ks. mgr Michał Łukaszczyk, WSD

Kalwaria Zebrzydowska
O. mgr Nazariusz Zbigniew Popielarski OFMObs, WSD

Katowice
Mgr Agata Muc, WT UŚ
O. dr Lucjusz Ryszard Wójtowicz OFM, B. Prow., WSD

Kazimierz Biskupi

Ks. mgr Michał Popowski MSF, WSD

Koszalin

Ks. dr Tadeusz Ceynowa, WSD

Kraków

Mgr Agnieszka Dec, UPJPII
Br. mgr Roman Dolny SJ, AI
Mgr Danuta Gurdak, UPJPII
O. dr Andrzej Hejnowicz OFMConv, B. Prow., WSD
Br. Antoni Lenczowski OSB, Tyniec
O. dr Andrzej Morka OP, KF-TD, SD
Mgr Magdalena Nagięć, UPJPII
O. mgr Nazariusz Zbigniew Popielarski OFMObs, B. Prow.
Ks. mgr Dariusz Porzucek SDB, WSD TS
O. Damian Sochacki OCD
Ks. dr Wacław Umiński CM
O. dr Jan Piotr Urbański OFM
Mgr Władysława Wędzicha, UPJPII

Ląd

Ks. dr Marek Babicz SDB, WSD TS

Legnica

Ks. mgr Mateusz Kopania, Legnica WSD

Lublin

Dr Arkadiusz Adamczuk, KUL JPII
Mgr inż. Justyna Erd, KUL JPII
Dr Katarzyna Górkiewicz, KUL
Mgr Agnieszka Jastrzębowska, KUL JPII
Mgr Iwona Kasiura, KUL JPII
O. dr Łukasz Kasperek OCD,
Dr Katarzyna Kołakowska, KUL JPII

Mgr Marcin Kuś, KUL JPII
Dr Joanna Nastalska-Wiśnicka, KUL JPII
Mgr Artur Podsiadły, KUL JPII
Mgr Małgorzata Rutkowska, KUL JPII
Mgr Andrzej Tylenda, KUL JPII
Mgr Janusz Wiorko, KUL JPII
Mgr Marcin Zawadzki, KUL

Łowicz

Ks. dr Stanisław Poniatowski, WSD

Łódź

Mgr Agnieszka Chodyniecka, WSD
Ks. dr Jacek Kacprzak, WSD
O. mgr lic. Jan M. Olszewski OFMConv, WSD

Obra

O. Łukasz Krauze OMI, WSD

Olsztyn

Ks. dr Tomasz Garwoliński, WSD Hosianum, WT UW-M

Ołtarzew

Ks. prof. dr hab. Franciszek Mickiewicz SAC, WSD

Opole

Dr Barbara Kmiecik, WT UO
Ks. dr hab. Piotr Tarlinski, CBJE

Pelplin

Ks. dr Krzysztof Koch, B. Diec.

Pieniężno

Ks. dr Michał Studnik SVD, MWSD

Płock
Mgr Katarzyna Kalińska, WSD

Poznań
Ks. dr Paweł Melczewski TChr, B. TChr
Ks. mgr Piotr Ratajczak, WT UAM
O. dr Salezy Bogumił Tomczak OFM, B. Prow.

Przemyśl
Ks. dr Witold Burda, WSD

Radom
Ks. dr Daniel Swend, WSD

Rzeszów
Ks. dr Sławomir Jeziorski, IT-P, WSD

Sandomierz
Ks. dr Piotr Tylec, B. Diec.

Stadniki
Ks. dr Leszek Poleszak SCJ, WSD

Stalowa Wola
Dr Joanna Kopacz, Filia KUL

Świdnica
Ks. mgr lic. Tomasz Zięba, WSD

Tarnów
Ks. dr Adam Sroka, WSD

Teresin
O. dr Józef Aszyk OFMConv, IM-K Kolbianum

Toruń

Ks. dr Bogusław Dygdała, B. Diec.

Trzcianka

Mgr inż. Edwin Klessa, B. Par.

Tuchów

Ks. dr Antoni Karaś CSsR, WSD

Warszawa

Mgr Jolanta Białkowska, UKSW
Mgr Tomasz Białkowski, UKSW
Mgr Joanna Jackowska, UKSW
Ks. dr Sławomir Kielczyk, WSDDW-P
Mgr lic. Jakub Maria Kowalski, UKSW
Dr Adam Martynowicz, ChAT
O. dr Tomasz Pękala OP, IT
Ks. mgr lic. Piotr Staniewicz, WSD
Mgr Zuzanna Sulumuna, CSL
Ks. dr Maciej Tomaszewski SJ, Bobolanum
Mgr Agnieszka Uziębło, UKSW
Mgr Tomasz Winiarski, UKSW

Włocławek

Ks. dr Krzysztof Kamiński, WSD

Wrocław

O. mgr Ireneusz Bednarek OFM
Ks. dr Adam Dereń, B. Kap.
Ks. dr Jerzy Witczak, PWT, MWSD

Zakroczym

O. mgr Grzegorz Filipiuk OFMCap

SŁOWNIK BIOGRAFICZNY

Dr Arkadiusz ADAMCZUK (ur. 1974), historyk sztuki, bibliolog, bibliotekoznawca, kustosz dyplomowany, nauczyciel akademicki, kierownik (2007) Oddziału Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

O. dr Józef ASZYK OFMConv (ur. 1978), franciszkanin konwentualny, teolog, dogmatyk, mariolog, wykładowca, kierownik (2020) Biblioteki Instytutu Maryjno-Kolbiańskiego „Kolbianum", Filia UKSW w Niepokalanowie, gmina Teresin.

Ks. dr Marek BABICZ SDB (ur. 1955), salezjanin, teolog, bibliotekoznawca, kierownik (2010) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Lądzie.

O. mgr Ireneusz BEDNAREK OFM (ur. 1949), franciszkanin, historyk, archiwista, dyrektor (2003) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Franciszkanów Prowincji św. Jadwigi we Wrocławiu.

Mgr Jolanta BIAŁKOWSKA (ur. 1975), socjolog, menadżer informacji, kustosz, kierownik (2016-2021) Działu Udostępniania i Przechowywania Zbiorów, wicedyrektor (2021-) Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Mgr Tomasz BIAŁKOWSKI (ur. 1972), historyk, bibliotekoznawca, kustosz, bibliotekarz systemowy, kierownik (2020) Działu Opracowania Zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Ks. mgr lic. Adam BIENIEK (ur. 1968), kapłan diecezji bielsko-żywieckiej, prawnik, kanonista, kanclerz kurii i dyrektor (2018) Biblioteki i Archiwum Diecezji Bielsko-Żywieckiej w Bielsku-Białej.

Ks. dr Witold BURDA, kapłan archidiecezji przemyskiej, teolog, dyrektor (2020) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu.

Ks. dr Tadeusz CEYNOWA (ur. 1967), kapłan diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, historyk, archiwista, bibliotekoznawca, nauczyciel akademicki, starszy kustosz dyplomowany, dyrektor (2013) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego i Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej w Koszalinie, zastępca kierownika Studiów Podyplomowych z Teologii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego (Sekcja w Koszalinie), wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie.

Mgr Agnieszka CHODYNIECKA (ur. 1972), bibliotekoznawca, kierownik (1998) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi.

Mgr Agnieszka DEC (ur. 1973), bibliotekoznawca, kustosz, kierownik (2018) Działu Gromadzenia i Opracowania Wydawnictw Zwartych Biblioteki Głównej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Ks. dr Adam DEREŃ (ur. 1966), kapłan archidiecezji wrocławskiej, kanonik, proboszcz, teolog, dogmatyk, dyrektor (2019) Archiwum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu.

Br. mgr Roman DOLNY SJ, jezuita, filozof, dyrektor (2014) Biblioteki Akademii Ignatianum w Krakowie.

Ks. dr Bogusław DYGDAŁA (ur. 1972), kapłan diecezji toruńskiej, historyk, bibliotekoznawca, członek Zarządu (2015-2016), przewodniczący Komisji Rewizyjnej (2016) Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", dyrektor (2010) Biblioteki Diecezjalnej im. ks. Stanisława Kujota w Toruniu.

Mgr inż. Justyna ERD (ur. 1972), kustosz, kierownik (2016) Sekcji Wydawnictw Krajowych Oddziału Gromadzenia Zbiorów Biblioteki Uniwersyteckich Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

O. mgr Grzegorz FILIPIUK OFMCap (ur. 1971), kapucyn, teolog, historyk, bibliotekoznawca, skarbnik (2007-2013), przewodniczący Ko-

misji Rewizyjnej (2013-2016), wiceprzewodniczący Zarządu (2016) Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", dyrektor (2001) Biblioteki Warszawskiej Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów w Zakroczymiu.

Ks. dr Tomasz GARWOLIŃSKI (ur. 1969), kapłan archidiecezji warmińskiej, kanonik, teolog, dogmatyk, bibliotekoznawca, członek Zarządu (2007-2013), sekretarz (2013) Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", redaktor, starszy kustosz dyplomowany, wicedyrektor (1999), dyrektor (2004) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum" i kierownik (1999) Biblioteki Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Ks. prof. dr hab. Mirosław GOGOLIK (ur. 1973), kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, teolog, katecheta, dyrektor Wydziału Katechizacji i Szkół Katolickich Diecezji Bydgoskiej, dyrektor (2010) Biblioteki Prymasowskiego Instytutu Kultury Chrześcijańskiej im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Bydgoszczy, kierownik Studiów Podyplomowych Przygotowania Pedagogiczno-Katechetycznego, profesor uczelniany Zakładu Teologii Praktycznej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Dr Katarzyna GÓRKIEWICZ (ur. 1970), polonista, kustosz, kierownik (2009) Bibliotek Specjalistycznych Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Mgr Danuta GURDAK (ur. 1963), pedagog, bibliotekoznawca, kustosz dyplomowany, nauczyciel akademicki, kierownik (2006) Działu Wydawnictw Ciągłych Biblioteki Głównej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

O. dr Andrzej HEJNOWICZ OFMConv, franciszkanin konwentualny, teolog, dyrektor (2020) Biblioteki Prowincjalnej przy Wyższym Seminarium Duchownym Franciszkanów Konwentualnych w Krakowie.

Mgr Joanna JACKOWSKA (ur. 1968) teolog, bibliotekoznawca, kustosz, kierownik (2016) Działu Gromadzenia i Selekcji Zbiorów

Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Mgr Agnieszka JASTRZĘBOWSKA (ur. 1971), historyk sztuki, kustosz, kierownik (2003) Oddziału Wydawnictw Ciągłych Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Ks. dr Sławomir JEZIORSKI (ur. 1982), kapłan diecezji rzeszowskiej, teolog, dyrektor (2019) Biblioteki Instytutu Teologiczno-Pedagogicznego i Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie.

Ks. dr Jacek KACPRZAK (ur. 1974), kapłan archidiecezji łódzkiej, teolog moralista, prorektor, dyrektor (2013) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Łódzkiej w Łodzi.

Mgr Katarzyna KALIŃSKA, historyk, archiwista, p.o. dyrektora Archiwum Diecezjalnego, wicedyrektor i dyrektor (2018) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku.

Ks. dr Krzysztof KAMIŃSKI (ur. 1975), kapłan diecezji włocławskiej, teolog, proboszcz, dyrektor (2015) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Włocławskiej we Włocławku.

Ks. dr Antoni KARAŚ CSsR (ur. 1970), redemptorysta, teolog, wykładowca, dyrektor (2009) Biblioteki Prowincjalnej Ojców Redemptorystów w Tuchowie.

Mgr Iwona KASIURA (ur. 1970), bibliotekoznawca, starszy kustosz dyplomowany, nauczyciel akademicki, kierownik (2017) Oddziału Konserwacji i Zabezpieczania Zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

O. dr Łukasz KASPEREK OCD, karmelita bosy, teolog, dogmatyk, dyrektor (2020) Biblioteki Klasztoru Ojców Karmelitów Bosych w Lublinie.

Ks. dr Sławomir KIELCZYK (ur. 1978), kapłan archidiecezji warszawskiej, prawnik, kanonista, wicerektor, dyrektor (2013) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Warszawsko-Praskiej.

Mgr inż. Edwin KLESSA (ur. 1945), technolog, konstruktor, dyrektor ds. rozwoju firmy Lubmor, działacz społeczno-polityczny, skarbnik (1998-2001), członek (2010) Komisji Rewizyjnej Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", dyrektor (1983) Biblioteki Rzymskokatolickiej Parafii św. Jana Chrzciciela w Trzciance.

Dr Barbara KMIECIK (ur. 1972), teolog, starszy bibliotekarz, kierownik (2019) Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

Ks. dr Krzysztof KOCH (ur. 1978), kapłan diecezji pelplińskiej, kanonik, proboszcz, historyk, wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego, prezes Zarządu Federacji Pelplińska Biblia Gutenberga, dyrektor (2010) Biblioteki Diecezjalnej im. Biskupa Jana Bernarda Szlagi w Pelplinie.

Dr Katarzyna KOŁAKOWSKA (ur. 1976), filolog klasyczny, redaktor, adiunkt Katedry Literatury Greckiej Instytutu Filologii Klasycznej KUL, dyrektor (2018) Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Dr Joanna KOPACZ (ur. 1971), socjolog, bibliotekoznawca, archiwista, pedagog, starszy bibliotekarz, kierownik (2019) Biblioteki Wydziału Nauk Inżynieryjno-Technicznych Filii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Stalowej Woli.

Ks. mgr lic. Mateusz KOPANIA (ur. 1983), kapłan diecezji legnickiej, teolog, dogmatyk, dyrektor (2020) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Legnicy.

Mgr lic. Jakub Maria KOWALSKI (ur. 1983), teolog, kierownik (2006-2021) Czytelni i Wypożyczalni Filii, wicedyrektor (2021-) Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Ks. dr Łukasz KRAUZE OMI (ur. 1982), oblat, teolog, homileta, dyrektor (2019) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Obrze.

Ks. dr Tomasz KRZYSZTOFIAK (ur. 1984), kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, prorektor ds. studiów, dyrektor (2018) Biblioteki Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie.

Ks. dr Dariusz KUCHAREK (ur. 1979), kapłan diecezji drohiczyńskiej, biblista, ojciec duchowny, dyrektor (2013) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Drohiczyńskiej w Drohiczynie.

Mgr Marcin KUŚ (ur. 1985), bibliotekarz, kierownik (2018) Wypożyczalni Miejscowej i Międzybibliotecznej Oddziału Udostępniania Zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Br. Antoni LENCZOWSKI OSB (ur. 1995), benedyktyn, student IV roku teologii, dyrektor (2017) Biblioteki Opactwa Benedyktynów w Tyńcu.

Ks. mgr Michał ŁUKASZCZYK (ur. 1986), kapłan diecezji kaliskiej, teolog, historyk, dyrektor (2020) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Kaliszu.

Dr Adam MARTYNOWICZ (ur. 1976), teolog, historyk, wicedyrektor (2012), dyrektor (2013) Biblioteki Głównej Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

Ks. dr Paweł MELCZEWSKI TChr (ur. 1965), chrystusowiec, teolog, biblista, dyrektor (2007) Biblioteki Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej im. ks. Jana Jabłońskiego TChr w Poznaniu.

Ks. prof. dr hab. Franciszek MICKIEWICZ SAC (ur. 1962), pallotyn, biblista, kierownik Katedry Teologii Biblijnej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, wykładowca i dyrektor

(1996) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Ołtarzewie.

O. dr Andrzej MORKA OP (ur. 1969), dominikanin, teolog, dyrektor (2012) Biblioteki Kolegium Filozoficzno-Teologicznego Polskiej Prowincji Dominikanów i Biblioteki Studium oo. Dominikanów w Krakowie.

Mgr Agata MUC (ur. 1974), bibliotekoznawca, bibliograf, redaktor, kustosz dyplomowany, nauczyciel akademicki, kierownik (2019) Biblioteki Teologicznej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Mgr Magdalena NAGIĘĆ (ur. 1978), bibliotekoznawca, kustosz dyplomowany, nauczyciel akademicki, kierownik (2005-2006) Sekcji Opracowania Zbiorów, zastępca kierownika (2006-2008), kierownik (2008-2010) Biblioteki Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, wicedyrektor i dyrektor (2012) Biblioteki Głównej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Dr Joanna NASTALSKA-WIŚNICKA (ur. 1968), historyk, archiwista, edytor, bibliograf, starszy kustosz dyplomowany, nauczyciel akademicki, kierownik (2011) Oddziału Informacji Naukowej Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

O. mgr lic. Jan M. OLSZEWSKI OFMConv (ur. 1964), franciszkanin konwentualny, teolog, mariolog, wykładowca, sekretarz studiów, dyrektor (2020) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego oo. Franciszkanów Konwentualnych w Łodzi-Łagiewnikach.

O. dr Tomasz PĘKALA OP, dominikanin, teolog, romanista, kierownik (2016) Biblioteki Instytutu Tomistycznego Dominikanów w Warszawie.

Ks. dr Marcin PINKIEWICZ (ur. 1983), kapłan diecezji elbląskiej, teolog duchowości, dyrektor (2014) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elbląskiej w Elblągu.

Mgr Artur PODSIADŁY (ur. 1978), socjolog, informatyk, kierownik (2014-2018) Oddziału Reprografii i Digitalizacji, wicedyrektor (2018) Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Ks. dr Leszek POLESZAK SCJ (ur. 1971), sercanin, teolog duchowości, dyrektor (2016) Biblioteki Wyższego Seminarium Misyjnego Księży Najświętszego Serca Jezusowego w Stadnikach.

Ks. dr Stanisław PONIATOWSKI (ur. 1955), kapłan diecezji łowickiej, prałat, proboszcz, historyk, archiwista, wykładowca, cenzor publikacji religijnych, wizytator parafii dziekańskich, kustosz Archiwum i Biblioteki Kapituły Katedralnej, dyrektor (1994) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Łowiczu.

O. mgr Nazariusz Zbigniew POPIELARSKI OFMObs (ur. 1961), bernardyn, bibliotekoznawca, (1994) dyrektor Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Ojców Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej, Biblioteki Papieskiego Uniwersytetu Antonianum (2006-2020) w Rzymie i (2020) Biblioteki Prowincji Bernardynów w Krakowie.

Ks. mgr Michał POPOWSKI MSF (ur. 1982), misjonarz Świętej Rodziny, teolog, homileta, dyrektor (2018) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Misjonarzy Świętej Rodziny w Kazimierzu Biskupim.

Ks. mgr Dariusz PORZUCEK SDB (ur. 1965), salezjanin, teolog, kierownik (2011) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie.

O. dr Grzegorz PRUS OSPPE (ur. 1973), paulin, historyk, przeor, rektor Wyższego Seminarium Duchownego Zakonu Paulinów w Krakowie, wykładowca Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, dyrektor (2020) Jasnogórskiej Biblioteki Maryjnej w Częstochowie.

Ks. mgr Piotr RATAJCZAK (ur. 1967), kapłan archidiecezji poznańskiej, proboszcz, teolog, kanonista, kierownik (2004) Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Mgr Małgorzata RUTKOWSKA (ur. 1975), bibliotekoznawca, kustosz, kierownik (2020) Oddziału Opracowania Druków Zwartych Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Ks. prof. dr hab. Roman SŁUPEK SDS (ur. 1971), salwatorianin, teolog, dogmatyk, wykładowca, rektor WSD, dyrektor (2006) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Księży Salwatorianów w Bagnie, adiunkt, kierownik Katedry Teologii Fundamentalnej i Religiologii Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

O. Damian SOCHACKI OCD, karmelita bosy, teolog, dyrektor Biblioteki Klasztoru Ojców Karmelitów Bosych w Krakowie.

Ks. dr Adam SROKA (ur. 1979), kapłan diecezji tarnowskiej, teolog, dogmatyk, dyrektor (2019) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie.

Ks. mgr lic. Piotr STANIEWICZ (ur. 1974), kapłan archidiecezji warszawskiej, historyk, archiwista, teolog, dyrektor Archiwum Archidiecezji Warszawskiej i (2016) Biblioteki Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego Archidiecezji Warszawskiej w Warszawie.

Ks. dr Michał STUDNIK SVD (ur. 1944), werbista, teolog, psycholog, bibliograf, dyrektor (2014) Biblioteki Misyjnego Wyższego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie.

Mgr Zuzanna SULUMUNA (ur. 1960), polonista, kustosz, kierownik (2020) Biblioteki Zgromadzenia Sióstr Loretanek w Warszawie.

Ks. dr Daniel SWEND (ur. 1960), kapłan diecezji radomskiej, teolog, asystent Katedry Religiologii i Misjologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, dyrektor (2003) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Radomskiej w Radomiu.

Ks. dr hab. Piotr TARLINSKI (ur. 1956), kapłan diecezji opolskiej, teolog, muzykolog, dyrektor (2010-) Radia Plus w Opolu, adiunkt

Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, dyrektor Centralnej Biblioteki im. Josepha von Eichendorffa w Opolu, obecnie Polsko-Niemieckiego Centrum Bibliotek, Mediów, Kultury i Badań Naukowych im. Josepha von Eichendorffa w Opolu.

Ks. dr Maciej TOMASZEWSKI SJ (ur. 1970), jezuita, filozof, teolog, wykładowca Collegium Bobolanum i Akademii Katolickiej w Warszawie, dyrektor (2019) Biblioteki Bobolanum w Warszawie.

Ks. dr Piotr TYLEC (ur. 1984), kapłan diecezji sandomierskiej, historyk, archiwista, nauczyciel akademicki, asystent Katedry Historii Kościoła Instytutu Nauk Teologicznych Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu, dyrektor Archiwum Diecezji Sandomierskiej, skarbnik (2019) Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", dyrektor (2015) Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu.

Mgr Andrzej TYLENDA (ur. 1960), filozof, bibliotekoznawstwa, kustosz, wicedyrektor (2011) Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Ks. dr Wacław UMIŃSKI CM (ur. 1967), misjonarz św. Wincentego à Paulo, historyk, archiwista, bibliolog, redaktor czasopisma „Nasza Przeszłość", zastępca przewodniczącego (2004-2007), sekretarz (2007--2013), skarbnik (2013-2019), członek Komisji Rewizyjnej (2019) Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", adiunkt Katedry Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, dyrektor (1998) Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie.

O. dr Jan Piotr URBAŃSKI OFM (ur. 1958), franciszkanin, biblista, dyrektor (2015) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Franciszkanów w Krakowie.

Mgr Agnieszka UZIĘBŁO (ur. 1983), historyk, bibliotekoznawca, menadżer kultury, bibliotekarz cyfrowy, kierownik (2016) Działu Informacji Naukowej i Transferu Wiedzy Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Mgr Władysława WĘDZICHA (ur. 1969), bibliotekoznawca, starszy bibliotekarz, kierownik (2016) Działu Udostępniania i Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Ks. dr Adam WILCZYŃSKI (ur. 1977), kapłan diecezji kieleckiej, teolog duchowości, dyrektor (2014) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach.

Mgr Tomasz WINIARSKI (ur. 1967), historyk, menadżer informacji, kustosz (2014-2018), wicedyrektor i dyrektor (2018) Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Mgr Janusz WIORKO (ur. 1973), bibliotekoznawca, specjalista ds. digitalizacji zbiorów, kierownik (2018-2021) Oddziału Zbiorów Cyfrowych Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Ks. dr Jerzy WITCZAK (ur. 1954), kapłan archidiecezji wrocławskiej, filozof, teolog, informatyk, bibliotekoznawca, kustosz dyplomowany, nauczyciel akademicki, adiunkt PWT, członek (1995-1998), zastępca przewodniczącego (1998-2001), przewodniczący (2001) Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", administrator Księgozbioru Wirtualnego Fides, wicedyrektor (1993-1995) i dyrektor (1995) Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu.

Ks. dr Dariusz WOJTECKI (ur. 1967), kapłan archidiecezji białostockiej, teolog, dyrektor (2015) Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku.

O. dr Lucjusz Ryszard WÓJTOWICZ OFM (ur. 1965), franciszkanin, teolog duchowości, wykładowca, gwardian, członek (2004-2007) Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", rektor, penitencjarz bazyliki św. Jana na Lateranie w Rzymie, dyrektor (2001) Biblioteki Prowincjalnej, dyrektor (2005) Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego oo. Franciszkanów w Katowicach-Panewnikach.

Ks. dr Kamil ZADROŻNY (ur. 1985), kapłan archidiecezji częstochowskiej, teolog, mariolog, prefekt alumnów, wykładowca, (2019) dyrektor Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie.

Mgr Marcin ZAWADZKI (ur. 1969), romanista, kustosz, kierownik (2011) Sekcji Wydawnictw Zagranicznych i Dubletów Oddziału Gromadzenia Zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Ks. mgr lic. Tomasz ZIĘBA (ur. 1985), kapłan diecezji świdnickiej, teolog, prefekt, (2017-2020) dyrektor Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Świdnickiej w Świdnicy

Bibliografia

Baran S., *Ks. dr Tomasz Garwoliński Bibliotekarzem Roku 2017 Warmii i Mazur*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2019), s. 277-282.

Bruździński A., *Historyk liturgii. Ks. dr hab. Józef Andrzej Wacław Boguniowski* (*1933-2007*), „Studia Salvatoriana Polonica", 3 (2009), s. 367-377.

Chomiczewska T., *Ks. dr Dariusz Wojtecki Laureatem Nagrody Srebrnej Róży*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2019), s. 283-290.

Dziony M., *Dwa dwudziestolecia w służbie kultury czytelniczej, pojednania i wiary. Działalność Polsko-Niemieckiego Centrum Bibliotek, Mediów, Kultury i Badań Naukowych im. Josepha von Eichendorffa w Opolu*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2021), s. 73-100.

Encyklopedia 100-lecia KUL, red. E. Gigilewicz, t. 1-2, Lublin 2018.

Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995, red. L. Grzebień, Kraków 2004.

Florianowicz M., Zielonka M., *Publikacje Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2021), s. 177-200.

Garwoliński T., *Powojenne dzieje Biblioteki Warmińskiej Seminarium Duchownego „Hosianum" w Olsztynie*, w: *Cor dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego* (*1565-2015*), red. A. Kopiczko, P. Rabaczyński, Olsztyn 2015, s. 471-502.

Glugla P., *In memoriam. Ks. dr Adam Nowak* (*1927-2020*) *jako bibliotekoznawca i duszpasterz*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2021), s. 101-128.

Kmiecik B., *Od pasji książki do biblioteki – Biblioteka im. Arcybiskupa Alfonsa Nossola w Kamieniu Śląskim*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2021), s. 123-140.

Kowalak W., *Bibliografia publikacji polskich werbistów* (*1997-2006*), Warszawa 2008.

Koszewski M., *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego NSPJ w Drohiczynie – dzieje i charakterystyka zbiorów*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2018), s. 107-120.

Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993, red. M. Rusecki, Lublin 1994.

Kudroń T., *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie – dziedzictwo i nowa lokalizacja*, „Forum Bibliotek Medycznych", 7,2 (2014), s. 190-204.

Lasota M.M., *Biblioteka klasztorna w kontekście historii Biblioteki Zakonu Braci Mniejszych Prowincji Wniebowzięcia NMP w Katowicach-Panewnikach*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2019), s. 177-192.

Łoziński B., *Leksykon zakonów w Polsce. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostolskiego*, Warszawa 2002.

Matraś M., *Wspomnienie o śp. dr. Pawle Skalskim* (*1965-2020*), „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2021), s. 141-147.

Misjonarze św. Wincentego à Paulo w Polsce (*1651-2001*), t. 2, cz. 1: *Biografie*, red. J. Dukała, Kraków 2001.

Mroczkowski P., *Historia Biblioteki Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2020), s. 9-24.

Nastalska-Wiśnicka J., *Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Kronika stulecia 1918-2018*, Lublin 2020.

Pach J., *Wspomnienie o śp. o. Eugeniuszu Pawle Michaliku OSPPE – bibliotekarzu jasnogórskim* (*1959-2020*), „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2021), s. 148-152.

Poleszak E., *Biblioteka Bobolanum w Warszawie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2020), s. 25-38.

Polscy Misjonarze św. Wincentego à Paulo w kraju i zagranicą. Katalog z okazji 360. rocznicy przybycia misjonarzy do Polski (*1651-2011*), oprac. A. Zakręta, Kraków 2012.

Rostkowski Z., Rzymski J., *Diecezja Drohiczyńska. Spis parafii i duchowieństwa 2021*, Drohiczyn 2021.

Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych, t. 1, red. J. Marecki, Kraków 2017.

Sikorska R., *Restrukturyzacja instytucji od biblioteki seminaryjnej do Biblioteki Diecezjalnej w Pelplinie* (*w latach 1828-2020*), „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2021) [w druku].

Słupek R., *Historia Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Salwatorianów w Bagnie koło Wrocławia* (*1930-2020*), „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2021), s. 103-122.

Snopkowska M., *Biblioteka i Archiwum Diecezjalne w Bielsku-Białej*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2020), s. 67-78.

Studnik M., *Bibliografa publikacji polskich werbistów za lata 1945-1996*, Warszawa 1998.

Studnik M., *Bibliografia publikacji polskich werbistów* (*2007-2016*) *z suplementem za wcześniejsze lata*, Górna Grupa 2017.

Studnik M., *Biblioteka Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2020), s. 55-66.

Tylec P., *Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu. Historia i współczesność*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2019), s. 131-136.

Tylec P., *Kierownicy Seminarium Duchownego w Sandomierzu w latach 1875-1984*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2019), s. 157-176.

Tylec P., *Materiały do bibliografii księży diecezji sandomierskiej za lata 2017-2018*, „Studia Sandomierskie", 26 (2019), s. 336-337.

Umiński W., *Wybrane zagadnienia dotyczące rękopisów w bibliotekach kościelnych w Polsce*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2021), s. 29-48.

Zadrożny K., *Zarys dziejów i charakterystyka księgozbioru Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej i Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 1 (2020), s. 39-54.

Żmuda R., *Dokumentacja stanu badań bibliologicznych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2015*, Łódź 2017.

Żmuda R., *Instrukcja dla autorów haseł biograficznych Słownika pracowników bibliotek kościelnych w Polsce za lata 1945-2017*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych", 2 (2017), s. 206-211.

Żmuda R., *Projekt i wykaz proponowanych haseł biograficznych „Słownika pracowników bibliotek kościelnych w Polsce za lata 1945-2017"*, „Forum Bibliotek Medycznych", 9,1 (2016), s. 464-502.

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 244-246
ISSN 1426-3777

Ks. Kamil Zadrożny[1]

ŚP. KS. KAN. DR JAN SAMBOR – CZWARTY DYREKTOR BIBLIOTEKI WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO ARCHIDIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ (1993-2007)

Ks. Jan Sambor urodził się 1 maja 1946 roku we wsi Borusowa w diecezji tarnowskiej. W latach 1953-1960 uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Borusowej. Następnie w latach 1966-1969 uczył się w trzyletnim Korespondencyjnym Technikum Rolniczym w Wojniczu. Po złożeniu egzaminu maturalnego rozpoczął pracę w Zakładzie Doświadczalnym Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Borusowej. Pełnił tam funkcję kierownika gospodarstwa. Ze względu na niesprzyjającą atmosferę panującą wokół religii w zakładzie po niespełna roku zwolnił się z pracy. Następnie znalazł zatrudnienie w Powiatowym Inspektoracie Melioracji i Urządzeń Wodnych w Dąbrowie Tarnowskiej. W tym samym czasie podjął studia w Wyższej Szkole Rolniczej w Krakowie.

Po śmierci ojca w 1966 roku coraz silniej towarzyszyła mu myśl o kapłaństwie. W 1971 roku wstąpił do Częstochowskiego Seminarium Duchownego Krakowie. Ukończył studia filozoficzno-teologiczne, uzyskując stopień naukowy magistra na podstawie pracy *Wikariusz współpracownik w ustawodawstwie Diecezji Częstochowskiej w latach 1925-1975*, napisanej pod kierunkiem ks. dr. Zdzisława

[1] Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie.

Wajznera. W 1977 roku przyjął święcenia prezbiteratu z rąk bp. Stefana Barely. Po święceniach został skierowany do pracy duszpasterskiej w parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Żarkach-Letnisku. Następnie 24 czerwca 1982 roku został mianowany prefektem w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie, a 17 września 1983 roku objął stanowisko ekonoma tegoż seminarium. Ks. J. Sambor w okresie pracy w seminarium podjął studia na Papieskiej Akademii Teologicznej. W 1983 roku uzyskał stopień licencjata teologii na podstawie pracy *Cele małżeństwa i ich hierarchia w obradach i dokumentach Soboru Watykańskiego II*, napisanej pod kierunkiem bp. dr. Miłosława Kołodziejczyka, w 1987 roku zaś stopień doktora teologii na podstawie dysertacji *Uwarunkowania społeczno-teologiczne nauczania Prymasa Wyszyńskiego o małżeństwie i rodzinie*, przygotowanej pod kierunkiem o. prof. dr. hab. Jana Siega. Od początku swojej obecności w seminarium wykładał propedeutykę teologii, a po obronie doktoratu katolicką naukę społeczną w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie i w Instytucie Teologicznym w Częstochowie. Dwudziestego drugiego października 1992 roku mianowano go prorektorem tegoż instytutu. W latach 1993-1994 przebywał na stypendium naukowym na szwajcarskim Uniwersytecie we Fryburgu.

W pierwszych latach obecności biblioteki seminaryjnej w Częstochowie funkcję jej dyrektora pełnili kolejno ks. dr Marian Szczepański i ks. dr hab. Stanisław Chłąd. W dziejach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej ważnym wydarzeniem była jej przeprowadzka z Krakowa do Częstochowy. Funkcjonowanie seminarium w nowych realiach dotyczyło także biblioteki, której księgozbiór w kilku transportach dotarł do Częstochowy. Dwudziestego stycznia 1993 roku abp Stanisław Nowak mianował ks. Sambora dyrektorem Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej. Pod jego kierownictwem dokonano uporządkowania już posiadanego księgozbioru, który po przeprowadzce z Krakowa wymagał przeglądu i uzupełnienia. Rozpoczęto komputeryzację czytelni. Z inicjatywy ks. J. Sambora i we współpracy z Federacją Bibliotek Kościelnych „Fides" zainstalowano system biblioteczny MAK. Zasługą dyrektora biblioteki było znaczące pomnożenie księgozbioru bibliotecznego, urządzenie funk-

cjonalnej czytelni, unowocześnienie lektorium i magazynu biblioteki, a także komputeryzacja. Księgozbiór poszerzono o liczne pozycje, pochodzące najczęściej od indywidualnych darczyńców oraz z zapisów testamentalnych kapłanów archidiecezji częstochowskiej. W tym czasie do księgozbioru biblioteki seminaryjnej włączono książki Instytutu Teologicznego, który znajdował się przy parafii św. Barbary w Częstochowie. Biblioteka stała się wówczas dostępna także dla studentów świeckich, nie tylko uczelni teologicznych. Ks. J. Sambor pełnił funkcję dyrektora biblioteki seminaryjnej do momentu objęcia 18 czerwca 2007 roku urzędu proboszcza parafii pw. św. Judy Tadeusza Apostoła w Częstochowie.

Należy jeszcze dodać, że ks. Sambor latach 1995-2017 pełni funkcję sędziego Sądu Metropolitalnego w Częstochowie, a od września 2014 do grudnia 2015 roku sprawował urząd dziekana dekanatu św. Józefa w Częstochowie. Za wkład w życie diecezji 14 marca 1990 roku biskup częstochowski odznaczył go tytułem kanonika oraz przywilejem rokiety i mantoletu. Należał do grona kanoników honorowych Kolegiackiej Kapituły Zawierciańsko-Żareckiej. W związku z osiągnięciem wieku emerytalnego z dniem 31 sierpnia 2016 roku został zwolniony z funkcji proboszcza parafii św. Judy Tadeusza w Częstochowie i mianowany rezydentem parafii św. Wojciecha w Częstochowie.

Na łamach „Częstochowskich Studiów Teologicznych" ks. Sambor opublikował w 2004 roku artykuł *Społeczny wymiar hierarchii celów małżeństwa w obradach i dokumentach Soboru Watykańskiego II*[2].

Ks. Jan Sambor zmarł nagle 7 lipca 2020 roku w Maluszynie. Głównym celebransem Mszy Świętej żałobnej odprawionej 9 lipca w kościele św. Wojciecha w Częstochowie był abp senior Stanisław Nowak. Eksporcie w kościele św. Judy Tadeusza Apostoła w Częstochowie przewodniczył 10 lipca bp senior Antoni Długosz. Mszę Świętą pogrzebową w kościele Podwyższenia Krzyża Świętego w Borusowej celebrował 10 lipca bp Andrzej Przybylski. Ciało księdza dyrektora spoczęło na miejscowym cmentarzu parafialnym.

[2] J. Sambor, *Społeczny wymiar hierarchii celów małżeństwa w obradach i dokumentach Soboru Watykańskiego II*, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 32 (2004), s. 161-182.

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 247-258
ISSN 1426-3777

Ks. Kamil Zadrożny[1]

ŚP. KS. DR HAB. ARKADIUSZ OLCZYK – PIĄTY DYREKTOR BIBLIOTEKI WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO ARCHIDIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ (2007-2018). PRZYCZYNEK DO BIBLIOGRAFII NAUKOWEJ

Osoba śp. ks. dr. hab. Arkadiusza Olczyka wpisała się w historię Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej, gdy seminarium to już od kilku lat funkcjonowało wraz ze swoją książnicą w mieście biskupim.

Ks. Arkadiusz Olczyk urodził się 13 lipca 1966 roku w Kodrębie w powiecie radomszczańskim w województwie łódzkim. Jego rodzicami byli Ryszard i Izabela z domu Bareła. Edukację początkową pobierał w Szkole Podstawowej w Kodrębie, a następnie w Liceum Ogólnokształcącym nr 1 im. A. Zawadzkiego w Radomsku. Od najmłodszych lat angażował się w życie kościoła parafialnego w Kodrębie jako ministrant i członek ruchu oazowego, przechodząc przez wszystkie szczeble formacji zaproponowanej przez ks. Franciszka Blachnickiego. Po złożeniu egzaminu dojrzałości w 1985 roku wstąpił do Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Swoją decyzję motywował pragnieniem poświęcenia swojego życia „rozdawaniu i głoszeniu Chrystusa" oraz służbie drugiemu człowiekowi i walce ze złem. Przez przełożonych był postrzegany jako wyjątkowo dobry

[1] Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie.

alumn, cechujący się pilnością i pracowitością, co zadecydowało o powierzeniu mu funkcji dziekana alumnów. Studia seminaryjne ukończył zdobyciem tytułu magistra teologii na podstawie pracy magisterskiej pt. *Celibat kapłański w świetle nauczania Kościoła i teologów po Soborze Watykańskim II. Aspekt teologiczno-moralny*, napisanej na seminarium naukowym prowadzonym przez ks. doc. dr. hab. Jana Kowalskiego. Święcenia diakonatu przyjął 24 maja 1990, a prezbiteratu 19 maja 1991 roku w bazylice katedralnej z rąk bp. Stanisława Nowaka. Jako neoprezbiter został skierowany do parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Wieluniu, gdzie dał się poznać jako gorliwy duszpasterz, zatroskany szczególnie o rozwój życia duchowego dzieci i młodzieży. Pracę w parafii łączył z funkcją katechety w Zespole Szkół nr 3 w Wieluniu. Abp Stanisław Nowak, doceniając nieprzeciętne zdolności ks. Olczyka, jego pracowitość oraz pasję naukową, skierował go w 1993 roku na studia specjalistyczne z teologii moralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ósmego czerwca 1995 roku ks. Olczyk złożył egzamin licencjacki. Stopień naukowy doktora teologii uzyskał 7 października 1997 roku na podstawie dysertacji *Personalistyczny wymiar etosu w nauczaniu Jana Pawła II*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Seweryna Rosika.

Po powrocie ze studiów rozpoczął pracę naukowo-dydaktyczną w Częstochowie. Od 1998 roku jako wykładowca w Instytucie Teologicznym, od 1998 roku w Studium Życia Rodzinnego oraz w Studium Duchowości Chrześcijańskiej (od 2006 roku). W 2010 roku objął funkcję wykładowcy teologii moralnej w Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Częstochowskiej, a od 2011 roku w Sekcji Licencjackiej Eklezjologiczno-Mariologicznej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Częstochowie. Był promotorem siedemdziesięciu jeden prac magisterskich i licencjackich.

Należał do Stowarzyszenia Polskich Teologów Moralistów i Polskiego Towarzystwa Teologicznego Oddział w Częstochowie, w którym w latach 1998-1999 pełnił funkcję sekretarza Zarządu. Spod jego pióra wyszły liczne publikacje naukowe i popularnonaukowe. Uchwałą Rady Wydziału Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu 16 czerwca 2014 roku uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk teologicznych w zakresie teologii moralnej na podstawie osiągnięć naukowych stanowiących cykl jednotematycz-

nych publikacji poświęconych zagadnieniu *Personalistyczna wizja człowieka wobec współczesnych wyzwań społeczno-moralnych*. W archidiecezji częstochowskiej pełnił wiele ważnych funkcji. Bezpośrednio po powrocie z KUL został mianowany administratorem Domu Formacyjnego przy WSD w Częstochowie oraz ojcem duchownym katechetów świeckich (13 listopada 1997 roku). Abp Stanisław Nowak mianował go 27 czerwca 1998 roku ojcem duchownym alumnów, którą to funkcję pełnił do 2001 roku. W latach 2003-2008 udzielał się jako diecezjalny duszpasterz służby zdrowia i asystent kościelny Katolickiego Stowarzyszenia Lekarzy Archidiecezji Częstochowskiej. Należy nadmienić, że od 2004 roku ks. Olczyk był członkiem Komisji Bioetycznej przy Okręgowej Izbie Lekarskiej w Częstochowie, a w latach 2005-2015 przez dwie kadencje – sędzią diecezjalnym Sądu Metropolitalnego w Częstochowie.

Dziewiętnastego września 2007 roku został mianowany dyrektorem biblioteki WSD w Częstochowie. Za jego zwierzchnictwa nastąpiła dalsza komputeryzacja biblioteki seminaryjnej. Powstała baza katalogowa, która istniała do lutego 2020 roku, kiedy to wprowadzono nowy system biblioteczny. Następnie jego staraniem stworzono wewnętrzną sieć komputerową, umożliwiającą przeglądanie zbiorów bibliotecznych przez Internet. Zainstalowano komputerową wypożyczalnię książek oraz najnowszą wersję systemu MAK. Utworzono dwa dodatkowe stanowiska komputerowe dla czytelników. Zakupiono nowe komputery, monitory panoramiczne podnoszące jakość pracy bibliotecznej. W 2009 roku jego staraniem oraz przy wsparciu finansowym dyrektora administracyjnego seminarium udało się zaadaptować i wyposażyć w komplet nowych regałów bibliotecznych pomieszczenie na magazyn książkowy, który obecnie mieści 32 056 egzemplarzy (stan z 8 kwietnia 2021 roku). Regały zamontowała w dniach od 31 marca do 2 kwietnia 2009 roku firma Metal-Sprzęt z Rzeszowa. Troszczył się o to, aby księgozbiór służył jak najlepiej studentom teologii. Dyrektorem biblioteki seminaryjnej pozostał aż do śmierci.

Abp Wacław Depo mianował ks. Olczyka członkiem Komisji ds. Formacji Kapłańskiej (6 września 2013 roku) oraz cenzorem książek i pism religijnych. Szóstego listopada 2000 roku abp S. Nowak odznaczył go tytułem kanonika i przywilejem rokiety i mantoletu.

Abp Wacław Depo 30 marca 2016 roku podniósł go do godności kanonika honorowego Kolegiackiej Kapituły Radomszczańskiej pw. św. Jadwigi Królowej przy kolegiacie św. Lamberta w Radomsku, a 27 listopada 2017 roku do godności kanonika gremialnego tejże kapituły. W ostatnich latach życia ks. Olczyk zmagał się z chorobą nowotworową. Zmarł 1 października 2018 roku w domu rodzinnym w Zapolicach. Mszy Świętej żałobnej celebrowanej 3 października 2018 roku w kościele seminaryjnym pw. Jezusa Chrystusa Najwyższego i Wiecznego Kapłana w Częstochowie przewodniczył metropolita częstochowski abp Wacław Depo. Następnego dnia Mszy Świętej pogrzebowej sprawowanej w kościele parafialnym pw. św. Jadwigi Śląskiej w Kodrębie przewodniczył bp Andrzej Przybylski. Ciało ks. Arkadiusza złożono na cmentarzu parafialnym w Kodrębie.

Bibliografia naukowa

1998

Osobowościowy rozwój człowieka przez pracę w nauczaniu Jana Pawła II, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 26 (1998), s. 129-154.

1999

Personalizacja pracy a społeczna relacjonalność człowieka, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 27 (1999), s. 183-227.

2000

Sumienie jako norma normans i jako norma normata według encykliki „Veritatis splendor" Jana Pawła II, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 28 (2000), s. 163-171.

2001

Osobowy podmiot pracy w nauczaniu Jana Pawła II, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 29 (2001), s. 65-97.

2005

(Rec.) J. Wójcik, *S. Rosik – teolog moralista*, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 33 (2005), s. 261-263.

2008

Problematyka suicydologiczna w kontekście historycznym, naukowym i religijnym, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 35-36 (2007/2008), s. 131-149.

2009

(Rec.) M. Guzewicz, *Miłość małżeńska może być piękna. Recepta na szczęście w małżeństwie*, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 37 (2009), s. 253-255.

(Rec.) S. Jarosz, *Nie bój się – jest Miłość. Inaczej o spowiedzi*, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 37 (2009), s. 255-257.

2010

Chrześcijański sens starości, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej", 84,1-3 (2010), s. 159-173.

Teologiczny wymiar celibatu kapłańskiego, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 38 (2010), s. 163-174.

Verbum Domini in Ecclesia. Kapłańska refleksja w kontekście adhortacji Benedykta XVI, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej", 84,10-12 (2010), s. 181-191.

2011

Diagnostyka i metody leczenia niepłodności, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej", 85,10-12 (2011), s. 93-98.

Etiologia kobiecej i męskiej niepłodności, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej", 85,10-12 (2011), s. 79-92.

Młodzież w świecie „instant" – współczesne uzależnienia, „Rocznik Wydziału Pedagogicznego Akademii Ignatianum w Krakowie", (2011), s. 11-33.

Patriotyzm jako cnota moralna, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 39 (2011), s. 183-190.

Prokreacyjny wymiar małżeństwa, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej", 85,7-9 (2011), s. 92-98.

Rodzina szkołą pracy i kształtowania postaw społecznych w świetle nauczania bł. Jana Pawła II. Ordo Dei. Inspiracje myślą bł. Jana Pawła II, „Zeszyty Pastoralne Instytutu Akcji Katolickiej Diecezji Sosnowieckiej", 12 (2011), s. 57-72.

Rola i miejsce ludzi starszych w społeczeństwie, „Ateneum Kapłańskie", 157,1 (2011), s. 27-41.

Zagrożenia ze strony biosfery, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej", 85,7-9 (2011), s. 99-104.

2012

*Bożonarodz*eniowa *prowokacja wiary*, „Nasze Życie. Pismo kleryków WSD w Częstochowie", 8 (2012), s. 15-17.

Dramat niepłodności małżeńskiej. Aspekty społeczne, medyczne i moralne, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 40 (2012), s. 193-199.

Dylematy moralno-prawne wokół macierzyństwa zastępczego, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 40 (2012), s. 201-207.

Fenomenologia starzenia się śmierci w perspektywie chrześcijańskiej, w: *Życie i śmierć. Wyzwania działalności charytatywnej*, red. J. Stala, Tarnów 2012, s. 141-157.

Hoffnung for die Armen Seelen, Jestetten 2012.

„Nowe" problemy wychowawcze w dobie „nowych" mediów, „Polonia Sacra", 16 (2012), s. 75-85.

Ojcostwo w dobie „banków spermy", „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej", 86,1 (2012), s. 170-177.

Posłowie, w: B. Preder, *Kod miłości. Rozmowa ze Świętą Faustyną*, Częstochowa 2012, s. 117.

(Rec.) *Mój najmłodszy pacjent. Godność osoby ludzkiej – in vitro czy naprotechnologia?,* red. A. Kuliberda, W. Terlecka, Częstochowa 2012, ss. 93, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 40 (2012), s. 263-265.

Rodzina środowiskiem kształtowania charakteru i postaw moralnych dzieci, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej", 86,2 (2012), s. 103-116.

Rola rodziny w kształtowaniu cnoty pracowitości, w: *Z teorii i praktyki pracy socjalnej*, red. M. Banach, J. Matejek, Levoča 2012, s. 57-71.

Świadomość współczesnych zagrożeń dla zdrowia w kontekście pomocy społecznej, w: *Zdrowie w pomocy społecznej*, red. E. Kucharska, Kraków 2012, s. 81-104.

Wokół „in vitro" – meandry moralności, w: *Mój najmłodszy pacjent. Godność osoby ludzkiej – in vitro czy naprotechnologia?*, red. A. Kuliberda, W. Terlecka, Częstochowa 2012, s. 49-86.

2013

Autorytet rodzicielski w wychowaniu dziecka, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej", 87,1 (2013), s. 129-136.

Denormalizacja życia rodzinnego w sytuacji choroby psychicznej, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 41 (2013), s. 105-118.

Homo medium. Problematyka tele- i cybermaniactwa a wychowanie, „Teologia i Moralność", 13,1 (2013), s. 179-193.

Posłowie, w: B. Preder, *Święci z innej strony. Skuteczna droga do nieba*, Częstochowa 2013, s. 186.

Przedmowa, w: B. Preder, *Oderwana miłość. O dymisji ojców i co dalej?*, Częstochowa 2013, s. 5-6.

(Rec.) M. Czachorowski, *Gendermania. Spór o godność ciała*, Fundacja „Nasza Przyszłość", Szczecin 2013, ss. 128, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 41 (2013), s. 196-200.

(Rec.) Z. Sobolewski, *Seks, małżeństwo i rodzina. Vademecum spowiednika*, Wydawnictwo „Bernardinum", Pelplin 2013, ss. 243, „Veritati et Caritati" 2 (2014), s. 552-557.

(Rec.) A. Spadaro, *Cyberteologia. Chrześcijaństwo w dobie Internetu*, tłum. M. Masny, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2013, ss. 221, „Veritati et Caritati", 2 (2014), s. 558-562.

(Rec.) A. Zwoliński, *Cyberseks*, Wydawnictwo „Petrus", Kraków 2013, ss. 178, „Veritati et Caritati", 2 (2014), s. 563-568.

Współczesne przejawy negatywnego moralnie oddziaływania rodziców na wychowanie dzieci, „Veritati et Caritati", 1 (2013), s. 254-268.

2014

Biografia i pasterska posługa bp. Stefana Bareły w diecezji częstochowskiej na tle odniesień do korzeni rodzinnych, „Veritati et Caritati", 3 (2014), s. 129-149.

Chrześcijaństwo a wschodnie sztuki walki, „Veritati et Caritati", 2 (2014), s. 297-314.

Die gemeinschaftliche und gemeinschaftbildene Berufung des Menschen im Lichte vom Katechismus der katholischen Kirche, w: *Vielfältige Aspekte des Glaubens*, red. R. Ceglarek, J. Kapuściński, A. Olczyk, Jestetten 2014, s. 337-358.

Ewangelizacja cyberświata jako wyzwanie dla współczesnego Kościoła, „Studia Gdańskie", 34 (2014), s. 101-114.

Naprotechnologia – nadzieją i szansą na płodność, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 42 (2014), s. 111-126.

Osobowy status embrionu jako wyznacznik działań medycznych, „Życie Konsekrowane", 4 (2014), s. 91-101.

Personalizm w opiece terminalnej, „Życie Konsekrowane", 106,2 (2014), s. 80-104.

Posłannictwo Kościoła wobec chorych, „Studia Gdańskie", 35 (2014), s. 77-92.

(Rec.) *Od bólu po stracie do nadziei życia. Pogrzeb dziecka poronionego*, red. J. Dziedzic, P. Guzdek, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2013, ss. 228, „Veritati et Caritati", 3 (2014), s. 203-304.

(Rec.) *Wiwisekcja, czyli co dolega współczesnej kulturze*, red. A. Ziombra, Legnica 2013, ss. 117, „Veritati et Caritati", 2 (2014), s. 573-577.

Rola rodziców w wychowaniu moralnym dzieci, w: *Być w sercu Kościoła. Księga jubileuszowa z okazji 25-lecia pracy naukowej Dyrektora Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, ks. dr. hab. Mariana Dudy*, red. S. Jasionek, Częstochowa 2014, s. 287-299.

Sprawozdanie z konferencji jubileuszowej z okazji XX-lecia istnienia Katolickiego Stowarzyszenia Lekarzy Polskich, Częstochowa, 15 lutego 2014 r., „Veritati et Caritati", 2 (2014), s. 601-604.

Sprawozdanie z posiedzenia Komisji Bioetycznej przy Okręgowej Izbie Lekarskiej w Częstochowie (*Częstochowa, 28 stycznia 2015 r.*), „Veritati et Caritati", 3 (2014), s. 325-326.

Teleologie des menschlichen Lebens im Lichte des Katechismus der Katholischen Kirche und der Dokumente des Zweiten Vatikanischen Konzils, w: *Vielfältige Aspekte des Glaubens*, red. R. Ceglarek, J. Kapuściński, A. Olczyk, Jestetten 2014, s. 315-336.

Vielfältige Aspekte des Glaubens, red. R. Ceglarek, J. Kapuściński, A. Olczyk, Jestetten 2014, s. 9-14.

2015

Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej oraz Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, „Veritati et Caritati", 4 (2015), s. 347-358.

Cyberbullying w ocenie moralnej, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 43 (2015), s. 83-98.

EllaOne – trutka na dzieci i ich matki dostępna bez recepty. Okiem teologa moralisty, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 43 (2015), s. 99-110.

Horyzonty wychowania moralnego w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II, w: *Wychowanie w refleksji Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Wybrane aspekty*, red. M. Sztaba, A. Różyło, Lublin 2015, s. 97-116.

Nowa ewangelizacja w konfrontacji z neopogaństwem, „Życie Konsekrowane", 3 (2015), s. 38-59.

Obszary alienacji człowieka *pracy w ujęciu K. Marksa i K. Wojtyły – Jana Pawła II*, w: *Etos pracy w przestrzeni społeczno-pastoralnej*, red. I. Celary, G. Polok, Katowice 2015, s. 319-335.

Promocja pięknej miłości w „Ruchu Czystych Serc", „Studia Gdańskie", 37 (2015), s. 203-217.

(Rec.) M. Eberstadt, *Adam and Eve after the Pill: Paradoxes of the Sexual Revolution*, Ignatius Press, San Francisco 2012, ss. 171, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 43 (2015), s. 274-281.

(Rec.) S. Gancarek, *O przysiędze małżeńskiej*, Wyd. „Regina Poloniae", Częstochowa 2015, ss. 119, „Veritati et Caritati", 4 (2015), s. 619-621.

(Rec.) S. Nowak, *Przez* Maryję *do Jezusa. Modlitewnik sanktuarium w Borownie*, Wyd. „Regina Poloniae", Częstochowa 2015, ss. 175, „Veritati et Caritati", 4 (2015), s. 631-634.

(Rec.) *Wartości w biznesie*, red. P. Mrzygłód, G. Sokołowski, Papieski Wydział Teologiczny, Wrocław 2014, ss. 183, „Veritati et Caritati", 4 (2015), s. 643-648.

Słowo wprowadzenia, w: S. Gancarek, *W nurcie nowej ewangelizacji. O przysiędze małżeńskiej*, Częstochowa 2015, s. 5-9.

Sprawozdanie z IV konferencji służby zdrowia pod hasłem „Ból i cierpienie" (*Warszawa, 11 kwietnia 2015 r.*), „Veritati et Caritati", 4 (2015), s. 667-670.

Sprawozdanie z sympozjum „Po Jego Śladach… Święty Jan Paweł II inspiracją dla artystów" (*Kraków, 22 kwietnia 2015 r.*), „Veritati et Caritati", 4 (2015), s. 671-673.

Sprawozdanie ze spotkania z cyklu „Akademia w bibliotece w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Częstochowie" (*Częstochowa, 29 stycznia 2015 r.*), „Veritati et Caritati", 4 (2015), s. 657-658.

Sumienie jako lektor Bożego prawa w świetle nauczania św. Jana Pawła II, w: *Być człowiekiem sumienia. Interdyscyplinarny namysł nad fenomenem sumienia*, red. R. Ceglarek, M. Sztaba, Częstochowa 2015, s. 17-42.

2016

Biblioteka – intelektualne „serce" Wyższego Seminarium Duchownego oraz Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, „Forum Bibliotek Medycznych", 9,2 (2016), s. 72-85.

Czy dzieci nienarodzone idą do nieba? Pomoc dla rodziców po stracie, Częstochowa 2016.

Czy feministki reprezentują interesy kobiet?, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 44 (2016) s. 123-131.

Kształtowanie dojrzałej osobowości religijno-moralnej jako fundament misji Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, „Veritati et Caritati", 7 (2016), s. 219-236.

Lekarz człowiekiem sumienia, red. A. Olczyk, Częstochowa 2016.

Moralne implikacje „nowości życia" po chrzcie świętym, w: *Rozbudzić pamięć chrztu. Chrzest w historii, teologii i katechezie*, red. R. Ceglarek, M. Barda, Częstochowa 2016, s. 153-171.

Moralność seksu w przestrzeni życia osobistego, małżeńskiego i rodzinnego, Częstochowa 2016.

Opieka hospicyjna jako przejaw „wyobraźni miłosierdzia", „Veritati et Caritati", 5 (2016), s. 189-209.

Posłowie, w: Bruna od Maryi, *Brat Mikołaj. Historia pustelnika z Flüe*, Warszawa – Częstochowa 2016, s. 38.

Posłowie, w: Bruna od Maryi, *Eremityzm. Wprowadzenie w duchowość i praktykę życia pustelniczego*, Warszawa – Częstochowa 2016, s. 175.

Posłowie, w: M. Cisowski, *Wiersze na dni uroczyste. W różnym stylu.* Częstochowa 2016, s. 48.

Posłuszne Bogu sumienie drogowskazem dla katolickiego lekarza, w: *Lekarz człowiekiem sumienia*, red. A. Olczyk, Częstochowa 2016, s. 8-46.

(Rec.) I. Barton-Smoczyńska, *O dziecku, które odwróciło* się *na pięcie*, wyd. II poszerzone, Wyd. „Edycja św. Pawła", Częstochowa 2015, ss. 271, „Veritati et Caritati" 5 (2016), s. 381-388.

(Rec.) *Przewodnik: bioetyka dla młodych* (tytuł oryginału: *Manuel Bioéthique des Jeunes*), Kraków 2015, ss. 80, „Veritati et Caritati" 5 (2016), s. 397-401.

(Rec.) J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowanie młodzieży,* wyd. II, Wyd. „Oficyna Wydawnicza IMPULS", Kraków 2012, ss. 317, „Veritati et Caritati" 5 (2016), s. 403-406.

Ślub posłuszeństwa i ludzka wolność – antynomia czy harmonia?, „Życie Konsekrowane", 6 (2016), s. 63-79.

W pułapce tzw. nowych uzależnień, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 44 (2016), s. 133-141.

Zagrożenie infiltracją ze strony sekt w kontekście patologizacji życia rodzinnego, „Studia Gdańskie", 39 (2016), s. 175-189.

2017

Duchowy GPS sportowca, Częstochowa 2017.

Feministyczno-gejowskie próby redefinicji płci i ról społecznych. Aspekty moralne, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 45 (2017), s. 77-94.

Historia i techniki sztucznego zapłodnienia, „Częstochowskie Studia Teologiczne", 45 (2017), s. 95-108.

Janson Józef Aleksander, w: *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017, s. 71-72.

Kodrąb – moja mała Ojczyzna. Ocalić od zapomnienia, Częstochowa 2017.

Małżeństwo i dziewictwo jako komplementarna forma miłości w świetle adhortacji „Amoris laetitia", „Sosnowieckie Studia Teologiczne", 13 (2016-2017), s. 121-134.

Miejsce młodzieży w internetowej ewangelizacji parafii, „Veritati et Caritati", 9 (2017), s. 125-141.

Miłość „sprawiedliwa" wektorem chrześcijańskiej, w: *Bądźcie świadkami miłosierdzia*, red. R. Ceglarek, A. Kuliberda, Częstochowa 2017, s. 119-138.

Nasze małżeństwo, Częstochowa 2017.

Obsesja hazardu, „Studia Gdańskie", 41 (2017), s. 173-184.

Osoba duchowna w pułapce siecioholizmu, „Życie Konsekrowane", 3 (2017), s. 95-111.

Posłowie, w: M. Cisowski, *Wiersze na dni zwykłe*, Częstochowa 2017, s. 48.

Posłowie, w: S. Bruna od Maryi, *Notatnik pustelniczy 2016-2017*, Częstochowa 2017, s. 146-147.

Rodzina chrześcijańska w konfrontacji z organizacjami LGBT, „Veritati et Caritati", 8 (2017), s. 121-149.

Stasiewicz Edward, w: *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017, s. 184-186.

Stygmatyczka i mistyczka Greta Ganseforth (*1926-1996*), Częstochowa 2017.

Zimorowicz (*Zając*) *Stanisław*, w: *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017, s. 218-220.

Życie bł. ks. Jerzego Popiełuszki – żywą katechezą wierności Bogu i prawdzie, w: *Bł. ks. Jerzy Popiełuszko – życie w prawdzie*, red. R. Ceglarek, Częstochowa 2017, s. 125-159.

2018

Droga Polaków do niepodległości, Częstochowa 2018.

Moralny imperatyw troski o permanentną formację kapłanów w świetle „Listu do moich kapłanów o stałej formacji" abp Stanisława Nowaka, „Veritati et Caritati", 10 (2018), s. 347-368.

Podstawy teologii moralnej, Częstochowa 2018.

Posłowie, w: M. Cisowski, *Myśli o Świętych. Myśli wierszowane*, Częstochowa 2018, s. 69.

Słowo wstępne, w: *Częstochowska Maryjo. Oblicza Maryi w obrazach i figurach na terenie archidiecezji częstochowskiej*, red. A. Olczyk [i in.], Częstochowa 2018, s. 5.

(Red.) *Matko nasza, Częstochowska Maryjo. Oblicza Maryi w obrazach i figurach na terenie archidiecezji częstochowskiej*, Częstochowa 2018.

2019

„Misterium eucharisticum" jako fundament przykazania miłości bliźniego, w: *Służyć* (*z*) *miłością. Księga jubileuszowa dedykowana księdzu biskupowi dr. hab. Antoniemu Długoszowi w dwudziestą piątą rocznicę sakry biskupiej*, red. A. Walulik, R. Ceglarek, Z. Marek, N. Pikuła, Częstochowa 2019, s. 277-293.

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 259-266
ISSN 1426-3777

Bogumiła Warząchowska[1]

DOROBEK NAUKOWY ŚP. KS. PROF. DR. HAB. ALOJZEGO DROŻDŻA – WYSTAWA NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM ORAZ ONLINE NA STRONIE BIBLIOTEKI TEOLOGICZNEJ W KATOWICACH

Październikowa inauguracja roku akademickiego 2020/2021 na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego zbiegła się z pierwszą rocznicą śmierci ks. prof. Alojzego Drożdża. Te ważne wydarzenia były okazją do przygotowania wystawy związanej z dorobkiem naukowym A. Drożdża oraz wydania pracy zbiorowej poświęconej księdzu profesorowi, zatytułowanej *Człowiek Bogu. Człowiek człowiekowi. Człowiek światu. Księga Pamiątkowa dedykowana śp. ks. prof. dr. hab. Alojzemu Drożdżowi* (*1950-2019*)[2]. Ekspozycja została przygotowana przez pracowników Biblioteki Teologicznej UŚ. Dorobek publikacyjny księdza profesora przybliżono w holu Wydziału Teologicznego. Po uroczystościach inauguracyjnych zdigitalizowaną wersję niniejszej wystawy zaprezentowano na stronie internetowej Biblioteki Teologicznej, dzięki czemu ekspozycja w dowolnym czasie jest dostępna bez ograniczeń[3]. Rozpoczynając zwiedzanie wystawy,

[1] Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

[2] *Człowiek Bogu. Człowiek człowiekowi. Człowiek światu. Księga pamiątkowa dedykowana śp. ks. prof. dr. hab. Alojzemu Drożdżowi* (*1950-2019*), red. W. Surmiak, Studia i Materiały Wydziału Teologicznego 93, Katowice 2020.

[3] Biblioteka Teologiczna UŚ, Dorobek naukowy śp. ks. prof. dr. hab. Alojzego Drożdża – wystawa online, bt.us.edu.pl/dorobek-naukowy-sp-ks-prof-dr-hab-alojzego-drozdza-wystawa-online, 29.06.2021.

warto zapoznać się z sylwetką kapłana, duszpasterza, nauczyciela i badacza oraz promotora.

Ks. prof. Alojzy Drożdż, kapłan diecezji tarnowskiej, pochodził z parafii św. Michała Archanioła w Żeleźnikowej Wielkiej. Urodził się 15 marca 1950 roku w Nowym Sączu. Do szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego uczęszczał w miejscu urodzenia, następnie po złożeniu egzamin dojrzałości wstąpił w 1968 roku do Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Po ukończeniu studiów filozoficzno-teologicznych w 1974 roku w Tarnowie przyjął święcenia kapłańskie z rąk ówczesnego biskupa tarnowskiego, Jerzego Ablewicza. Przez całe kapłańskie życie był związany z naukowymi ośrodkami myśli teologicznej, poczynając od Tarnowa (Wyższe Seminarium Duchowne), poprzez Kraków (Uniwersytet Jana Pawła II), następnie Lublin (Katolicki Uniwersytet Lubelski), kończąc aktywność zawodową na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego. Ks. A. Drożdż zmarł 27 września 2019 roku w dniu przejścia na emeryturę i tuż przed inauguracją nowego roku akademickiego.

Z katowickim środowiskiem akademickim był związany od października 2004 roku, przechodząc z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego oraz obejmując jednocześnie funkcję kierownika Zakładu Teologii Moralnej i Duchowości. Decyzję o zmianie uczelni motywował osobistą prośbą ówczesnego Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologicznego abp. Damiana Zimonia oraz dziekana Wydziału Teologicznego ks. prof. dr. hab. Wincentego Myszora.

Po dziesięciu latach pracy w Katowicach w związku z reorganizacją struktury wydziału w 2014 roku został kierownikiem Katedry Teologii Moralnej i Katolickiej Nauki Społecznej. Przez piętnaście lat był związany ze śląską Alma Mater, wzmacniając naukowo i dydaktycznie kadrę młodej katowickiej jednostki. Ponadto w katowickim środowisku naukowym cieszył się wielkim autorytetem profesorskim i etycznym, dzięki czemu w latach 2012-2016 był m.in. członkiem Uczelnianej Komisji Dyscyplinarnej ds. Nauczycieli Akademickich.

Dorobek publikacyjny ks. prof. A. Drożdża został przedstawiony w czterech obszernych sferach badawczych, ukazujących pisarstwo w zakresie duszpasterstwa i służebnego kapłaństwa, nauczyciela akademickiego i niestrudzonego dydaktyka, naukowca i badacza szeroko

pojętej teologii, promotora dysertacji doktorskich, licencjatów kanonicznych, prac magisterskich i licencjackich. Poszczególnym zagadnieniom poświęcono po jednej gablocie, dokonując misternej selekcji z obszernej twórczości naukowo-badawczej profesora.

Duszpasterz

Wystawę otwierają publikacje związane z pracą duszpasterską. Jest to najobszerniejszy dorobek pisarski księdza profesora, na który składają się opublikowane prace zbiorowe, będące merytoryczną podbudową dla Metropolitalnego Święta Rodziny. Są to następujące pozycje: *Rodzina wartością – wartości rodzinne. Z okazji Metropolitalnego Święta Rodziny*, red. A. Drożdż, P. Kurzela, Katowice 2009; *Piękno życia rodzinnego. Metropolitalne Święto Rodziny*, red. A. Drożdż, P. Kurzela, Katowice 2010; *Rodzina w pięknym stylu. Metropolitalne Święto Rodziny* 2011, red. A. Drożdż, P. Kurzela, Katowice 2011. Zainteresowanie problematyką małżeństwa i rodziny przewijało się przez całą duszpasterską pracę ks. prof. A. Drożdża, kontynuowaną

również w Katowicach. Aktywność ta rozwijała się zwłaszcza dzięki współpracy z ówczesnym Wydziałem Duszpasterstwa Ogólnego Kurii Metropolitalnej w Katowicach oraz z Księgarnią św. Jacka, czego wyrazem były kolejne tytuły: *Kapłan wierny Bogu i ludziom pilnie poszukiwany. Rekolekcje dla kapłanów*, Katowice 2009; oraz *Homilie ślubne*, Katowice 2011.

Nauczyciel

Ks. prof. A. Drożdż był cenionym nauczycielem akademickim i wielkim przyjacielem studentów. Prezentowane podręczniki jego autorstwa ukazywały się w tarnowskiej serii Academica wydawnictwa Biblos. Były to: *Człowiek Bogu. Teologia moralna szczegółowa*, cz. 1, Tarnów 2000; *Człowiek człowiekowi. Teologia moralna szczegółowa*, cz. 2, Tarnów 2001; *Człowiek światu. Teologia moralna szczegółowa*, cz. 3, Tarnów 2002. Ponadto w serii tej ukazały się: *Dekalog*, cz. 1-2,

Tarnów 1994; *Wiara, nadzieja, miłość. Teologia moralna szczegółowa*, Tarnów 1994; *Sakrament pojednania z Bogiem i Kościołem. Teologia moralna szczegółowa*, cz. 4, Tarnów 2002; *Etyczne poszukiwania człowieka*, Tarnów 1994. Wiele cennych materiałów znalazło się także w czasopismach i licznych broszurach.

Naukowiec

Centralne miejsce w tej grupie zajmuje pozycja wydana z okazji siedemdziesięciolecia urodzin A. Drożdża, zatytułowana *Człowiek Bogu. Człowiek człowiekowi. Człowiek światu. Księga Pamiątkowa dedykowana śp. ks. prof. dr. hab. Alojzemu Drożdżowi* (*1950-2019*). Układ tej księgi według odniesienia człowieka do Boga, do człowieka i do świata zaproponował Arkadiusz Wuwer, prof. UŚ, w nawiązaniu do trzech części prac przygotowanych przez ks. A. Drożdża. Publikacja ta ukazała się w 2020 roku w serii Studia i Materiały Wydziału

Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 93 pod redakcją ks. Wojciecha Surmiaka. Księga pamiątkowa powstała dzięki uczonym z kraju i z zagranicy, którzy przekazali teksty naukowe, aby upamiętnić postać śp. księdza profesora.

Praca naukowo-dydaktyczna na Wydziale Teologicznym UŚ, szczególnie po uruchomieniu studiów na kierunku nauki o rodzinie oraz w ramach studiów podyplomowych (Podyplomowe Studia Rodziny i Mediacji Sądowej, Podyplomowe Studia Rodziny), była ważną częścią życia profesora. Obok zajęć dydaktycznych wchodzących w skład podstawowego kanonu modułów, prowadził on wykłady monograficzne oraz seminarium magisterskie. Swoje badania, których wyniki przedstawiał w ramach wykładów monograficznych, opublikował m.in. w książkach: *Konsumizm. Ocena moralna na podstawie encyklik Jana Pawła II*, Tarnów 1997; *Ludzkie niepokoje i ateizm*, Kielce 2011; *Dzisiejsze ataki na rodzinę monogamiczną*, Katowice 2017; *Cases w perspektywie teologicznomoralnej*, Kielce 2018.

Znaczący dorobek naukowy księdza profesora znajduje się także w międzynarodowych i ogólnopolskich czasopismach teologicznych. Teolog moralista regularnie publikował w czołowych periodykach Wydziału Teologicznego, takich jak „Studia Pastoralne" i „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne". Nadal udzielał się naukowo również na łamach takich pism, jak „Tarnowskie Studia Teologiczne", „Vox Patrum", „Studia Moralia" i innych czasopismach popularyzatorskich.

Promotor

Ostatnia gablota prezentuje wybrane spośród 219 prac dyplomowych dysertacje doktorskie, prace magisterskie i licencjackie napisane pod kierunkiem ks. prof. A. Drożdża na Wydziale Teologicznym UŚ. Warto zauważyć, że ks. prof. A. Drożdż wypromował w Katowicach sześciu doktorów, czterdziestu dziewięciu licencjatów kościelnych oraz 164 magistrów, w tym 118 na kierunku teologia i czterdziestu sześciu na kierunku nauki o rodzinie. Jak wspomina w księdze pamiątkowej jeden z jego uczniów, Wojciech Surmiak: „Pracowałeś do końca. Ostatni doktorat, który zrecenzowałeś – a było tych różnego

rodzaju recenzji awansowych, przygotowanych przez Ciebie, wiele (zresztą piszący te słowa też z tego przywileju skorzystał) – obroniony został na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II już po Twojej śmierci, 30 września 2019 r. Doktorat dotyczył formacji do kapłaństwa i roli dojrzałości uczuciowej w tym procesie. A zatem dotyczył zagadnienia, któremu poświęciłeś wiele swych kapłańskich dni, stojąc przy boku tych, którzy odkrywali powołanie kapłańskie, wybierali je i jego drogą kroczyli".

Wśród wielu zaszczytów, honorów, odznaczeń i nagród na uwagę zasługuje ta, o której W. Surmiak pisze: „dyplom potwierdzający przyznanie ks. prof. dr. hab. Alojzemu Drożdżowi Rektorskiej Nagrody Indywidualnej III stopnia za działalność naukowo-badawczą ze szczególnym uwzględnieniem ostatnich publikacji książkowych. Jednak największą nagrodą, jak sądzę, była owego 1 października 2019 r. – u progu nowego roku akademickiego 2019/2020 – obecność setek Twoich studentów i słuchaczy na już ostatnim – tym razem «ci-

chym, pełnym zadumy i modlitwy» – wykładzie w Twojej rodzinnej Żeleźnikowej Wielkiej. Studenci i słuchacze mówili tam o Tobie, że w życiu miałeś dwie cechy charakteru, które w pełni opisują Twoją osobę. Są to: mądrość i dobroć! Księże Profesorze – dziękujemy!".

Zebrany na wystawie dorobek publikacyjny ks. A. Drożdża stanowi niewielką reprezentację literatury wybraną z obszernej całości. Warto pochylić się nad tym dorobkiem, wspominając sylwetkę znakomitego etyka i moralisty, doceniając jego zasługi dla Wydziału Teologicznego i wkład w rozwój polskiej myśli teologicznej.

RECENZJE I OMÓWIENIA

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 267-270
ISSN 1426-3777

Ks. Henryk Olszar[1]

BŁ. EMIL SZRAMEK,

ŚLĄSK JAKO PROBLEM SOCJOLOGICZNY – PRÓBA ANALIZY (*REPRINT I KOMENTARZE*),

Red. Agata Muc, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, 140 s.,
ISBN 978-83-8099-126-2

Panteon Górnośląski, nowo powołana przez władze samorządowe województwa śląskiego instytucja kultury, rozpoczęła swoją działalność w 2020 roku od wydania reprintu opracowania ks. dr. Emila Szramka: *Śląsk jako problem socjologiczny – próba analizy*, opublikowanego w 1934 roku w czwartym tomie „Roczników Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku", przechowywanego zaś pod sygnaturą D3076 II w zasobach Biblioteki Teologicznej – Oddziału Specjalistycznego Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Trudno nie wyrazić uznania za tę decyzję, podjętą przez Ryszarda Kopca – szefa Panteonu Górnośląskiego, Agatę Muc – kierownik Biblioteki Teologicznej, jak też Aleksandrę Kłos-Skrzpczak i ks. Henryka Olszara – pracowników naukowo-dydaktycznych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Dała ona bowiem wszystkim zajmującym się fenomenem Górnego Śląska możliwość dostępu do niezwykłego źródła powstałego w okresie międzywojennym i dotyczącego Górnego Śląska jako „ziemi nieznanej",

[1] Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

„ziemi narożnikowej", „ziemi skomplikowanej", zamieszkałej przez tych, którzy określali się jako „my" w przeciwieństwie do „nich". Sam autor nazwał opracowanie próbą analizy. Bywało ono często przywoływane w publikacjach naukowych na temat Górnego Śląska i w konferencjach o Górnym Śląsku, jak choćby podczas jednej z nich zorganizowanej w 1993 roku w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich w Opolu z okazji pięćdziesiątej rocznicy śmierci bł. Emila Szramka.

Rozprawa ks. Szramka koncentruje się wokół pięciu podstawowych zagadnień, do których należą: kształtowanie stosunków narodowościowych na Górnym Śląsku, problemy gospodarcze, przemiany struktur społecznych, rola i znaczenie religii katolickiej oraz symbolika krajobrazu. W swoim opracowaniu Szramek mocno akcentuje, że Górny Śląsk jest katolicki, a niezepsuty Górnoślązak jest typowym *homo religiosus.* Autor twierdzi, że tylko Kościół katolicki ma zdolność do pogodzenia tylu i tak powikłanych między sobą kontrastów rasowych, kulturowych, narodowościowych i społecznych. Emil Szramek jako katolicki duchowny, duszpasterz i świadek tworzenia diecezji katowickiej uznaje polskość i katolicyzm za organiczną cechę Górnego Śląska, Kościołowi katolickiemu przyznaje zaś rolę najwyższego autorytetu rozstrzygającego w sprawach społecznych, gospodarczych, narodowych, politycznych i moralnych.

Krótki był okres możliwości sprawdzenia postawionych przez autora tez, uznawanych przez niektórych za zbyt daleko idące. Już sześć lat po opublikowaniu rozprawy zarówno Górny Śląsk, jak i Polska – wraz ze swymi obywatelami, niezależnie od przynależności narodowej, etnicznej czy religijnej – stały się obiektem agresji ze strony hitlerowskich Niemiec i Rosji Sowieckiej. W skali kraju ofiary represji obu systemów totalitarnych liczone są w milionach. Jedną z nich stał się autor opracowania, ks. Emil Szramek, proboszcz parafii Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Katowicach, którego nazwisko znalazło się na liście proskrypcyjnej Gestapo (*Sonderfahndungsbuch Polen*). Zginął we wtorek, 13 stycznia 1942 roku, w obozie koncentracyjnym w Dachau. Można za pewnik uznać przypuszczenie, że powodem jego skazania na uwięzienie w obozie było opracowanie *Śląsk jako problem socjologiczny – próba analizy*.

Obserwowane procesy, zachodzące na Górnym Śląsku przez dziesięciolecia, potwierdzają tezy ks. Szramka o wyjątkowej roli wiary i Kościoła katolickiego na tej ziemi. Manifestowała się ona w okresie Polski Ludowej w podejmowaniu przez Kościół społecznych ról zastępczych, np. roli związków zawodowych, gdy Kościół – słowami jego pasterzy – stawał w obronie praw robotników, był „głosem nie mających głosu", bronił wolności obywatelskich i pracowniczych, praw rodziny i prawa do czasu wolnego, do świętowania niedzieli oraz upomniał się o poszanowanie środowiska naturalnego. Do roli symbolu tych zmagań urosły coroczne pielgrzymki do Matki Bożej Piekarskiej, której św. Jan Paweł II nadał wymowne imię: Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. W czasach Trzeciej Rzeczypospolitej Kościół katolicki w metropolii katowickiej, świadomy bogatej spuścizny dziejowej, spełnia swoją powinność jako depozytariusz prawd wiary oraz promotor płynącej z Ewangelii katolickiej nauki społecznej i strażnik wartości. I w tej przestrzeni upatruje się możliwości dalszego działania i oddziaływania Kościoła katolickiego. Niezależnie bowiem od systemu polityczno-społecznego zawsze będzie zauważalny deficyt miłości i sprawiedliwości społecznej, o które Kościół musi się upominać, jeśli na Górnym Śląsku ma odgrywać tę rolę, jaką mu przypisywał bł. ks. Emil Szramek.

Obecnie zmienia się oblicze Górnego Śląska i jego mieszkańców. Miasto Katowice stało się ważnym ośrodkiem naukowym i kulturalnym, a jego wyróżniającym symbolem nie jest dziś już wieża szybu kopalnianego (choć stoi ona jako symbol Muzeum Śląskiego), lecz budynek Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia i Międzynarodowe Centrum Kongresowe. W przekonaniu wielu nie zmienił się również system wartości ani „predyspozycje osobowościowe jego mieszkańców". Cechuje ich idealizm w czynach, oszczędność i pracowitość, wytrwałość, głęboka i szczera religijność, silne życie rodzinne i przywiązanie do miejscowego obyczaju. Środowiskiem przekazywania tych cech i wartości jest rodzina, związana najczęściej z Kościołem katolickim. To z jego żywotnością ks. Emil Szramek wiązał wielkie nadzieje. Oby Kościół na Górnym Śląsku spełniał nadal jednoczącą misję „pomostu" i „zwornika".

Opracowanie składa się z kilku następujących części: *Słowo wstępne* abp. Wiktora Skworca, metropolity katowickiego (s. 7-12),

artykuł Wojciecha Świątkiewicza pt. *„Śląsk jako problem socjologiczny" – w pół wieku później. Refleksje wokół socjologicznych i historiozoficznych koncepcji księdza doktora Emila Szramka* (s. 13-32), reprint rozprawy ks. Emila Szramka (s. 33-114), *Wprowadzenie do wyboru recenzji* autorstwa Agaty Muc (s. 115-116) oraz bardziej lub mniej przychylne autorowi recenzje: od pełnej aprobaty przez racjonalne i wyważone sądy aż po surową krytykę, autorstwa Edwarda Kostki (s. 117-122), Romana Lutmana (s. 123-128), M. Czekana (s. 129-133), nieznanego redaktora o kryptonimie S.Z. (s. 134), Jana Szczepańskiego (s. 135-136), Jana Rostworowskiego (s. 137-138) i Franciszka Ligenzy (s. 139-140). Przytaczając owe różne punkty widzenia i odczytywania rozprawy ks. Emila Szramka, pozostawiono współczesnemu czytelnikowi możliwość samodzielnego osądu i wyciągnięcia własnych wniosków zarówno z lektury samego tekstu, jak i przytoczonych recenzji.

Na koniec warto oddać głos ks. Emilowi Szramkowi, błogosławionemu męczennikowi za wiarę ostatniej wojny, który na ostatniej stronie rozprawy (s. 78) napisał: „Nie wiadomo, jak długo potrwa jeszcze ciosanie płyt i bloków śląskich i jakie wióry przy tym polecą. W każdym razie wszystko płynie, a najdoskonalszy porządek rzeczy nie jest gotowy, lecz dopiero dany jako możliwość *in potentia* [w zamiarze]". Autor nie wzdychał do „gotowego gdzieś Eldorado", lecz żywił przekonanie, że Górny Śląsk – dla wielu „ziemię obiecaną" – powinien urządzić własną pracą.

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 271-274
ISSN 1426-3777

Joanna Pakuza[1]

LEKSYKON PANTEONU GÓRNOŚLĄSKIEGO,

Red. Aleksandra Kłos-Skrzypczak, ks. Henryk Olszar,
Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, 1056 s., ISBN 978-83-8099-122-4

W styczniu 2021 roku ukazał się oczekiwany *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, opracowany w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą DIALOG. Ma on w zamyśle twórców stanowić swego rodzaju badawczą podbudowę i wydawnicze dopełnienie dla powstającego w Katowicach Panteonu Górnośląskiego. Umowę w sprawie tej nowej instytucji kultury podpisali: wiceprezes Rady Ministrów, minister kultury i dziedzictwa narodowego prof. dr hab. Piotr Gliński, marszałek województwa śląskiego Jakub Chełstowski, prezydent Katowic Marcin Krupa i abp. Wiktor Skworc, metropolita katowicki. Celem twórców tej instytucji i współprowadzących ją będzie „utworzenie w podziemiach Archikatedry Chrystusa Króla optymalnych warunków społecznego dostępu do dóbr kulturowych i historycznych Górnego Śląska z użyciem innowacyjnych technologii scenografii wystawy, pobudzających wyobraźnię i dotarcie do nowego odbiorcy". Oznacza to przede wszystkim – jak wyjaśniał przy okazji podpisania listu intencyjnego w marcu 2019 roku minister kultury – że „Panteon opowie o pięknej, ale trudnej historii Śląska. Nawiązujemy w ten sposób do odzyskania przez Polskę niepodległości, której zwieńczeniem były powstania śląskie i akt przystąpienia części Górnego Śląska do Macierzy 16 listopada 1922 r. Panteon będzie upamięt-

[1] Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

niał najważniejszych świadków historii Górnego Śląska: bohaterów, żołnierzy, artystów, duchownych i obywateli, ludzi różnych zawodów, którzy zasłużyli się dla Śląska, a tym samym dla Polski".

Jeśli w myśl powyższych słów Panteon ma za zadanie opowiedzieć o historii Śląska, to z pewnością *Leksykon* podkreśli znaczenie konkretnych postaci tego regionu, ludzi, którzy na przestrzeni wieków mieli dla niego szczególne znaczenie. Z tą myślą na potrzeby powstania *Leksykonu* wyłoniono propozycje biogramów ponad 150 takich sylwetek, wśród których znaleźli się m.in. naukowcy, działacze polityczni i społeczni, pisarze, artyści, duchowni, ludzie różnych stanów, zawodów, wyznań i czasów. W słowniku uwzględniono postacie zarówno z czasów średniowiecza, np. św. Jacka Odrowąża, jak i współczesne, których osiągnięcia jeszcze za życia zapewniły im miejsce w Górnośląskim Panteonie, np. red. Annę Sekudewicz czy prof. Tadeusza Sławka).

W przedmowie jednak redaktorzy zaznaczyli bardzo wyraźnie, że mają świadomość, iż przy tak wielkiej liczbie osób zasłużonych dla Śląska zarówno „dobór niektórych postaci, jak i brak innych" zawsze może wzbudzać kontrowersje, podobnie „jak antagonizmy dotyczące przeszłości niektórych bohaterów opracowania, które odnotowano w ich biogramach w wyniku rzetelnie przeprowadzonych badań". Przeciwwagą dla ewentualnych zarzutów dotyczących tej kwestii wydaje się zapewnienie twórców, że opracowanie nie stanowi zamkniętej całości, m.in. dlatego, że nie określono jeszcze ostatecznie grona osób, które zostaną zakwalifikowane do przyszłego Panteonu. Co więcej, nie wykluczają możliwości przygotowania następnych tomów *Leksykonu*. Redaktorzy określają tym samym owo wydanie jako „pierwszą przymiarkę" do upamiętnienia w ramach tego projektu ważnych dla Śląska (a także dla Polski) osób i rocznic. Jeśli jednak potraktować je rzeczywiście jako „przymiarkę", to jest to już teraz przedsięwzięcie bardzo ambitne, i to nie tylko ze względu na objętość, ale także inne aspekty, które składają się na całość zagadnień związanych z tą pozycją.

Cieszy między innymi fakt, że w *Leksykonie* uwzględniono nie tylko ludzi urodzonych na Śląsku, ale również tych, którzy tę ziemię ukochali i właśnie jej z własnego wyboru poświęcili swe talenty oraz zaangażowanie, ale pochodzili spoza Śląska – z różnych części Polski

i Europy. Jak ujęto to w przedmowie: „projekt […] przyczyni się do pokazania wyjątkowości miejsca, jakim jest Śląsk, które stworzyło lub przyciągnęło wyjątkowych ludzi z różnych środowisk społecznych i narodowych, zjednoczonych w pasji służenia tej ziemi. To oni zobaczyli [w niej] wielkie horyzonty i wielki świat. To oni też opowiedzą o Śląsku przez pryzmat swych biografii, nieraz skomplikowanych i tragicznych, zawsze jednak wartych poznania i refleksji. Jest to forma uhonorowania wszystkich, których życie, praca, a nieraz męczeńska śmierć zdecydowały o tym, że ta ziemia jest dzisiaj nieodłączną częścią polskiej państwowości".

Leksykon Panteonu Górnośląskiego ukazał się w ramach serii naukowej Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, stanowiąc jej numer 94. Struktura pozycji jest przejrzysta i klarowna. Biogramy zestawiono w stylu holenderskim, tj. w układzie alfabetycznym, w języku polskim oraz w tłumaczeniu na język angielski i niemiecki. Układ biogramów ujednolicono, podając konsekwentnie m.in. imię i nazwisko bohatera biogramu, jego zdjęcie, właściwy tekst noty, bibliografię oraz wspomniane już tłumaczenia. Przejrzysty projekt graficzny w ciekawy sposób wyodrębnił na marginesach kluczowe dla danego biogramu sformułowania, fakty bądź cytaty, co dodatkowo pomaga sprawniej poruszać się w obrębie całej publikacji.

Uwzględniono również dane autorów biogramów, którym warto poświęcić chwilę uwagi. Przede wszystkim należy zauważyć, że wśród czterdziestu sześciu autorów biogramów znaleźli się uznani naukowcy, jak też – co podkreśliła w swojej recenzji dr hab. Łucja Marek, a co redaktorzy przypomnieli w *Przedmowie* do *Leksykonu* – „początkujący badacze […] zdobywający dopiero doświadczenie pod kierunkiem swoich promotorów". Ponadto ich dobór cechuje interdyscyplinarność, która stanowi walor omawianej pozycji. Wśród autorów bowiem można znaleźć m.in. historyków, muzyków, teologów, przedstawicieli różnych instytucji, np. bibliotek, muzeów, archiwów i wielu innych. Wydaje się, że to właśnie powierzeniu stworzenia biogramów specjalistom z danej dziedziny zawdzięcza się rzetelność i merytoryczność tekstów, ponadto są one napisane wnikliwie, interesująco, a niejednokrotnie również barwnie, co przy tego typu wydawnictwie leksykonowym jest ogromnym atutem.

Właśnie z uwagi na te walory pozycja ta może znaleźć odbiorców nie tylko wśród dorosłych czytelników, ale że również – na co mają nadzieję jej twórcy – „trafi do rąk młodego pokolenia", stając się pomocą do „aktywnego uczestnictwa w kulturze", formowania intelektu, wrażliwości i poczucia własnej tożsamości. Cel nie wydaje się wbrew pozorom odległy, nierealny ani patetyczny, ponieważ to właśnie ważne dla regionu osobowości mogą stanowić dla młodzieży inspirację i impuls do tego, by wzorem poznanych postaci przeżywać swoje życie z zaangażowaniem na rzecz miejsca, w którym na co dzień się żyje, by lepiej je poznać i bardziej się z nim utożsamić, bez względu na to, czy jest się Ślązakiem od pokoleń, czy jak wspomniane już wcześniej niektóre osoby – z wyboru (własnego, rodziców lub dziadków, którzy w pewnym momencie swojego życia przybyli na Śląsk). Postacie znane do tej pory jedynie z lekcji historii czy chociażby z tablic z nazwami ulic i placów śląskich miast mogą dzięki lekturze *Leksykonu* nabrać realizmu, dać się poznać i przybliżyć. Tym samym mają potencjał, by zapoczątkować intelektualną przygodę z historią, a także zaowocować próbami jej zrozumienia i twórczej aktualizacji. Pozostaje jedynie pytanie, na ile wydanie ma szansę rzeczywiście trafić do młodzieży. Redaktorzy informują, co prawda, że cały nakład *Leksykonu Panteonu Górnośląskiego* ma zostać rozdysponowany pomiędzy biblioteki, muzea, instytucje kultury w kraju i za granicą, ale na ile będą to miejsca w zasięgu i kręgu zainteresowania młodzieży – jest kwestią otwartą.

Pozostaje czekać na to, z jakim odbiorem *Leksykon* się spotka, jakie zrodzi uwagi, spostrzeżenia. Z pewnością stanie się sposobnością do przypomnienia po raz kolejny wyjątkowych Ślązaków, jak również do jeszcze lepszego poznania śląskiej historii (w której odgrywali przecież pierwszoplanową rolę) także poprzez pryzmat ich życiorysów. Może stanie się też inspiracją, by w rodzinach, środowiskach lokalnych, wspólnotach przypominać sobie ludzi ważnych, którzy podarowali tej ziemi swoją miłość, pracę, poświęcenie dziadków i babć, matek i ojców, którzy jak w wierszu ks. prof. Jerzego Szymika pt. *Matylda* zachęcają kolejne pokolenia mieszkańców Śląska „nie żyj nadaremnie".

SPRAWOZDANIA

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 275-278
ISSN 1426-3777

Ks. Piotr Tylec[1]

200 LAT BIBLIOTEKI DIECEZJALNEJ W SANDOMIERZU. SPRAWOZDANIE Z ROKU JUBILEUSZOWEGO

W 2020 roku Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu obchodziła jubileusz 200-lecia istnienia. I choć książnica ta została powołana do życia przez bp. Andrzeja Dzięgę dopiero 1 stycznia 2007 roku, to jednak należy pamiętać, że powstała w głównej mierze na bazie biblioteki sandomierskiego seminarium, której początki sięgają 1820 roku. To właśnie wtedy dzięki staraniom bp. Adama Prospera Burzyńskiego w Sandomierzu rozpoczęła działalność uczelnia, której celem było kształcenie przyszłych kapłanów. Wspomniany jubileusz stał się dobrą okazją do podjęcia kilku inicjatyw o charakterze naukowo-kulturalnym.

Pierwszą z nich było czynne włączenie się Biblioteki Diecezjalnej w jubileusz 200-lecia Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Obie instytucje kościelne łączy bowiem nie tylko ta sama siedziba, lecz również długoletnia wspólna historia. Książnica seminaryjna zawsze stanowiła integralną część uczelni duchownej jako jej zaplecze naukowe dla alumnów, studentów filozofii i teologii. W ramach współpracy jubileuszowej pracownicy biblioteki przygotowali okolicznościową wystawę, którą zaprezentowano na korytarzach seminaryjnych. Składała się ona z dwóch części. Pierwsza ukazywała historię uczelni kształcącej przyszłych księży, tj. archiwalne dokumenty, księgi ocen kleryków, oryginale fotografie i okoliczno-

[1] Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu.

ściowe albumy. Drugą część stanowiły zabytkowe precjoza, tj. kielichy mszalne, puszki do przechowywania Najświętszego Sakramentu, monstrancje, krucyfiksy, relikwiarze, monety i banknoty oraz tłoki pieczętne. Oprócz tej ekspozycji bibliotekarze przygotowali tekst i materiał źródłowy do wydania okolicznościowego albumu *Seminarium. 200 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu*.

Jubileusz stał się również dobrą okazją do zainicjowana serii wydawniczej Prace Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. Celem tego przedsięwzięcia jest popularyzowanie zbiorów biblioteki, jak również innych archiwaliów diecezji sandomierskiej poprzez wydawanie publikacji naukowych: monografii, edycji źródłowych, albumów itd. Skierowane jest ono do wszystkich, którzy swoje prace (dyplomowe, regionalistyczne, hobbistyczne i inne) opierali w głównej mierze na źródłach zaczerpniętych z instytucji naukowych wspomnianej diecezji. W 2020 roku ukazały się w ramach tej serii dwie pozycje książkowe. Pierwszą z nich, zatytułowaną *Bp Marian Ryx* (*1853-1930*). *Ordynariusz Sandomierski*[2], przygotował ks. Piotr Tylec. Życie i posługę hierarchy ukazano w pięciu rozdziałach. Monografię uzupełniają obszerne aneksy zawierające homilie, konferencje, przemówienia, odezwy, listy pasterskie, instrukcje i zarządzenia bp. Ryxa oraz cztery wkładki zdjęciowe. Druga pozycja, która jest nie tylko publikacją naukową, lecz również nietypową książką kucharską, nosi tytuł *Osobliwości kuchni klasztornej i seminaryjnej*[3]. Składa się ona z dwóch części: *Przy klasztornym stole* oraz *Przy kleryckim stole.* Autorką pierwszej z nich jest dr hab. Anna Szylar, prof. Państwowej Uczelni Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu. Znalazły się w niej informacje o kuchni benedyktynek sandomierskich oraz innych polskich klasztorów żeńskich. Fragment ten kończą przepisy kulinarne wspomnianych mniszek, które zaczerpnięto z rękopisu przechowywanego w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. Drugą część, omawiającą kuchnię sandomierskiego seminarium, opracował autor niniejszego sprawozdania. Również tę część uzupełniono o przepisy gastronomiczne, które zaczerpnięto z dziewiętnastowiecznych książek kuchar-

[2] P. Tylec, *Bp Marian Ryx* (*1853-1930*). *Ordynariusz Sandomierski*, Prace Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu 1, Sandomierz 2020.

[3] A. Szylar, P. Tylec, *Osobliwości kuchni klasztornej i seminaryjnej, czyli o pokarmach, gotowaniu i jedzeniu w dawnych czasach* (*XVIII – I poł. XX w.*), Prace Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu 2, Sandomierz 2020.

skich, dobierając je na podstawie spisów sprowadzanych do uczelnianej kuchni produktów spożywczych.

Inną inicjatywą, którą podjęto z racji roku jubileuszowego, było poszerzenie zdalnego dostępu do zbiorów bibliotecznych i archiwalnych. Akcję ta prowadzono pod hasłem: *200 nowych publikacji na 200-lecie Biblioteki.* Publikacje te zamieszczono zarówno w Cyfrowej Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu[4], jak i na portalu Polona[5]. Wśród nowych obiektów znalazły się: albumy fotograficzne (m.in. relacja z uroczystości 150-lecia diecezji sandomierskiej, zabytkowe kościoły drewniane ziemi wieluńskiej); rękopiśmienne zapiski rekolekcji benedyktynek sandomierskich; statuty, regulaminy oraz sprawozdania z działalności organizacji religijnych; stare przewodniki (m.in. Wiednia, Loreto, miejscowości uzdrowiskowych); druki seminaryjne; mowy jubileuszowe i pogrzebowe oraz poradniki z różnych dziedzin życia. Poza tym na portalu Polona zamieszczono starodruki, które w 2020 roku poddano konserwacji. Poszerzenie zdalnego dostępu do tych zbiorów wpisało się również w czas ograniczeń związany z pandemią COVID-19.

W roku jubileuszowym przeprowadzano również kolejne prace konserwatorskie, których celem było ratowanie najcenniejszych zabytków piśmienniczych Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. Dzięki znacznej pomocy instytucji państwowych udało się zrealizować trzy projekty: jeden o charakterze *stricte* konserwatorskim oraz dwa zadania zakładające digitalizację zbiorów wraz z niezbędnymi pracami przygotowawczymi. Pierwszy projekt sfinansowano w ramach programu Ochrona Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Obejmował on pełną renowację czterech rękopisów, które sporządzono w okresie średniowiecza i nowożytności. Zawierały one m.in. ozdobione inicjałami dzieła św. Alberta Wielkiego, zbiory medytacji i modlitw z XVII wieku zawierające unikalne rysunki, rękopiśmienne fragmenty Biblii. Wszystkie te manuskrypty stanowią unikatową wartość, gdyż mają status archiwaliów i występują tylko w jednym egzemplarzu. W ramach pełnej konserwacji przeprowadzono m.in.: odkażanie i dezynsekcję, czyszczenie bloku, oprawy, obcięć i kolejno wszystkich kart, odkwaszanie, uzupełnienia

[4] Cyfrowa Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu, bc.bdsandomierz.pl, 02.07.2021.
[5] Polona, polona.pl, 02.07.2021.

ubytków, planaż i prasowanie kart oraz wykonanie pudeł ochronnych. Kolejne dwa zadania podjęto w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Pierwsze polegało na konserwacji zachowawczej, opracowaniu i udostępnieniu trzydziestu siedmiu zabytkowych woluminów. Były to druki z superekslibrisami, czyli znakami własnościowymi znajdującymi się na oprawie. Książki te trafiły do seminaryjnej książnicy w XIX wieku z bibliotek skasowanych klasztorów: sandomierskich dominikanów oraz filipinów ze Studzianny. Wśród nich znajdują się pozycje, które przechowywano w prywatnych bibliotekach Andrzeja Kucharskiego, profesora Akademii Krakowskiej, oraz Teofila Szemberga, znanego dyplomaty i bibliofila. Starodruki te to pięknie wydane wielotomowe publikacje, oprawione w skóry i pergamin. Oprócz znaków herbowych mają zapisy i pieczątki proweniencyjne, naklejki oraz oznaczenia własnościowe na grzbietach. W ramach tego zadania wykonano najpierw niezbędne prace przygotowawcze, tj. konserwację zachowawczą. Polegała ona na dezynfekcji i dezynsekcji, czyszczeniu karta po karcie, naprawie uszkodzeń mechanicznych oraz przeprowadzeniu zabiegów pielęgnacyjnych i profilaktycznych. Następnie przystąpiono do głównej części projektu: digitalizacji, importu plików do repozytorium i publikacji ich w serwisie Polona. Dodatkowo opracowano rekordy bibliograficzne do centralnego katalogu zbiorów polskich bibliotek naukowych Nukat. Drugie z zadań zrealizowanych w ramach Społecznej Odpowiedzialności Nauki miało podobny charakter, polegało mianowicie na konserwacji zachowawczej, opracowaniu i udostępnieniu zbiorów. Obejmowało jednak inną część zasobu bibliotecznego, tj. siedemdziesiąt woluminów z zabytkowego księgozbioru Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu. Książki te pochodziły z okresu nowożytności i obejmowały kilka dziedzin naukowych: teologię, filozofię, historię, matematykę oraz językoznawstwo.

Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu zamierzała też podjąć kilka innych inicjatyw, w ramach których planowano prelekcje i pokazy zbiorów w siedzibie placówki. Niestety sytuacja związana z pandemią COVID-19 nie pozwoliła na ich przeprowadzenie. Istnieje jednak szansa na realizację tych i innych przedsięwzięć w przyszłości.

Z ŻYCIA FEDERACJI

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 279-281
ISSN 1426-3777

Ks. Tomasz Garwoliński[1]

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA ZARZĄDU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

(Online, 24 lutego 2021 roku)

1. Zarząd Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” spotkał się 24 lutego 2021 roku na posiedzeniu online. Wzięli w nim udział: ks. Jerzy Witczak (przewodniczący), o. Grzegorz Filipiuk OFMCap (zastępca przewodniczącego), ks. Piotr Tylec (skarbnik), ks. Tomasz Garwoliński (sekretarz) i Bogumiła Warząchowska (członek).

2. Ks. J. Witczak podniósł kwestię spraw członkowskich. Zgodnie z artykułami 10, 11, 16 i 34 Statutu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” Zarząd podjął uchwałę o przyjęciu Ośrodka Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie jako członka wspierającego. Następnie zgodnie z artykułami 10-15 i 34 Statutu Zarząd podjął uchwałę o przyjęciu jako członka zwyczajnego pani Jolanty Chojnackiej reprezentującej Bibliotekę Akademii Katolickiej Collegium Joanneum w Warszawie.

3. Przewodniczący poinformował, że do Centralnego Katalogu „Fides” planuje dołączyć Biblioteka Franciszkanów z Katowic-Panewnik.

4. Następne członkowie Zarządu rozmawiali o ogólnopolskiej konferencji *Zbiory biblioteczne w instytucjach kościelnych*, którą

[1] Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

w związku z pandemią koronawirusa przełożono na rok 2022. Może się ona odbyć albo w maju, albo w październiku. Nadal trwają ustalenia w sprawie propozycji prelegentów i tematów referatów. Ponieważ w 2022 roku nastąpią wybory nowych władz Federacji, trudno będzie połączyć konferencję z walnym zgromadzeniem. Na razie nie można jeszcze podjąć decyzji, czy należy organizować dwa zjazdy, czy na walne zgromadzenie przyjechać dzień wcześniej, czy też zostać na dodatkowy dzień po zakończeniu konferencji. Wszystko zależy od sytuacji epidemicznej oraz od kosztów. Ks. T. Garwoliński zaproponował, by podczas tegorocznego walnego zgromadzenia przeprowadzić sondę, która miałaby na celu zapoznanie się, za którą opcją opowiadają się przedstawiciele bibliotek.

5. W związku z przełożeniem konferencji *Zbiory biblioteczne w instytucjach kościelnych* Zarząd Federacji podjął decyzję o zwołaniu walnego zgromadzenia, które odbędzie się w Częstochowie w dniach 8-10 września. Nieco wcześniej, od 4 do 8 września, planowane jest walne zgromadzenie BETH we Lwowie. Federację „Fides" będzie reprezentować ks. Jerzy Witczak i o. Grzegorz Filipiuk.

W czasie tegorocznego walnego zgromadzenia mogą wystąpić ci sami prelegenci, którzy mieli przedstawić swoje referaty w ubiegłym roku.

6. Ks. J. Witczak poinformował, że odbył rozmowę telefoniczną z ks. prof. dr. hab. Krzysztofem Pawliną, przewodniczącym Komitetu Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk. Dotyczyła ona Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych „Fides". Ustalono, że jej utrzymaniem i wzbogaceniem o pełne teksty zajmie się Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zapewniając obsługę informatyczną i co najmniej jednego etatowego bibliotekarza, o ile pozyska środki na ten cel. Koordynatorem projektu został mianowany ks. dr hab. Adam Kubiś. W składzie Rady Naukowej ma się znaleźć przewodniczący Zarządu Federacji „Fides".

7. B. Warząchowska poruszyła sprawy „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych". Materiały do numeru 1 z roku 2021 są obecnie poddawane korekcie językowej. Do redakcji już napływają materiały do numeru 2. Redaktor naczelna zapowiedziała, że ukażą się recen-

zje naukowe numeru poświęconego Janowi Pawłowi II. Zrelacjonowała trudności w pozyskiwaniu materiałów. Jak zwykle zaapelowała o pisanie artykułów, materiałów i recenzji do półrocznika „Fides". O. G. Filipiuk poinformował, że nie wszystkie biblioteki zamówiły egzemplarze czasopisma z 2020 roku.

8. Na zakończenie przewodniczący zaproponował, by kolejne spotkanie Zarządu odbyło się online po Świętach Wielkanocnych.

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 282-283
ISSN 1426-3777

Ks. Tomasz Garwoliński[1]

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA ZARZĄDU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

(Online, 19 maja 2021 roku)

1. Zarząd Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” spotkał się 19 maja 2021 roku na posiedzeniu online. Wzięli w nim udział: ks. Jerzy Witczak (przewodniczący), o. Grzegorz Filipiuk OFMCap (zastępca przewodniczącego), ks. Piotr Tylec (skarbnik), ks. Tomasz Garwoliński (sekretarz) i Bogumiła Warząchowska (członek).

2. Ks. J. Witczak nawiązał do jubileuszu pięćdziesięciolecia, jaki w 2022 roku będzie obchodzić stowarzyszenie BETH (Bibliothèques Européennes de Théologie), do którego należy Federacja „Fides”. Z tej okazji przygotowuje się księgę jubileuszową, która będzie opublikowana w wydawnictwie Brill. Ma ona zawierać około dwudziestu artykułów problemowych związanych z bibliotekarstwem teologicznym w różnych krajach. Przewodniczący „Fides” ma napisać artykuł omawiający historię komputeryzacji bibliotek kościelnych w Polsce za sprawą Federacji. Ponadto księga będzie obejmować krótkie prezentacje piętnastu członkowskich stowarzyszeń bibliotek teologicznych i kościelnych. O. G. Filipiuk podjął się opracowania prezentacji polskiej Federacji. Tłumaczenie przygotowywanych przez przedstawicieli „Fides” materiałów

[1] Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

na język angielski będzie sfinansowane z funduszy Federacji. Planowana objętość księgi to około 500 stron, cena zaś wersji drukowanej około 99 EUR. Na razie żadna z bibliotek „Fides" nie zgłosiła chęci zakupu tej pozycji. Ks. P. Tylec wyraził przypuszczenie, że być może odstrasza je wysoka cena.

3. Przewodniczący poinformował, że kończy się kadencja przewodniczącego (w 2022 roku) i dwóch innych członków Zarządu BETH (w 2021 i 2022 roku). Dodał, że szczegóły walnego zgromadzenia we Lwowie, w którym weźmie udział ks. J. Witczak i o. G. Filipiuk, będą podane około połowy czerwca.

4. Następnie podjęto temat XXVI Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides", które odbędzie się w dniach 8-10 września 2021 roku w Częstochowie. Omówiono kilka kwestii organizacyjnych. Ks. J. Witczak poinformował o rozmowach telefonicznych, jakie odbył z ks. dr. Kamilem Zadrożnym. Dyrektor Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego zaprosił abp. Wacława Depo, metropolitę częstochowskiego, do celebrowania Mszy Świętej w ostatnim dniu zjazdu (10 września) o godz. 12.00. Część konferencyjna odbędzie się 9 września. Ks. prof. dr hab. Jacek Kempa, dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, zgodził się wygłosić referat *Źródła elektroniczne w pracy teologa*. Br. Roman Dolny zaprezentuje ciekawostki z własnej instalacji programu Koha. Maciej Dziubecki z Aleph Polska przyjął propozycję prezentacji na temat najnowszych trendów w oprogramowaniu dla bibliotek. Można się spodziewać, że będzie więcej czasu na spotkania i rozmowy. Wieczorem 9 września uczestnicy walnego zgromadzenia mają wziąć udział w Apelu Jasnogórskim, który poprowadziłby o. G. Filipiuk. Ks. T. Garwoliński obiecał, że pomoże w przygotowaniu planu i zaproszenia na walne zgromadzenie, które powinno być wysłane do 18 czerwca.

5. B. Warząchowska poruszyła sprawy „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych". Poinformowała o próbach zaprezentowania na łamach czasopisma bibliotek należących do Federacji. Część rozmów telefonicznych przyniosła skutek w postaci przygotowania artykułów przez przedstawicieli bibliotek kościelnych. Redaktor

naczelna zapowiedziała zebranie materiałów do dwóch numerów na rok 2022. O. G. Filipiuk poinformował, że od ostatniego spotkania Zarządu nikt więcej nie zamówił egzemplarzy czasopisma z 2020 roku.

6. Na zakończenie przewodniczący zaproponował, by kolejne spotkanie Zarządu odbyło się online w drugiej połowie czerwca.

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 27 (2021) nr 2 (53), s. 285-286
ISSN 1426-3777

Ks. Tomasz Garwoliński[1]

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA ZARZĄDU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

(Online, 23 czerwca 2021 roku)

1. Zarząd Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” spotkał się 23 czerwca 2021 roku na posiedzeniu online. Wzięli w nim udział: ks. Jerzy Witczak (przewodniczący), o. Grzegorz Filipiuk OFMCap (zastępca przewodniczącego), ks. Piotr Tylec (skarbnik), ks. Tomasz Garwoliński (sekretarz) i Bogumiła Warząchowska (członek). W części spotkania dotyczącej walnego zgromadzenia uczestniczył również ks. Kamil Zadrożny.

2. Ks. J. Witczak zapowiedział, że 24 czerwca 2021 roku odbędzie się posiedzenie online Zarządu BETH (Bibliothèques Européennes de Théologie), na którym zapadnie ostateczna decyzja o formie walnego zgromadzenia BETH we Lwowie. Prawdopodobnie będzie ono przebiegać w formie hybrydowej.

3. Następnie członkowie Zarządu podjęli temat XXVI Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”, które odbędzie się w Częstochowie w dniach 8-10 września 2021 roku. Doprecyzowali szczegóły dotyczące programu obrad oraz części sesyjnej. Przewodniczący zaproponował, by całości spotkania nadać tytuł:

[1] Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Jaka przyszłość bibliotek kościelnych po pandemii? Ks. K. Zadrożny ma się zorientować, czy wydawnictwa kościelne, które mają swoje siedziby w Częstochowie, chciałby wystawić swoje stoiska i partycypować w wydatkach związanych z walnym zgromadzeniem.

4. Z kolei B. Warząchowska poruszyła sprawy „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych". Ks. J. Witczak poinformował, że numer 1 jest już gotowy do druku. Ks. T. Garwoliński dodał, że materiały do numeru 2 są poddawane korekcie językowej. Członkowie zarządu wyrazili nadzieję, że lipcu drugi numer będzie gotowy do druku i cały rocznik będzie można nabyć na walnym zgromadzeniu w Częstochowie. Redaktor naczelna zapowiedziała, że prawdopodobnie we wrześniu będą już zebrane wszystkie artykuły do dwóch numerów półrocznika na 2022 rok.

5. Ks. J. Witczak poinformował o otrzymaniu pisma ze Zgromadzenia Sióstr Uczennic Boskiego Mistrza z prośbą o zwolnienie z obowiązku płacenia składek członkowskich. Członkowie zarządu w głosowaniu jawnym przychylili się do tej prośby.

6. Przewodniczący zapowiedział, że w związku ze zmianami dotyczącymi umów o dzieło zaistniała konieczność zatrudnienia księgowej na podstawie umowy zlecenia. Ks. P. Tylec dodał, że dla Federacji wiąże się to ze wzrostem wydatków.

7. Na zakończenie członkowie Zarządu wyrazili ubolewanie z powodu zakończenia przez Bibliotekę Uniwersytecką KUL współpracy z Centrum NUKAT i Centralnym Katalogiem Bibliotek Naukowych. Kolejne spotkanie Zarządu odbędzie się w trakcie XXVI Walnego Zgromadzenia w Częstochowie.

atla

Collectors & Connectors
in Religion & Theology

Bazy wydawane przez Atla (American Theological Library Association)

Baza *Atla Religion Database*® (*Atla RDB*®) jest podstawową bazą bibliograficzną z zakresu teologii i religiologii. Liczy ona obecnie łącznie ponad 3 miliony rekordów, w tym ponad 1,1 miliona opisów artykułów z około 2 300 tytułów czasopism (z których więcej niż 1 000 jest indeksowanych na bieżąco), ponad 275 000 opisów artykułów z prac zbiorowych, ponad 1 milion rekordów recenzji i ponad 411 000 opisów książek. Zakres chronologiczny bazy rozpoczyna się od 1949 roku, a retrospektywne indeksowanie części czasopism sięga XIX wieku. Ostatnio z bazą *Atla RDB* została zintegrowana katolicka baza bibliograficzna *Catholic Periodical and Literature Index® (Atla CPLI®)*.

Baza *AtlaSerials*® (*Atlas*®) jest pełnotekstową bazą czasopism, obejmującą ponad 350 tytułów czasopism z zakresu religii dostępnych online. Zawiera ona ponad 678 000 artykułów i jest aktualizowana w cyklu miesięcznym. Ponadto biblioteki w Polsce mające dostęp do pakietu baz EBSCO w ramach licencji krajowej mają również dostęp online do 344 czasopism indeksowanych w *Atla Religion Database*.

Baza *AtlaSerials PLUS*® (*Atlas PLUS*®) oferuje pełnotekstowy dostęp online do ponad 540 tytułów czasopism z wielu różnych obszarów religii i teologii, wydawanych w 20 językach w 35 różnych krajach. Baza *Atlas PLUS* zawiera wszystkie tytuły wchodzące w skład podstawowej bazy *AtlaSerials (Atlas)* i dodatkowo ponad 180 nowych tytułów. Między innymi są to czasopisma publikowane przez uniwersytety papieskie w Rzymie. Aktualnie baza zawiera ponad 970 tysięcy artykułów i jest co miesiąc aktualizowana.

Baza *New Testament Abstracts Online* jest produktem partnerskiej współpracy pomiędzy Atla i Boston College. Baza jest nieodzownym narzędziem bibliograficzno-abstraktowym dla naukowców, bibliotekarzy, studentów i duchowieństwa do badań nad Nowym Testamentem i jego tłem historycznym. Baza zawiera ponad 84 000 anglojęzycznych abstraktów artykułów, recenzji, książek i oprogramowania. Co roku do bazy dodawanych jest 2 000 abstraktów artykułów z ponad 500 czasopism w różnych językach oraz streszczenia około 900 aktualnie wydanych książek. Archiwa w bazie sięgają 1985 roku.

Baza *Old Testament Abstracts Online* jest produktem partnerskiej współpracy pomiędzy Atla i Catholic Biblical Association. Baza zawiera abstrakty artykułów z ponad 500 czasopism oraz z monografii, dzieł zbiorowych i oprogramowania, dotyczących badań nad Starym Testamentem. Wszystkie abstrakty są w języku angielskim niezależnie od oryginalnego języka publikacji. Tematyka bazy obejmuje starożytność, archeologię, teologię biblijną, filologię i wiele innych dziedzin. Baza liczy aktualnie ponad 69 000 rekordów. Archiwa w bazie sięgają 1978 roku.

Jedynym dystrybutorem baz Atla online jest firma EBSCO. W Polsce subskrypcja połączonej bazy *Atla Religion Database® (Atla RDB®) with AtlaSerials PLUS® (Atlas PLUS®)* jest objęta dofinansowaniem, które przyznawane jest przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla konsorcjum na okres roku kalendarzowego (do tej pory co roku w wysokości 50 procent). W związku z tym decyzja o ewentualnej prenumeracie musi zapaść na przełomie października/listopada. W 2019 roku bazę *Atla Religion Database with AtlaSerials* prenumerowało sześć bibliotek należących do „Fides": Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Uniwersytetu Opolskiego (dla Biblioteki Wydziału Teologicznego), Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (dla Biblioteki Wydziału Teologicznego), Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

Więcej informacji: https://www.atla.com/research/

DRUK I OPRAWA
Drukarnia J. i J. Maciejewscy, ul. Gdańska 1, 06-300 Przasnysz
Druk 2021 – nakład 150 egz.